

Σημείωση

Το παρόν εγχειρίδιο είναι παραγωγή του Τμήματος Διεθνούς Προστασίας του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Μπορεί να διανεμηθεί, να αναπαραχθεί ή να φωτοτυπηθεί χωρίς την προηγούμενη άδεια της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες. Όταν χρησιμοποιείται ή όταν παραπέμπεται θα πρέπει να αναφέρεται ως πηγή της πληροφορίας η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες.

United Nations High Commissioner for Refugees

Case Postale 2500
CH – 1211 Geneva 2
Switzerland

Fax: + 41 22 739 7354
Email: HQPR09@unhcr.ch
Website: www.unhcr.ch

Τίτλος Αγγλικής Έκδοσης : Refugee Status Determination – Identifying who is a refugee
1η Ελληνική Έκδοση: Αθήνα 2006

Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
Ταυγέτου 23 – Παλαιό Ψυχικό – 15452 Αθήνα
Φαξ: 210 6726417
Website: www.unhcr.gr

Καθορισμός του Καθεστώτος του Πρόσφυγα

Καθορίζοντας ποιος είναι πρόσφυγας

Εγχειρίδιο αυτοδιδασκαλίας 2

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα

Καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα

Καθορίζοντας ποιος είναι πρόσφυγας

Επισκόπηση

Σκοπός

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1: Καθορίζοντας ποιος είναι πρόσφυγας

1.1 Ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα

1.2 Ποιος είναι πρόσφυγας;

1.2.1 Ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

1.2.2 Ο ορισμός του πρόσφυγα σε περιφερειακά κείμενα του προσφυγικού δικαίου

1.2.2.1 Η Σύμβαση του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας

1.2.2.2 Η Διακήρυξη της Καρθαγένης του 1984

1.2.3 Ορισμός του πρόσφυγα στην εθνική νομοθεσία

1.2.4 Ο ορισμός του πρόσφυγα κατά την εντολή διεθνούς προστασίας

της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

1.3 Γιατί είναι αναγκαίος ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα;

1.4 Ποιος φέρει την ευθύνη για την εφαρμογή της διαδικασίας

καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα;

1.4.1 Κράτη

1.4.2 Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

1.5 Πώς εφαρμόζεται η διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα;

1.5.1 Εξατομικευμένη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

1.5.2 Καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα σε ομαδική βάση

1.6 Τι περιλαμβάνει η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα;

1.6.1 Προστασία από την επαναπροώθηση

1.6.2 Άλλα δικαιώματα και οφέλη

1.6.3 Διαρκείς και βιώσιμες λύσεις

Περίληψη

Βασική βιβλιογραφία

Κεφάλαιο 1 – Ασκήσεις

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 1

Κεφάλαιο 2: Τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

2.1 Εισαγωγή

2.2 Τα στοιχεία του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

2.2.2 Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος

2.2.2.1 Το υποκειμενικό στοιχείο: ο φόβος

2.2.2.2 Το αντικειμενικό στοιχείο: δικαιολογημένος και βάσιμος φόβος

2.2.3 Δίωξη

2.2.3.1 Η έννοια της δίωξης

2.2.3.2	Παραδείγματα προστατευόμενων δικαιωμάτων
2.2.3.3	Το όριο της δίωξης
2.2.3.4	Δίωξη ή ποινική δίωξη;
2.2.3.5	Περιπτώσεις που δεν συνιστούν δίωξη
2.2.4	Οι λόγοι φόβου δίωξης κατά τη Σύμβασης του 1951
2.2.4.1	Φυλή
2.2.4.2	Θρησκεία
2.2.4.3	Εθνικότητα
2.2.4.4	Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα
2.2.4.5	Πολιτικές πεποιθήσεις
2.2.5	Κρατική προστασία
2.2.5.1	Όργανα δίωξης
2.2.5.2	Δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής
2.3	Ειδικά θέματα
2.3.1	Δίωξη που οφείλεται στο γένος
2.3.2	Αιτήματα ασύλου που στηρίζονται στην υποχρέωση εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων.....
2.3.2.1	Δίωξη που συνδέεται με την υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας
2.3.2.2	Αντιρροσίες συνείδησης
2.3.3	Επί τόπου πρόσφυγες
2.3.4	Πρόσφυγες που διαφεύγουν ένοπλες συγκρούσεις
	Περίληψη
	Βασική βιβλιογραφία
	Κεφάλαιο 2 – Ασκήσεις
	Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 2
Κεφάλαιο 3: Τα κριτήρια αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951	
3.1	Εισαγωγή
3.2	Αποκλεισμός όσων δεν δικαιούνται τα οφέλη της Σύμβασης του 1951
3.3	Αποκλεισμός όσων δεν έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία
3.4	Αποκλεισμός όσων θεωρούνται ότι δεν αξίζουν τη διεθνή προστασία
3.4.1	Αποκλεισμός δυνάμει του άρθρου 1 ΣΤ – Γενικά
3.4.2	Η εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951
3.4.3	Ειδικές περιπτώσεις εφαρμογής της ρήτρας αποκλεισμού
3.4.3.1	Αποκλεισμός για τις πράξεις που τέλεσε ο αιτών άσυλο ως παιδί.....
3.4.3.2	Ο αποκλεισμός στις καταστάσεις της μαζικής εισροής προσφύγων
3.4.3.3	Αποκλεισμός και τρομοκρατία
3.5	Συνέπειες του αποκλεισμού
	Περίληψη
	Βασική βιβλιογραφία
	Κεφάλαιο 3 – Ασκήσεις
	Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 3
Κεφάλαιο 4: Παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα	
4.1	Εισαγωγή
4.2	Συνθήκες που οδηγούν στην εφαρμογή της παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα
4.2.1	Παύση που στηρίζεται σε εκούσιες ενέργειες του πρόσφυγα
4.2.2	Παύση που στηρίζεται στις θεμελιώδεις αλλαγές που έχουν συμβεί στη χώρα καταγωγής

4.3	Παύση και καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα
4.4	Διάκριση της παύσης από την ακύρωση ή την ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα
	Περίληψη
	Βασική βιβλιογραφία
	Κεφάλαιο 4 – Ασκήσεις
	Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 4
Κεφάλαιο 5: Διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα	
5.1	Εισαγωγή
5.1.2	Γενικές αρχές
5.2	Δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες ασύλου
5.2.1	Εξειδικευμένη διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου
5.2.2	Ειδική αρχή ασύλου
5.2.3	Πρόσβαση στον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα
5.2.3.1	Διαδικασίες του παραδεκτού της αίτησης ασύλου
5.2.3.2	Τυπικοί λόγοι απόρριψης της αίτησης ασύλου (απαράδεκτης).....
5.2.3.3	Περιστάσεις που δεν δικαιολογούν την άρνηση εισδοχής
5.2.4	Γενικές διαδικαστικές εγγυήσεις
5.2.5	Εξατομικευμένη αξιολόγηση κάθε αιτήματος, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής συνέντευξης
5.2.6	Εμπιστευτικότητα
5.2.7	Απόφαση
5.2.8	Προσφυγή ή επανεξέταση.....
5.3	Ειδικές διαδικασίες
5.3.1	Ταχύρυθμες διαδικασίες
5.3.1.1	Προφανώς αβάσιμες αιτήσεις ασύλου
5.3.1.2	Καταχρηστικές ή παραπλανητικές αιτήσεις ασύλου
5.3.1.3	Διαδικαστικές εγγυήσεις και υπαγωγή στην κανονική διαδικασία.....
5.3.2	Διαδικασίες που εφαρμόζονται σε αεροδρόμια
5.3.3	Ταχύρυθμες διαδικασίες προσφυγής
5.4	Ειδικά μέτρα
5.4.1	Γυναίκες πρόσφυγες
5.4.2	Παιδιά χωρισμένα από τις οικογένειές τους και ασυνόδευτα παιδιά
5.4.3	Ηλικιωμένοι αιτούντες άσυλο
5.4.4	Πνευματικά διαταραγμένοι αιτούντες άσυλο
	Περίληψη
	Βασική βιβλιογραφία
	Κεφάλαιο 5 – Ασκήσεις
	Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 5

Καθορισμός του Καθεστώτος του Πρόσφυγα

Καθορίζοντας ποιος είναι πρόσφυγας

Επισκόπηση

Τόσο τα κράτη όσο και το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) υποχρεούνται να παρέχουν διεθνή προστασία στους πρόσφυγες. Η διαδικασία με την οποία οι αρχές της χώρας ασύλου ή η UNHCR διαπιστώνουν ότι είναι πρόσφυγας ο αιτούμενος διεθνή προστασία – δηλαδή ότι πληροί τα κριτήρια που ορίζουν το διεθνές ή το περιφερειακό προσφυγικό δίκαιο, η εθνική νομοθεσία ή η εντολή της UNHCR – ονομάζεται «καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα».

Σκοπός

Σκοπός του παρόντος εγχειριδίου είναι:

- Η ενιαία κατανόηση της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα από το προσωπικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες,
- Η εξοικείωση των συνεργατών της UNHCR, κυβερνητικών, διακυβερνητικών ή μη κυβερνητικών, με τις βασικές αρχές της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, τόσο όσον αφορά στα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα όσο και όσον αφορά στις διαδικαστικές πτυχές,
- Η συμβολή στην πραγμάτωση των στόχων της Ατζέντας για την Προστασία, του προγράμματος δράσης για τη βελτίωση της προστασίας των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο ανά τον κόσμο που ενέκριναν τα κράτη, οι διακυβερνητικοί οργανισμοί, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και η UNHCR στο πλαίσιο της διαδικασίας των Παγκόσμιων Διαβουλεύσεων για τη Διεθνή Προστασία, υιοθέτησε η αποτελούμενη από 64 κράτη Εκτελεστική Επιτροπή της UNHCR και καλωσόρισε η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ.

Περιεχόμενα

Τα πέντε κεφάλαια του παρόντος εγχειριδίου περιλαμβάνουν πληροφορίες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και αναλύουν:

- Τις βασικές πτυχές του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα,
- Τις ρήτρες «υπαγωγής» στον ορισμό του πρόσφυγα που περιλαμβάνει η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων,
- Τις ρήτρες «αποκλεισμού» της Σύμβασης του 1951,
- Τις ρήτρες «παύσης» της Σύμβασης του 1951 και τη σχέση της παύσης με τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα,
- Τις βασικές αρχές και εγγυήσεις που πρέπει να τηρούνται στις εξατομικευμένες διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Στην αρχή κάθε κεφαλαίου παρατίθεται κατάλογος των γνωστικών αντικειμένων που αναπτύσσονται και στο τέλος περίληψη της ανάλυσης, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε παρουσιάσεις σεμιναρίων κατάρτισης. Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την παράθεση βασικής βιβλιογραφίας για το γνωστικό αντικείμενο που εξετάζει. Έπειτα παρατίθενται οι απαντήσεις των ασκήσεων, που προκύπτουν από την ανάλυση του θέματος που πραγματεύεται κάθε κεφάλαιο. Οι συντάκτες του παρόντος εγχειριδίου επέλεξαν να μην χρησιμοποιήσουν νομική ή τεχνική γλώσσα.

Πληροφορίες για επιπλέον εγχειρίδια και προγράμματα κατάρτισης παρέχονται από το Τμήμα Διεθνούς Προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, στη Γενεύη.

Κεφάλαιο 1

Καθορίζοντας ποιος είναι πρόσφυγας

Σημεία – κλειδιά

Η κατανόηση των βασικών στοιχείων του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Η εξοικείωση με τους ισχύοντες ορισμούς της έννοιας του «πρόσφυγα»

Η γνώση για το όργανο που είναι αρμόδιο να κρίνει ποιος είναι πρόσφυγας και για τις σχετικές διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Το κεφάλαιο αυτό πραγματεύεται τις βασικές αρχές του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Σχετικά αναλύονται η σημασία και ο σκοπός καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Επίσης παρατίθενται οι ορισμοί της έννοιας του «πρόσφυγα» στο διεθνές και στο περιφερειακό προσφυγικό δίκαιο και επεξηγείται πότε ανακύπτει η ανάγκη καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Στη συνέχεια αναφέρονται οι αντίστοιχες αρμοδιότητες των κρατών και της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες κατά την εφαρμογή της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και περιγράφονται συνοπτικά οι διαφορετικές μέθοδοι καθορισμού. Τέλος, παρατίθενται συνοπτικά τα δικαιώματα και τα οφέλη που απορρέουν από την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

1.1 Ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα

Η έκφραση «καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα» είναι νομική και έχει σοβαρές συνέπειες για όσους έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία. Η διαδικασία στην οποία αναφέρεται αφορά απεγνωσμένους ανθρώπους. Πιο απλά, αντιστοιχεί στο ερώτημα: «Είναι ο κύριος Χ ή η κυρία Υ πρόσφυγας;». Προφανώς, η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι ζωτικής σημασίας για τον ενδιαφερόμενο. Εάν αναγνωρισθεί στο πρόσωπό του το καθεστώς του πρόσφυγα υπάγεται σε ιδιαίτερο νομικό καθεστώς και απολαμβάνει δικαιώματα και οφέλη καθώς και μέτρα προστασίας και βοήθειας που, ως σύνολο, αποτελούν «τη διεθνή προστασία των προσφύγων». Οι πρόσφυγες αναλαμβάνουν επίσης κάποιες υποχρεώσεις έναντι της κυβέρνησης της χώρας υποδοχής, κυρίως την υποχρέωση να συμμορφώνονται με τη νομοθεσία της χώρας αυτής.

Επομένως, ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα σημαίνει τη διαδικασία με την οποία μια κυβερνητική αρχή ή η UNHCR διερευνά εάν είναι πρόσφυγας ο αιτών άσυλο ή καθένας που έχει με οποιονδήποτε τρόπο εκφράσει την ανάγκη για διεθνή προστασία – δηλαδή εάν η υπόθεσή του πληροί τα κριτήρια του εφαρμοστέου ορισμού του πρόσφυγα (βλέπε στη συνέχεια υπό-κεφάλαιο 1.2). Ένα πρόσωπο δεν καθίσταται πρόσφυγας επειδή η χώρα ασύλου ή η UNHCR αποφασίζει ότι πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα. Αναγνωρίζεται επειδή είναι πρόσφυγας. Με άλλα λόγια, η απόφαση αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα έχει δηλωτικό και όχι δημιουργικό χαρακτήρα: αναγνωρίζει και επιβεβαιώνει με τρόπο πανηγυρικό ότι ο ενδιαφερόμενος είναι πρόσφυγας.

1.2 Ποιος είναι πρόσφυγας ;

Πριν το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο οι πρόσφυγες ορίζονταν σε ad hoc βάση ανάλογα με την εθνική καταγωγή τους. Μετά τον πόλεμο, η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αποφάσισε να υιοθετήσει «γενικό» ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα, που κατ' αρχήν αποτυπώθηκε στο Καταστατικό του 1950 της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (που παρατίθεται ως παράρτημα στην από 14.12.1949 υπ' αριθμ. 428 (V) απόφαση της Γενικής Συνέλευσης) και αργότερα στη Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και στο συναφές Πρωτόκολλο του 1967. Ο ορισμός της έννοιας του πρόσφυγα είναι σχεδόν πανομοιότυπος και στα δύο κείμενα. Ο ορισμός του πρόσφυγα που περιλαμβάνει το Καταστατικό του 1950 διευρύνθηκε με μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του Ο.Η.Ε. Ορισμούς για την έννοια του πρόσφυγα περιλαμβάνουν τα περιφερειακά προσφυγικά κείμενα και / ή οι εθνικές νομοθεσίες.

1.2.1 Ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

Η Σύμβαση του 1951 είναι το θεμέλιο του διεθνούς προσφυγικού δικαίου και ο ορισμός που περιλαμβάνει είναι η πρωταρχική βάση για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Την 1η Σεπτεμβρίου 2005 146 κράτη ήσαν συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967 (140 κράτη είναι συμβαλλόμενα μέρη και στα δύο κείμενα). Κατά τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα τα κράτη αυτά δεσμεύονται να εφαρμόζουν τα κριτήρια που θέτει η Σύμβαση του 1951.

Η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 εξασφαλίζει στους πρόσφυγες την πλέον ευνοϊκή μεταχείριση. Δεν εγγυάται μόνον την προστασία από την επαναπροώθηση (βλέπε στη συνέχεια, υπο-κεφάλαιο 1.6.1). Επιπλέον, τους παρέχει τη δυνατότητα να απολαμβάνουν κάποια δικαιώματα που ορίζει η Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967, συμπεριλαμβανομένου για παράδειγμα του δικαιώματος έκδοσης ταξιδιωτικού εγγράφου.

Το άρθρο 1 (Α) 2 της Σύμβασης του 1951 ορίζει ότι πρόσφυγας είναι καθένας που

«συνεπεία γεγονότων επελθόντων προ της 1.1.1951 και δεδικοιολογημένου φόβου δώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας αυτής, ή εάν μη έχων υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενος συνεπεία τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψη εις ταύτην»¹.

Εκτός από την καταληκτική προθεσμία της 1ης Ιανουαρίου 1951, η Σύμβαση του 1951 προβλέπει στο άρθρο 1 Β προαιρετικό γεωγραφικό περιορισμό εφαρμογής του ορισμού σε «γεγονότα επελθόντα ... εν Ευρώπη». Αυτοί οι περιορισμοί του πεδίου εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα δεν έχουν πλέον ιδιαίτερη σημασία. Το Πρωτόκολλο του 1967² κατήργησε το χρονικό περιορισμό, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των συμβαλλομένων στα δύο κείμενα κρατών έχουν καταργήσει το γεωγραφικό περιορισμό. Έτσι, οι διατάξεις της Σύμβασης έχουν αποκτήσει οικουμενική διάσταση.

Η διάταξη του άρθρου 1 (Α) 2 της Σύμβασης του 1951 περιλαμβάνει τα αποκαλούμενα **κριτήρια υπαγωγής** του ορισμού του πρόσφυγα, δηλαδή τα στοιχεία που αποτελούν τη θετική βάση για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και που πρέπει να ικανοποιεί ο ενδιαφερόμενος προκειμένου να αναγνωρισθεί πρόσφυγας. Τα κριτήρια αυτά εξετάζονται στο κεφάλαιο 2. Επίσης, ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 περιλαμβάνει τις **ρήτρες αποκλεισμού** (άρθρα 1Δ, 1Ε, 1ΣΤ) και τις **ρήτρες παύσης**, που εξετάζονται στα Κεφάλαια 3 και 4 αντίστοιχα.

1. Ν.Δ. 3989/1959, ΦΕΚ 201, τ. Α'.

2. Α.Ν. 389/1968, ΦΕΚ 125, τ. Α'.

1.2.2 Ο ορισμός του πρόσφυγα σε περιφερειακά κείμενα του προσφυγικού δικαίου

Ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 συμπληρώνεται από τα περιφερειακά κείμενα του προσφυγικού δικαίου, κυρίως από τη Σύμβαση του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα Ειδικά Θέματα των Προσφύγων στην Αφρική και από τη Διακήρυξη της Καρθαγένης για τους Πρόσφυγες του 1984. Και τα δύο κείμενα ορίζουν τις περιπτώσεις όπου μπορεί να αναγνωριστούν πρόσφυγες όσοι διαφεύγουν αδιάκριτες απειλές εξαιτίας της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα καταγωγής τους. Αν και το παρόν εγχειρίδιο κατάρτισης πραγματεύεται τον οικουμενικό ορισμό της Σύμβασης του 1951 είναι ιδιαίτερα σημαντικό να κατανοούν τη σημασία των διευρυμένων ορισμών της έννοιας του πρόσφυγα που προβλέπουν τα περιφερειακά κείμενα του προσφυγικού δικαίου οι χειριστές των αιτημάτων ασύλου που εργάζονται στις αντίστοιχες χώρες. Όμως, αφού οι ορισμοί αυτοί συμπληρώνουν αυτόν της Σύμβασης του 1951 οι χώρες που τους εφαρμόζουν οφείλουν κατ' αρχήν να εξετάζουν εάν ο αιτών άσυλο πληροί τα κριτήρια της Σύμβασης του 1951.

1.2.2.1 Η Σύμβαση του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας

Το άρθρο Ι (2) της Σύμβασης του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας ενσωματώνει τον ορισμό της Σύμβασης του 1951 και επιπλέον ορίζει ότι «ο όρος πρόσφυγας εφαρμόζεται σε κάθε πρόσωπο, που λόγω εξωτερικής επιδρομής, κατοχής, ξένης κυριαρχίας, γεγονότων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη είτε σε τμήμα είτε σε ολόκληρη τη χώρα καταγωγής ή ιθαγενείας του, εξαναγκάζεται να εγκαταλείψει τον τόπο της συνήθους διαμονής του, με σκοπό να αναζητήσει καταφύγιο αλλού έξω από τη χώρα της καταγωγής ή της ιθαγενείας του».

Ο ορισμός αυτός αναπτύχθηκε με βάση την εμπειρία των απελευθερωτικών αγώνων και των πολέμων που ξέσπασαν με το τέλος της αποικιοκρατίας στην αφρικανική ήπειρο στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και στις αρχές της δεκαετίας του 1960. Οι παράγραφοι (4) και (5) του άρθρου Ι της Σύμβασης του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας περιλαμβάνουν επίσης ρήτρες παύσης και αποκλεισμού που είναι διαφορετικές, σε κάποια σημεία, από τις αντίστοιχες της Σύμβασης του 1951.

1.2.2.2 Η Διακήρυξη της Καρθαγένης του 1984

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980 τα προβλήματα των μαζικών πληθυσμιακών μετακινήσεων που προκάλεσαν οι πόλεμοι, οι εμφύλιες συρράξεις, η βία και οι πολιτικές αναταραχές σε μερικά κράτη, ιδιαίτερα της Κεντρικής Αμερικής, οδήγησαν στην υιοθέτηση της Διακήρυξης της Καρθαγένης του 1984. Το άρθρο ΙΙΙ (3) της Διακήρυξης

«[...] συστήνει να εφαρμόζεται στην περιοχή ο ορισμός ή η έννοια του πρόσφυγα, που πέραν των προϋποθέσεων εφαρμογής της Σύμβασης του 1951 και του Πρωτοκόλλου του 1967, καλύπτει όσους διαφεύγουν από τη χώρα τους επειδή η ζωή τους, η ασφάλειά τους ή η ελευθερία τους απειλούνται από γενικευμένη βία, ξένη επιδρομή, εμφύλιες συρράξεις, μαζικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή άλλες καταστάσεις που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη».

Παρότι η Διακήρυξη της Καρθαγένης δεν είναι νομικά δεσμευτικό κείμενο, πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής έχουν ενσωματώσει τις αρχές της, περιλαμβανομένου του ορισμού που πρόσφυγα που υιοθετεί, στις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές τους.

1.2.3 Ο ορισμός του πρόσφυγα στην εθνική νομοθεσία

Πολλά κράτη απλά υιοθετούν τον ορισμό του πρόσφυγα που περιλαμβάνουν τα σχετικά διεθνή κείμενα στα οποία είναι συμβαλλόμενα μέρη. Όμως, οι χώρες δεν κωλύονται να υιοθετήσουν ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα ευρύτερο από αυτόν που υποχρεούνται δυνάμει των διεθνών δεσμεύσεων που έχουν αναλάβει.

Σε κάποιες χώρες, η νομοθεσία προβλέπει για την προστασία όσων δεν πληρούν τα κριτήρια της Σύμβασης του 1951, αλλά έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία. Πρόκειται για τις αποκαλούμενες «συμπληρωματικές μορφές προστασίας» ή για την επονομαζόμενη στην Ευρώπη «επικουρική προστασία». Κάποια κράτη, ειδικότερα στην Ευρώπη, παρέχουν «προσωρινή προστασία» σε όσους εισρέουν κατά κύματα στην επικράτειά τους διαφεύγοντας καταστάσεις γενικευμένης βίας και / ή ένοπλων συγκρούσεων. Με άλλα λόγια αντιμετωπίζουν με τρόπο πραγματιστικό την προστασία των ενδιαφερομένων από την επαναπροώθηση και την παροχή βοήθειας χωρίς να καθορίζουν το καθεστώς του πρόσφυγα. Όσοι απολαμβάνουν αυτές τις μορφές προστασίας μπορεί να είναι πρόσφυγες εντολής της UNHCR εφόσον εμπίπτουν σε μια από τις κατηγορίες που αναφέρονται στη συνέχεια (βλέπε υπο-κεφάλαιο 1.2.4).

1.2.4 Ο ορισμός του πρόσφυγα κατά την εντολή διεθνούς προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Η αρμοδιότητα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) να παρέχει διεθνή προστασία στους πρόσφυγες στηρίζεται στο υιοθετηθέν το 1950 Καταστατικό της που προβλέπει ότι εκτός όσων χαρακτηρίζονται πρόσφυγες δυνάμει συνθηκών και συμφωνιών που ίσχυαν κατά το χρόνο της υιοθέτησής του, η εντολή του Ύπατου Αρμοστή καλύπτει επίσης τις ακόλουθες κατηγορίες:

Παράγραφος 6 Α (ii): «Κάθε πρόσωπο που, εξαιτίας γεγονότων που συνέβησαν πριν την 1η Ιανουαρίου 1951 και δικαιολογημένου φόβου διώξεως για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας ή πολιτικών απόψεων, ευρίσκεται εκτός της χώρας ιθαγενείας του, και δεν μπορεί, ή εξαιτίας αυτού του φόβου ή για άλλους λόγους εκτός από λόγους προσωπικής διευκόλυνσης δεν θέλει να τεθεί υπό την προστασία της χώρας αυτής ή που όντας ανιθαγενές και ευρισκόμενο εκτός της χώρας της συνήθους διαμονής του, δεν μπορεί ή, λόγω αυτού του φόβου ή για λόγους άλλους εκτός από την προσωπική του διευκόλυνση, δεν θέλει να επιστρέψει σε αυτήν».

Παράγραφος 6 Β : «Κάθε άλλο πρόσωπο, που ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγενείας του, ή εάν είναι ανιθαγενές, εκτός της χώρας της συνήθους διαμονής του, επειδή έχει ή είχε δικαιολογημένο φόβο διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας ή πολιτικών απόψεων, και δεν μπορεί ή εξαιτίας αυτού του φόβου δεν θέλει να τεθεί υπό την προστασία της κυβέρνησης της χώρας ιθα-

γενείας του, ή, εάν είναι ανιθαγενές, δεν θέλει να επιστρέψει στη χώρα της συνήθους διαμονής του».

Ο ορισμός του πρόσφυγα που περιλαμβάνει το Καταστατικό του 1950 είναι σχεδόν πανομοιότυπος με αυτόν που υιοθέτησαν οι συντάκτες της Σύμβασης του 1951. Παρότι το Καταστατικό του 1950 δεν αναφέρεται στη «συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα» ως λόγο φόβου δίωξης, και ο ορισμός που περιλαμβάνει εφαρμοζόταν εξαρχής χωρίς περιορισμό όσον αφορά στο χρόνο ή στον τόπο, αυτές οι διαφορές δεν είναι πλέον ουσιαστικές. Η άρση του χρονικού και γεωγραφικού περιορισμού στο πλαίσιο εφαρμογής της Σύμβασης του 1951 αναφέρεται ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 1.2.1 και πλέον σήμερα παγίως θεωρείται ότι όσοι πληρούν τα κριτήρια αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 είναι πρόσφυγες που εμπίπτουν στην εντολή της UNHCR.

Όμως σήμερα το Καταστατικό του 1950 δεν καλύπτει το σύνολο των αρμοδιοτήτων της UNHCR για την προστασία των προσφύγων. Μεταγενέστερες εξελίξεις – ειδικότερα οι αποφάσεις που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση και το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, η πρακτική της UNHCR και των κρατών – έχουν οδηγήσει στη διεύρυνση του ορισμού του πρόσφυγα που εμπίπτει στην εντολή διεθνούς προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και στις αρχές της δεκαετίας του 1960 η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ εξουσιοδότησε την UNHCR να συνδράμει επί τη βάση της πρακτικής των «καλών υπηρεσιών» ειδικές ομάδες προσώπων που δεν πληρούν τα κριτήρια αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα που περιλαμβάνει το Καταστατικό (συμπεριλαμβανομένων για παράδειγμα των Κινέζων στο Χονγκ – Κονγκ ή των Αγκολέζων στο Κονγκό) ή γενικότερα τους πρόσφυγες που «δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του ΟΗΕ». Από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 και εντεύθεν οι αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης αναφέρονται τακτικά στους «πρόσφυγες εντολής» της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ενώ οι αποφάσεις που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση και το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ από το 1975 έως το 1995 έχουν διευρύνει την εντολή διεθνούς προστασίας της UNHCR στην οποία υπάγονται πλέον και όσοι πλήττονται από τις αδιάκριτες συνέπειες των ενόπλων συγκρούσεων ή «άλλων ανθρώπινων καταστροφών», συμπεριλαμβανομένων για παράδειγμα της ξένης κυριαρχίας, της επέμβασης, της κατοχής ή της αποικιοκρατίας.

Έτσι, πλέον η αρμοδιότητα της UNHCR να παρέχει διεθνή προστασία στους πρόσφυγες καλύπτει τις ακόλουθες κατηγορίες προσώπων:

- 1 Όσους πληρούν τα κριτήρια αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα που προβλέπει η Σύμβαση του 1951 / το Πρωτόκολλο του 1967, που κατ' ουσίαν συμπίπτουν με αυτά που προβλέπει το Καταστατικό του 1950, και
- 2 Όσους υπάγονται στο διευρυμένο ορισμό του πρόσφυγα που προβλέπει η εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες επειδή βρίσκονται εκτός της χώρας καταγωγής τους ή συνήθους διαμονής τους και αδυνατούν ή δεν επιθυμούν να επιστρέψουν σ' αυτή λόγω σοβαρών και αδιάκριτων απειλών κατά της ζωής τους, της σωματικής τους ακεραιότητας ή ελευθερίας που οφείλονται στη γενικευμένη βία ή σε γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη.

Γυναίκες, άντρες, κορίτσια και αγόρια που πληρούν τα κριτήρια αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα της μιας ή της άλλης εκ των προαναφερόμενων κατηγοριών είναι πρόσφυγες που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της UNHCR (δηλαδή είναι πρόσφυγες εντολής), εκτός εάν η υπόθεσή τους υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης (βλέπε στη συνέχεια κεφάλαιο 3). Ο όρος «πρόσφυγες εντολής» αναφέρεται σε οποιοδήποτε πρόσωπο μιας εκ των ανωτέρω κατηγοριών, που έχει αναγνωριστεί πρόσφυγας από τον Ύπατο Αρμοστή βάσει του Καταστατικού του 1950 και των μεταγενέστερων αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ. Το καθεστώς του «πρόσφυγα εντολής» μπορεί να καθοριστεί είτε σε εξατομικευμένη είτε σε ομαδική βάση (βλέπε στη συνέχεια υπο- κεφάλαιο 1.5).

Στο παρόν εγχειρίδιο αυτό-διδασκαλίας που πραγματεύεται αποκλειστικά τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα εξετάζεται διεξοδικά ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 μιας και συμπίπτουν το αντικείμενο και ο σκοπός των κριτηρίων αναγνώρισης της Σύμβασης του 1951 και του Καταστατικού του 1950.

1.3 Γιατί είναι αναγκαίος ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα;

Προκειμένου για την αποτελεσματική εκπλήρωση των δεσμεύσεων που έχουν αναλάβει δυνάμει της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 τα κράτη υποχρεούνται να καθορίζουν ποιος είναι πρόσφυγας. Έτσι, καλούνται να εφαρμόζουν διαδικασίες με τις οποίες διαπιστώνεται εάν ο ενδιαφερόμενος αιτών άσυλο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951. Αυτές οι διαδικασίες αναλύονται διεξοδικά στη συνέχεια, στο κεφάλαιο 5.

Η διεθνής προστασία των προσφύγων αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Προκειμένου να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το Καταστατικό της η UNHCR καλείται να καθορίζει ποιος είναι πρόσφυγας και υπάγεται στην εντολή της. Η UNHCR εφαρμόζει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα για να διαπιστώσει εάν ο ενδιαφερόμενος δικαιούται προστασία, βοήθεια ή, σε μερικές περιπτώσεις, συνδρομή για μετεγκατάσταση ή για να γνωμοδοτήσει συμβουλευτικά στην κυβέρνηση της χώρας ασύλου για το καθεστώς του πρόσφυγα. Παραδείγματα καταστάσεων όπου το Γραφείο εφαρμόζει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα αναφέρονται στη συνέχεια στο υπο-κεφάλαιο 1.4.

1.4 Ποιος φέρει την ευθύνη για την εφαρμογή της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα;

1.4.1 Κράτη

Κατ' αρχήν τα κράτη έχουν την ευθύνη να εντοπίζουν όσους υπάγονται στον ορισμό του πρόσφυγα και άρα το κράτος στο οποίο υποβάλλεται το αίτημα ασύλου υποχρεούται να διασφαλίσει ότι οι πρόσφυγες επωφελούνται πραγματικά τη διεθνή προστασία και απολαμβάνουν τα δικαιώματα και τα οφέλη που εμπεριέχει το καθεστώς του πρόσφυγα.

Για την ενδιαφερόμενη χώρα, η προστασία των προσφύγων δεν είναι ζήτημα σκοπιμότητας. Τα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967 και στη Σύμβαση του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας δεσμεύονται από αυτά τα διεθνή κείμενα να παρέχουν την προστασία που εγγυώνται στις γυναίκες, στους άντρες, στα κορίτσια και στα αγόρια που πληρούν τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα. Η σημαντικότερη υποχρέωση που αναλαμβάνουν τα κράτη είναι η τήρηση της αρχής της μη επαναπροώθησης, δηλαδή της απαγόρευσης επιστροφής οιαδήποτε προσώπου στα σύνορα εδαφών όπου η ζωή του ή η ελευθερία του απειλούνται για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων. Η αρχή της μη επαναπροώθησης αποτελεί πλέον κανόνα του διεθνούς εθνικού δικαίου και άρα δεσμεύει όλα τα κράτη συμπεριλαμβανομένων όσων δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967 (βλέπε στη συνέχεια υπο-κεφάλαιο 1.6.1).

Επομένως, τα κράτη υποχρεούνται να υιοθετούν και να εφαρμόζουν διαδικασία για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα, ειδικότερα όταν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967. Σύμφωνα με το άρθρο 8 του Καταστατικού της UNHCR του 1950 και το άρθρο 35 της Σύμβασης του 1951 η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι αρμόδια να επιβλέπει την εφαρμογή των διατάξεων της Σύμβασης του 1951 και του Πρωτοκόλλου του 1967 στα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη σε αυτά τα διεθνή κείμενα. Η UNHCR ασκεί αυτόν το ρόλο επίβλεψης παρακολουθώντας τόσο τις διαδικασίες όσο και τα κριτήρια που εφαρμόζονται και, ανάλογα με την περίπτωση, παρεμβαίνοντας υπέρ των αιτούντων άσυλο.

Στα περισσότερα κράτη προβλέπεται η συμμετοχή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα τουλάχιστον με γνωμοδοτικό / συμβουλευτικό ρόλο. Σε κάποιες χώρες η UNHCR συμμετέχει στην εθνική διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Ανάλογα με τις περιστάσεις η συμμετοχή της υλοποιείται με διάφορες μορφές και μπορεί να συνίσταται:

- Στην προετοιμασία της υπόθεσης προκειμένου να εξεταστεί από την εθνική αρχή καθορισμού του καθεστώτος πρόσφυγα (για παράδειγμα, καταγραφή, προκαταρκτική συνέντευξη, προετοιμασία του φακέλου της υπόθεσης, παρουσίαση της υπόθεσης στην εθνική αρχή).
- Στη συμμετοχή με δικαίωμα ψήφου στη διαδικασία κρίσης της αίτησης ασύλου ή στη συμμετοχή με γνωμοδοτικό/συμβουλευτικό ρόλο στη διαδικασία εξέτασης του αιτήματος ασύλου σε πρώτο βαθμό.
- Στη συμμετοχή με δικαίωμα ψήφου στη διαδικασία κρίσης της αίτησης ασύλου ή στη συμμετοχή με γνωμοδοτικό/συμβουλευτικό ρόλο στη διαδικασία της επανεξέτασης του αιτήματος ασύλου ή της εξέτασης της προσφυγής κατά της πρωτοβάθμιας απορριπτικής απόφασης.
- Στην επανεξέταση των αποφάσεων με τις οποίες κρίνονται απαράδεκτα ή απορρίπτονται τα αιτήματα ασύλου όσων κινδυνεύουν άμεσα με απέλαση.

Επιπλέον, σε μερικές χώρες που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967 αλλά δεν έχουν υιοθετήσει εθνική διαδικασία για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες καθορίζει το καθεστώς του πρόσφυγα για λογαριασμό του κράτους.

1.4.2 Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Η UNHCR είναι αρμόδια για τη διεθνή προστασία των προσφύγων και για την αναζήτηση διαρκών και βιώσιμων λύσεων στο πρόβλημα τους. Είναι ο μοναδικός διεθνής οργανισμός με την εξειδικευμένη εντολή να προστατεύει τους πρόσφυγες σε παγκόσμιο επίπεδο. Σύμφωνα με το Καταστατικό του 1950 που διέπει τη λειτουργία της και τις μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες υποχρεούται να διασφαλίζει τη διεθνή προστασία και να αναζητά τις κατάλληλες λύσεις για τους πρόσφυγες που εμπίπτουν στην εντολή της. Στην κατηγορία των «προσφύγων εντολής» της UNHCR υπάγονται και οι αιτούντες άσυλο (όπως και οι επαναπατριζόμενοι, οι ανιθαγενείς, και υπό προϋποθέσεις, οι εσωτερικά εκτοπισμένοι).

Παρότι τα κράτη, ειδικότερα όσα είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967, υποχρεούνται να καθορίζουν το καθεστώς του πρόσφυγα σε κάποιες καταστάσεις μπορεί να κληθεί η UNHCR να εξετάσει τα αιτήματα ασύλου προκειμένου να διαπιστώσει εάν οι ενδιαφερόμενοι ή τα μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας είναι πρόσφυγες υπαγόμενοι στην εντολή της. Στις περισσότερες παρόμοιες περιπτώσεις η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες καθορίζει το καθεστώς του πρόσφυγα εφαρμόζοντας τον ορισμό που περιλαμβάνει το Καταστατικό του 1950. Στην πράξη, η προαναφερόμενη λύση μπορεί να επιλεγεί σε διάφορες καταστάσεις, όπως:

- Στα κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967 ή
- Στα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967, αλλά
 - Δεν έχουν ακόμη υιοθετήσει διαδικασία για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα ή
 - Έχουν υιοθετήσει εθνική διαδικασία για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα που όμως είναι προφανώς ακατάλληλη ή όταν ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία της Σύμβασης του 1951 ή
- Ως προϋπόθεση για την εφαρμογή διαρκών και βιώσιμων λύσεων, όπως είναι η μετεγκατάσταση.

Στις περισσότερες περιπτώσεις η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εφαρμόζει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα προκειμένου να διαπιστώσει εάν ο ενδιαφερόμενος είναι πρόσφυγας που εμπίπτει στην εντολή της. Οι σχετικές αποφάσεις είναι καθοριστικής σημασίας για τη μορφή προστασίας και συνδρομής που παρέχει η UNHCR στον ενδιαφερόμενο. Η προστασία και η συνδρομή μπορεί να συνίστανται στην έκδοση πιστοποιητικού για το καθεστώς του πρόσφυγα, σε μέτρα για την συνένωση των οικογενειών ή στη διευκόλυνση του εθελοντικού επαναπατρισμού ή σε υλική βοήθεια διάφορων μορφών.

1.5 Πώς εφαρμόζεται η διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα;

Τόσο τα κράτη όσο και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εφαρμόζουν τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα είτε σε εξατομικευμένη είτε σε ομαδική βάση.

1.5.1 Εξατομικευμένη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Ούτε η Σύμβαση του 1951 ούτε το Πρωτόκολλο του 1967 προβλέπουν ειδικά για τη διαδικασία με την οποία τα κράτη υποχρεούνται να καθορίζουν το καθεστώς του πρόσφυγα. Η εθνική νομοθεσία ορίζει τα όργανα και / ή τις αρχές που έχουν τη σχετική αρμοδιότητα, τα στάδια της διαδικασίας ασύλου καθώς και τις διαδικαστικές δικλείδες ασφαλείας και εγγυήσεις. Εφόσον είναι εφικτό, το καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να καθορίζεται σε εξατομικευμένη βάση και μετά από διεξοδική εξέταση των ειδικότερων περιστάσεων που αφορούν στην υπόθεση του αιτούντα άσυλο (για τις διαδικασίες που πρέπει να εφαρμόζουν τα κράτη όταν καθορίζουν το καθεστώς του πρόσφυγα σε εξατομικευμένη βάση βλέπε στη συνέχεια κεφάλαιο 5).

1.5.2 Καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα σε ομαδική βάση

Η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα σε ομαδική βάση είναι ιδιαίτερα σημαντική στις περιπτώσεις μαζικής εισροής προσφύγων, όταν οι αιτούντες τη διεθνή προστασία καταφθάνουν κατά κύματα και σε πολυάριθμες ομάδες οπότε είναι πρακτικά ανέφικτος ο εξατομικευμένος καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα. Σε παρόμοιες καταστάσεις τα κράτη καθώς και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες αναγνωρίζουν το καθεστώς του πρόσφυγα στα μέλη μιας συγκεκριμένης ομάδας με τη διαδικασία του «εκ πρώτης όψεως» (prima facie) καθορισμού. Η λύση αυτή είναι κατάλληλη όταν τα περισσότερα μέλη της ομάδας μπορεί να θεωρηθούν πρόσφυγες επί τη βάση αντικειμενικών πληροφοριών που αφορούν στις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής τους.

Ο πόλεμος που ξεσπά σε μια χώρα μπορεί να πυροδοτήσει μαζική έξοδο προσφύγων στις γειτονικές ή άλλες χώρες. Συχνά, στις περιπτώσεις αυτές ένοπλοι διαφεύγουν μαζί με τους πρόσφυγες. Το τεκμήριο του «εκ πρώτης όψεως» καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν εφαρμόζεται στους ενόπλους. Οι εν ενεργεία πολεμιστές – δηλαδή όσοι συνεχίζουν να συμμετέχουν στις εχθροπραξίες – δεν έχουν δικαίωμα στη διεθνή προστασία των προσφύγων. Οι στρατιωτικές δραστηριότητες δεν συνάδουν με το καθεστώς του πρόσφυγα.

Η κατάσταση είναι διαφορετική για τους παλαίμαχους, δηλαδή για τους ενόπλους που έχουν εγκαταλείψει τη στρατιωτική δράση. Το γεγονός και μόνον της προηγούμενης συμμετοχής τους στις εχθροπραξίες δεν αρκεί για τον αποκλεισμό τους από τη διεθνή προστασία, αλλά το αίτημά τους για άσυλο πρέπει να εξεταστεί κατ' εφαρμογή ειδικής διαδικασίας προκειμένου να καθορισθεί το καθεστώς τους. Όταν διαφεύγουν στο πλαίσιο μαζικής εισροής μαζί με τους πρόσφυγες το κράτος ασύλου θα πρέπει να τους ξε-

χωρίσει από τους πρόσφυγες. Οι ένοπλοι που έχουν εγκαταλείψει τη στρατιωτική δράση υπάγονται στις διαδικασίες ασύλου μόνον αφού αποδείξουν ότι πράγματι έχουν απαρνηθεί οριστικά κάθε συμμετοχή σε στρατιωτικές δραστηριότητες και είναι πλέον άμαχοι. Τα αιτήματά τους για άσυλο πρέπει να εξετάζονται στο πλαίσιο της εξατομικευμένης διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα (βλέπε στη συνέχεια υπο-κεφάλαιο 2.3.4).

Οι γυναίκες, οι άντρες, τα κορίτσια και τα αγόρια που αναγνωρίζονται πρόσφυγες σε ομαδική βάση απολαμβάνουν το ίδιο καθεστώς με όσους αναγνωρίζονται πρόσφυγες σε εξατομικευμένη βάση. Ανάλογα με την περίπτωση, μπορεί να είναι αναγκαίο να υιοθετηθούν μηχανισμοί για τον εντοπισμό των μελών της ομάδας που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις εφαρμογής του καθεστώτος του πρόσφυγα (βλέπε κεφάλαιο 2) ή που εμπύπτουν στις ρήτρες αποκλεισμού (βλέπε κεφάλαιο 3).

1.6 Τι περιλαμβάνει η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα;

Όπως προαναφέρθηκε οι πρόσφυγες δικαιούνται να απολαμβάνουν δικαιώματα καθώς και μέτρα προστασίας και συνδρομής που λαμβάνουν υπόψη την ιδιαίτερη κατάσταση τους. Στη συνέχεια παρατίθεται επισκόπηση των βασικών στοιχείων της διεθνούς προστασίας των προσφύγων.

1.6.1 Προστασία από την επαναπροώθηση

Οι πρόσφυγες απολαμβάνουν κυρίως την προστασία από την επιστροφή στη χώρα όπου κινδυνεύουν να υποστούν δίωξη. Πρόκειται για την αρχή της μη επαναπροώθησης, που αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της διεθνούς προστασίας και αποτυπώνεται ρητά στην παράγραφο 1 του άρθρου 33 της Σύμβασης του 1951 σύμφωνα με την οποία τα κράτη υποχρεούνται

«να μην απελαύνουν ή επαναπροωθούν, καθ' οιονδήποτε τρόπο πρόσφυγες στα σύνορα εδαφών όπου απειλούνται η ζωή τους ή η ελευθερία τους για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων».

Η πανηγυρική αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή της αρχής της μη επαναπροώθησης. Καθώς οι αιτούντες άσυλο μπορεί να είναι πρόσφυγες αποτελεί γενικά αναγνωρισμένη αρχή του διεθνούς προσφυγικού δικαίου η απαγόρευση απέλασης ή επαναπροώθησης τους εκκρεμούσης της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος τους.

Οι εξαιρέσεις εφαρμογής της αρχής της μη επαναπροώθησης προβλέπονται εξαντλητικά. Επιτρέπονται μόνον στις συγκεκριμένες περιπτώσεις που ορίζει η παράγραφος 2 του άρθρου 33 της Σύμβασης του 1951:

«το ευεργέτημα [της παραγράφου 1 του άρθρου 33] δεν μπορεί να επικαλείται πρόσφυγας ο οποίος, για σοβαρές αιτίες, θεωρείται επικίνδυνος για την ασφάλεια της χώρας όπου βρίσκεται ή που έχοντας καταδικαστεί τελεσίδικα για ιδιαίτερα σοβαρό αδίκημα αποτελεί κίνδυνο για τη χώρα».

Οι προϋποθέσεις εφαρμογής της παραγράφου 2 του άρθρου 33 πληρούνται μόνον όταν ο πρόσφυγας αποτελεί σοβαρό μελλοντικό κίνδυνο για την ασφάλεια της χώρας υποδοχής – όπως είναι η απειλή για τη συνταγματική τάξη της χώρας αυτής, για την εδαφική ακεραιότητά της, για την ανεξαρτησία της ή για τις διεθνείς σχέσεις της – ή όταν έχει καταδικαστεί με αμετάκλητη απόφαση για αδίκημα ιδιαίτερα σοβαρό (για παράδειγμα για δολοφονία, για βιασμό, για ένοπλη ληστεία) και συνεχίζει να αποτελεί κίνδυνο για την κοινωνία της χώρας ασύλου. Η εφαρμογή της εξαίρεσης που προβλέπει η παράγραφος 2 του άρθρου 33 απαιτεί δίκαιες διαδικασίες που διέπονται από τις κατάλληλες εγγυήσεις.

Όμως, η παράγραφος 2 του άρθρου 33 δεν εφαρμόζεται εάν η απομάκρυνση του πρόσφυγα ενέχει βάσιμο κίνδυνο να υποστεί βασανιστήρια ή σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία. Η απαγόρευση της επαναπροώθησης σε παρόμοια μεταχείριση είναι εγγενής στην απαγόρευση των βασανιστηρίων και άλλων μορφών κακομεταχείρισης, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 3 της Σύμβασης του ΟΗΕ του 1984 κατά των Βασανιστηρίων, στο άρθρο 7 του Διεθνούς Συμφώνου του 1966 Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και στο περιφερειακό δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η αρχή αυτή έχει πλέον περιβληθεί τον τύπο του αναγκαστικού κανόνα του διεθνούς δικαίου ή *jus cogens* και άρα δεσμεύει όλα τα κράτη ανεξάρτητα από το εάν είναι συμβαλλόμενα μέρη στα σχετικά διεθνή κείμενα. Σχετικά σημειώνεται ότι η Σύμβαση του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας δεν προβλέπει εξαιρέσεις στην αρχή της μη επαναπροώθησης που εφαρμόζεται σε όλους όσους πληρούν τα κριτήρια που θέτει για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα (βλέπε ανωτέρω υπο-κεφάλαιο 1.2.2.1).

Η αρχή της μη επαναπροώθησης που περιλαμβάνεται στο άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951 έχει εξελιχθεί σε κανόνα του διεθνούς εθιμικού δικαίου. Δηλαδή δεσμεύει ακόμα και τα κράτη που δεν είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967.

Το διεθνές και το περιφερειακό δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου απαγορεύουν στα κράτη να απομακρύνουν οιονδήποτε στα σύνορα εδαφών όπου κινδυνεύει να υποστεί σοβαρές παραβιάσεις άλλων θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.

1.6.2 Άλλα δικαιώματα και οφέλη

Εκτός από την προστασία από την επαναπροώθηση οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες απολαμβάνουν και κάποια άλλα δικαιώματα και οφέλη. Τα κριτήρια της μεταχείρισης του πρόσφυγα στη χώρα υποδοχής ορίζουν το διεθνές προσφυγικό δίκαιο και το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τα περισσότερα από τα δικαιώματα προστατεύουν τα διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το διεθνές εθιμικό δίκαιο. Έτσι, παρόμοια κριτήρια πρέπει να εφαρμόζουν οι χώρες που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967 και αυτές που δεν δεσμεύονται από αυτά τα διεθνή κείμενα. Αυτά τα δικαιώματα και τα οφέλη περιλαμβάνουν:

- Την προστασία από απειλές κατά της **σωματικής ακεραιότητας** των προσφύγων στη χώρα υποδοχής, που συνεπάγεται την υποχρέωση της τελευταίας να υιοθετήσει και

να εφαρμόζει τις κατάλληλες ρυθμίσεις για την προστασία τους από την εγκληματική βία, ειδικά όταν υποκινείται από το ρατσισμό ή τη ξеноφοβία, συμπεριλαμβανομένων των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης ή της εξευτελιστικής μεταχείρισης από τους κυβερνητικούς αξιωματούχους.

- Την **απρόσκοπη πρόσβαση στα δικαστήρια** της χώρας ασύλου.
- Τη συνδρομή για την ικανοποίηση **βασικών βιοτικών και υλικών αναγκών**, δηλαδή της διατροφής, της ένδυσης, της στέγασης και της φροντίδας της υγείας. Όταν είναι αναπόφευκτη η εξάρτηση των προσφύγων από τη βοήθεια των άλλων, κυρίως στο αρχικό στάδιο της διαμονής τους στη χώρα υποδοχής, είναι προς το συμφέρον της τελευταίας να διευκολύνει την αυτάρκειά τους επιτρέποντάς τους την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και τις πρωτοβουλίες αυτό-απασχόλησης.
- Την **ελευθερία κυκλοφορίας**, την οποία οι πρόσφυγες δικαιούνται να απολαμβάνουν όπως και οι πολίτες της χώρας ασύλου, εκτός εάν συγκεκριμένος πρόσφυγας αποτελεί ιδιαίτερη απειλή για τη δημόσια τάξη ή υγεία.
- Την πρόσβαση στην κατάλληλη **εκπαίδευση**, τουλάχιστον στην πρωτοβάθμια, και στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες για τα παιδιά πρόσφυγες.
- Τη **συνένωση** με στενά μέλη της οικογένειας που βρίσκονται στη χώρα ασύλου, το συντομότερο δυνατό.
- **Ειδικά μέτρα** για την προστασία των **ιδιαίτερα ευάλωτων προσφύγων**, για παράδειγμα όταν είναι αυξημένη η απειλή βίας στους κόλπους της κοινότητας των προσφύγων λόγω της κατάρρευσης της κοινωνικής δομής της κοινότητάς τους ή όταν η κοινότητα των προσφύγων που έχει διαφύγει πολεμικές συγκρούσεις κινδυνεύει από ένοπλα στοιχεία ή από στρατολόγηση, ιδιαίτερα τα παιδιά. Οι γυναίκες και τα κορίτσια πρόσφυγες εκτίθενται συχνά σε αυξημένο κίνδυνο σεξουαλικής βίας και βίας που οφείλεται στο γένος, που επίσης απαιτεί την λήψη ειδικών μέτρων για την προστασία τους.

Η ικανότητα των προσφύγων να απολαμβάνουν τα προαναφερόμενα δικαιώματα ειδικά το δικαίωμα στην ελευθερία κυκλοφορίας και στην προστασία από την επαναπροώθηση είναι αποτελεσματικότερη όταν είναι **κάτοχοι εγγράφων ταυτότητας**. Η χώρα ασύλου υποχρεούται να χορηγεί σε κάθε πρόσφυγα έγγραφο ταυτότητας, εκτός εάν είναι κάτοχος ταξιδιωτικού εγγράφου. Η Σύμβαση του 1951 προβλέπει την υποχρέωση των χωρών ασύλου να εκδίδουν στους πρόσφυγες **ταξιδιωτικά έγγραφα** και περιγράφει τον τύπο των ταξιδιωτικών εγγράφων ώστε να είναι αναγνωρίσιμα από τα άλλα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση.

Η Σύμβαση του 1951 προβλέπει επίσης ότι η ενδιαφερόμενη κυβέρνηση υποχρεούται να εφαρμόζει τις διατάξεις της στους πρόσφυγες που υπάγονται στη δικαιοδοσία της **χωρίς διάκριση** λόγω φυλής, θρησκείας ή χώρας καταγωγής.

1.6.3 Διαρκείς και βιώσιμες λύσεις

Οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες δικαιούνται βοήθεια για την αναζήτηση διαρκούς και βιώσιμης λύσης για την κατάστασή τους ώστε να αποκατασταθεί η ομαλότητα στη ζωή τους. Ανάλογα με την κατάσταση των προσφύγων, ακολουθείται μια από τις τρεις παραδοσιακές λύσεις που αναφέρονται στη συνέχεια:

- **Εθελοντικός επαναπατρισμός:** οι πρόσφυγες επιστρέφουν οικειοθελώς με ασφάλεια και σε συνθήκες αξιοπρέπειας στη χώρα καταγωγής τους.
- **Ένταξη στη χώρα ασύλου:** είναι μια διαδικασία που καταλήγει στη μόνιμη εγκατάσταση των προσφύγων στη χώρα ασύλου.
- **Μετεγκατάσταση:** οι πρόσφυγες μεταφέρονται από τη χώρα ασύλου σε μια τρίτη χώρα που τους δέχεται για μόνιμη εγκατάσταση.

Ενώ δεν υπάρχει τυπική ιεραρχία μεταξύ των τριών προαναφερόμενων διαρκών και βιώσιμων λύσεων ο εθελοντικός επαναπατρισμός είναι η λύση που επιλέγουν και επιτυγχάνουν οι περισσότεροι πρόσφυγες. Η αξία του εθελοντικού επαναπατρισμού ως προτιμώμενης διαρκούς βιώσιμης λύσης στην πλειοψηφία των προσφυγικών καταστάσεων αναγνωρίζεται σε πολλά κείμενα συμπεριλαμβανομένων της Ατζέντας για την Προστασία και Διαφόρων πορισμάτων που έχει υιοθετήσει η Εκτελεστική Επιτροπή της UNHCR, που αποτελείται από 64 κράτη που επιδεικνύουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα προσφυγικά ζητήματα, και της οποίας έργο είναι να συμβουλεύει τον Ύπατο Αρμοστή κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Όμως, αυτές οι τρεις εναλλακτικές λύσεις αλληλοσυμπληρώνονται και όταν εφαρμόζονται ως σύνολο αποτελούν μια βιώσιμη και ολοκληρωμένη στρατηγική για την επίλυση των προσφυγικών καταστάσεων. Η επιτυχής υλοποίηση των διαρκών λύσεων εξαρτάται από τα ενδιαφερόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένων των ενδιαφερομένων κρατών συνεργαζομένων με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Περίληψη

Καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα

- Είναι η διαδικασία με την οποία ένα κράτος ή η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες εξετάζει εάν είναι πρόσφυγας, κατά την έννοια του ισχύοντος ορισμού της έννοιας του πρόσφυγα, ο αιτών άσυλο ή το πρόσωπο που καθ' οιονδήποτε τρόπο έχει εκφράσει την ανάγκη διεθνούς προστασίας.
- Το καθεστώς του πρόσφυγα καθορίζεται σε εξατομικευμένη ή σε ομαδική βάση.

Ορισμοί της έννοιας του πρόσφυγα

- Το άρθρο 1 της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων περιλαμβάνει τα κριτήρια για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.
- Το Καταστατικό της UNHCR του 1950 περιλαμβάνει επίσης ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα που είναι σχεδόν πανομοιότυπος με αυτόν της Σύμβασης του 1951. Επιπλέον, είναι πρόσφυγες εντολής της UNHCR όσοι εμπίπτουν στο διευρυμένο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα που έχει υιοθετηθεί με τις μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ.
- Η εθνική νομοθεσία καθώς και τα περιφερειακά προσφυγικά κείμενα περιλαμβάνουν ορισμούς της έννοιας του πρόσφυγα, κυρίως η Σύμβαση του 1969 του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας για τα Ειδικά Θέματα των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική και η Διακήρυξη της Καρθαγένης του 1984 για τους Πρόσφυγες.

Η ευθύνη για την εφαρμογή της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Τα κράτη

- Η χώρα στην οποία υποβάλλεται το αίτημα ασύλου φέρει κατ' αρχήν την ευθύνη να εντοπίσει όσους δικαιούνται να απολαμβάνουν τη διεθνή προστασία και τα δικαιώματα και τα οφέλη που εμπεριέχει το καθεστώς του πρόσφυγα.
- Κατά τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα τα συμβαλλόμενα στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967 κράτη δεσμεύονται να εφαρμόζουν τον ορισμό του πρόσφυγα που αποτυπώνεται στο άρθρο 1 Α της Σύμβασης του 1951.
- Όταν το κράτος ασύλου εφαρμόζει τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες έχει γνωμοδοτικό ή συμβουλευτικό ρόλο αν και σε κάποιες περιπτώσεις το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες μπορεί να καθορίζει το καθεστώς του πρόσφυγα για λογαριασμό του κράτους ασύλου.

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

- Κατά τα οριζόμενα στο Καταστατικό του 1950 η UNHCR φέρει την ευθύνη της παροχής διεθνούς προστασίας στους πρόσφυγες και της επίλυσης του προβλήματός τους καθώς και της επίβλεψης και της παρακολούθησης του τρόπου με τον οποίον τα κράτη εφαρμόζουν τη Σύμβαση του 1951 / το Πρωτόκολλο του 1967. Υπογραμμίζεται ότι το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του Καταστατικού του 1950 έχει διευρυνθεί με μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ.
- Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες θεωρεί ότι εμπίπτουν στην εντολή της οι πρόσφυγες που αναγνωρίζονται από τις αρχές της χώρας ασύλου βάσει της Σύμβασης του 1951 / του Πρωτοκόλλου του 1967. Επίσης, σε ορισμένες περιπτώσεις η UNHCR καθορίζει το καθεστώς του πρόσφυγα, συνήθως βάσει του Καταστατικού του 1950. Η διαδικασία αυτή ακολουθείται συνήθως:

- Στις χώρες που δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951/στο Πρωτόκολλο του 1967,
 - Στα συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967 όταν δεν έχουν υιοθετήσει διαδικασία για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα ή όταν η διαδικασία που έχουν υιοθετήσει είναι προφανώς ακατάλληλη ή ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία της Σύμβασης του 1951, ή
 - Ως προϋπόθεση για την εφαρμογή διαρκών και βιώσιμων λύσεων, όπως είναι η μετεγκατάσταση.
- Για να καθορίσει ποιος είναι πρόσφυγας εντολής η UNHCR εφαρμόζει τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 που είναι σχεδόν πανομοιότυπα με αυτά του Καταστατικού του 1950 καθώς και το διευρυμένο ορισμό του πρόσφυγα που προβλέπει η εντολή της.

Συνέπειες της αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα

Η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι διαπιστωτική πράξη. Αναγνωρίζει και επιβεβαιώνει πανηγυρικά ότι ο αιτών άσυλο δικαιούται:

- Προστασία από την απέλαση ή την επαναπροώθηση σε χώρα όπου η ζωή του ή η ελευθερία του απειλούνται για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951.
- Άλλα δικαιώματα και οφέλη που προβλέπουν η Σύμβαση του 1951, τα διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το διεθνές εθιμικό δίκαιο.
- Την πρόσβαση σε βοήθεια για την ανεύρεση διαρκούς και βιώσιμης λύσης – ανάλογα με την περίπτωση η λύση αυτή μπορεί να είναι ο εθελοντικός επαναπατρισμός, η ένταξη στη χώρα ασύλου ή η μετεγκατάσταση.

Βασική Βιβλιογραφία

Το Καταστατικό του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες³

Η Σύμβαση της 28ης Ιουλίου 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων⁴

Το Πρωτόκολλο της 31ης Ιανουαρίου 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων⁵

UNHCR, Note on International Protection, UN doc. A/AC.96/830, 7.9.1984

UNHCR, Providing International Protection including through Complementary Forms of Protection, EC/55/SC/CRP.16, 2.6.2005

Sir Elihu Lauterpacht and Daniel Bethlehem, "The scope and content of the principle of non refoulement: Opinion", in Erika Feller, Volker Türk and Frances Nicholson (eds), Refugee Protection in International Law – UNHCR's Global Consultations on International Protection, Cambridge University Press 2003, pp. 87 – 177.

3. Για τη μετάφραση του Καταστατικού στην ελληνική γλώσσα βλέπε «Συλλογή Συμβάσεων και Κειμένων Διεθνούς Δικαίου αναφορικά με τους Πρόσφυγες και τους Εκτοπισμένους Πληθυσμούς - Τόμος Ι», Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Αθήνα 1996.

4. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 3989/1959 «Περί κυρώσεως της πολυμερούς Συμβάσεως περί της Νομικής Καταστάσεως των Προσφύγων», «ΦΕΚ 201, τ. Α'».

5. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με τον Ν.Α.Ν. 389/1968 «Περί κυρώσεως του Πρωτοκόλλου της Ν. Υόρκης της 31.1.1967 εν σχέσει προς την Νομικήν Κατάστασιν των Προσφύγων», ΦΕΚ 125, τ. Α'.

Κεφάλαιο 1 – Ασκήσεις

Επανάληψη

- Ποια από τις παρακάτω απαντήσεις είναι **σωστή**; Η Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων ιδρύουν ευθύνη έναντι των προσφύγων για:
 - την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
 - τα κράτη
 - το Διεθνές Δικαστήριο
 - τις μη κυβερνητικές οργανώσεις
- Ποια από τις παρακάτω φράσεις είναι **σωστή**; Η αρμοδιότητα της UNHCR να παρέχει διεθνή προστασία στους πρόσφυγες στηρίζεται:
 - σε συμφωνία της UNHCR με τη χώρα ασύλου
 - στο Καταστατικό του 1950 της UNHCR και στις μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου
 - στη Σύμβαση του 1951
 - στα περιφερειακά κείμενα προστασίας των προσφύγων
- Η ισχύς περιφερειακού κειμένου προστασίας των προσφύγων αποκλείει την εφαρμογή της Σύμβασης του 1951 / του Πρωτοκόλλου του 1967. **Σωστό ή λάθος**. Αιτιολογείστε την απάντησή σας.
- Ποια από τις παρακάτω φράσεις είναι **λάθος**;
 - Κατά τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα οι αρχές της χώρας ασύλου καθώς και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες πρέπει να εξετάσουν κατ' αρχήν εάν ο αιτών άσυλο πληροί τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951/του Πρωτοκόλλου του 1967.
 - Όσοι διαφεύγουν τις γενικευμένες συνέπειες των εμπόλεμων καταστάσεων μπορεί να χαρακτηρίζονται πρόσφυγες εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.
 - Πρόσφυγας είναι μόνον όποιος έχει υποβάλει αίτημα ασύλου στις αρμόδιες αρχές.
 - Αρμοδιότητα της UNHCR είναι να παρέχει διεθνή προστασία στους πρόσφυγες και σε άλλα πρόσωπα που υπάγονται στην εντολή της και να επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασης του 1951/του Πρωτοκόλλου του 1967 από τα κράτη που είναι συμβαλλόμενα μέρη σε αυτά τα διεθνή κείμενα.
- Το καθεστώς του πρόσφυγα καθορίζεται μόνον επί τη βάση εξατομικευμένης διαδικασίας. **Σωστό ή λάθος**. Αιτιολογείστε την απάντησή σας.
- Ποια από τις παρακάτω φράσεις είναι **σωστή**;
 - Η αρχή της μη επαναπροώθησης εφαρμόζεται σε όλες τις χώρες ανεξάρτητα από το εάν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967.
 - Όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής μιας εκ των εξαιρέσεων της αρχής της μη επαναπροώθησης που προβλέπει η παράγραφος 2 του άρθρου 33 της Σύμβασης του 1951 ο ενδιαφερόμενος πρόσφυγας απελαύνεται στη χώρα καταγωγής του ακόμη και όταν κινδυνεύει να υποστεί σ' αυτήν βασανιστήρια.

- Πρωταρχική ευθύνη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είναι να διασφαλίσει στους πρόσφυγες τα δικαιώματα και τα οφέλη που δικαιούνται.
- Σε κάθε προσφυγική κατάσταση εφαρμόζεται σε όλους τους πρόσφυγες μόνο μια διαρκής βιώσιμη λύση.

Πρακτική Άσκηση Α

Ο Adam είναι πολίτης της Leshi. Στην πατρίδα του ήταν μέλος κόμματος της αντιπολίτευσης απαγορευμένου από την κυβέρνηση. Τα μέλη της αντιπολίτευσης της Leshi αντιμετώπιζαν ιδιαίτερο πρόβλημα: αδυνατούσαν να εκφραστούν ελεύθερα χωρίς να υποφέρουν αντίποινα. Τον τελευταία μήνα ο Adam συνελήφθη τρεις φορές. Η αστυνομία τον ανέκρινε για τις δραστηριότητές του στους κόλπους της αντιπολίτευσης.

Κατά την ανάκριση ξυλοκοπήθηκε άσχημα. Όταν συνελήφθη τρίτη φορά οι αρχές απείλησαν ότι θα τον σκοτώσουν. Έτσι, αφού αφέθηκε ελεύθερος αποφάσισε να διαφύγει από την πατρίδα του. Αναχώρησε αεροπορικά για την Afia που δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951/ στο Πρωτόκολλο του 1967 και δεν έχει υιοθετήσει μηχανισμό εξέτασης των αιτημάτων καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Όταν έφθασε στην πρωτεύουσα της Afia ο Adam προσήλθε στο γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και δήλωσε στον υπεύθυνο προστασίας των προσφύγων ότι έχει ανάγκη τη διεθνή προστασία επειδή η ζωή του κινδύνευε στη Leshi.

Παρακαλώ απαντήστε τις παρακάτω ερωτήσεις

α	Είναι αναγκαίο να καθοριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα στην περίπτωση του Adam;
β	Εάν ναι, ποιος φέρει την ευθύνη καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα;
γ	Ποια είναι τα κριτήρια που πρέπει να πληροί ο Adam για να αναγνωριστεί πρόσφυγας;
δ	Εάν ο Adam αναγνωριστεί πρόσφυγας, ποια είναι τα δικαιώματα και ποιες οι υποχρεώσεις του στην Afia;

Πρακτική Άσκηση Β

Η Rirutania είναι μια χώρα που σπαράσσεται από τον εμφύλιο πόλεμο που ξέσπασε μεταξύ των δύο βασικών εθνοτικών ομάδων πριν από ένα μήνα. Τις τελευταίες δύο βδομάδες πολίτες της Rirutania άρχισαν να διαφεύγουν κατά εκατοντάδες τις εχθροπραξίες και να διασχίζουν τα σύνορα αναζητώντας προστασία στη γειτονική χώρα, Buka. Όσοι εισέρρεαν μαζικά στη Buka ήταν γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένοι.

Η Buka δεν έχει εμπλακεί στον εμφύλιο πόλεμο της Rirutana. Είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951/στο Πρωτόκολλο του 1967 και έχει υιοθετήσει σύστημα εξατομικευμένης εξέτασης των αιτημάτων ασύλου, που εφαρμόζει η Εθνική Επιτροπή Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα. Η Επιτροπή έχει αναθέσει σε δύο υπαλλήλους να εξετάζουν να σχετικά αιτήματα ασύλου.

Λίγες ημέρες μετά τη μαζική εισροή των προσφύγων ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης της Buka εξέφρασε την ανησυχία του για την περίπτωση να εισέλθουν στη χώρα ένοπλοι από τη Ruritanía και να τη χρησιμοποιήσουν ως βάση για στρατιωτικές επιθέσεις κατά της χώρας καταγωγής τους. Κατά την άποψή του αν δεν υιοθετηθούν τα κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή αυτής της εξέλιξης θα πρέπει να επαναπροωθηθούν στην πατρίδα τους όλοι οι πολίτες της Rirutania.

Παρακαλώ απαντήστε τις ακόλουθες ερωτήσεις

α	Υποχρεούται η Εθνική Επιτροπή Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα της Buka να εξετάσει σε εξατομικευμένη βάση τα αιτήματα ασύλου προκειμένου να εντοπίσει τους πολίτες της Rirutania που δικαιούνται τη διεθνή προστασία του πρόσφυγα;
β	Είναι θεμιτές οι ανησυχίες του Υπουργού για τους ενόπλους της Ruritanía και εάν ναι ποια είναι τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν σχετικά ;
γ	Είναι νόμιμη τυχόν επαναπροώθηση των πολιτών της Rirutania από τη Buka στη χώρα καταγωγής τους;

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 1**Επανάληψη**

- 1 **β** Η Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 είναι διεθνείς συνθήκες – περιλαμβάνουν νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις για τα συμβαλλόμενα μέρη. Όμως, κάποιες από τις διατάξεις της Σύμβασης του 1951/του Πρωτοκόλλου του 1967 αποτελούν πλέον κανόνες του διεθνούς εθιμικού δικαίου και άρα δεσμεύουν όλα τα κράτη, συμπεριλαμβανομένων όσων δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη σε αυτά τα κείμενα. Ειδικότερα, κανόνας του διεθνούς εθιμικού δικαίου είναι η αρχή της μη επαναπροώθησης.
- 2 **β** Το Καταστατικό της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, που προβλέπει την αρμοδιότητα του Γραφείου να παρέχει διεθνή προστασία στους πρόσφυγες και να αναζητεί λύσεις στο πρόβλημά τους υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση το 1950. Οι αρμοδιότητες της UNHCR έναντι των προσφύγων (και άλλων κατηγοριών προσώπων που εμπίπτουν στην εντολή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες) διευρύνθηκαν μεταγενέστερα με τις αποφάσεις που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση και το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του ΟΗΕ.
- 3 **Λάθος** Τα περιφερειακά κείμενα προστασίας των προσφύγων συμπληρώνουν τη Σύμβαση του 1951 που αποτελεί την κύρια βάση του διεθνούς προσφυγικού δικαίου.
- 4 **γ** Καθένας που πληροί τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 είναι πρόσφυγας ανεξάρτητα από την υποβολή σχετικού αιτήματος και την πανηγυρική αναγνώριση του σχετικού καθεστώτος. Ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα έχει δηλωτικό χαρακτήρα – επιβεβαιώνει ότι ο ενδιαφερόμενος εμπίπτει στον ορισμό του πρόσφυγα. Η διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση που κάποιος εκφράζει την ανάγκη για παροχή διεθνούς προστασίας.
- 5 **Λάθος** Η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα σε ομαδική βάση – για παράδειγμα στο πλαίσιο μαζικής εισροής από μια χώρα που πλήττεται από γενικευμένη βία ή από άλλα γεγονότα που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη – έχει τις ίδιες συνέπειες με τον εξατομικευμένο καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα: όσοι αναγνωρίζονται πρόσφυγες ως μέλη της ομάδας απολαμβάνουν τα δικαιώματα και τα οφέλη του καθεστώτος του πρόσφυγα.
- 6 **α** Η αρχή της μη επαναπροώθησης όπως αποτυπώνεται στο άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951 αποτελεί πλέον κανόνα του διεθνούς εθιμικού δικαίου. Δεσμεύει όλα τα κράτη, συμπεριλαμβανομένων αυτών που δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Σύμβαση του 1951 και / ή στο Πρωτόκολλο του 1967 και αποκλείει την απομάκρυνση του πρόσφυγα σε χώρα όπου η ζωή του ή η ελευθερία του απειλούνται για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων. Οι μόνες εξαιρέσεις σε αυτήν την αρχή είναι οι προβλεπόμενες στην παράγραφο 2 του άρθρου 33 της Σύμβασης του 1951. Όμως, ακόμα και όταν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής αυτών των εξαιρέσεων ουδέποτε επιτρέπεται η επιστροφή του πρόσφυγα (ή οιοδήποτε άλλο προσώπου) σε χώρα όπου κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια.

Πρακτική Άσκηση Α

- α** Ναι. Ο Adam έχει υποβάλει αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας. Κατά συνέπεια, είναι αναγκαίο να καθορισθεί εάν δικαιούται αυτήν την προστασία.
- β** Λαμβάνοντας υπόψη ότι η χώρα ασύλου (Afia) δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967 και ότι δεν έχει υιοθετήσει διαδικασίες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες καλείται να εξετάσει εάν ο Adam πληροί τα κριτήρια αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα που προβλέπει η εντολή της.
- γ** Η UNHCR οφείλει κατ' αρχήν να εξετάσει εάν ο Adam είναι πρόσφυγας κατά την έννοια του ορισμού της Σύμβασης του 1951 (ο οποίος είναι σχεδόν πανομοιότυπος με αυτόν που περιλαμβάνει το Καταστατικό της). Αν ο Adam δεν πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 η UNHCR οφείλει να εξετάσει αν πληροί τις προϋποθέσεις υπαγωγής στον ορισμό του Καταστατικού του 1950, όπως έχει διευρυνθεί με μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ.
- δ** Η Afia δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951. Όμως, η αρχή της μη επαναπροώθησης που αποτυπώνεται στο άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951 ισχύει και στην Afia αφού αποτελεί κανόνα του διεθνούς εθιμικού δικαίου. Έτσι ο Adam δικαιούται προστασία από την απομάκρυνση σε χώρα όπου η ζωή του ή ελευθερία του κινδυνεύουν για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων. Επίσης, ο Adam δικαιούται προστασία σύμφωνα με τα οριζόμενα στα διεθνή και περιφερειακά κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στα οποία είναι συμβαλλόμενο μέρος η Afia καθώς και στα κριτήρια των δικαιωμάτων του ανθρώπου που εγγυάται το διεθνές εθιμικό δίκαιο.

Διαμένοντας ως αλλοδαπός στην Afia ο Adam υποχρεούται να συμμορφωθεί με τη νομοθεσία της χώρας υποδοχής. Εάν αναγνωρισθεί πρόσφυγας εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες θεμιτά μπορεί να αναμένει από την οργάνωση να ασκήσει προς όφελός του την εντολή της διεθνούς προστασίας αξιοποιώντας στο μέγιστο τις δυνατότητές της.

Πρακτική Άσκηση Β

- α** Όχι. Στις παρούσες περιστάσεις δεν είναι ρεαλιστικό να αναμένεται από τους δύο υπαλλήλους στους οποίους η Εθνική Επιτροπή Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα ανέθεσε τον εξατομικευμένο καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα να χειρισθούν μια κατάσταση όπου εκατοντάδες άνθρωποι καταφθάνουν στη χώρα σε καθημερινή βάση. Αντ' αυτού εφόσον από τις διαθέσιμες πληροφορίες για τις συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής προκύπτει ότι όσοι αναζητούν ασφάλεια στην Buka διαφεύγουν απειλές κατά της ζωής τους και της ασφάλειάς τους, κατάλληλη μέθοδος καθορισμού του καθεστώτος τους είναι η αναγνώρισή τους από τις αρμόδιες αρχές της Buka ως «εκ πρώτης όψης προσφύγων» (prima facie). Ανάλογα με την κατάσταση, η αναγνώριση αυτή μπορεί να στηριχθεί στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951, στο διευρυμένο ορισμό που προβλέπει το ισχύον περιφερειακό κείμενο προστασίας των προσφύγων και / ή στην εθνική προσφυγική νομοθεσία της Buka. Αλλά και η UNHCR μπορεί να αναγνωρίσει πρόσφυγες εντολής όσους διαφεύγουν τις ένοπλες συγκρούσεις που μαινόνται στη Ruritania.
- β** Όταν οι άνθρωποι διαφεύγουν πολεμικές συγκρούσεις κατά εκατοντάδες ή χιλιάδες στη χώρα ασύλου μπορεί να εισρέουν μαζί με τους αμάχους ένοπλα στοιχεία. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι θεμιτή η ανησυχία της χώρας υποδοχής: κατά το διεθνές δίκαιο οι χώρες που τηρούν ουδέτερη στάση σε μια πολεμική σύγκρουση που μαινεται σε μια άλλη χώρα υποχρεούνται να μην επιτρέπουν στους εμπόλεμους να χρησιμοποιούν το έδαφός τους ως βάση για να εξαπολύουν επιθέσεις. Επίσης, η χώρα υποδοχής υποχρεούται να αφοπλίζει τους ενόπλους που φθάνουν στο έδαφός της, να τους διαχωρίζει από τους πρόσφυγες και να διατάσσει την κράτησή τους έως ότου πάψουν να αποτελούν απειλή για τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η ουδέτερη στάση της στις εχθροπραξίες. Όμως, στην παρούσα υπόθεση όσοι διαφεύγουν τη Ruritania είναι κυρίως γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένοι. Άρα, δεν τίθεται το ζήτημα των ενόπλων στοιχείων που παρεισφρέουν στους αμάχους που διαφεύγουν τον πόλεμο.
- Όμως, σε αντίθετη περίπτωση η κυβέρνηση της Buka οφείλει να επιφυλάξει στα ένοπλα στοιχεία την προαναφερόμενη μεταχείριση και να εφαρμόσει διαδικασίες για να καθορίσει τις ανάγκες διεθνούς προστασίας των πρώην πολεμιστών που υποβάλουν αίτημα ασύλου. Σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει κατ' αρχήν να εξετάσει εάν ειλικρινώς και οριστικά απαρνήθηκαν τη στρατιωτική δράση τους και εφόσον διαπιστώσει ότι πρόκειται για αμάχους θα πρέπει να καθορίσει το καθεστώς του πρόσφυγα σε εξατομικευμένη βάση (βλέπε επίσης στη συνέχεια το υπο-κεφάλαιο 2.3.4).
- γ** Εάν η Buka απομακρύνει τους πολίτες της Ruritania στη χώρα καταγωγής τους κινδυνεύει να παραβιάσει την αρχή της μη επαναπροώθησης του διεθνούς προσφυγικού δικαίου καθώς και του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η αρχή αυτή εφαρμόζεται στους πρόσφυγες καθώς και στους αιτούντες άσυλο. Οι εξαιρέσεις που επιτρέπουν την απομάκρυνση των προσφύγων σε έδαφος όπου κινδυνεύουν να υποστούν διώξεις (αλλά όχι βασανιστήρια) εφαρμόζονται σε συγκεκριμένες και συσταλτικά ερμηνευόμενες περιπτώσεις. Η συνδρομή των σχετικών προϋποθέσεων πρέπει να διαπιστώνεται στο πλαίσιο κατάλληλων διαδικασιών σε εξατομικευμένη βάση. Η Buka θα παραβιάσει επίσης τις διεθνείς υποχρεώσεις της εάν αποφασίσει να απαγορεύσει την είσοδο σε όσους διαφεύγουν τον εμφύλιο πόλεμο που μαινεται στη Ruritania: η απαγόρευση της πρόσβασης στο έδαφός της ισοδυναμεί με επαναπροώθηση.

Κεφάλαιο 2

Τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

Σημεία – Κλειδιά

Η κατανόηση των κριτηρίων για την υπαγωγή στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

Η εξοικείωση με την έννοια της δίωξης

Η κατανόηση του τρόπου εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις.

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951, δηλαδή τα στοιχεία που αποτελούν τη θετική βάση για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και τα οποία πρέπει να πληροί ο ενδιαφερόμενος να αναγνωριστεί πρόσφυγας. Σχετικά παρατίθενται τα στοιχεία του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 και εξετάζονται κάποια εξειδικευμένα θέματα που αφορούν στην έννοια της δίωξης. Επίσης, αναλύονται ιδιαίτερα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι εξεταστές των αιτημάτων άσυλου όταν ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης του αιτούντα άσυλο ανακύπτει μετά την αναχώρησή του από τη χώρα καταγωγής του (αιτήματα των «επί τόπου» ή sur place προσφύγων) ή όταν οι αιτούντες άσυλο διαφεύγουν ένοπλες συγκρούσεις.

2.1 Εισαγωγή

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η Σύμβαση του 1951 συνεχίζει να αποτελεί την κύρια βάση για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 εφαρμόζονται από τα κράτη και από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (και όπως ήδη επεξηγήθηκε είναι σχεδόν πανομοιότυπα με αυτά του ορισμού της έννοιας του πρόσφυγα που αποτυπώνεται στο Καταστατικό του 1950).

Σύμφωνα με το άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 πρόσφυγας είναι καθένας που

«συνεπεία ... δεδικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύσει της προστασίας της χώρας αυτής, ή εάν μη έχων υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενος συνεπεία τοιούτων γεγονότων εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψει εις ταύτην».

Εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 καθένας που πληροί τα προαναφερόμενα κριτήρια εφόσον δεν εφαρμόζεται καμιά από τις ρήτρες αποκλεισμού της Σύμβασης (βλέπε σχετικά στο κεφάλαιο 3) και για όσο διάστημα η υπόθεσή του δεν υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών παύσης (βλέπε σχετικά στο κεφάλαιο 4).

2.2 Τα στοιχεία του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

Προκειμένου να κρίνουν εάν ο αιτών άσυλο πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 οι εξεταστές υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη και να αξιολογούν όλα τα σχετικά πραγματικά περιστατικά και όλες τις περιστάσεις της υπόθεσης και να καθορίζουν εάν πληρείται καθένα από τα κριτήρια υπαγωγής. Στη συνέχεια αναλύονται αυτά τα στοιχεία.

2.2.1 Εκτός της χώρας υπηκοότητας ή προηγούμενης συνήθους διαμονής

Προϋπόθεση για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι να βρίσκεται ο ενδιαφερόμενος εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα ή εφόσον είναι ανιθαγενής εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής. Πρόκειται για πραγματικό γεγονός, το οποίο αποδεικνύεται με βάση έγγραφα, ισχυρισμούς ή οιαδήποτε άλλη πληροφορία που παρέχει ο αιτών άσυλο ή που προκύπτει από άλλες πηγές.

Για να αναγνωριστούν πρόσφυγες οι αιτούντες άσυλο με πολλαπλή ιθαγένεια υποχρεούνται να αποδείξουν βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για κάθε μια από τις χώρες των οποίων έχουν την υπηκοότητα. Ωστόσο, βαρύνονται με την υποχρέωση αυτή μόνον όταν η δεύτερη ιθαγένεια είναι αποτελεσματική, δηλαδή όταν συνεπάγεται την απόλαυση όλων των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στους πολίτες της ενδιαφερόμενης χώρας. Επειδή τούτο δεν συμβαίνει πάντα, είναι απαραίτητο να διακρίνουν οι εξεταστές ανάμεσα στην κτήση και στη διατήρησης της ιθαγένειας με τη νομική έννοια του όρου και στην πραγματική δυνατότητα προστασίας στη συγκεκριμένη ή στις συγκεκριμένες χώρες.

Η Σύμβαση του 1951 δεν επιβάλλει στον αιτούντα άσυλο να είναι ήδη πρόσφυγας όταν αναχωρεί από τη χώρα της καταγωγής του ή της προηγούμενης συνήθους διαμονής του. Ούτε είναι αναγκαίο να έχει αναχωρήσει από τη χώρα αυτή εξαιτίας βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης. Οι λόγοι αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα μπορεί να ανακύπτουν όταν ο ενδιαφερόμενος βρίσκεται ήδη εκτός της χώρας του – σε αυτές τις περιπτώσεις καθίσταται πρόσφυγας ενόσω βρίσκεται στη χώρα υποδοχής («επί τόπου» πρόσφυγας ή «refugee sur place»). Τα ειδικότερα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνουν υπόψη οι εξεταστές όταν κρίνουν υποθέσεις επί τόπου προσφύγων αναλύονται στη συνέχεια στο υπο-κεφάλαιο 2.3.3.

Για περισσότερες πληροφορίες γι' αυτό το στοιχείο του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 βλέπε τις παραγράφους 87 έως 96 και 106 έως 107 του Εγχειριδίου της UNHCR για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων σε www.unhcr.gr.

2.2.2 Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος

Ο όρος «βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος» εμπεριέχει ένα υποκειμενικό και ένα αντικειμενικό στοιχείο. Στο πλαίσιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα οι εξεταστές υποχρεούνται να αξιολογούν αμφότερα τα στοιχεία.

2.2.2.1 Το υποκειμενικό στοιχείο: ο φόβος

Εξ ορισμού ο φόβος είναι μια ενδιάθετη κατάσταση και άρα υποκειμενική προϋπόθεση, που εξαρτάται από το προσωπικό και οικογενειακό υπόβαθρο του αιτούντα άσυλο, τα προσωπικά του βιώματα και τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύει την κατάστασή του. Πρακτικά, για την αξιολόγηση του «φόβου» του ορισμού του πρόσφυγα είναι επαρκής κάθε έκφραση άρνησης επιστροφής στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης συνήθους διαμονής.

Ο φόβος, ακόμα και όταν δεν εκφράζεται ρητά, μπορεί να συνάγεται από αντικειμενικές περιστάσεις, όταν είναι πασιδηλό ότι ο ενδιαφερόμενος διατρέχει κίνδυνο δίωξης σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα από την οποία διέφυγε. Στις περισσότερες περιπτώσεις η υποβολή και μόνον του αιτήματος ασύλου αποτελεί επαρκή ένδειξη για το φόβο δίωξης του ενδιαφερόμενου. Για λεπτομερή ανάλυση αυτού του στοιχείου βλέπε παραγράφους 37-42 του Εγχειριδίου της UNHCR.

2.2.2.2 Το αντικειμενικό στοιχείο: «δικαιολογημένος και βάσιμος» φόβος

Η βασιμότητα και ο δικαιολογημένος χαρακτήρας του φόβου δίωξης πρέπει να αξιολογούνται στο πλαίσιο της κατάστασης που επικρατεί στη χώρα καταγωγής του αιτούντα άσυλο και υπό το φως της προσωπικής του ιστορίας. Ο υπεύθυνος να αποφασίσει επί του αιτήματος ασύλου οφείλει να αναζητήσει πληροφορίες για την καταγωγή, τα χαρακτηριστικά και τις εμπειρίες του ενδιαφερόμενου. Χρήσιμες είναι οι εμπειρίες που έχουν βιώσει μέλη της οικογένειάς του και/ή άλλα πρόσωπα με παρόμοια χαρακτηριστικά. Η αξιοπιστία του αιτούντα άσυλο καθώς και ο φόβος που εκφράζει πρέπει να αξιολογούνται με βάση τις αντικειμενικές πληροφορίες που αφορούν στη χώρα καταγωγής του. Υπογραμμίζεται ότι οι αξιόπιστες και επίκαιρες πληροφορίες για τη χώρα καταγωγής είναι ουσιαστικό στοιχείο για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Οι αιτούντες άσυλο δεν υποχρεούνται σε πλήρη απόδειξη του φόβου δίωξης ούτε οφείλουν να αποδείξουν ότι είναι «περισσότερο από πιθανή» η πραγμάτωση του κινδύνου που επικαλούνται. Ο εξεταστής υποχρεούται να εκτιμήσει τη βασιμότητα του φόβου δίωξης με βάση τον κανόνα της **εύλογης πιθανότητας** να αντιμετωπίσει ο αιτών άσυλο κάποιας μορφής βλάβη εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του ή συνήθους διαμονής του. Ζητήματα που αναφέρονται στο μέτρο και στο βάρος της απόδειξης στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα αναλύονται στη συνέχεια (βλέπε υπο-κεφάλαιο 5.1.2).

Γενικά, ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951 απαιτεί παρόντα ή μελλοντικό φόβο δίωξης. Εάν ο αιτών άσυλο έχει υποστεί δίωξη στο παρελθόν μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι συνεχίζει να κινδυνεύει να υποστεί δίωξη. Όμως, όποιος δεν έχει υποστεί δίωξη μπορεί να υπάγεται στον ορισμό του πρόσφυγα εφόσον διαφεύγει τη μελλοντική δίωξη και πληρούνται όλες οι υπόλοιπες προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Ειδικότερα, στις περιπτώσεις όπου ο αιτών άσυλο φοβάται ότι θα υποστεί βλάβη από τα αποκαλούμενα «μη κρατικά όργανα δίωξης» (δηλαδή από φορείς εξουσίας που δεν είναι κρατικοί) ο εξεταστής του αιτήματος ασύλου υποχρεούται να εκτιμήσει εάν το κράτος καταγωγής ή συνήθους διαμονής δύναται και προτίθεται να τον προστατεύσει αποτελεσματικά στα όρια της επικράτειάς του: σε καταφατική περίπτωση ο φόβος δίωξης δεν είναι βάσιμος και δικαιολογημένος (βλέπε επίσης στη συνέχεια υπο-κεφάλαια 2.2.4 και 2.2.5).

Όμως, μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο αιτών άσυλο που έχει υποστεί δίωξη δεν αντιμετωπίζει κίνδυνο να υποστεί βλάβη κατά την έννοια του ορισμού του πρόσφυγα εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του: τούτο συμβαίνει όταν έχουν επέλθει θεμελιώδεις αλλαγές στη χώρα αυτή. Παρότι σε παρόμοια περίπτωση ο ενδιαφερόμενος δεν δικαιούται την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα ενδέχεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις να είναι προσηκουσα η παροχή διεθνούς προστασίας για επιτακτικούς λό-

γους που οφείλονται στη δίωξη που έχει υποστεί. Παρόμοια αντιμετώπιση μπορεί να επιβάλλεται για παράδειγμα όταν ο αιτών άσυλο έχει υποστεί ιδιαίτερη αποτρόπαια δίωξη και βιώνει τραυματικές ψυχολογικές συνέπειες που καθιστούν ανυπόφορη την επιστροφή στη χώρα καταγωγής του.

Ερωτήματα για το βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης μπορεί να προκαλεί το γεγονός ότι ο αιτών άσυλο είναι κάτοχος **εθνικού διαβατηρίου**. Σχετικά υπογραμμίζεται ότι η απλή κατοχή παρόμοιου διαβατηρίου δεν πρέπει να εκλαμβάνεται συστηματικά ως ένδειξη απουσίας του φόβου δίωξης, καθώς μπορεί ο ενδιαφερόμενος να απέκτησε το διαβατήριο αποκλειστικά και μόνο για να εγκαταλείψει το κράτος καταγωγής του ή συνήθους διαμονής του. Όμως, όταν ο αιτών άσυλο επιμένει να κατέχει το ισχυρό εθνικό διαβατήριο, που έχει εκδοθεί από τη χώρα στην προστασία της οποίας δεν επιθυμεί να υπάγεται, δημιουργούνται εύλογα αμφιβολίες για το βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης που επικαλείται. Αρνητική ένδειξη για το φόβο δίωξης μπορεί να αποτελεί η επικοινωνία του αιτούντα άσυλο με τις προξενικές αρχές της χώρας καταγωγής του. Όμως, δεν αποκλείει το βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης η παροχή διοικητικής συνδρομής στον αιτούντα άσυλο από τις προξενικές αρχές της χώρας καταγωγής του (βλέπε στη συνέχεια το υπο-κεφάλαιο 2.2.5).

Για περισσότερες πληροφορίες για το αντικειμενικό στοιχείο του φόβου δίωξης του αιτούντα άσυλο βλέπε το Εγχειρίδιο της Ύπατης Αρμοστείας για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων (παραγράφοι 42 έως 50) και το Σημείωμα της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες για το Βάρος και το Μέτρο της Απόδειξης κατά την Εξέταση των Αιτημάτων Ασύλου (16.12.1998).

2.2.3 Δίωξη

2.2.3.1 Η έννοια της «δίωξης»

Ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος του αιτούντα άσυλο πρέπει να οφείλεται στη δίωξη. Η Σύμβαση του 1951 δεν περιλαμβάνει ορισμό της έννοιας της «δίωξης». Από το άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951 συνάγεται ότι αποτελεί δίωξη η **απειλή κατά της ζωής ή της προσωπικής ελευθερίας** όπως επίσης και άλλες σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το προοίμιο της Σύμβασης του 1951 αναφέρεται στα διεθνή κριτήρια προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου που επίσης αποτελούν χρήσιμο πλαίσιο ανάλυσης της έννοιας της δίωξης. Κατά συνέπεια, για τους εξεταστές των αιτημάτων ασύλου η γνώση και η κατανόηση του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι σημαντικό εργαλείο όταν πρόκειται να αξιολογήσουν εάν συγκεκριμένες πράξεις συνιστούν δίωξη.

Όμως, είναι σημαντικό να υπομνησθεί ότι ο θεσμός του ασύλου από τη δίωξη είναι προγενέστερος της ανάπτυξης του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πολλοί ισχύοντες κανόνες του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου υιοθετήθηκαν μετά τη Σύμβαση του 1951 και συνεχίζουν να εξελίσσονται. Σημειώνεται σχετικά ότι η ανάλυση της έννοιας της δίωξης πρέπει να διέπεται από τις αρχές του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όμως, ο καθορισμός της με βάση τους κωδικοποιημένους κανόνες προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου περιορίζει αδικαιολόγητα το πεδίο εφαρμογής της. Για παράδειγμα, η απαγόρευση της στρατολόγησης των παιδιών υιοθετήθηκε το 2000

με το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης του 1989 για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹. Όμως, η στρατολόγηση των παιδιών χαρακτηριζόταν δίωξη πριν ακόμα κωδικοποιηθεί στο διεθνές δίκαιο ειδικός κανόνας του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου που την απαγορεύει.

Επομένως, η «δίωξη» δεν περιορίζεται σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Περιλαμβάνει επίσης και άλλες μορφές σοβαρής βλάβης ή ανυπόφορων καταστάσεων – που συχνά, αλλά όχι πάντα, χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της επανάληψης ή της συστηματικότητας. Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε τις παραγράφους 51 έως 53 του Εγχειριδίου της UNHCR για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων.

2.2.3.2 Παραδείγματα προστατευόμενων δικαιωμάτων

Το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου προστατεύει σημαντικό αριθμό δικαιωμάτων που πρέπει να απολαμβάνουν όλοι οι άνθρωποι. Η Οικουμενική Διακήρυξη του 1948 για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου περιλαμβάνει κατάλογο των θεμελιωδών δικαιωμάτων που πρέπει να προστατεύονται σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα δικαιώματα αυτά κωδικοποιήθηκαν με νομικά δεσμευτική μορφή στο Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων² του 1966 και στο Σύμφωνο του 1966 για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα³. Επίσης, άλλα διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου έχουν αναπτύξει τους προαναφερόμενους κανόνες δικαίου για να ρυθμίσουν κατηγορίες ειδικότερων δικαιωμάτων.

Όταν διερευνούν εάν κάποιες συγκεκριμένες πράξεις συνιστούν δίωξη οι εξεταστές οφείλουν να έχουν υπόψη ότι σύμφωνα με τους διεθνείς κανόνες προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου τα κράτη δεν νομιμοποιούνται να περιορίζουν την άσκηση ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων. Πρόκειται για τα «απόλυτα» δικαιώματα (δηλαδή για τα δικαιώματα των οποίων η άσκηση είναι ανεπίδεκτη περιορισμών). Παρόμοια δικαιώματα είναι μεταξύ άλλων:

- Το δικαίωμα στη ζωή,
- Το δικαίωμα στην προστασία από τα βασανιστήρια ή τη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία,
- Το δικαίωμα στην ελευθερία από την ειλωτεία και τη δουλεία,
- Το δικαίωμα αναγνώρισης ενώπιον του νόμου,
- Το δικαίωμα στην ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας.

Η άσκηση άλλων δικαιωμάτων μπορεί επιτρεπτά να διέπεται από περιορισμούς (γνωστά και ως «σχετικά» δικαιώματα) σε περιόδους επίσημα ανακηρυγμένης εθνικής κατάστασης ανάγκης. Όμως, οι σχετικοί περιορισμοί πρέπει να είναι αυστηρά αναγκαίοι και ανάλογοι της κατάστασης και να μην εμπεριέχουν στοιχεία διακριτικής μεταχείρισης. Επιπλέον, το διεθνές δίκαιο προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου ορίζει ότι επιτρέπονται υπό προϋποθέσεις οι περιορισμοί στην άσκηση ορισμένων δικαιωμάτων και

ελευθεριών. Ειδικότερα, το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων επιτρέπει να περιορίζεται η άσκηση κάποιων δικαιωμάτων που προστατεύει για λόγους που αναφέρονται ρητά στις διατάξεις του. Παρόμοιοι περιορισμοί επιτρέπονται όταν πρόκειται για την άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της μετακίνησης, της ελευθερίας της εκδήλωσης της θρησκείας ή της πεποίθησης, της ελευθερίας της έκφρασης και της γνώμης, της ελευθερίας του συνεταιρισμού και της συνάθροισης, του δικαιώματος της προστασίας από την αυθαίρετη σύλληψη ή κράτηση ή του δικαιώματος της προστασίας της ιδιωτικής ζωής, της τιμής και της υπόληψης, της οικογένειας.

Άλλα δικαιώματα δεν επιβάλλουν άμεσα στα κράτη νομικά δεσμευτικές υποχρεώσεις όσον αφορά στην άσκησή τους αλλά απαιτούν τη διακρατική συνεργασία για την προοδευτική πραγμάτωση του σκοπού τους. Πρόκειται για παράδειγμα για τα οικονομικά, κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα (όπως είναι το δικαίωμα στην εργασία, στη διατροφή, στην ένδυση, στη στέγαση, στην ιατρική φροντίδα, στην κοινωνική ασφάλιση, στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση). Όμως, ακόμη και όταν τα κράτη δεν είναι σε θέση να διασφαλίζουν την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων σε όλους τους πολίτες τους οφείλουν να εγγυώνται σε όλες τις ομάδες της κοινωνίας την άνευ διακρίσεων πρόσβασή τους σ' αυτά.

2.2.3.3 Το όριο της «δίωξης»

Δεν είναι όλες οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή οι περιπτώσεις διακριτικής μεταχείρισης ή κακοποίησης αρκούντως σοβαρές ώστε να θεωρείται ότι αποτελούν δίωξη. Κατά κανόνα αποτελούν δίωξη οι σοβαρές παραβιάσεις των απόλυτων δικαιωμάτων. Γενικά, θεωρείται ότι συνιστούν δίωξη οι σοβαρές παραβιάσεις και άλλων δικαιωμάτων, ειδικά όταν χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της συστηματικότητας ή της επανάληψης.

Η διακριτική μεταχείριση μπορεί να συνιστά δίωξη εάν συνδέεται με ένα προστατευόμενο δικαίωμα (όπως είναι για παράδειγμα η ελευθερία της θρησκείας) ή όταν διαπιστώνεται ότι εμπεριέχει το στοιχείο της συστηματικότητας. Ικανοποιείται το όριο της δίωξης όταν ο αιτών άσυλο αντιμετωπίζει σοβαρούς περιορισμούς στην απόλαυση θεμελιωδών δικαιωμάτων – όπως είναι για παράδειγμα η πρόσβαση στα βασικά μέσα διαβίωσης. Επιπλέον, μέτρα διακριτικής μεταχείρισης που μεμονωμένα δεν ισοδυναμούν με δίωξη μπορεί σωρευτικά να καθιστούν ανυπόφορη την κατάσταση για τον αιτούντα άσυλο. Πρόκειται για τη δίωξη «για σωρευτικούς λόγους».

Προκειμένου να καθορίσουν εάν συνιστούν δίωξη τα μέτρα που υπέστη ή που φοβάται ότι θα υποστεί ο αιτών άσυλο οι εξεταστές οφείλουν να συνεκτιμήσουν τις απόψεις, τα συναισθήματα και τη ψυχολογική κατάσταση του ενδιαφερόμενου. Σε αυτήν την ανάλυση το υποκειμενικό στοιχείο είναι κείνης σημασίας και οι συνέπειες των μέτρων διακριτικής μεταχείρισης για τον ενδιαφερόμενο είναι στοιχείο – κλειδί γιατί οι ίδιες πράξεις επηρεάζουν διαφορετικά τους ανθρώπους ανάλογα με το παρελθόν τους, την προσωπικότητά τους και τις ευαισθησίες τους. Σε κάθε περίπτωση, οι εξεταστές οφείλουν να καθορίσουν εάν στην κρινόμενη υπόθεση ικανοποιείται το όριο της δίωξης. Βλέπε επίσης τις παραγράφους 53 έως 55 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων.

1. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν. 3080/2002 (ΦΕΚ 312, τ. Α').

2. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν. 2462/1997 (ΦΕΚ 25, τ. Α').

3. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν. 1531/1985 (ΦΕΚ 45, τ. Α').

2.2.3.4 Δίωξη ή ποινική δίωξη ;

Δεν δικαιούται τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα και απορρίπτεται το αίτημα ασύλου όταν η μεταχείριση που φοβάται ο ενδιαφερόμενος στη χώρα καταγωγής του οφείλεται στην άσκηση ποινικής δίωξης και όχι στη δίωξη κατά την προαναφερθείσα έννοια. Νόμιμα μπορεί να στερήσει το κράτος την προσωπική ελευθερία κάποιου πολίτη με διάφορα μέσα (διατάσσοντας για παράδειγμα την κράτησή του λόγω άσκησης ποινικής δίωξης ή τη φυλάκισή του ως τιμωρία μετά από καταδίκη) που κατά κανόνα δεν αποτελούν επαρκή βάση για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Όμως, όταν ο αιτών ασύλο διαφεύγει την ποινική δίωξη ή την τιμωρία από την οποία κινδυνεύει στη χώρα καταγωγής του είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι σχετικοί ισχυρισμοί του και να καθοριστούν εάν οι αρχές χρησιμοποιούν την ποινική νομοθεσία και / ή τις ποινικές διαδικασίες ως εργαλείο δίωξης. Πρόκειται για την περίπτωση όπου η νομοθεσία της χώρας καταγωγής χαρακτηρίζει ποινικά αδικήματα πράξεις που προστατεύονται από κανόνες του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως είναι η ελευθερία της έκφρασης ή η ελευθερία της γνώμης, και άρα τους προσδίδει εγγενώς τα γνωρίσματα της δίωξης, για την περίπτωση όπου οι ποινικές διαδικασίες της χώρας ασύλου δεν πληρούν τα βασικά κριτήρια της δίκαιης δίκης και της δικαιοσύνης ή για την περίπτωση όπου η τιμωρία που επιβάλλεται στο πλαίσιο της νομίμως ασκηθείσας ποινικής δίωξης είναι υπερβολική, δηλαδή ιδιαίτερα αυστηρή για το αδίκημα που διαπράχθηκε.

Μπορεί κάποιος που αντιμετωπίζει τις συνέπειες της ποινικής δίωξης να κινδυνεύει να διωχθεί για άλλους λόγους όταν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του. Σε αυτές τις περιπτώσεις είναι αναγκαίο να εξεταστούν οι ισχυρισμοί του ως σύνολο, αξιολογώντας κατ' αρχήν τη δίωξη που επικαλείται. Εφόσον αποδειχθεί ότι ο αιτών ασύλο έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για έναν από τους λόγους της Σύμβασης (βλέπε στη συνέχεια στο υπο-κεφάλαιο 2.2.4) ο εξεταστής θα πρέπει να καθορίσει εάν το αδίκημα που διαπράχθηκε υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού από την προστασία του προσφυγικού καθεστώτος (βλέπε στη συνέχεια στο κεφάλαιο 3). Για περισσότερες πληροφορίες για το ζήτημα βλέπε παραγράφους 56 έως 60 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων.

2.2.3.5 Περιπτώσεις που δεν συνιστούν δίωξη

Όσοι διαφεύγουν φυσικές καταστροφές δεν είναι πρόσφυγες εκτός εάν βάσιμα και δικαιολογημένα φοβούνται τη δίωξη για έναν από τους λόγους του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 (βλέπε στη συνέχεια το υπο-κεφάλαιο 2.2.4). Επίσης, δεν είναι πρόσφυγες όσοι αναχωρούν από τις πατρίδες τους για να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση αν και όπως προαναφέρθηκε μπορεί να συνιστούν δίωξη οι σοβαροί οικονομικοί περιορισμοί που στερούν από κάποιον τα βασικά μέσα διαβίωσης. Για λεπτομερή ανάλυση των περιπτώσεων όπου συνιστούν δίωξη τα οικονομικής φύσης μέτρα που λαμβάνονται σε βάρος συγκεκριμένων προσώπων ή ομάδων βλέπε τις παραγράφους 62 έως 64 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων.

Ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 δεν εφαρμόζεται σε όσους αναγκάζονται να διαφύγουν από τον τόπο καταγωγής τους ή συνήθους διαμονής τους λόγω

των **αδιάκριτων συνεπειών** ένοπλων συρράξεων ή άλλων ανθρώπινων καταστροφών, συμπεριλαμβανομένων για παράδειγμα της ξένης κυριαρχίας, της επέμβασης, της κατοχής ή της αποικιοκρατίας. Όμως, τα πρόσωπα αυτά μπορεί να είναι πρόσφυγες κατά τη διευρυμένη έννοια του όρου «πρόσφυγας» που προβλέπουν κάποια περιφερειακά κείμενα προστασίας των προσφύγων και η διεθνής εντολή προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (βλέπε ανωτέρω το υπο-κεφάλαιο 1.2.4). Αλλά η Σύμβαση του 1951 μπορεί να εφαρμοστεί σε περιπτώσεις εμφυλίων πολέμων όταν κάποιος κινδυνεύει λόγω της συμμετοχής του σε συγκεκριμένη εθνοτική ομάδα (βλέπε στη συνέχεια το υπο-κεφάλαιο 2.3.4).

2.2.4 Οι λόγοι φόβου δίωξης κατά τη Σύμβαση του 1951

Ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 ορίζει ότι κάποιος μπορεί να αναγνωριστεί πρόσφυγας κατά την έννοια της Σύμβασης μόνον εφόσον φοβάται τη δίωξη για έναν ή περισσότερους από τους πέντε λόγους που απαριθμούνται εξαντλητικά στο άρθρο 1 Α (2). Πρόκειται για την προϋπόθεση του «συνδεδεμένου στοιχείου», που πληρείται όταν ο λόγος της Σύμβασης συμβάλει στη δίωξη – δεν είναι αναγκαίο να αποτελεί τη μοναδική ή τη βασική αιτία. Ούτε είναι αναγκαίο να αποδειχθούν τα κίνητρα του διώκτη: είναι αδιάφορο εάν υπάρχει πρόθεση δίωξης, εάν οι συνέπειες των μέτρων που λαμβάνονται συνιστούν δίωξη για τον ενδιαφερόμενο και εάν σχετίζονται με κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης.

Στην πράξη, μπορεί να συντρέχουν περισσότεροι του ενός λόγοι δίωξης της Σύμβασης. Πρόκειται για παράδειγμα για την περίπτωση όπου κάποιο μέλος μιας θρησκευτικής, εθνοτικής ή κοινωνικής ομάδας είναι επίσης πολιτικά αντίθετο με το καθεστώς της χώρας καταγωγής του ή της προηγούμενης συνήθους διαμονής του. Ο φόβος δίωξης συνδέεται με το σχετικό λόγο της Σύμβασης όταν οι αρχές εκ λάθους αποδίδουν συγκεκριμένη πεποίθηση (για παράδειγμα θρησκευτική ή πολιτική άποψη) ή χαρακτηριστικό γνώρισμα (για παράδειγμα ομοφυλοφιλία) στον ενδιαφερόμενο. Επαρκή βάση του αιτήματος ασύλου μπορεί να αποτελεί και η ουδέτερη στάση του αιτούντα ασύλου: για παράδειγμα στο πλαίσιο ενός εμφύλιου πολέμου, όποιος παραμένει ουδέτερος μπορεί να θεωρείται από τα αντιμαχόμενα στρατόπεδα πολιτικός αντίπαλος, οπότε κινδυνεύει να υποστεί δίωξη.

Σε κάποιες περιπτώσεις η δίωξη μπορεί να προέρχεται από πρόσωπο ή οντότητα που δεν ασκεί κρατική εξουσία: πρόκειται για τη δίωξη από «μη κρατικά όργανα». Για να καθοριστούν εάν ο φόβος είναι βάσιμος και δικαιολογημένος είναι αναγκαίο να διερευνηθεί η ικανότητα ή η βούληση του κράτους να προστατεύσει αποτελεσματικά και πραγματικά τον αιτούντα ασύλο (βλέπε στη συνέχεια το υπο-κεφάλαιο 2.2.5). Σε αυτές τις περιπτώσεις πληρούται η προϋπόθεση του «συνδεδεμένου στοιχείου» όταν:

- Η δίωξη συνδέεται με έναν από τους λόγους της Σύμβασης, ανεξάρτητα από τα αίτια της αδυναμίας του κράτους να προστατεύσει τους πολίτες,

ή όταν

- Η δίωξη δεν συνδέεται με έναν από τους λόγους της Σύμβασης αλλά οφείλεται σε κάποιον από αυτούς τους λόγους η άρνηση ή η αδυναμία του κράτους να προστατεύσει τους πολίτες.

Οι «λόγοι της Σύμβασης» αναλύονται εκτενώς στις παραγράφους 66 έως 86 του Εγχει-

ριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώ των Προσφύγων και στο Σημείωμα της UNHCR για την Ερμηνεία του Άρθρου 1 της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων που εκδόθηκε τον Απρίλιο του 2001 και ειδικότερα στις Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR για τη Διεθνή Προστασία που αναφέρονται στα επόμενα υπο-κεφάλαια.

2.2.4.1 Φυλή

Η «φυλή» πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά και να περιλαμβάνει κάθε είδους διακριτικό εθνοτικό χαρακτηριστικό, πραγματικό ή αποδιδόμενο. Κατά κανόνα κινδυνεύουν περισσότερο από διώξεις οι μειονοτικές ομάδες. Όμως, είναι επίσης δυνατόν η πλειοψηφία να καταπιέζεται από τη μειονοτική ομάδα, όπως για παράδειγμα στο καθεστώς του απαρτχάιντ της Νοτίου Αφρικής όπου η φυλετική πλειοψηφία καταπιεζόταν από τη μειονότητα. Άντρες και γυναίκες «μεικτών» γάμων, όπου κάθε σύζυγος προέρχεται από διαφορετικό εθνοτικό ή φυλετικό υπόβαθρο, μπορεί να αντιμετωπίζουν προβλήματα που σε κάποιες περιπτώσεις συνιστούν δίωξη. Σε παρόμοιες περιπτώσεις είναι καθοριστικής σημασίας η κατανόηση του υπολανθάνοντος κοινωνικού πλαισίου. Άλλη μορφή δίωξης που συνήθως στηρίζεται στη φυλή είναι η άρνηση της ιθαγένειας και η απώλεια των δικαιωμάτων που εμπεριέχει.

2.2.4.2 Θρησκεία

Η ελευθερία της θρησκείας είναι θεμελιώδες δικαίωμα του ανθρώπου. Περιλαμβάνει την ελευθερία να έχει ή να μην έχει κανείς θρησκεία, να εκδηλώνει τη θρησκεία δια της πρακτικής, να αλλάζει θρησκεία. Η «θρησκεία» ως λόγος φόβου δίωξης κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951 δεν αναφέρεται μόνο στις θεσμοθετημένες και αναγνωρισμένες θρησκείες αλλά σε κάθε σύστημα πεποιθήσεων – δηλαδή πεποιθήσεις ή αξίες για τη θεία ή έσχατη πραγματικότητα ή το πνευματικό πεπρωμένο της ανθρωπότητας. Τα σχετικά αιτήματα ασύλου μπορεί να στηρίζονται σε στοιχεία που συνδέονται με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις (ή την αθεία), τη θρησκευτική ταυτότητα ή τη θρησκεία ως τρόπο ζωής. Τη θρησκεία επικαλούνται ως λόγο φόβου δίωξης οι αντιρρησίες συνείδησης που αρνούνται να υπηρετήσουν τη στρατιωτική τους θητεία. (βλέπε στη συνέχεια υποκεφάλαιο 2.3.2). Η δίωξη λόγω θρησκείας μπορεί να συνίσταται σε:

- Σοβαρούς περιορισμούς της θρησκευτικής ελευθερίας, όπως είναι για παράδειγμα η απαγόρευση συμμετοχής σε συγκεκριμένη θρησκευτική κοινότητα ή η απαγόρευση θρησκευτικής κατήχησης,
- Σοβαρές διακρίσεις που οφείλονται στη θρησκευτική πρακτική ή στη συμμετοχή σε συγκεκριμένη θρησκευτική κοινότητα,
- Εξαναγκαστική αλλαγή θρησκείας ή σε εξαναγκαστικό σεβασμό των θρησκευτικών πρακτικών, εφόσον τα μέτρα αυτά έχουν αρκούντως σοβαρές συνέπειες για τον ενδιαφερόμενο.

Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι απόλυτο (δηλαδή ανεπίδεκτο περιορισμών) το δικαίωμα καθενός να έχει ή να μην έχει θρησκεία ενώ μπορεί να περιορίζεται υπό προϋποθέσεις η ελευθερία εκδήλωσης της θρησκείας. Για λεπτομερειακές οδηγίες για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου που στηρίζονται στη θρησκεία ως λόγο φόβου δίωξης βλέπε τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR για τη Διεθνή Προστασία: «Η θρησκεία ως λόγος φόβου δίωξης στο πλαίσιο

εφαρμογής του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων» που εκδόθηκαν στις 28.4.2004.

2.2.4.3 Εθνικότητα

Η «εθνικότητα» ως λόγος φόβου δίωξης αφορά τόσο στην «ιθαγένεια» όσο και στις ομάδες ανθρώπων που καθορίζονται με βάση την πραγματική ή αποδιδόμενη εθνοτική, θρησκευτική, πολιτισμική ή γλωσσολογική τους ταυτότητα, ανεξάρτητα από τη νομική αναγνώριση αυτής της διαφορετικότητας.

2.2.4.4 Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα

Αυτός ο λόγος της Σύμβασης εφαρμόζεται όταν ο αιτών ασύλου ανήκει σε κάποια ομάδα ανθρώπων που συνδέονται με κάποιο κοινό χαρακτηριστικό εκτός από τον κίνδυνο δίωξης ή που εκλαμβάνονται ως ομάδα από την κοινωνία. Το χαρακτηριστικό είναι συνήθως:

- **Εγγενές** – όπως είναι το φύλο, η φυλή, η κάστα, οι δεσμοί αίματος, το γλωσσολογικό υπόβαθρο ή ο σεξουαλικός προσανατολισμός,
- **Ανεπίδεκτο αλλαγής** – για παράδειγμα επειδή αφορά στο παρελθόν του ενδιαφερόμενου ως πρώην στρατιωτικού, πρώην συνδικαλιστή ή πρώην κτηματία, ή
- **Με οποιονδήποτε άλλο τρόπο τόσο θεμελιώδες** για την ταυτότητα, τη συνείδηση ή την άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ώστε δεν μπορεί να αναμένεται από τον ενδιαφερόμενο να το αλλάξει ή να το απορρίψει.

Η ομάδα πρέπει να διακρίνεται με κάποιον τρόπο από την κοινωνία είτε επειδή αυτοκαθορίζεται είτε επειδή εκλαμβάνεται ως διακριτή από τον διώκτη. Δεν έχει σημασία εάν τα μέλη της ομάδας γνωρίζονται και συνδέονται μεταξύ τους ούτε είναι αναγκαίο να είναι μικρή σε μέγεθος – για παράδειγμα μπορεί να υπάρξουν περιπτώσεις όπου είναι προσήκον να αναγνωριστεί ότι οι «γυναίκες» αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας είναι η οικογένεια. Μέλη της οικογένειας αντικαθεστωτικών πολιτικών μπορεί βάσιμα να επικαλεστούν την ανάγκη διεθνούς προστασίας όταν κινδυνεύουν να υποστούν δίωξη ως αντίποινα για την πολιτική δράση του συγγενούς τους ή ως μέσο πίεσης για να παραδοθεί ή να σταματήσει την πολιτική του δράση.

Για λεπτομερειακή ανάλυση αυτού του λόγου φόβου δίωξης της Σύμβασης βλέπε τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR για τη Διεθνή Προστασία: «Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα στα πλαίσια του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων», που εκδόθηκαν στις 7.5.2002. Για τη δίωξη που οφείλεται στο γένος, κατά την έννοια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951, που συχνά λαμβάνεται υπόψη για τον καθορισμό της ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, βλέπε στη συνέχεια το υπο-κεφάλαιο 2.3.1.

2.2.4.5 Πολιτικές πεποιθήσεις

Η έννοια των «πολιτικών πεποιθήσεων» ως βάση για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως ώστε να περιλαμβάνει κάθε άποψη που αφορά ζητήματα στα οποία δραστηριοποιείται η κρατική και η κυβερνητική μηχανή καθώς

και η κοινωνία. Δεν καλύπτει μόνον τη συμμετοχή σε συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα ή την έκφραση αναγνωρισμένης ιδεολογίας. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει την άποψη του αιτούντα άσυλο για τους ρόλους των δύο φύλων. Η έκφραση και μόνον πολιτικής άποψης αντίθετης με αυτήν της κυβέρνησης δεν αποτελεί επαρκή λόγο για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η ερώτηση κλειδί είναι εάν ο αιτών άσυλο πρεσβεύει – ή εκλαμβάνεται ότι πρεσβεύει – απόψεις που δεν ανέχονται οι αρχές ή η κοινότητα και εάν έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης εξαιτίας αυτού του λόγου.

Η δίωξη για πολιτικούς λόγους μπορεί να έχει τη μορφή της ποινικής δίωξης (βλέπε ανωτέρω το υπο-κεφάλαιο 2.2.3.4). Οι πολιτικές πεποιθήσεις μπορεί επίσης να αποτελούν βάση για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα στις περιπτώσεις άρνησης συμμόρφωσης με την υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας (βλέπε στη συνέχεια το υπο-κεφάλαιο 2.3.2).

2.2.5 Κρατική προστασία

Σύμφωνα με τον ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 πρόσφυγας είναι το πρόσωπο που δεν δύναται ή (λόγω του βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης) δεν επιθυμεί να υπάγεται στην προστασία της χώρας της οποίας έχει την εθνικότητα ή της προηγούμενης συνήθους διαμονής του.

- Η **αδυναμία υπαγωγής** στην προστασία της χώρας καταγωγής περιλαμβάνει καταστάσεις που δεν εμπίπτουν στη σφαίρα ελέγχου του ενδιαφερόμενου. Για παράδειγμα, μια χώρα μπορεί να αδυνατεί να παρέχει την προσήκουσα προστασία σε περίοδο πολέμου, εμφύλιου πολέμου ή άλλων σοβαρών αναταραχών.
- Η **βούληση μη υπαγωγής** στην προστασία της χώρας της εθνικότητας ή της συνήθους διαμονής σημαίνει ότι ο ενδιαφερόμενος αρνείται να δεχθεί την προστασία αυτής της χώρας λόγω του βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης.

Το στοιχείο της «κρατικής προστασίας» ερμηνεύεται παραδοσιακά με αναφορά στην προξενική ή διπλωματική προστασία που παρέχει το κράτος στους πολίτες του που βρίσκονται στο εξωτερικό έναντι των αρχών της ξένης χώρας όπου βρίσκονται. Μπορεί να εκδηλώνεται για παράδειγμα με τη μορφή της παρέμβασης στην περίπτωση της κράτησης ή οιασδήποτε άλλης κατάστασης που απαιτεί την προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου στο εξωτερικό.

Όπως προαναφέρθηκε στο υπο-κεφάλαιο 2.2.2.2, η υπαγωγή κάποιου προσώπου σε αυτού του είδους την προστασία μπορεί να σημαίνει ότι δεν έχει πάψει να υπάρχει ο δεσμός που διατηρεί με την κυβέρνησή του και ότι δεν έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης στη χώρα καταγωγής του. Όμως, οι επαφές του αιτούντα άσυλο ή του πρόσφυγα με τις προξενικές αρχές της χώρας καταγωγής του δεν πρέπει να ερμηνεύονται πάντα ως ένδειξη της απουσίας αυτού του φόβου – για παράδειγμα η έκδοση διαβατηρίου ή κάποιων πιστοποιητικών μπορεί να εντάσσονται στο πλαίσιο της διοικητικής συνδρομής και όχι της προξενικής προστασίας. Λεπτομερέστερες οδηγίες για το θέμα αυτό παρατίθενται στις παραγράφους 47 έως 50 και 97 έως 100 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων.

Πρόσφατα έχει αναπτυχθεί μια νέα ερμηνεία της έννοιας της «κρατικής προστασίας» που προβλέπει το άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 σύμφωνα με την οποία οι εξε-

ταστές οφείλουν να διερευνούν αν το κράτος καταγωγής παρέχει πραγματική προστασία στους πολίτες του. Δεν υπάρχει λόγος ιδιαίτερης ανάλυσης αυτού του στοιχείου: η δυνατότητα της εθνικής προστασίας πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο της αξιολόγησης του βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης (βλέπε ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 2.2.2.2). Το ζήτημα αυτό είναι ιδιαίτερος καθοριστικό όταν διερευνάται αν ο φόβος δίωξης συνδέεται με πράξεις μη κρατικών οργάνων ή αν ο αιτών άσυλο είχε τη δυνατότητα να εγκατασταθεί σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής του.

2.2.5.1 Όργανα δίωξης

Κατά κανόνα η έννοια της δίωξης συνδέεται με τις αρχές της χώρας από την οποία διαφεύγει ο αιτών άσυλο. Το κράτος θεωρείται πηγή ή «όργανο» δίωξης, όταν τα όργανά του, όπως για παράδειγμα οι δυνάμεις ασφαλείας, οι αξιωματούχοι εφαρμογής του νόμου ή οι δημόσιοι υπάλληλοι, εκτελούν τα μέτρα δίωξης. Όμως, το κράτος φέρει επίσης την ευθύνη για τις πράξεις ομάδων ή ατόμων που επίσημα ενεργούν εκτός των κυβερνητικών δομών αλλά με την προτροπή ή τη συγκατάθεση της κυβέρνησης (για παράδειγμα τάγματα θανάτου, ομάδες ανταρτών ή παραστρατιωτικές δυνάμεις).

Υπάρχουν επίσης καταστάσεις όπου διώκτες είναι τα αποκαλούμενα «μη κρατικά όργανα». Παράδειγμα μη κρατικών οργάνων δίωξης είναι οι *de facto* αρχές όπως είναι οι αντάρτες ή οι αποσχιστικές ομάδες, που ενεργούν εκτός των ορίων της κυβερνητικών δομών αλλά ελέγχουν μέρος της επικράτειας της χώρας. Ο αιτών άσυλο μπορεί να κινδυνεύει από διωκτικές πράξεις ιδιωτών, για παράδειγμα μελών της οικογένειάς του ή της κοινότητας όπου ζει. Σε αυτές τις περιπτώσεις ο φόβος δίωξης είναι βάσιμος και δικαιολογημένος εφόσον οι αρχές δεν επιθυμούν ή αδυνατούν να εγγυηθούν στον αιτούντα άσυλο αποτελεσματική προστασία (βλέπε την παράγραφο 65 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων και ανωτέρω στα υπο-κεφάλαια 2.2.2.2 και 2.2.4).

Κατά την αξιολόγηση των αιτημάτων ασύλου που αφορούν στη δίωξη από μη κρατικά όργανα δίωξης οι εξεταστές οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη την ισχύουσα νομοθεσία, τις πολιτικές και τις πρακτικές και να αξιολογούν εάν το κράτος πράγματι επενέβη για να προστατεύσει τον ενδιαφερόμενο πολίτη. Μπορεί η ισχύουσα νομοθεσία του κράτους καταγωγής του αιτούντα άσυλο να απαγορεύει τη βλάβη και / ή τη μεταχείριση στην οποία εκτέθηκε αλλά οι κρατικές αρχές να μην έλαβαν στην πράξη κανένα μέτρο για την προστασία του είτε επειδή δεν υπάρχει η σχετική κρατική βούληση είτε επειδή το κράτος δεν έχει την εξουσία και / ή τους απαραίτητους πόρους για την τήρηση της σχετικής απαγόρευσης.

2.2.5.2 Δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής

Όταν ο φόβος δίωξης που επικαλείται ο αιτών άσυλο περιορίζεται σε συγκεκριμένη περιοχή της χώρας καταγωγής εκτός της οποίας δεν κινδυνεύει να υποστεί βλάβη μπορεί να είναι προσήκον να καθορισθεί εάν εύλογα μπορεί να αναμένεται από αυτόν να μετακομίσει και να εγκατασταθεί σε άλλη περιοχή της χώρας προκειμένου να απολαμβάνει κρατική προστασία. Πρόκειται για τη «δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής». Όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής αυτής της έννοιας δεν αναγνωρίζεται στον ενδιαφερόμενο η ανάγκη της διεθνούς προστασίας.

Στην πράξη, αυτή η «δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής» αφορά περιορισμένες περιπτώσεις όπου ο κίνδυνος δίωξης απορρέει από «μη κρατικά όργανα» όπως είναι οι αντάρτικες ομάδες που ελέγχουν μόνον τμήμα της επικράτειας της χώρας. Προκειμένου να καθοριστεί εάν υπάρχει η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής πρέπει κατ' αρχήν να εξεταστεί στο πλαίσιο της **σχετικής ανάλυσης** εάν ο ενδιαφερόμενος έχει πράγματι τη δυνατότητα πρόσβασης στην εν λόγω περιοχή σε συνθήκες νομιμότητας και ασφάλειας και εάν θα κινδυνεύσει να υποστεί σ' αυτήν δίωξη (που αποτελεί την αιτία του φόβου ή νέα δίωξη) από κρατικά ή μη κρατικά όργανα. Όταν η δίωξη απορρέει από κρατικά όργανα η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής δεν είναι εφικτή καθώς ισχύει το τεκμήριο σύμφωνα με το οποίο τα κρατικά όργανα ασκούν την εξουσία τους στο σύνολο της επικράτειας.

Αφού διαπιστωθεί ότι είναι εφικτή η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής πρέπει στη συνέχεια να διερευνηθεί εάν είναι εύλογη η εφαρμογή αυτής της λύσης. Σε αυτό το στάδιο πρέπει να καθοριστεί εάν εύλογα μπορεί να αναμένεται από τον ενδιαφερόμενο αιτούντα άσυλο να εγκατασταθεί στην εν λόγω περιοχή και να ζήσει σ' αυτήν φυσιολογική ζωή, χωρίς αδικαιολόγητη ταλαιπωρία. Η εξέταση αυτή απαιτεί αξιολόγηση της κατάστασης σε βάθος χρόνου: σε αυτό το πλαίσιο είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη οι αρχικοί λόγοι διαφυγής από τη χώρα καταγωγής και να διερευνηθεί εάν η περιοχή όπου πρόκειται να εγκατασταθεί ο αιτών άσυλο αποτελεί βιώσιμη εναλλακτική λύση για το μέλλον.

Στην πράξη σπάνια είναι αναγκαίος ο καθορισμός της δυνατότητας εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής. Συμπληρωματικά βλέπε τις Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR για τη Διεθνή Προστασία: Η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής στα πλαίσια του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων που εκδόθηκαν στις 23.7.2003.

Ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 - Κριτήρια υπαγωγής

Οι προϋποθέσεις υπαγωγής στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης του 1951 πληρούνται εφόσον αποδειχθούν τα παρακάτω κριτήρια:

- α.** Ο αιτών άσυλο βρίσκεται **εκτός** της χώρας καταγωγής του ή συνήθους διαμονής του.
- β.** Έχει **βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης**, δηλαδή υποκειμενικό φόβο επιστροφής που στηρίζεται σε αντικειμενική βάση: επομένως είναι εύλογη η πιθανότητα να υποφέρει κάποιος μορφής βλάβη στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής και άρα αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να υπαχθεί στην προστασία αυτής της χώρας.
- γ.** Η βλάβη που φοβάται συνιστά **δίωξη**, δηλαδή πρόκειται για σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή άλλες μορφές σοβαρής βλάβης.
- δ.** Ο αιτών άσυλο φοβάται ότι θα υποστεί δίωξη **για έναν ή περισσότερους από τους λόγους της Σύμβασης του 1951** (φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, πολιτικές πεποιθήσεις).

2.3 Ειδικά θέματα

2.3.1 Δίωξη που οφείλεται στο γένος

Παραδοσιακά η Σύμβαση του 1951 ερμηνευόταν από τη σκοπιά των εμπειριών των αντρών. Με άλλα λόγια η βλάβη που εκδηλωνόταν στην «ιδιωτική σφαίρα», για παράδειγμα η οικογενειακή βία, η γυναικεία κλειτοριδεκτομή ή ο βιασμός δεν αναγνωρίζονταν κατ' ανάγκη ως μορφή δίωξης ούτε θεωρείτο ότι συνδεόταν με κάποιον από τους λόγους φόβου δίωξης της Σύμβασης του 1951. Έτσι, δεν αναγνωρίζονταν ως κρίσιμες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα διάφορες συμπεριφορές με τις οποίες οι γυναίκες εκφράζουν την αντίθεσή τους, αντί της άμεσης αντίστασης, στο πολιτικό καθεστώς ή στη θρησκεία. Όμως, από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 όλο και περισσότερο αναγνωρίζεται ότι το γένος του αιτούντα άσυλο μπορεί να επηρεάζει το αίτημά του για παροχή διεθνούς προστασίας.

Ενώ το «**φύλο**» ορίζεται βιολογικά (άρρεν ή θήλυ), το «**γένος**» αναφέρεται σε ταυτότητες, καθεστώτα, ρόλους και ευθύνες που καθορίζονται κοινωνικά ή πολιτισμικά και αποδίδονται στα πρόσωπα με βάση το φύλο τους, καθώς και στους τρόπους με τους οποίους αυτά τα στοιχεία διαπλάθουν τις σχέσεις εξουσίας μεταξύ αντρών και γυναικών. Το γένος του αιτούντα άσυλο μπορεί να επηρεάζει:

- Τη **μορφή της δίωξης** (για παράδειγμα σεξουαλική βία και βιασμός για άντρες ή γυναίκες, αναγκαστικοί γάμοι, γυναικεία κλειτοριδεκτομή, εμπορία με σκοπό τον εξαναγκασμό σε πορνεία ή τη σεξουαλική εκμετάλλευση, προίκα και άλλες βλάβες καθώς και νομοθεσίες ή πρακτικές που ιδρύουν διακρίσεις και αφορούν στο γάμο), και/ή
- Τους **λόγους για τους οποίους εκδηλώνεται η δίωξη** (για παράδειγμα ο ομοφυλόφιλος μπορεί να βιώνει βία ή σοβαρές διακρίσεις λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού του ή μια γυναίκα μπορεί να εκτεθεί στην τιμωρία της οικογένειάς της ή της κοινότητάς της λόγω της παράλειψής της να συμμορφωθεί με τους κώδικες συμπεριφοράς που επιβάλλει το φύλο της).

Δεν συνδέεται κάθε δίωξη που υπόκεινται οι γυναίκες με το γένος τους και σε πολλές περιπτώσεις οι γυναίκες βιώνουν τη δίωξη με τον ίδιο τρόπο και για τους ίδιους λόγους που ισχύουν και για τους άντρες. Εξάλλου το γένος δεν αφορά μόνον τις γυναίκες: αιτήματα ασύλου που στηρίζονται σε δικτική μεταχείριση που συνδέεται με το γένος μπορεί να υποβάλλουν άντρες και γυναίκες. Οι εκδοθείσες στις 7.5.2002 Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR για τη Διεθνή Προστασία: Δίωξη λόγω γένους στα πλαίσια ερμηνείας του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων παρέχουν λεπτομερειακή ανάλυση των ουσιαστικών λόγων δίωξης λόγω γένους καθώς και των διαδικαστικών εγγυήσεων που αφορούν στην εξέταση των σχετικών αιτημάτων ασύλου.

2.3.2 Αιτήματα ασύλου που στηρίζονται στην υποχρέωση εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων

Είναι γενικά αποδεκτό ότι τα κράτη μπορεί να απαιτούν από τους πολίτες τους να υπηρετούν για κάποιο διάστημα στρατιωτική θητεία. Πρόκειται για εξαίρεση από την αρχή της απαγόρευσης της καταναγκαστικής εργασίας που προβλέπουν το άρθρο 8 του Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων και άλλα διεθνή και περιφερειακά κείμενα

προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Έτσι, δεν είναι βάσιμος και δικαιολογημένος, κατά την έννοια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951, ο φόβος που επικαλείται ο αιτών άσυλο επειδή εξαναγκάζεται να συμμορφωθεί με την υποχρέωση στρατιωτικής θητείας ή επειδή κινδυνεύει να διωχθεί ή να τιμωρηθεί λόγω της παράλειψής του να συμμορφωθεί με τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις. Ωστόσο, παρόμοιος φόβος μπορεί βάσιμα να στηρίξει αίτημα ασύλου όταν η μεταχείριση που επιφυλάχθηκε στον ενδιαφερόμενο ισοδυναμεί με δίωξη και συνδέεται με έναν ή περισσότερους από τους λόγους φόβου δίωξης που προβλέπει η Σύμβαση του 1951. Η άρνηση εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων μπορεί να έχει τη μορφή:

- Της **ανυποταξίας**: ο αιτών άσυλο διαφεύγει ή διαμένει στο εξωτερικό για να αποφύγει να κληθεί να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία ή εάν έχει ήδη κληθεί για να αποφύγει να παρουσιαστεί να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία,
- Της **λιποταξίας**: ο αιτών άσυλο άρχισε να υπηρετεί τη στρατιωτική του θητεία αλλά στη συνέχεια δραπέτευσε ή εγκατέλειψε τη μονάδα του χωρίς σχετική άδεια.

Προκειμένου να καθορίσουν στις προαναφερόμενες περιπτώσεις εάν ο αιτών άσυλο έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης οι εξεταστές οφείλουν να αξιολογήσουν τις ενδεχόμενες συνέπειες της αναγκαστικής επιστροφής του στη χώρα καταγωγής. Για το σκοπό αυτό οφείλουν να γνωρίζουν το υπόβαθρο και τα χαρακτηριστικά του αιτούντα άσυλο και να μελετούν εξονυχιστικά τη νομοθεσία, τις πολιτικές και τις πρακτικές της στρατιωτικής θητείας που ισχύουν στη χώρα καταγωγής, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας των εναλλακτικών μορφών εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων (βλέπε σχετικά στη συνέχεια στο υπο-κεφάλαιο 2.3.2.2).

2.3.2.1 Δίωξη που συνδέεται με την υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας

Οι περιπτώσεις όπου η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας ή η τιμωρία για παράλειψη συμμόρφωσης συνιστούν δίωξη είναι οι ακόλουθες:

- Η **υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας συνιστά δίωξη**. Ο αιτών άσυλο διαφεύγει από τη χώρα καταγωγής του γιατί η εφαρμογή της νομοθεσίας που προβλέπει τη γενική υποχρέωση στράτευσης καθιστά ανυπόφορη – δεδομένων των ιδιαίτερων περιστάσεων της υπόθεσής του – τη συμμόρφωσή του. Παρόμοια κατάσταση δημιουργείται συχνά στις περιπτώσεις παραβίασης του δικαιώματος των αντιρρησιών συνείδησης (αναλύεται διεξοδικότερα στη συνέχεια στο υπο-κεφάλαιο 2.3.2.2). Όμως, η δίωξη μπορεί επίσης να είναι αποτέλεσμα άλλων περιστάσεων και του τρόπου με τον οποίο η εκπλήρωση της υποχρέωσης της στρατιωτικής θητείας πλήττει το συγκεκριμένο αιτούντα άσυλο (για παράδειγμα διάρκεια της θητείας, ιατρικοί λόγοι) ή της διακριτικής εφαρμογής των υποχρεώσεων στράτευσης (για παράδειγμα για συγκεκριμένες εθνοτικές, γλωσσολογικές ή θρησκευτικές ομάδες) με την προϋπόθεση ότι οι συνέπειες για τον ενδιαφερόμενο είναι αρκούντως σοβαρές, για παράδειγμα επειδή περιορίζεται σοβαρά η πρόσβασή του σε βασικά μέσα διαβίωσης ή επειδή η ζωή του καθίσταται ανυπόφορη. Χαρακτηριστική περίπτωση στράτευσης που συνιστά δίωξη είναι η υποχρέωση κατάταξης στις ένοπλες δυνάμεις που παραβιάζει το διεθνές δίκαιο, όπως είναι η στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των 15 ετών.
- Οι **συνθήκες της στρατιωτικής θητείας** μπορεί να ισοδυναμούν με μεταχείριση που συνιστά σοβαρή παραβίαση των κανόνων του δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώ-

που (για παράδειγμα απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, εξαιρετικά μακροχρόνια ή αορίστου διαρκείας στρατιωτική θητεία, συνθήκες που δεν επιτρέπουν την άσκηση των λατρευτικών καθηκόντων και άρα καθιστούν ανυπόφορη την κατάσταση για τον ενδιαφερόμενο).

- Η **τιμωρία για παράλειψη συμμόρφωσης με την υποχρέωση εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων** συνιστά δίωξη είτε επειδή η υποχρέωση στράτευσης είναι καθεαυτή διωκτικής φύσης είτε επειδή η τιμωρία που επιβάλλεται είναι υπερβολική ή δυσανάλογα αυστηρή συγκρινόμενη με αυτήν που επιβάλλεται σε άλλους ανυπότακτους ή λιποτάκτες και προκαλεί βλάβη αρκούντως σοβαρή που συνιστά δίωξη.

Όταν η υποχρέωση στράτευσης ή η τιμωρία για παράλειψη συμμόρφωσης συνιστά δίωξη, ο ενδιαφερόμενος έχει δικαίωμα να υπαχθεί στην προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα εφόσον ο φόβος δίωξης συνδέεται με έναν ή περισσότερους από τους λόγους φόβου δίωξης της Σύμβασης του 1951.

2.3.2.2 Αντιρρησίες συνείδησης

Εφόσον συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις, οι αντιρρησίες συνείδησης μπορεί βάσιμα να αιτούνται την υπαγωγή στο προστατευτικό καθεστώς του πρόσφυγα. Η άρνηση εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων για συνειδησιακούς λόγους στηρίζεται συχνά στις θρησκευτικές πεποιθήσεις ή στην πολιτική αντίθεση σε οιονδήποτε πόλεμο (ειρηνισμός) ή στην ιδιαίτερη φύση του πολέμου στον οποίο συμμετέχουν οι ένοπλες δυνάμεις της χώρας καταγωγής του αιτούντα άσυλο. Όταν ο αιτών άσυλο ισχυρίζεται ότι είναι αντιρρησίας συνείδησης ο εξεταστής υποχρεούται να καθορίσει:

- Εάν οι θρησκευτικές, ηθικές ή πολιτικές πεποιθήσεις του αιτούντα άσυλο είναι ειλικρινείς και αυθεντικές (διαδικασία που απαιτεί ενδελεχή εξέταση και κατανόηση της προσωπικότητας του αιτούντα άσυλο, των κοινωνικών, θρησκευτικών και πολιτικών πεποιθήσεών του και του γενικότερου υποβάθρου του),
- Εάν η στρατιωτική θητεία απαιτεί από τον αιτούντα άσυλο να συμπεριφερθεί με τρόπο που είναι αντίθετο με τις πεποιθήσεις του, και
- Εάν υπάρχει η δυνατότητα της εναλλακτικής θητείας όπως είναι η κοινωνική εργασία, που είναι σύμφωνη με τις πεποιθήσεις του αιτούντα άσυλο και δεν είναι εξαιρετικά μακρόχρονη ούτε τιμωρητικής φύσης (όταν η εθνική νομοθεσία της χώρας καταγωγής προβλέπει εναλλακτική θητεία συνήθως δεν αναγνωρίζεται το καθεστώς του πρόσφυγα).

Όπως σε όλες τις περιπτώσεις η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα προϋποθέτει φόβο δίωξης που οφείλεται σε κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης. Στις περισσότερες περιπτώσεις των αντιρρησιών συνείδησης που υποβάλουν αίτημα ασύλου ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης οφείλεται στις πολιτικές και / ή στις θρησκευτικές πεποιθήσεις. Περαιτέρω ανάλυση γι' αυτήν την περίπτωση αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα παρέχουν οι εκδοθείσες στις 28.4.2004 Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR για τη θρησκεία ως λόγο φόβου δίωξης στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων καθώς και οι παράγραφοι 167 έως 171 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων.

2.3.3 Επί τόπου πρόσφυγες (Sur place)

Όπως ήδη προαναφέρθηκε στο υπο-κεφάλαιο 2.2.1 ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης μπορεί να ανακύψει **μετά** την αναχώρηση του αιτούντα άσυλο από τη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής είτε λόγω γεγονότων που επήλθαν στη χώρα αυτή είτε ως συνέπεια της δράσης του στη χώρα υποδοχής (βλέπε παραγράφους 83 και 94 έως 96 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων). Αυτά τα συνήθως αποκαλούμενα «επί τόπου» αιτήματα για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα μπορεί να στηρίζονται:

- Σε γεγονότα που δεν ελέγχει άμεσα ο αιτών άσυλο, όπως ένα πραξικόπημα, μια κυβερνητική αλλαγή, μια θεμελιώδης αλλαγή της κυβερνητικής πολιτικής, η κήρυξη ή η κλιμάκωση ενός πολέμου ή η αποκάλυψη ονομάτων αιτούντων άσυλο σε αξιωματούχους της χώρας καταγωγής ή
- Σε ενέργειες του αιτούντα άσυλο μετά την αναχώρηση από τη χώρα καταγωγής, όπως είναι:
 - Η πολιτική δράση, για παράδειγμα η συμμετοχή σε διαδηλώσεις κατά της κυβερνητικής πολιτικής της χώρας καταγωγής, η αποκάλυψη συμμετοχή σε αντι-κυβερνητικές δραστηριότητες (για παράδειγμα η συμμετοχή σε ομάδες της αντιπολίτευσης που δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό, οι δημόσιες δηλώσεις, η συγγραφή ή η δημοσίευση άρθρων ή η στενή σχέση με πρόσφυγες ή άλλους αντιφρονούντες που είναι γνωστοί στην κυβέρνηση της χώρας καταγωγής), ή
 - Η αλλαγή θρησκείας που δεν ανέχονται οι αρχές της χώρας καταγωγής, ή
 - Η απαγορευμένη παραμονή στο εξωτερικό, που τιμωρείται με αυστηρές ποινές.
- Κατ' αρχήν τα αιτήματα των «επί τόπου» προσφύγων πρέπει να αξιολογούνται όπως τα υπόλοιπα αιτήματα ασύλου, δηλαδή ο εξεταστής υποχρεούται να αναλύσει εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951. Όταν ο αιτών άσυλο επικαλείται φόβο δίωξης λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων ή της αλλαγής της θρησκείας πρέπει να διερευνηθεί εάν:
 - Οι πεποιθήσεις του και / ή η συμπεριφορά του έχουν περιέλθει ή είναι πιθανό να περιέλθουν στην αντίληψη των αρχών της χώρας καταγωγής του, και
 - Είναι εύλογη η πιθανότητα να υποστεί δίωξη όταν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του για κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης του 1951.

Εφόσον πληρούνται οι ανωτέρω προϋποθέσεις ο αιτών άσυλο δικαιούται την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα. Διεθνή προστασία δικαιούται ο αιτών άσυλο και στις περιπτώσεις όπου η έκφραση πολιτικών ή θρησκευτικών πεποιθήσεων που δεν ενστερνίζεται εκλαμβάνεται από τις αρχές του κράτους καταγωγής ως πράξη εχθρική που μπορεί να οδηγήσει σε δίωξη. Σημειώνεται σχετικά ότι ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 δεν προβλέπει την προϋπόθεση της «καλής πίστης». Όμως, ο εξεταστής οφείλει να διερευνήσει ενδελεχώς το αίτημα ασύλου προκειμένου να διαπιστώσει αν πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 όταν ο ενδιαφερόμενος καταγίνεται σκόπιμα στη χώρα υποδοχής σε ενέργειες ικανές να οδηγήσουν στην υπαγωγή του στον ορισμό του πρόσφυγα γιατί θα τον εκθέσουν σε κίνδυνο δίωξης αν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του. Όταν είναι ολοφάνερος για τις αρχές της χώρας καταγωγής ο ευκαιριακός χαρακτήρας των προαναφερόμενων ενεργειών που ευνοούν το αίτημα ασύλου δεν είναι βάσιμος και δικαιολογη-

μένος ο φόβος του ενδιαφερόμενου γιατί η δράση του δεν προσελκύει ιδιαίτερη προσοχή. Αν όμως καταλήξουν στη δίωξη του ο αιτών άσυλο δικαιούται να αναγνωριστεί πρόσφυγας με την προϋπόθεση ότι πληρούνται όλα τα στοιχεία του ορισμού του πρόσφυγα.

2.3.4 Πρόσφυγες που διαφεύγουν ένοπλες συγκρούσεις

Ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 εφαρμόζεται σε καιρό ειρήνης καθώς και σε καιρό πολέμου, διεθνούς ή εμφύλιου. Παρότι η Σύμβαση του 1951 δεν αναφέρεται ρητά σε όσους αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα καταγωγής τους ή συνήθους διαμονής τους εξαιτίας του πολέμου δικαιούνται τη διεθνή προστασία όταν βάσιμα και δικαιολογημένα φοβούνται τη δίωξη για έναν ή περισσότερους από τους λόγους που προβλέπει ο ορισμός του πρόσφυγα. Σημειώνεται ότι η Σύμβαση του 1951 υποθετήθηκε με βάση την εμπειρία του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου.

Επιπλέον, πολλοί από τους ανθρώπους που διαφεύγουν σήμερα τους πολέμους υπάγονται στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 γιατί οι εχθροπραξίες ξεσπούν λόγω εθνοτικών, θρησκευτικών ή πολιτικών διαφορών που στοχοποιούν συγκεκριμένες ομάδες, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση όπου η στρατιωτική δράση αποσκοπεί στον αφανισμό ή στην εκτόπιση κάποιας ομάδας από εδάφη που επιθυμεί να ελέγξει κάποια άλλη. Όσοι διαφεύγουν σ' αυτές τις περιστάσεις κινδυνεύουν να υποστούν σοβαρή βλάβη για παράδειγμα λόγω της εθνοτικής καταγωγής τους ή της θρησκείας τους. Δεν είναι αναγκαίο να αποτελεί ο αιτών άσυλο μεμονωμένο ή εξατομικευμένο στόχο, ή να κινδυνεύει ή να έχει υποστεί τις συνέπειες μιας μεταχείρισης που είναι διαφορετική από αυτή των υπολοίπων. Επίσης είναι αδιάφορο το μέγεθος της ομάδας – ολόκληρες κοινότητες μπορεί να κινδυνεύουν ή να υπομένουν διώξεις για τους λόγους της Σύμβασης και το γεγονός ότι όλα τα μέλη τους πλήττονται με τον ίδιο τρόπο δεν μπορεί να υποθάψει το θεμιτό χαρακτήρα των αιτημάτων τους για άσυλο.

Το καθεστώς του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 μπορεί επίσης να αναγνωρισθεί σε όσους κινδυνεύουν να υποστούν ή έχουν υποστεί δίωξη λόγω των εχθροπραξιών (για παράδειγμα τα παιδιά όταν αποτελούν στόχο αναγκαστικής στρατολόγησης) αλλά και σε όσους έχουν υποστεί δίωξη για λόγους που δεν σχετίζονται με εμπόλεμες καταστάσεις. Για παράδειγμα, μπορεί κάποιος να αναγκαστεί να διαφύγει τη δίωξη για λόγους που δεν σχετίζονται με τον πόλεμο (όπως οι γυναίκες που εξαναγκάζονται να συνάψουν γάμο ή να υποστούν κλειτοριδεκτομή).

Αντίθετα, οι γυναίκες, οι άντρες, τα κορίτσια και τα αγόρια που διαφεύγουν τους πολέμους χωρίς να κινδυνεύουν από διώξεις για τους λόγους της Σύμβασης δεν είναι πρόσφυγες κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951. Όμως, μπορεί να αναγνωριστούν πρόσφυγες με βάση το διευρυμένο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα που περιλαμβάνουν τα ισχύοντα περιφερειακά κείμενα και η διεθνής εντολή της UNHCR (βλέπε ανωτέρω στα υποκεφάλαια 1.2.2 και 1.2.4 αντίστοιχα) και / ή η εθνική νομοθεσία της χώρας υποδοχής (βλέπε ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 1.2.3).

Συχνά ο πόλεμος προκαλεί ευρείας κλίμακας πληθυσμιακές μετακινήσεις στις γειτονικές και άλλες χώρες. Η χώρα υποδοχής μπορεί να αντιμετωπίσει καταστάσεις όπου ένοπλοι εισρέουν στο έδαφός της μαζί με τους πρόσφυγες. Όπως προαναφέρθηκε στο υπο-κεφάλαιο 1.5.2 στις περιπτώσεις της μαζικής εισροής το καθεστώς του πρόσφυγα

καθορίζεται «εκ πρώτης όψεως» για όλα τα μέλη της ομάδας με βάση το τεκμήριο ότι πληρούν τα στοιχεία υπαγωγής στον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα. Αυτό το τεκμήριο της «εκ πρώτης όψεως» υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα δεν καλύπτει τους ενόπλους.

- Οι ένοπλοι δεν μπορεί να αναγνωριστούν πρόσφυγες γιατί η δράση τους είναι ασυμβίβαστη με το καθεστώς του πρόσφυγα.
- Μπορεί να υπαχθούν στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα οι ένοπλοι, που έχοντας εγκαταλείψει τη στρατιωτική δράση, υποβάλουν αίτημα άσυλου αφού πρώτα αποδείξουν ότι έχουν απαρνηθεί οριστικά και ειλικρινά τη στρατιωτική ζωή και μπορεί να θεωρηθούν άμαχοι πολίτες. Τα αιτήματά τους πρέπει να εξετάζονται στο πλαίσιο των εξατομικευμένων διαδικασιών καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Είναι σημαντικό να υπογραμμισθεί ότι η παρελθούσα δράση του αιτούντα άσυλο ως ενόπλου δεν αρκεί καθαυτή για τον αποκλεισμό του από το καθεστώς του πρόσφυγα, αν και κατά κανόνα είναι αναγκαία η ενδελεχής εξέταση της συμπεριφοράς του στις εχθροπραξίες υπό το φως των κριτηρίων του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 (βλέπε επίσης για τις ρήτρες αποκλεισμού στο υπο-κεφάλαιο 3.4 στο κεφάλαιο 3).

Οι εξεταστές οφείλουν επίσης να γνωρίζουν ότι δεν εφαρμόζεται η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής όταν συνεχίζεται να μαίνεται ο πόλεμος στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής του αιτούντα άσυλο. Οι Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR για το ζήτημα αυτό αποσαφηνίζουν ρητά ότι η δυνατότητα επιστροφής του αιτούντα άσυλο σε συγκεκριμένη περιοχή της χώρας καταγωγής του μπορεί να εξεταστεί μόνον εάν ο ενδιαφερόμενος μπορεί να επιστρέψει σε μια περιοχή που είναι ασφαλής και όπου δεν κινδυνεύει η σωματική του ακεραιότητα. Η κατάσταση αυτή πρέπει να είναι βιώσιμη, όχι μάταιη ή απρόβλεπτη. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι χώρες που σπαράσσονται από εχθροπραξίες δεν παρέχουν ασφάλεια όταν πρόκειται για τη δυνατότητα της μετεγκατάστασης κυρίως λόγω της αστάθειας των πολεμικών μετώπων που ξαφνικά μπορεί να πλήξουν την ασφάλεια μιας ζώνης που εθεωρείτο ασφαλής (βλέπε παραπάνω στο υπο-κεφάλαιο 2.2.5.2).

Περίληψη

Κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

- Πρόκειται για τα στοιχεία που αποτελούν τη θετική βάση για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα, τα οποία πρέπει να συντρέχουν στο πρόσωπο του αιτούντα άσυλο για να αναγνωρισθεί πρόσφυγας. Ορίζονται στο άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951.
- Οι προϋποθέσεις για την υπαγωγή στη Σύμβαση του 1951 πληρούνται εφόσον αποδειχθούν ότι συντρέχουν τα ακόλουθα κριτήρια:
- Ο αιτών άσυλο βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του ή συνήθους διαμονής του,
 - Ο αιτών άσυλο έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης, δηλαδή υποκειμενικό φόβο να επιστρέψει που στηρίζεται σε αντικειμενικές καταστάσεις και άρα είναι εύλογη η πιθανότητα να υποστεί κάποιος μορφής βλάβη στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής με συνέπεια να μην δύναται ή να μην επιθυμεί να υπαχθεί στην προστασία αυτής της χώρας,
 - Η βλάβη που φοβάται συνιστά δίωξη, δηλαδή πρόκειται για σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή για άλλες μορφές σοβαρής βλάβης, και
 - Ο αιτών άσυλο φοβάται τη δίωξη για έναν ή περισσότερους από τους λόγους που αναφέρονται στη Σύμβαση του 1951 (φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, πολιτικές πεποιθήσεις).
- Όταν η δίωξη απορρέει από άτομα ή οντότητες που δεν ασκούν κρατική εξουσία (δηλαδή όταν πρόκειται για τα αποκαλούμενα «μη κρατικά όργανα δίωξης») ο φόβος του αιτούντα άσυλο είναι βάσιμος και δικαιολογημένος εφόσον οι αρχές δεν επιθυμούν ή αδυνατούν να παράσχουν αποτελεσματική προστασία.

Δίωξη που οφείλεται στο γένος

- Το γένος του αιτούντα άσυλο (δηλαδή η ταυτότητα, το καθεστώς, οι ρόλοι και οι ευθύνες που καθορίζονται πολιτισμικά ή κοινωνικά και αποδίδονται στα πρόσωπα με βάση το βιολογικό φύλο) μπορεί να επηρεάζει:
 - Τη μορφή της δίωξης, και / ή
 - Τους λόγους της δίωξης.

Δίωξη που σχετίζεται με την υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας

- Ο φόβος που πηγάζει από την υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας ή η δίωξη ή η τιμωρία για την παράλειψη συμμόρφωσης μπορεί, υπό προϋποθέσεις, να οδηγήσει στην αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα εφόσον συνδέεται με έναν ή περισσότερους από τους λόγους φόβου δίωξης της Σύμβασης του 1951. Πρόκειται για τις περιπτώσεις όπου:
 - Η υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας συνιστά δίωξη επειδή καθιστά ανυπόφορη τη ζωή για το συγκεκριμένο αιτούντα άσυλο,
 - Οι συνθήκες της στρατιωτικής θητείας συνεπάγονται μεταχείριση που συνιστά δίωξη,
 - Η τιμωρία για την παράλειψη συμμόρφωσης με την υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας συνιστά δίωξη.

«Επί τόπου» πρόσφυγες

- Μπορεί ο αιτών άσυλο να είναι «επί τόπου» πρόσφυγας μετά την αναχώρηση από τη χώρα καταγωγής του ή συνήθους διαμονής του εφόσον επικαλείται βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης που συνδέεται με έναν ή περισσότερους από τους λόγους της Σύμβασης που οφείλεται:
 - Σε γεγονότα που συνέβησαν στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής, και / ή
 - Στη δράση που ανέπτυξε μετά την αναχώρησή του, εφόσον είναι εύλογη η πιθανότητα να υποστεί διώξεις όταν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του λόγω των πεποιθήσεών του και / ή της συμπεριφοράς του.

Πρόσφυγες που διαφεύγουν εμπόλεμες καταστάσεις

- Όσοι διαφεύγουν τους πολέμους μπορεί να υπαχθούν στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 εφόσον επικαλούνται βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για έναν ή περισσότερους από τους λόγους της Σύμβασης, για παράδειγμα την εθνοτική καταγωγή τους ή τη θρησκεία τους.
- Όσοι διαφεύγουν εμπόλεμες καταστάσεις χωρίς να επικαλούνται δίωξη συνδεδεμένη με κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης δεν είναι πρόσφυγες κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951 αλλά μπορεί να αναγνωριστούν πρόσφυγες με βάση το διευρυμένο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα που περιλαμβάνουν τα ισχύοντα περιφερειακά κείμενα και / ή η εθνική νομοθεσία της χώρας ασύλου καθώς και η εντολή διεθνούς προστασίας της UNHCR.
- Οι ένοπλοι δεν είναι πρόσφυγες καθώς οι ενέργειές τους δεν συμβιβάζονται με το καθεστώς του πρόσφυγα. Δικαίωμα υπαγωγής στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα έχουν οι ένοπλοι που έχουν απαρνηθεί οριστικά και ειλικρινά τη στρατιωτική τους δράση.

Βασική βιβλιογραφία

UNHCR, Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων, Αθήνα 2004⁴.

UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία: Η θρησκεία ως λόγος φόβου δίωξης στο πλαίσιο εφαρμογής του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων⁵, Γενεύη 28/4/2004.

UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία: Η Δυνατότητα Εγκατάστασης σε άλλη Περιοχή της Χώρας Καταγωγής στα πλαίσια του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων⁶, Γενεύη 23.7.2003.

UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία: Συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα στα πλαίσια του Άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων⁷, Γενεύη 7.5.2002.

UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία: Δίωξη λόγω γένους στα πλαίσια ερμηνείας του άρθρου 1 A (2) της Σύμβασης του 1951 και / ή του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων⁸, Γενεύη 7.5.2002.

UNHCR, Ερμηνεύοντας στο άρθρο 1 της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων⁹, Απρίλιος 2001.

UNHCR, Ερμηνευτικό Σημείωμα της Ύπατης Αρμοστείας. Το βάρος της απόδειξης και η αποδεικτική ισχύς των ισχυρισμών κατά την εξέταση των αιτημάτων ασύλου¹⁰, Γενεύη 16.12.1998.

UNHCR, Position on Agents of Persecution, 14.3.1995

Executive Committee, Conclusion No. 94 (LIII) – 2002 on Civilian and Humanitarian Character of Asylum.

4. Διατίθεται σε έντυπη μορφή από την Αντιπροσωπεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

5. Δημοσιευμένες σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2004, σελ. 23. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμες και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

6. Δημοσιευμένες σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2003, σελ. 45. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμες και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

7. Δημοσιευμένες σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2002, σελ. 53. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμες και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

8. Δημοσιευμένες σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2002, σελ. 63. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμες και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

9. Δημοσιευμένο σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2001, σελ. 25. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμο και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

10. Δημοσιευμένο σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 1999, σελ. 65. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμο και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

Κεφάλαιο 2 – Ασκήσεις

Τα ζητήματα που εξετάστηκαν και αφορούν τόσο στον αιτούντα άσυλο όσο και στους εξεταστές των αιτημάτων παροχής διεθνούς προστασίας αναδεικνύονται στις ασκήσεις που παρατίθενται στη συνέχεια. Σκοπός των πρακτικών ασκήσεων που ακολουθούν τις ερωτήσεις της επανάληψης είναι η παρουσίαση παραδειγμάτων των διαφόρων τύπων ερωτημάτων και διλημάτων που αντιμετωπίζουν όσοι είναι επιφορτισμένοι με τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Σημειώνεται ότι σε καμιά από τις πρακτικές ασκήσεις δεν τίθεται ζήτημα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού (που αναλύονται διεξοδικά στο κεφάλαιο 3).

Επανάληψη:

1. Ποια από τις παρακάτω φράσεις **δεν είναι σωστή**;
 - α. Στις περισσότερες περιπτώσεις η υποβολή και μόνον αιτήματος ασύλου αποτελεί επαρκή ένδειξη του υποκειμενικού στοιχείου του φόβου.
 - β. Ο φόβος του αιτούντα άσυλο είναι βάσιμος και δικαιολογημένος όταν είναι εύλογη η πιθανότητα να αντιμετωπίσει κάποιας μορφής σοβαρή βλάβη ή κακομεταχείριση εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής του.
 - γ. Η δίωξη μπορεί να έχει τη μορφή των παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου αλλά επίσης και άλλων τύπων σοβαρής βλάβης ή ανυπόφορης κατάστασης.
 - δ. Πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στη Σύμβαση του 1951 ο αιτών άσυλο που αποδεικνύει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης.
2. Ποια από τις παρακάτω φράσεις **είναι σωστή**;
 - α. Η «φυγή» ως λόγος φόβου δίωξης κατά την έννοια της Σύμβασης εφαρμόζεται μόνο στα μέλη μειονοτικών ομάδων.
 - β. Η «θρησκεία» ως λόγος φόβου δίωξης κατά την έννοια της Σύμβασης δεν εφαρμόζεται όταν ο ενδιαφερόμενος δεν πρεσβεύει τις δοξασίες της θρησκείας της οποίας πιστεύεται ότι είναι οπαδός.
 - γ. Μπορεί να είναι μέλη ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας όλοι οι άντρες μιας χώρας που έχουν συγκεκριμένη ηλικία.
 - δ. Οι απόψεις για τους ρόλους των φύλων δεν μπορεί να προκαλέσουν δίωξη λόγω πολιτικών πεποιθήσεων.
3. Ποια **είναι η σωστή απάντηση** στην παρακάτω ερώτηση: Η άρνηση συμμόρφωσης με την υποχρέωση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας θεμελιώνει βάσιμο αίτημα ασύλου;
 - α. Ναι, αλλά μόνον εφόσον στηρίζεται στην ειλικρινή άποψη ότι είναι απαράδεκτη κάθε μορφή πολέμου.
 - β. Ναι, εφόσον η υποχρέωση εκπλήρωσης των στρατιωτικών υποχρεώσεων ή η τιμωρία που επιβάλλεται σε περίπτωση άρνησης της στράτευσης συνιστά δίωξη που συνδέεται με κάποιον από τους λόγους φόβου δίωξης της Σύμβασης του 1951.
 - γ. Πάντα.
 - δ. Ποτέ.
4. Οι πιυχές του γένους ως λόγος φόβου δίωξης αφορούν μόνο στα αιτήματα ασύλου που υποβάλουν γυναίκες. **Σωστό ή λάθος**; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

5. Η οικογενειακή βία μπορεί να θεμελιώνει βάσιμα αίτημα ασύλου για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά τη Σύμβαση του 1951 μόνον όταν ο αιτουργός είναι κρατικός αξιωματούχος (για παράδειγμα μέλος των αστυνομικών δυνάμεων). **Σωστό ή λάθος**; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
6. Ένας αιτών άσυλο επικοινωνήσε με το προξενείο της χώρας καταγωγής του για να ζητήσει την έκδοση πιστοποιητικού γέννησης του γιου του. Κατά την άποψή σας ποια από τις παρακάτω φράσεις **δεν είναι σωστή**;
 - α. Η επικοινωνία του αιτούντα άσυλο με τις προξενικές αρχές της χώρας καταγωγής του για λόγους διοικητικής συνδρομής δεν καθιστά αβάσιμο το δικαιολογημένο φόβο δίωξης που επικαλείται.
 - β. Η τακτική επικοινωνία του αιτούντα άσυλο με τις διπλωματικές ή προξενικές αρχές της χώρας καταγωγής του μπορεί να σημαίνει ότι δεν έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης, αλλά είναι αναγκαίο να καθοριστεί η φύση και ο σκοπός αυτών των επαφών.
 - γ. Όταν η χώρα καταγωγής αδυνατεί να παράσχει προστασία στον αιτούντα άσυλο λόγω εμπόλεμης κατάστασης, εμφύλιου πολέμου ή άλλων σοβαρών διαταραχών της δημόσιας τάξης η επικοινωνία του αιτούντα άσυλο με τις διπλωματικές αρχές στο εξωτερικό δεν μπορεί να υποθάλπει το αίτημά του για αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα εφόσον βέβαια πληρούνται τα υπόλοιπα στοιχεία του ορισμού.
 - δ. Οιοδήποτε τύπου επικοινωνία του αιτούντα άσυλο με τις αρχές της χώρας καταγωγής του στο εξωτερικό αποτελεί ένδειξη ότι δεν έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης.
7. Καθορίζοντας εάν εφαρμόζεται η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής το μοναδικό κριτήριο που πρέπει να εξεταστεί είναι εάν οι κρατικές αρχές ασκούν έλεγχο στον προτεινόμενο τόπο εγκατάστασης. **Σωστό ή λάθος**; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
8. Μπορεί να υποβάλει αίτημα ασύλου όποιος αναχώρησε από την πατρίδα του για λόγους που δεν συνδέονται με το φόβο δίωξης. **Σωστό ή λάθος**; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
9. Ποια από τις παρακάτω φράσεις **δεν είναι σωστή**;
 - α. Όσοι διαφεύγουν εμπόλεμες καταστάσεις χωρίς στοιχείο δίωξης συνδεόμενο με κάποιον από τους λόγους φόβου δίωξης της Σύμβασης δεν είναι πρόσφυγες κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951, παρότι μπορεί να χαρακτηριστούν πρόσφυγες δυνάμει περιφερειακών κειμένων προστασίας των προσφύγων και του διευρυμένου ορισμού της εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και/ή της εθνικής νομοθεσίας της χώρας υποδοχής.
 - β. Στις περιπτώσεις μαζικής εισροής οι ένοπλοι μπορεί να εισέρχονται στη χώρα ασύλου μαζί με άλλους ανθρώπους που διαφεύγουν τις συγκρούσεις αλλά μόνον οι άμαχοι πολίτες αναγνωρίζονται πρόσφυγες με τη μέθοδο του «εκ πρώτης όψεως» καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.
 - γ. Όταν ο αιτών άσυλο ισχυρίζεται ότι αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του λόγω της εμπόλεμης κατάστασης δεν είναι αναγκαίο να εξεταστεί λεπτομερειακά το αίτημά του, αφού όσοι διαφεύγουν εμπόλεμες καταστάσεις ποτέ δεν αναγνωρίζονται πρόσφυγες της Σύμβασης του 1951.
 - δ. Δεν εφαρμόζεται η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής όταν συνεχίζεται να μαίνεται πόλεμος στη χώρα καταγωγής του αιτούντα άσυλο.

Πρακτική Άσκηση Γ

Η Μονα, νοσοκόμα 45 ετών κατάγεται από τη Riverland. Πριν τρία χρόνια αναχώρησε από την πατρίδα της αναζητώντας καλλίτερες συνθήκες εργασίας στο εξωτερικό. Τελικά βρήκε δουλειά στη Batavia.

Τον περασμένο χρόνο ξέσπασε πόλεμος στη Riverland όταν ένοπλες δυνάμεις γειτονικής χώρας εισέβαλαν στο έδαφός της επιχειρώντας να εγκαθιδρύσουν καθεστώς ελεγχόμενο από την εθνοτική ομάδα στην οποία ανήκει η Μονα. Λόγω του πολέμου οι ένοπλες δυνάμεις της Riverland, που ελέγχονται από άλλη εθνοτική ομάδα, προέβησαν σε αυθαίρετες συλλήψεις και διέταξαν την κράτηση μελών της εθνοτικής ομάδας στην οποία ανήκει η Μονα. Σύμφωνα με αναφορές κάποιοι από τους κρατούμενους υπέστησαν βασανιστήρια ή δολοφονήθηκαν.

Η Μονα ουδέποτε είχε αντιμετωπίσει προβλήματα ασφαλείας όσο ζούσε στη Riverland. Όμως, πιστεύοντας ότι είναι ασφαλέστερο να ζητήσει άσυλο στη Batavia η Μονα υποβάλει αίτημα για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα στις αρμόδιες αρχές ισχυριζόμενη ότι φοβάται να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της. Η Batavia είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων αλλά όχι σε περιφερειακό κείμενο προστασίας των προσφύγων.

1. Είναι η Μονα πρόσφυγας ;

Ποιο κείμενο περιλαμβάνει τον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα

Αναγράψτε τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρείται καθένα από αυτά.

α.

β.

γ.

δ.

Είναι η Μονα πρόσφυγας ;

ΝΑΙ/ΟΧΙ

2. Οι αρχές ασύλου της Batavia απορρίπτουν το αίτημα ασύλου της Μονα κρίνοντας ότι δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα όταν αναχώρησε από τη Riverland και ουδέποτε είχε αντιμετωπίσει προβλήματα ασφαλείας όσο ζούσε στη χώρα της.

Ως νομικός σύμβουλος της Μονα με ποια επιχειρήματα θα υποστηρίξετε την προσφυγή της κατά της προαναφερόμενης απορριπτικής απόφασης που εκδόθηκε επί του αιτήματός της για άσυλο;

Πρακτική Άσκηση Δ

Ο Bashir, 19 ετών, είναι πολίτης της Oberon. Ανήκει σε μειονοτική εθνοτική ομάδα. Πριν δέκα πέντε χρόνια η κυβέρνηση της χώρας του αφαίρεσε την ιθαγένεια από τα μέλη της εθνοτικής ομάδας στην οποία ανήκει και απαλλοτρίωσε τη γη τους. Οι αρχές σταμάτησαν να χορηγούν έγγραφα ταυτότητας στα μέλη αυτής της μειονότητας. Αντ' αυτού χαρακτηρίζονται «ξένοι» ή «μη καταγεγραμμένοι» και σε αυτή τη βάση διαμένουν στην Oberon με την ανοχή των αρχών.

Η Oberon είναι μια ευημερούσα χώρα και τα μέλη της εθνοτικής μειονότητας του Bashir έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Δεν έχουν δικαίωμα να φοιτούν σε δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα και δεν τους επιτρέπεται να ιδρύουν πολιτικά κόμματα ή άλλες οργανώσεις. Φυλακίστηκαν και υπέστησαν κακομεταχείριση κάποια μέλη της μειονότητας που δημοσιοποίησαν τις θέσεις τους για σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Για όλους τους προαναφερόμενους λόγους ο Bashir νοιώθει ότι δεν έχει μέλλον στην Oberon. Διασχίζει τα διεθνή σύνορα της χώρας του και υποβάλει αίτημα ασύλου στη γειτονική Titania. Οι αρχές ασύλου της Titania απορρίπτουν το αίτημά του με το σκεπτικό ότι «οι περιστάσεις που επικαλείται, δηλαδή ότι δεν έχει μέλλον στην Oberon», δεν προβλέπονται στη Σύμβαση του 1951 και άρα δεν δικαιολογούν την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

1. Συμφωνείτε με το σκεπτικό των αρχών ασύλου της Titania; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

2. Πληροί ο Bashir τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951; Αναγράψτε τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρείται καθεμιά από αυτές.

α.

β.

γ.

δ.

Είναι ο Bashir πρόσφυγας ;

ΝΑΙ/ΟΧΙ

Πρακτική Άσκηση Ε

Η Sylvia, 23 ετών, είναι πολίτης της Alphastan, μιας χώρας της οποίας η οικονομία ελέγχεται από το οργανωμένο έγκλημα. Τα τελευταία χρόνια ένα τμήμα της τοπικής μαφίας άρχισε να στέλνει τις νεαρές γυναίκες στο εξωτερικό, στη Betastan, με στόχο τη σεξουαλική εκμετάλλευσή τους από την πορνεία. Οι περισσότερες γυναίκες κατάγονται από μικρές πόλεις και χωριά της Alphastan. Αναχωρούν για το εξωτερικό με την υπόσχεση της σχετικά καλοπληρωμένης εργασίας σε εργοστάσια ξένων χωρών και αφού υπογράψουν συμβόλαια με τοπικά γραφεία που έχει ιδρύσει η μαφία. Λόγω της εκτεταμένης διαφθοράς στην αστυνομία και στη δημόσια διοίκηση απέτυχαν οι προσπάθειες που κατέβαλαν κάποιοι κυβερνητικοί αξιωματούχοι για να κλείσουν αυτά τα γραφεία και να σταματήσουν αυτήν την πρακτική.

Στη Betastan κάποιες από τις γυναίκες αυτές κατάφεραν να αποδράσουν από τους φρουρούς τους. Άλλες συνελήφθησαν από τις αρχές της χώρας, που διέταξαν την κράτησή τους και την επαναπροώθησή τους στην Alphastan όπου δολοφονήθηκαν από τη μαφία λόγω της ανυπακοής τους. Τα αιτήματα ασύλου που υπέβαλαν στη Betastan απορρίφθηκαν επειδή οι αρμόδιες αρχές έκριναν ότι οι γυναίκες υπέγραψαν με τη θέλησή τους για να αναχωρήσουν στο εξωτερικό και σε κάθε περίπτωση ήσαν θύματα εγκληματικών ενεργειών. Λόγω των απειλών που εξαπέλυσε η μαφία τα ΜΜΕ της Alphastan δεν μετέδωσαν την είδηση της δολοφονίας των γυναικών αλλά γνωστές οργανώσεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο εξωτερικό εξέδωσαν εκθέσεις στις οποίες εξέφραζαν την ανησυχία τους. Οι εκθέσεις αυτές αναφέρουν ότι οφείλεται στη διαφθορά που επικρατεί στην Alphastan η συστηματική ατιμωρησία των αυτοργών του εγκλήματος.

Η Sylvia κρατείται ενόψει της απέλασής της στην Alphastan. Έχει υποβάλει αίτημα ασύλου, ισχυριζόμενη ότι δεν επιθυμεί να επιστρέψει στην πατρίδα της επειδή φοβάται ότι η μαφία θα την εξαναγκάσει να εργαστεί πάλι στην πορνεία ενώ η αστυνομία αδυνατεί να την προστατεύσει.

Η Betastan είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967. Εργάζεστε στην υπηρεσία που είναι αρμόδια να κρίνει τα αιτήματα ασύλου και έχετε χρεωθεί την υπόθεση της Sylvia.

1. Κατά τη γνώμη σας μπορεί να αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα στη Sylvia ;

Ποιο κείμενο περιλαμβάνει τον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα;

Αναγράψτε τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρείται καθεμιά από αυτές.

α.

β.

γ.

δ.

Είναι η Sylvia πρόσφυγας;

NAI/OXI

2. Η Sylvia έχει υπογράψει συμβόλαιο με το γραφείο που έχει ιδρύσει η μαφία στην πόλη καταγωγής της. Έχει σημασία αυτή η ενέργειά της για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα; Εάν ναι, πώς την επηρεάζει; Συμφωνείτε με τις αποφάσεις που έχουν εκδώσει οι συνάδερφοι σας σε άλλες παρόμοιες υποθέσεις; Αιτιολογήστε την άποψή σας.

Πρακτική Άσκηση ΣΤ

Ο Milan, 37 ετών, είναι αγρότης από τη Verdana. Ανήκει σε μια θρησκευτική μειονότητα. Η θρησκεία του δεν απαγορεύεται. Όμως, η κυβέρνηση, που ελέγχει στενά την αντιπολίτευση, απαγόρευσε σε ορισμένες περιπτώσεις τις θρησκευτικές τελετές φοβούμενη μήπως μετατραπούν σε χώρο έκφρασης των αντιφρονούντων. Η απαγόρευση αυτή εφαρμόστηκε στην πρωτεύουσα της Verdana. Στο χωριό του Milan τα μέλη της θρησκευτικής μειονότητας στην οποία ανήκει ασκούσαν πάντα τα λατρευτικά τους καθήκοντα χωρίς προβλήματα. Ο Milan είναι ενεργό μέλος της θρησκευτικής κοινότητας αλλά δεν ενδιαφέρεται για την πολιτική.

Πριν από κάποιους μήνες, μια ομάδα της αντιπολίτευσης – λαϊκό κίνημα που δεν συνδέεται με θρησκευτικές ομάδες – εξαπέλυσε ένοπλη εξέγερση. Σύντομα, η ομάδα άρχισε να υποστηρίζεται από τις ένοπλες δυνάμεις της γειτονικής χώρας, της Bantana και ξέσπασαν άγριες μάχες σε διάφορες περιοχές της Verdana. Το χωριό του Milan, που βρίσκεται κοντά σε στρατηγικής σημασίας ορεινά περάσματα επλήγη ιδιαίτερα από τους βομβαρδισμούς που εξαπέλυσαν οι αντιμαχόμενες πλευρές. Φοβούμενος για τη ζωή του ο Milan εγκατέλειψε το χωριό του και διέσχισε τα σύνορα της Verdana με προορισμό τη γειτονική Amarillo.

Η Επιτροπή της Υπηρεσίας Ασύλου της Amarillo εξέτασε το αίτημα που υπέβαλε ο Milan για αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η Amarillo είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 / στο Πρωτόκολλο του 1967 και διάταξη της εθνικής της νομοθεσίας επαναλαμβάνει το διευρυμένο ορισμό του πρόσφυγα της Διακήρυξης της Καρθαγένης του 1984. Ο Milan εξήγησε τους λόγους για τους οποίους εγκατέλειψε τη χώρα του.

1. Κατά τη γνώμη σας μπορεί να αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα στον Milan ;

Ποιο κείμενο περιλαμβάνει τον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα;

Αναγράψτε τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 και εξετάστε εάν πληρείται καθεμιά από αυτές.

α.

β.

γ.

δ.

Πληρούνται τα κριτήρια υπαγωγής της Σύμβασης του 1951;

NAI/OXI

Είναι ο Milan πρόσφυγας σύμφωνα με το διευρυμένο ορισμό του πρόσφυγα που ισχύει στην Amarillo;

NAI/OXI

Πρακτική Άσκηση Ζ

Ο Lek (22 ετών) είναι πολίτης της Marsia, μιας χώρας με μονοκομματικό σύστημα διακυβέρνησης. Ορφανός από νεαρή ηλικία άρχισε να φοιτά σε παιδαγωγικό ινστιτούτο παρότι ούτε ο ίδιος ούτε άλλος συγγενής του ήταν μέλος του κυβερνώντος κόμματος. Ήθελε να συνεχίσει τις σπουδές του στο ινστιτούτο. Όμως, η ζωή στη Marsia ήταν δύσκολη: ο πληθυσμός υπέφερε από λιμό και διάφορες επιδημίες.

Έξι μήνες πριν τις απολυτήριες εξετάσεις οι φοιτητές του ινστιτούτου ενημερώθηκαν για τις μελλοντικές θέσεις που θα καταλάμβαναν ως δάσκαλοι. Ο Lek διορίστηκε σε ένα σχολείο που βρίσκεται σε απομακρυσμένη περιοχή της χώρας. Δεν ήθελε να αποδεχθεί αυτόν το διορισμό καθώς γνώριζε ότι ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνες οι οικονομικές και υγειονομικές συνθήκες σε αυτήν την περιοχή. Έτσι, αποφάσισε να εγκαταλείψει τη Marsia αναζητώντας συνθήκες φυσιολογικής ζωής αλλού. Ο Lek διέσχισε παράνομα – χωρίς έγγραφα ταυτότητας – τα σύνορα της χώρας με τη γειτονική Saturnia, όπου υπέβαλε αίτημα ασύλου. Ισχυρίστηκε ότι δεν επιθυμούσε να επιστρέψει στη Marsia λόγω της οικονομικής κατάστασης που επικρατούσε στη χώρα αυτή, όπου αδυνατούσε να εργαστεί και να εξασφαλίσει τα προς το ζην.

Ο ποινικός κώδικας της Marsia προβλέπει ισόβια κάθειρξη για καθέναν που αναχωρεί από τη χώρα χωρίς την άδεια των αρχών. Επίσης, οι αρχές θεωρούν πολιτικούς εγκληματίες όσους αναχωρούν παράνομα για το εξωτερικό. Όσοι δεν έχουν σχέσεις με ισχυρούς πολιτικούς κύκλους καταδικάζονται συστηματικά σε θάνατο κατηγορούμενοι για προδοσία, ακόμα και στις περιπτώσεις που ουδέποτε έχουν αναπτύξει πολιτική δράση. Οι πρακτικές αυτές έχουν κατακριθεί σε πολυάριθμες εκθέσεις που αναφέρονται στην κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη Marsia και έχουν καταδικαστεί κατ' επανάληψη από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ.

Η Saturnia είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967. Έχει υιοθετήσει εθνική νομοθεσία ασύλου που επαναλαμβάνει τον ορισμό του πρόσφυγα του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951. Η UNHCR έχει γραφείο στη Saturnia.

1. Είναι ο Lek πρόσφυγας ;

Ποιο κείμενο περιλαμβάνει τον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα;

Αναγράψτε τις προϋποθέσεις υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρείται καθεμιά από αυτές.

α.

β.

γ.

δ.

Είναι ο Lek πρόσφυγας;

NAI/OXI

2. Μπορεί η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες να παίξει κάποιο ρόλο σε αυτήν την υπόθεση; Αιτιολογήστε την άποψή σας.

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 2

Επανάληψη:

- 1 **δ** Ο ορισμός του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 απαιτεί να έχει ο ενδιαφερόμενος βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης **για έναν ή περισσότερους από τους πέντε λόγους** που ορίζει το άρθρο 1 Α (2). Οι λόγοι φόβου δίωξης είναι: φυλή, θρησκεία, εθνικότητα, συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα και πολιτικές πεποιθήσεις.
- 2 **γ** Η κοινωνική ομάδα είναι μια ομάδα προσώπων με κοινό χαρακτηριστικό, πλην του κινδύνου δίωξης, που διακρίνονται από τους άλλους σε μια κοινωνία ή που εκλαμβάνονται ως ομάδα από την κοινωνία. Ένα από τα κοινά χαρακτηριστικά, που είναι εγγενές, είναι το φύλο (άρρεν ή θήλυ). Εκτός από το κοινό χαρακτηριστικό που είναι το αντρικό φύλο μπορεί να διακρίνονται υπο-ομάδες ή πρόσωπα που έχουν ένα κοινό ανεπίδεκτο αλλαγής χαρακτηριστικό όπως είναι η ηλικία, για παράδειγμα η ηλικιακή ομάδα μεταξύ 18 και 45 ετών. Η ομάδα των «αντρών συγκεκριμένης ηλικίας» μπορεί να εκλαμβάνεται από τις αρχές και / ή την κοινωνία ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, που υπάρχει ανεξάρτητα από τη δικτική μεταχείριση που υπόκεινται τα μέλη της.
- 3 **β** Ο φόβος του εξαναγκασμού για την εκπλήρωση της υποχρέωσης της στρατιωτικής θητείας ή της δίωξης ή της τιμωρίας για την παράλειψη συμμόρφωσης δεν αποτελεί καθαυτός βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης. Όμως, μπορεί να θεμελιώνει βάσιμα αίτημα ασύλου εφόσον συνδέεται με κάποιον από τους λόγους φόβου δίωξης της Σύμβασης του 1951, όταν η υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας συνιστά καθαυτή δίωξη, όταν οι συνθήκες εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας εμπεριέχουν διακριτική μεταχείριση ή παραβιάζουν με οιονδήποτε τρόπο τα κριτήρια των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή όταν ο ενδιαφερόμενος τιμωρείται λόγω της παράλειψης συμμόρφωσης με την υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας που είναι καθαυτή δικτικής φύσης ή όταν η σχετική τιμωρία είναι υπερβολική, δυσανάλογα αυστηρή ή κατ' οιονδήποτε τρόπο αντίθετη με τα διεθνώς αναγνωρισμένα κριτήρια.
- 4 **Λάθος** Το γένος αναφέρεται σε ταυτότητες, καθεστώτα, ρόλους και ευθύνες που καθορίζονται κοινωνικά ή πολιτισμικά και αποδίδονται στα πρόσωπα λόγω του φύλου τους – άρρεν ή θήλυ. Έτσι, το γένος του άντρα μπορεί επίσης να επηρεάζει τους λόγους της δίωξης ή τη μορφή της.
- 5 **Λάθος** Οι πράξεις βίας που εντάσσονται στη σφαίρα της ιδιωτικής ζωής μπορεί να θεμελιώνουν βάσιμα αίτημα για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά τη Σύμβαση του 1951 εφόσον πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις: ο αιτών άσυλο φοβάται επαρκώς σοβαρές πράξεις που ισοδυναμούν με δίωξη και οι αρχές αδυνατούν ή δεν επιθυμούν να τις αποτρέψουν με την προϋπόθεση ότι η δίωξη ή η έλλειψη βούλησης ή η αδυναμία του κράτους να προστατεύσει τον ενδιαφερόμενο συνδέεται με κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης.
- 6 **δ** Η επικοινωνία του αιτούντα άσυλο με τις διπλωματικές ή τις προξενικές αρχές της χώρας καταγωγής του στο εξωτερικό μπορεί να αποτελεί ένδειξη ότι δεν έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης. Όμως, τούτο δεν ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις. Για παράδειγμα, το αίτημα για την έκδοση διαβατηρίου ή άλλων εγγράφων μπορεί να αποτελεί διοικητική συνδρομή και να μην εκφράζει τη βούληση του αιτούντα άσυλο να υπαχθεί στην προξενική προστασία των αρχών της χώρας καταγωγής του.
- 7 **Λάθος** Αρκετές είναι οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να εφαρμοστεί η δυνατότητα εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής. Κατ' αρχήν η εφαρμογή αυτής της λύσης είναι ε-

φικτή μόνον όταν η δίωξη είναι αποτέλεσμα ενεργειών μη κρατικών οργάνων. Επιπλέον, ο αιτών άσυλο θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στη ζώνη μετεγκατάστασης που βρίσκεται στη χώρα καταγωγής του σε συνθήκες ασφάλειας και νομιμότητας. Τέλος, είναι απαραίτητο να καθοριστεί εάν εύλογα μπορεί να αναμένεται από τον ενδιαφερόμενο να εγκατασταθεί σ' αυτήν και να διάγει φυσιολογική ζωή. Αναλυτικές οδηγίες για την εφαρμογή αυτής της λύσης περιλαμβάνουν οι Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR για τη «Δυνατότητα Εγκατάστασης σε Άλλη Περιοχή της Χώρας Καταγωγής», που εκδόθηκαν στις 23.7.2003.

8 Σωστό Ο βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης για έναν ή περισσότερους από τους λόγους που ορίζει το άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 μπορεί να ανακύψει όταν ο ενδιαφερόμενος βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του ή συνήθους διαμονής του – οπότε είναι «επί τόπου» πρόσφυγας. Πρόκειται για την περίπτωση όπου ο φόβος δίωξης του αιτούντα άσυλο οφείλεται σε γεγονότα που συμβαίνουν στη χώρα καταγωγής του μετά την αναχώρησή του από αυτήν και τα οποία δεν ελέγχει ή στις δραστηριότητες που αναπτύσσει στο εξωτερικό με την προϋπόθεση ότι έχουν υποπέσει ή είναι πιθανό να υποπέσουν στην αντίληψη των αρχών της χώρας καταγωγής του και είναι εύλογη η πιθανότητα να προκαλέσουν δίωξη όταν επιστρέψει στην πατρίδα του.

9 γ Κάποιοι υποστηρίζουν ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του 1951 όσοι διαφεύγουν εμπόλεμες καταστάσεις ή εμφύλιους πολέμους γιατί ο ορισμός του πρόσφυγα δεν αναφέρεται στις ένοπλες συγκρούσεις. Η άποψη αυτή είναι καθόλα λανθασμένη. Οιοσδήποτε πληροί τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 είναι πρόσφυγας. Δεν έχει σημασία εάν ο αιτών άσυλο διέφυγε εμπόλεμη κατάσταση. Ο φόβος δίωξης μπορεί να οφείλεται στον πόλεμο και σύμφωνα με όσα ισχύουν για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου είναι αναγκαίο να διερευνηθεί εάν ο φόβος δίωξης συνδέεται με κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης. Όταν δεν πληρούνται αυτά τα κριτήρια ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αναγνωριστεί πρόσφυγας κατ' εφαρμογή του διευρυμένου ορισμού του πρόσφυγα (για παράδειγμα δυνάμει περιφερειακού κειμένου προστασίας των προσφύγων και / ή της εθνικής νομοθεσίας και της εντολής διεθνούς προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες). Συχνά, όσοι διαφεύγουν ένοπλες συγκρούσεις φθάνουν μαζικά στη χώρα υποδοχής. Σε παρόμοιες περιπτώσεις, ο καταλληλότερος τρόπος με τον οποίο το κράτος υποδοχής ή η UNHCR μπορούν να αντιμετωπίσουν την κατάσταση είναι η μέθοδος της «εκ πρώτης όψεως» αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα σε όλα τα μέλη της ομάδας.

Πρακτική Άσκηση Γ

1. Είναι η Mona πρόσφυγας ;	
Ποιο κείμενο περιλαμβάνει τον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα	Η Σύμβαση του 1951 στην οποία είναι συμβαλλόμενο μέρος η Batavia.
Αναγράψτε τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρείται καθένα από αυτά.	
α. Εκτός της χώρας καταγωγής ή συνήθους διαμονής	Το κριτήριο αυτό πληρείται.
β. Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος	Η Mona έχει υποβάλει αίτημα ασύλου. Στην αίτησή της εξηγεί ότι φοβάται να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της. Άρα, πληρείται το υποκειμενικό στοιχείο αυτής της προϋπόθεσης («φόβος»). Οι εκθέσεις αναφέρουν συλλήψεις, κρατήσεις, βασανιστήρια και δολοφονίες των μελών της εθνοτικής ομάδας στην οποία ανήκει η Mona. Όσοι έχουν υποστεί αυτή τη μεταχείριση ήσαν τυχαίοι στόχοι των δυνάμεων ασφαλείας. Όμως, παρόμοια περιστατικά είναι όλο και πιο συνηθισμένα και γενικευμένα. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα δύο δεδομένα φαίνεται ότι είναι εύλογη η πιθανότητα να αντιμετωπίσει η Mona παρόμοια μεταχείριση από τις δυνάμεις ασφαλείας εάν αναγκαστεί να επιστρέψει στη Riverland. Άρα, ο φόβος δίωξης είναι βάσιμος και δικαιολογημένος.
γ. Δίωξη	Πληρείται αυτό το κριτήριο: οι αυθαίρετες συλλήψεις και κρατήσεις, τα βασανιστήρια και οι εξωδικαστικές εκτελέσεις είναι σοβαρές παραβιάσεις των διεθνών εγγυήσεων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και συνιστούν δίωξη.
δ. Λόγος της Σύμβασης του 1951	Στην περίπτωση της Mona ο κίνδυνος δίωξης συνδέεται με την εθνοτική καταγωγή της και εντάσσεται στο πλαίσιο του εμφύλιου πολέμου που έχει ξεσπάσει για τον έλεγχο της Riverland μεταξύ της εθνοτικής ομάδας στην οποία ανήκει η Mona και της εθνοτικής ομάδας που ήδη κυβερνά τη χώρα. Άρα, οι σχετικοί λόγοι της Σύμβασης είναι: <ul style="list-style-type: none"> • Φυλή (εθνοτική καταγωγή) • Πολιτικές πεποιθήσεις (αποδιδόμενες) • Εθνικότητα (εθνοτική καταγωγή)

Είναι η Mona πρόσφυγας ;	<p>ΝΑΙ</p> <p>Η Mona πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα. Όπως αναφέρεται στο εισαγωγικό σημείωμα των ασκήσεων αυτού του κεφαλαίου κατ' αρχήν δεν τίθεται ζήτημα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού (που αναλύονται διεξοδικά στο κεφάλαιο 3).</p>
2. Με ποια επιχειρήματα μπορεί να ανατραπεί η απόφαση με την οποία οι αρχές της Batavia απέρριψαν το αίτημα ασύλου της Mona ;	
<p>Το γεγονός ότι η Mona δεν πληρούσε τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα όταν αναχώρησε από τη Riverland δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να αναγνωριστεί πρόσφυγας εκ των υστέρων. Στην περίπτωση της, οι συνθήκες που δικαιολογούν τη βασιμότητα του φόβου της να διωχθεί στη χώρα καταγωγής της δημιουργήθηκαν μετά την αναχώρησή της από αυτήν. Κατέστη πρόσφυγας ενόσω βρισκόταν στη Batavia και βάσιμα ισχυρίζεται ότι είναι «επί τόπου πρόσφυγας».</p> <p>Ουδόλως επηρεάζει την εξέταση του αιτήματός της για άσυλο το γεγονός ότι ουδέποτε αντιμετώπισε προβλήματα ασφάλειας όσο ζούσε στη Riverland. Η ανάλυση για την υπαγωγή του αιτούντα άσυλο στο πεδίο εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα αφορά στο μέλλον: κατά κανόνα πρέπει να καθοριστεί αν κατά το χρόνο της εξέτασης του αιτήματος ασύλου ή στο μέλλον είναι εύλογη η πιθανότητα να υποστεί ο ενδιαφερόμενος δίωξη για κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης εάν αναγκαστεί να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του. Η παρελθούσα δίωξη συνήθως αποτελεί δείκτη για τον κίνδυνο δίωξης, αλλά ο φόβος δίωξης του αιτούντα άσυλο μπορεί να είναι βάσιμος και δικαιολογημένος ακόμα και όταν δεν έχει υποστεί παρόμοια μεταχείριση στο παρελθόν (βλέπε την παράγραφο 45 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων).</p>	

Πρακτική Άσκηση Δ

1. Συμφωνείτε με το σκεπτικό των αρχών ασύλου της Titania; Απολογηστε την απάντησή σας.	
<p>Όχι. Διαφαίνεται ότι οι αρχές ασύλου της Titania έχουν εφαρμόσει μια ιδιαίτερα επιφανειακή ανάλυση: αξιολόγησαν μόνον τα λόγια με τα οποία ο Bashir περιέγραψε την κατάσταση – δηλαδή ότι δεν «έχει μέλλον στην Oberon» – και έκριναν ότι ο λόγος που επικαλείται δεν προβλέπεται στη Σύμβαση του 1951, χωρίς να εξετάσουν τους λόγους για τους οποίους υπέβαλε αίτημα ασύλου. Όμως, με αυτόν τον τρόπο οι αρχές ασύλου παρέλειψαν να καθορίσουν προσηκόντως εάν ο Bashir πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα.</p>	
2. Πληροί ο Bashir τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951; Αναγράψτε τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρείται καθεμιά από αυτές.	
α. Εκτός της χώρας καταγωγής ή συνήθους διαμονής	Αυτή η προϋπόθεση πληρείται.
β. Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος	<p>Το απαιτούμενο υποκειμενικό στοιχείο («φόβος») πληρείται αφού ο Bashir έχει υποβάλει αίτημα ασύλου. Είναι επαρκώς τεκμηριωμένη η μεταχείριση που επιφυλάσσει η κυβέρνηση της Oberon στα μέλη της εθνοτικής μειονότητας στην οποία ανήκει ο Bashir. Η μεταχείριση αυτή εμπεριέχει σοβαρές παραβιάσεις των ατομικών και των πολιτικών δικαιωμάτων των μελών αυτής της εθνοτικής ομάδας (αποστέρηση της ιθαγένειας, απαγόρευση ίδρυσης πολιτικών κομμάτων και άλλων ενώσεων, φυλάκιση και κακομεταχείριση όσων ασκούν το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης) καθώς και των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων (αδυναμία πρόσβασης στη δημόσια εκπαίδευση). Ο Bashir έχει υποστεί σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου από τις αρχές. Είναι σαφές ότι είναι εύλογη η πιθανότητα να υποστεί την ίδια μεταχείριση όταν επιστρέψει στην Oberon. Άρα, πληρείται και το αντικειμενικό κριτήριο. Ο φόβος του Bashir είναι βάσιμος και δικαιολογημένος.</p>
γ. Δίωξη	<p>Η προϋπόθεση της δίωξης ικανοποιείται: τα μέλη της εθνοτικής ομάδας στην οποία ανήκει ο Bashir υπόκεινται διακριτική μεταχείριση που πλήττει σοβαρά τη δυνατότητά τους να απολαύουν τα δικαιώματα του ανθρώπου και συνιστά δίωξη, είτε λόγω της εθνοτικής καταγωγής τους είτε για σωρευτικούς λόγους.</p>

δ. Λόγος της Σύμβασης του 1951	Ο φόβος δίωξης του Bashir συνδέεται με την εθνική καταγωγή του. Οι σχετικοί λόγοι της Σύμβασης είναι η φυλή και η εθνικότητα.
Είναι ο Bashir πρόσφυγας ;	ΝΑΙ. Ο Bashir πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα. Όπως αναφέρεται στο εισαγωγικό σημείωμα των ασκήσεων αυτού του κεφαλαίου κατ' αρχήν δεν τίθεται ζήτημα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού (που αναλύονται διεξοδικά στο κεφάλαιο 3).

Πρακτική Άσκηση Ε

1. Κατά τη γνώμη σας δικαιούται η Sylvia την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα;	
Ποιο κείμενο περιλαμβάνει τον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα;	Η Σύμβαση του 1951 αφού η Betastan είναι συμβαλλόμενο μέρος.
Αναγράψτε τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρείται καθεμιά από αυτές.	
α. Εκτός της χώρας καταγωγής ή συνήθους διαμονής	Αυτή η προϋπόθεση ικανοποιείται.
β. Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος	<p>Πληρείται η προϋπόθεση του υποκειμενικού στοιχείου («φόβος»): Η Sylvia υπέβαλε αίτημα ασύλου στις αρχές της Betastan ισχυριζόμενη ότι φοβάται να επιστρέψει στη χώρα της.</p> <p>Αιτούμενη την παροχή διεθνούς προστασίας η Sylvia ισχυρίστηκε ότι φοβάται ότι θα εξαναγκαστεί να εκπορευτεί εκ νέου. Σύμφωνα με τις διαθέσιμες πληροφορίες αξιόπιστων πηγών εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής της κινδυνεύει να εκτελεστεί από τη μαφία. Από αξιόπιστες πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής της προκύπτει ότι είναι εύλογη η πιθανότητα να κινδυνεύσει η ζωή της εάν επιστρέψει στην Alphastan. Άρα, πληρείται και το αντικειμενικό στοιχείο.</p> <p>Στην περίπτωση της Sylvia ο φόβος για τη ζωή της απορρέει από μια εγκληματική οργάνωση που δρα στη χώρα καταγωγής της. Όμως, το κράτος ευθύνεται: εξαιτίας της εκτεταμένης διαφθοράς στους κόλπους των δυνάμεων ασφαλείας και της δημόσιας διοίκησης το κράτος αδυνατεί να προστατεύσει τις γυναίκες από τις δραστηριότητες της μαφίας.</p> <p>Ενόψει των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι η Sylvia έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο.</p>
γ. Δίωξη	Αυτή η προϋπόθεση ικανοποιείται: η δολοφονία συνιστά δίωξη.

δ. Λόγοι της Σύμβασης του 1951	Στην περίπτωση της Sylvia ο φόβος δίωξης δεν συνδέεται με τη φυλή, τη θρησκεία, την εθνικότητα ή τις πολιτικές πεποιθήσεις. Συνδέεται με τη συμμετοχή της Sylvia σε μια ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα που μπορεί να οριστεί ως εξής: «οι γυναίκες που αναγκάστηκαν να εκπορνευτούν και κατάφεραν να αποδράσουν».
Είναι η Sylvia πρόσφυγας ;	ΝΑΙ. Η Sylvia πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα. Όπως αναφέρεται στο εισαγωγικό σημείωμα των ασκήσεων αυτού του κεφαλαίου κατ' αρχήν δεν τίθεται ζήτημα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού (που αναλύονται διεξοδικά στο κεφάλαιο 3).
2. (α) Το γεγονός ότι η Sylvia υπέγραψε σύμβαση με το γραφείο επηρεάζει το αίτημά της για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα; (β) Συμφωνείτε με τις αποφάσεις που έχουν εκδώσει οι συνάδερφοί σας σε παρόμοιες υποθέσεις;	
α. Όχι. Η υπογραφή σύμβασης με το γραφείο δεν επηρεάζει το αίτημα της Sylvia για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Όπως προαναφέρθηκε έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης που οφείλεται σε έναν από τους λόγους της Σύμβασης και στηρίζεται στην εύλογη πιθανότητα να κινδυνεύσει η ζωή της εάν επιστρέψει στην Alphastan. Δεν έχει σημασία η – οικειοθελής ή με ιονδήποτε άλλον τρόπο – υπογραφή σύμβασης για να μεταβεί στο εξωτερικό. β. Όχι. Αντί να εστιάσουν στην «οικειοθελή» υπογραφή της σύμβασης από τις γυναίκες που επιθυμούσαν να αναχωρήσουν στο εξωτερικό οι εξεταστές όφειλαν να διερευνήσουν τον κίνδυνο δίωξης που διατρέχουν αν αναγκαστούν να επιστρέψουν στην Alphastan.	

Πρακτική Άσκηση ΣΤ

1. Κατά τη γνώμη σας μπορεί να αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα στον Milan ;	
Ποιο κείμενο περιλαμβάνει τον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα;	Κατ' αρχήν η Σύμβαση του 1951 στην οποία η Amarillo είναι συμβαλλόμενο μέρος. Εάν διαπιστωθεί ότι ο Milan δεν πληροί τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 οι αρχές ασύλου της Amarillo θα εξετάσουν εάν η περίπτωση του υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του διευρυμένου ορισμού του πρόσφυγα της Διακήρυξης της Καρθαγένης του 1984, που έχει μεταφερθεί στην εθνική νομοθεσία.
2. Αναγράψτε τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 και εξετάστε εάν πληρείται καθεμιά από αυτές.	
α. Εκτός της χώρας καταγωγής ή συνήθους διαμονής	Αυτή η προϋπόθεση ικανοποιείται.
β. Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος	Ο Milan εγκατέλειψε τη Verdana επειδή το χωριό του βομβαρδιζόταν συνεχώς από τα αντιμαχόμενα πυρά των εμπόλεμων μερών και φοβόταν για τη ζωή του. Συνεχίζεται η ένοπλη σύγκρουση στη Verdana και άρα δεν έχει πάψει η απειλή κατά της ζωής και της ασφάλειας όσων διαμένουν στις περιοχές που πλήττονται από τις εχθροπραξίες.
γ. Δίωξη	Εάν ο Milan επιστρέψει στη Verdana αντιμετωπίζει τον κίνδυνο του θανάτου ή του σοβαρού τραυματισμού και άρα της σοβαρής παραβίασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου που συνιστά δίωξη.
δ. Λόγοι της Σύμβασης του 1951	Διαφαίνεται ότι οι απειλές κατά της ζωής και της ασφάλειας του Milan δεν οφείλονται σε κάποιον από τους λόγους που ορίζει το άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951. Το χωριό του αποτελεί στόχο επειδή βρίσκεται σε στρατηγικά σημαντική θέση. Έτσι απειλούνται αδιάκριτα η ζωή και η ασφάλεια των κατοίκων του.
Πληρούνται τα κριτήρια υπαγωγής της Σύμβασης του 1951;	ΟΧΙ
Είναι ο Milan πρόσφυγας σύμφωνα με το διευρυμένο ορισμό του πρόσφυγα που ισχύει στην Amarillo;	ΝΑΙ Σύμφωνα με το διευρυμένο ορισμό της έννοιας του πρόσφυγα της Διακήρυξης της Καρθαγένης του

	<p>1984 τον οποίο η Amarillo έχει μεταφέρει στην εθνική της νομοθεσία πρόσφυγες είναι «όσοι διαφεύγουν από τη χώρα καταγωγής τους επειδή η ζωή τους ή η ασφάλειά τους απειλούνται εξαιτίας γενικευμένης βίας, ξένης κατοχής, εμφυλίου πολέμου, μαζικών παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου ή άλλων περιστάσεων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη».</p> <p>Αυτός ο διευρυμένος ορισμός του πρόσφυγα εστιάζει στον αντικειμενικό κίνδυνο που διατρέχει ο ενδιαφερόμενος εξαιτίας των αδιάκριτων απειλών και όχι στο φόβο δίωξης που οφείλεται στην επιλεκτική ή διακριτική δράση των αρχών της χώρας καταγωγής.</p> <p>Στην περίπτωση του Milan πληρούνται τα κριτήρια του διευρυμένου ορισμού του πρόσφυγα. Έτσι, σύμφωνα με τη νομοθεσία ασύλου της Amarillo είναι πρόσφυγας. Επίσης, πληροί τα κριτήρια του διευρυμένου ορισμού του πρόσφυγα της εντολής της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και άρα είναι πρόσφυγας εντολής του Γραφείου.</p> <p>Όπως αναφέρεται στο εισαγωγικό σημείωμα των ασκήσεων αυτού του κεφαλαίου κατ' αρχήν δεν τίθεται ζήτημα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού (που αναλύονται διεξοδικά στο κεφάλαιο 3).</p>
--	---

Πρακτική Άσκηση Z

1. Είναι ο Lek πρόσφυγας ;	
Ποιο κείμενο περιλαμβάνει τον ισχύοντα ορισμό του πρόσφυγα;	Η Σύμβαση του 1951 στην οποία είναι συμβαλλόμενο μέρος η Saturnia.
Αναγράψτε τις προϋποθέσεις υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και εξετάστε εάν πληρείται καθεμιά από αυτές.	
α. Εκτός της χώρας καταγωγής ή συνήθους διαμονής	Το κριτήριο αυτό πληρείται.
β. Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος	Ο Lek έχει εκφράσει φόβο δίωξης εάν επιστρέψει στη Marsia: φοβάται ότι η οικονομική κατάσταση θα δυσχεράνει τη δυνατότητα να κερδίζει τα προς το ζην. Επομένως πληρείται το υποκειμενικό στοιχείο του ορισμού του πρόσφυγα («φόβος»).

	<p>Όμως η βλάβη από την οποία κινδυνεύει δεν είναι μόνον η αδυναμία ανεύρεσης εργασίας. Παρότι δεν το επικαλέστηκε, από τις πληροφορίες για την κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου που επικρατεί στη Marsia διαφαίνεται ότι είναι εύλογη η πιθανότητα να καταδικαστεί σε ισόβια κάθειρξη επειδή αναχώρησε παράνομα από τη χώρα του. Επιπλέον, ο Lek μπορεί να θεωρηθεί πολιτικός εγκληματίας και δεδομένου ότι δεν διαθέτει ισχυρές πολιτικές διασυνδέσεις είναι εύλογη η πιθανότητα να καταδικαστεί σε θάνατο κατηγορούμενος για προδοσία.</p> <p>Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερόμενα μπορεί να διαπιστωθεί αντικειμενικά ότι ο Lek έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης.</p>
γ. Δίωξη	<p>Σημειώνεται κατ' αρχήν ότι ο κίνδυνος της αδυναμίας ανεύρεσης εργασίας λόγω της γενικότερης οικονομικής κατάστασης που επικρατεί σε μια χώρα δεν συνιστά καθαυτός δίωξη εκτός εάν είναι τόσο σοβαρός ώστε να στερείται ο ενδιαφερόμενος όλα τα μέσα προς το ζην.</p> <p>Όμως, εάν ο Lek επιστρέψει στη Marsia θα δικαστεί επειδή αναχώρησε παράνομα. Με βάση το στοιχείο αυτό είναι πιθανό να διαφεύγει την ποινική δίωξη και όχι τη δίωξη κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951.</p> <p>Λαμβάνοντας υπόψη τις διαθέσιμες πληροφορίες για την κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη χώρα καταγωγής η τιμωρία στην οποία είναι πιθανό να υποβληθεί εάν επιστρέψει στη Marsia συνιστά δίωξη:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Η ισόβια κάθειρξη είναι υπερβολική ποινή για το αδίκημα της παράνομης εξόδου από τη χώρα – επομένως παραβιάζει το δικαίωμα του Lek να μην κρατείται αυθαίρετα. • Η καταδίκη σε θανατική ποινή για το ίδιο αδίκημα παραβιάζει τις διεθνείς εγγυήσεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου: σύμφωνα με τα ισχύοντα διεθνή κριτήρια η θανατική ποινή επιτρέπεται μόνο για ιδιαίτερα σοβαρά αδικήματα.

δ. Λόγοι της Σύμβασης του 1951

Στην περίπτωση του Lek ο κίνδυνος της καταδίκης σε θάνατο παραβιάζει τα διεθνή κριτήρια που προστατεύουν το δικαίωμά του στη ζωή και οφείλεται στο γεγονός ότι οι αρχές τον θεωρούν αντικαθεστωτικό λόγω της παράνομης εξόδου από τη χώρα του. Η ποινική νομοθεσία της Marsia που προβλέπει την ισόβια κάθειρξη για κάθε πολίτη που εξέρχεται παράνομα από τη χώρα εκφράζει τη θέση της κυβέρνησης σύμφωνα με την οποία καθέννας που αναχωρεί χωρίς άδεια είναι πολιτικά αντίθετος με το καθεστώς. Άρα, ο λόγος φόβου δίωξης της Σύμβασης του 1951 είναι οι πολιτικές πεποιθήσεις που η κυβέρνηση της Marsia αποδίδει στον Lek (αποδιδόμενες πολιτικές πεποιθήσεις). Εν προκειμένω για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν ασκεί επιρροή το γεγονός ότι ο Lek ουδέποτε είχε αναπτύξει ενεργή πολιτική δράση στη Marsia.

Ως προς τον κίνδυνο της ισόβιας κάθειρξης μπορεί να θεωρηθεί ότι ο Lek είναι μέλος μια ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, που μπορεί να καθοριστεί με βάση ένα απaráλλαχτο χαρακτηριστικό. Πρόκειται για την ομάδα που απαρτίζεται από τους «πολίτες της Marsia που φεύγουν από τη χώρα καταγωγής τους χωρίς την άδεια των αρχών».

Είναι ο Lek πρόσφυγας;

ΝΑΙ

Πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα. Όπως αναφέρεται στο εισαγωγικό σημείωμα των ασκήσεων αυτού του κεφαλαίου κατ' αρχήν δεν τίθεται ζήτημα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού (που αναλύονται διεξοδικά στο κεφάλαιο 3).

2. Μπορεί η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες να παίξει κάποιο ρόλο σε αυτήν την υπόθεση; Αιτιολογήστε την άποψή σας.

Η Saturnia είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967. Φέρει κατ' αρχήν την ευθύνη καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα σε όλες τις περιπτώσεις των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλονται στην επικράτειά της και έχει υιοθετήσει εθνική νομοθεσία ασύλου. Σύμφωνα με την παράγραφο 8 του Καταστατικού της UNHCR του 1950 και το άρθρο 35 της Σύμβασης του 1951 η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες υποχρεούται να επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασης από τη Saturnia. Υπό προϋποθέσεις ενδέχεται να είναι αναγκαίο να ασκεί η UNHCR τις αρμοδιότητες της εντολής της διεθνούς προστασίας που βασίζονται στο Καταστατικό του 1950 και στις μεταγενέστερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου του ΟΗΕ. Από τις πληροφορίες που παρέχονται σ' αυτήν την πρακτική άσκηση προκύπτει ότι είναι σύμφωνη με τα κριτήρια της Σύμβασης του 1951 η διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα που εφαρμόζει η Saturnia. Επομένως, δεν είναι αναγκαίο να παρέμβει η UNHCR στην εξέταση αυτής της υπόθεσης.

Κεφάλαιο 3

Τα κριτήρια αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951

Σημεία – Κλειδιά

Η κατανόηση της έννοιας του αποκλεισμού από τη διεθνή προσφυγική προστασία

Η ενημέρωση για τις περιπτώσεις στις οποίες ο ενδιαφερόμενος μπορεί να αποκλειστεί από την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα

Η ανάλυση του αποκλεισμού στις περιπτώσεις εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται το ζήτημα του αποκλεισμού, δηλαδή οι συνθήκες στις οποίες αποκλείονται από τη διεθνή προσφυγική προστασία όσοι πληρούν τα κριτήρια της υπαγωγής στο ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951. Περιγράφονται συνοπτικά οι περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να ανακύψει θέμα αποκλεισμού καθώς και η διαδικασία της ανάλυσης που πρέπει να εφαρμόζουν οι εξεταστές όταν καθορίζουν τον αποκλεισμό των αιτούντων άσυλο επειδή απολαμβάνουν την προστασία ή τη συνδρομή άλλων οργάνων του Ο.Η.Ε., πλην της UNHCR, ή επειδή είναι ανάξιοι να απολαμβάνουν τη διεθνή προστασία λόγω των αξιολογούμενων πράξεων που έχουν τελέσει. Επίσης, εξετάζονται οι συνέπειες του αποκλεισμού.

3.1 Εισαγωγή

Εκτός από τις θετικές προϋποθέσεις του ορισμού του πρόσφυγα που πρέπει να πληρούνται για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα η Σύμβαση του 1951 ορίζει τις κατηγορίες των προσφύγων που δεν δικαιούνται τη διεθνή προστασία κατά τις διατάξεις της. Τα άρθρα 1 Δ, 1 Ε, 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 προβλέπουν τις σχετικές προϋποθέσεις. Πρόκειται για τις γενικότερα αποκαλούμενες ρήτρες αποκλεισμού. Διευκρινίζεται ωστόσο ότι το άρθρο 1 Δ – όπως αναλύεται στο υπο-κεφάλαιο 3.2 – λειτουργεί τόσο ως ρήτρα υπαγωγής όσο και ως **ρήτρα αποκλεισμού**. Οι παράγραφοι (β), (γ) και (δ) του άρθρου 7 του Καταστατικού του 1950 της UNHCR περιλαμβάνουν παρόμοιες αλλά όχι πανομοιότυπες διατάξεις που πρέπει να ερμηνεύονται υπό το φως των διατάξεων αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951.

«Αποκλεισμός» κατά την έννοια των διατάξεων 1 Ε και 1 ΣΤ σημαίνει ότι όποιος πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στο άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 δεν μπορεί να επωφελείται του καθεστώτος του πρόσφυγα επειδή δεν έχει ανάγκη ή δεν αξίζει την διεθνή προσφυγική προστασία. Από την άλλη πλευρά το άρθρο 1 Δ εφαρμόζεται σε ειδική κατηγορία προσφύγων που έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία, όπως οι υπόλοιποι πρόσφυγες, αλλά ειδικές ρυθμίσεις διέπουν το καθεστώς προστασίας ή συνδρομής που δικαιούνται.

Επειδή ιδρύουν εξαιρέσεις από τους κανόνες προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου οι ρήτρες αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951 πρέπει να ερμηνεύονται συστατικά και να εφαρμόζονται με ιδιαίτερη προσοχή. Το πλαίσιο εξέτασης των ρητρών αποκλεισμού πρέπει να παρέχει στον ενδιαφερόμενο διαδικαστικές εγγυήσεις και να διασφαλίζει τη λεπτομερειακή διερεύνηση των προϋποθέσεων εφαρμογής τους. Τα ανωτέρω εφαρμόζονται σε όλες τις περιπτώσεις όπου εξετάζεται ο αποκλεισμός από τη διεθνή προστασία του πρόσφυγα, δηλαδή:

- Στο στάδιο της διαδικασίας υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα κατά την εξέταση του αιτήματος ασύλου,
- Στις διαδικασίες της ενδεχόμενης ακύρωσης του καθεστώτος του πρόσφυγα. **Ακύρωση** σημαίνει την απόφαση με την οποία καταργείται το καθεστώς του πρόσφυγα το οποίο δεν θα έπρεπε να είχε κατ' αρχήν χορηγηθεί είτε επειδή ο ενδιαφερόμενος δεν πληρούσε τα κριτήρια υπαγωγής είτε επειδή έπρεπε να είχε εφαρμοσθεί η ρήτρα αποκλεισμού κατά τον αρχικό καθορισμό.
- Στις διαδικασίες **ανάκλησης** του καθεστώτος του πρόσφυγα, όταν δηλαδή μετά την

προσέκρουσα αναγνώριση ο πρόσφυγας δραστηριοποιείται σε πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (α) ή (γ) της Σύμβασης του 1951.

Ο αποκλεισμός πρέπει να διακρίνεται από την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα που προβλέπει το άρθρο 1 Γ της Σύμβασης του 1951, σύμφωνα με το οποίο η προσφυγική προστασία παύει επειδή δεν είναι πλέον αναγκαία ή δικαιολογημένη. Η παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα αναλύεται στη συνέχεια, στο κεφάλαιο 4.

Ο αποκλεισμός διαφέρει από την απέλαση του πρόσφυγα σε χώρα διαφορετική από αυτήν όπου φοβάται τη δίωξη, που επιτρέπεται για λόγους εθνικής ασφάλειας ή δημόσιας τάξης (κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 32 της Σύμβασης του 1951). Εφόσον συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις που προβλέπει το άρθρο 33 παρ. 2 της Σύμβασης του 1951 επιτρέπεται στη χώρα υποδοχής να επαναπροωθήσει τον πρόσφυγα στη χώρα καταγωγής του ή συνήθους διαμονής του κατ' εφαρμογή της εξαίρεσης από την αρχή της μη επαναπροώθησης (βλέπε ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 1.6.1). Στις προαναφερόμενες δύο περιπτώσεις η απέλαση ή η επαναπροώθηση δεν θίγει το καθεστώς του πρόσφυγα.

Σημειώνεται ότι στις υποθέσεις αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα ανακύπτουν πολύπλοκες και δύσκολες ερωτήσεις. Επομένως, οι σχετικές υποθέσεις πρέπει να εξετάζονται από αξιωματούχους που έχουν τις αναγκαίες γνώσεις και δεξιότητες και συνεκτιμούν τις κατευθυντήριες οδηγίες που περιλαμβάνουν τα έγγραφα που αναφέρονται στο παρόν κεφάλαιο.

3.2 Αποκλεισμός όσων δεν δικαιούνται τα οφέλη της Σύμβασης του 1951

Όπως προαναφέρθηκε όσοι απολαμβάνουν την προστασία ή τη συνδρομή άλλων οργάνων του Ο.Η.Ε., πλην της UNHCR, αποτελούν ειδική κατηγορία προσφύγων που δεν δικαιούνται τη διεθνή προστασία που παρέχει η Σύμβαση του 1951. Το άρθρο 1 Δ της Σύμβασης ορίζει:

«Η Σύμβασις αύτη δεν εφαρμόζεται επί προσώπων άτινα απολαύουν σήμερα προστασίας ή συνδρομής παρεχομένης ουχί υπό του Υπάτου Αρμοστού των Ηνωμένων Εθνών.

Όταν η ως άνω προστασία ή συνδρομή παύση παρεχομένη δι' οιαδήποτε αιτίαν χωρίς συγχρόνως να έχη οριστικώς ρυθμισθή η τύχη των προσώπων τούτων, συμφώνως προς τα υπό της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών ληφθείσας σχετικές αποφάσεις, τα πρόσωπα ταύτα θα απολαύουν αυτομάτως των εκ της Συμβάσεως ταύτης απορρεόντων ευεργετημάτων».

Οι συντάκτες της Σύμβασης του 1951 υιοθέτησαν το άρθρο 1 Δ προκειμένου να αποκλειστούν από το πεδίο εφαρμογής της οι πρόσφυγες που απολάμβαναν την προστασία ή τη συνδρομή της Υπηρεσίας Αρωγής και Έργων για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA¹). Πρόκειται για τους «Παλαιστίνιους πρόσφυγες» που

1. United Nations Relief and Work Agency for Palestinian Refugees in the Near East.

είχαν εκτοπιστεί από το έδαφος της Παλαιστίνης όπου ιδρύθηκε το Ισραήλ μετά τον πόλεμο του 1948. Από το 1967 η UNRWA συνδράμει μια δεύτερη κατηγορία προσφύγων, τους Παλαιστίνιους που εκτοπίστηκαν από τα κατεχόμενα από το Ισραήλ παλαιστινιακά εδάφη λόγω του αραβο-ισραηλινού πολέμου του 1967.

Σήμερα, αυτές οι δύο ομάδες προσφύγων, δηλαδή οι «Παλαιστίνιοι πρόσφυγες» του 1948 και «οι εκτοπισθέντες» του 1967 καθώς και οι απόγονοί τους εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 Δ. Κατ' εφαρμογή της πρώτης παραγράφου του άρθρου 1 Δ οι πρόσφυγες αυτών των δύο κατηγοριών που βρίσκονται στη ζώνη επιχειρησιακής δράσης της UNRWA αποκλείονται από τη Σύμβαση του 1951, επειδή απολαμβάνουν την προστασία ή τη συνδρομή αυτής της υπηρεσίας του ΟΗΕ. Στις μέρες μας, η UNRWA δραστηριοποιείται στην Ιορδανία, στη Συρία, στο Λίβανο, στη Δυτική Όχθη και στη Λωρίδα της Γάζας.

Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 1 Δ περιλαμβάνει ρήτρα υπαγωγής που διασφαλίζει αυτομάτως το δικαίωμα των «Παλαιστίνιων προσφύγων» και των «εκτοπισθέντων» να υπαχθούν στην προστασία της Σύμβασης του 1951 όταν – χωρίς να έχει ρυθμισθεί οριστικά η τύχη τους σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ – έχει παύσει για οιονδήποτε λόγο η παρεχόμενη από την UNRWA προστασία ή συνδρομή. Τούτο σημαίνει ότι όσοι ανήκουν σε μια από τις προαναφερόμενες ομάδες Παλαιστίνιων προσφύγων δικαιούνται αυτόματα τα οφέλη της Σύμβασης του 1951 όταν βρίσκονται εκτός της περιοχής της επιχειρησιακής δράσης της UNRWA.

Το άρθρο 1 Δ εφαρμόζεται σε όσους πληρούν τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα του άρθρου 1 Α της Σύμβασης του 1951. Κατά συνέπεια, αφού διαπιστωθεί ότι ο Παλαιστίνιος αιτών άσυλο υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 Δ ως μέλος της ειδικής ομάδας προσφύγων που προστατεύει δεν είναι αναγκαία η ιδιαίτερη ανάλυση των προϋποθέσεων του ορισμού του πρόσφυγα που προβλέπει το άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951. Όμως, ανάλογα με τις περιστάσεις της κάθε υπόθεσης μπορεί να είναι αναγκαίο να διερευνηθεί εάν έχει παύσει το καθεστώς του πρόσφυγα κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 1 Γ (βλέπε κεφάλαιο 4) ή εάν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού που προβλέπουν τα άρθρα 1 Ε ή 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 (βλέπε στη συνέχεια το υπο-κεφάλαιο 3.4).

Κατά την εξέταση των υποθέσεων των Παλαιστίνιων αιτούντων άσυλο οι χειριστές θα πρέπει να συμβουλευούνται το Σημείωμα για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 Δ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων στους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες που εκδόθηκε από την UNHCR τον Οκτώβριο του 2002. Το Σημείωμα αυτό περιλαμβάνει κατευθυντήριες οδηγίες για τα προαναφερόμενα ζητήματα καθώς και άλλες σχετικές πληροφορίες για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου των Παλαιστίνιων προσφύγων. Σημειώνεται ότι πρέπει να εξετάζονται στο πλαίσιο του άρθρου 1 Α (2) τα αιτήματα ασύλου των Παλαιστίνιων που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 Δ, δηλαδή δεν ανήκουν στην ομάδα των «Παλαιστίνιων προσφύγων» του 1948 ή στην ομάδα των «εκτοπισθέντων» του 1967.

3.3 Αποκλεισμός όσων δεν έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία

Η Σύμβαση του 1951 ορίζει επίσης για την άρνηση της διεθνούς προστασίας σε όσους έχουν τα συναφή προς την κτήση της υπηκοότητας της χώρας όπου έχουν εγκατασταθεί δικαιώματα και υποχρεώσεις. Το άρθρο 1 Ε της Σύμβασης προβλέπει:

«Η Σύμβασις αυτή δεν εφαρμόζεται επί προσώπου όπερ αναγνωρίζεται υπό των αρμοδίων αρχών της χώρας ένθα έχει εγκατασταθή ως έχουν τα συναφή προς την κτήσιν της υπηκοότητος της χώρας ταύτης δικαιώματα και υποχρεώσεις».

Αυτή η ρήτρα αποκλεισμού εφαρμόζεται μόνον όταν ο αιτών άσυλο έχει αποκτήσει κανονική ή μόνιμη διαμονή στη χώρα υποδοχής και εφόσον το καθεστώς διαμονής του σ' αυτήν συνεπάγεται την πραγματική απόλαυση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που η χώρα αυτή αναγνωρίζει στους πολίτες της. Καθοριστικής σημασίας είναι η προστασία που παρέχει αυτό το καθεστώς από την επαναπροώθηση καθώς και η πραγματική δυνατότητα του ενδιαφερόμενου να ασκήσει το δικαίωμα επιστροφής, επανεισόδου και διαμονής στη χώρα εγκατάστασης. Το άρθρο 1 Ε εφαρμόζεται κυρίως σε δύο τύπους καταστάσεων:

- Όταν κάποιος εισέρχεται σε μια χώρα και υποβάλει αίτημα για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα αλλά ήδη έχει δικαίωμα να αποκτήσει ένα άλλο καθεστώς σ' αυτήν, το οποίο είναι παρεμφερές με την ιθαγένεια και του παρέχει ιδιαίτερες διευκολύνσεις όσον αφορά στη διαδικασία πολιτογράφησης, ή
- Όταν κάποιος που διαμένει κανονικά ή μόνιμα σε μια χώρα και απολαμβάνει δικαιώματα που είναι de facto όμοια με αυτά που απορρέουν από την ιθαγένεια αναχωρεί από αυτήν και ζητά άσυλο σε μια άλλη χώρα. Όμως, το άρθρο 1 Ε δεν εφαρμόζεται όταν ο ενδιαφερόμενος έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης στη χώρα που εγκατάλειψε.

3.4 Αποκλεισμός όσων θεωρούνται ότι «δεν αξίζουν τη διεθνή προστασία»

3.4.1 Αποκλεισμός δυνάμει του άρθρου 1 ΣΤ – Γενικά

Το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης προβλέπει τον αποκλεισμό από τη διεθνή προστασία που εγγυάται το καθεστώς του πρόσφυγα όταν ενδιαφερόμενος έχει διαπράξει κάποια σοβαρά αδικήματα. Η διάταξη του άρθρου 1 ΣΤ ορίζει:

«Αι διατάξεις της Συμβάσεως ταύτης δεν εφαρμόζονται επί προσώπων δια τα οποία υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύη τις ότι

(α) έχουν διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας εν τη εννοία των διεθνών συμφωνιών αίτινες συνήφθησαν επί σκοπώ αντιμετώπισεως των αδικημάτων τούτων.

(β) έχουν διαπράξει σοβαρόν αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ευρισκόμε-

να εκτός της χώρας της εισδοχής πριν ή γίνουν ταύτα δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης.

(γ) είναι ένοχα ενεργειών αντιθέτων προς τους σκοπούς και τας αρχάς των Ηνωμένων Εθνών».

Το σκεπτικό της υιοθέτησης αυτής της διάταξης στηρίζεται στη σοβαρότητα κάποιων πράξεων που καθιστά τους δράστες ανάξιους της διεθνούς προστασίας του καθεστώτος του πρόσφυγα. Βασικός σκοπός είναι η αποστέρηση όσων είναι ένοχοι αποτρόπων πράξεων και σοβαρών αδικημάτων του κοινού ποινικού δικαίου από την προστασία που εγγυάται το καθεστώς του πρόσφυγα και η διασφάλιση του θεσμού του ασύλου από όσους υποβάλουν καταχρηστικά αίτημα ασύλου προκειμένου να αποφύγουν την ποινική δίωξη για τα αδικήματα που τέλεσαν.

Ταυτόχρονα όμως οι εξεταστές υποχρεούνται να είναι ενημερωμένοι για τις σοβαρές συνέπειες της εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ. Ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα σημαίνει ότι δεν αναγνωρίζεται πρόσφυγας όποιος πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα – και άρα καθορίζεται ότι έχει ανάγκη τη διεθνή προστασία. Τούτο μπορεί να έχει ιδιαίτερα σοβαρές συνέπειες για τον ενδιαφερόμενο. Κατά συνέπεια, οι εξεταστές υποχρεούνται να ερμηνεύουν τις ρήτρες αποκλεισμού συστατικά και να εξετάζουν με ιδιαίτερη προσοχή τις προϋποθέσεις εφαρμογής τους.

Το άρθρο 1 ΣΤ περιλαμβάνει εξαντλητικό κατάλογο των πράξεων που αποκλείουν τον ενδιαφερόμενο από τη διεθνή προστασία επειδή είναι ανάξιος να την απολαμβάνει. Μόνον η συμπεριφορά που ανταποκρίνεται στα κριτήρια που προβλέπουν μια ή περισσότερες από τις διατάξεις αυτού του άρθρου οδηγεί στον αποκλεισμό από τη διεθνή προστασία. Αναλυτικές πληροφορίες για την ερμηνεία και την εφαρμογή αυτής της ρήτρας αποκλεισμού περιλαμβάνουν οι Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία: Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και το Σημείωμα για την Εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων που δημοσιεύτηκαν στις 4.9.2003.

3.4.2 Η εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951

Κατά κανόνα, η εξέταση της υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να προηγείται του αποκλεισμού ώστε ο εξεταστής του αιτήματος ασύλου να διερευνά σφαιρικά και ολιστικά τους λόγους που δικαιολογούν την αναγνώριση της προσφυγικής ιδιότητας και τα στοιχεία που αφορούν στον αποκλεισμό. Επιβάλλεται η ολοκληρωμένη εξέταση όλων των πτυχών κάθε υπόθεσης όταν το άρθρο 1 ΣΤ εφαρμόζεται στο πλαίσιο των διαδικασιών ακύρωσης ή ανάκλησης του καθεστώτος του πρόσφυγα, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων όπου στον ενδιαφερόμενο χορηγήθηκε το καθεστώς του πρόσφυγα με τη μέθοδο της «εκ πρώτης όψεως» αναγνώρισης, για παράδειγμα στις καταστάσεις μαζικής εισροής (βλέπε επίσης ανωτέρω στα υπο-κεφάλαια 1.5.2 και 2.3.4).

Το άρθρο 1 ΣΤ εφαρμόζεται όταν «**υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστευθεί πως**» ότι ο αιτών ασύλο έχει διαπράξει έγκλημα ή έχει συμμετάσχει στη διάπραξη εγκλήματος που τον αποκλείει από τη διεθνή προστασία. Προκειμένου για την διερεύνηση της προϋπόθεσης των «σοβαρών λόγων» απαιτούνται σαφείς και αξιόπιστες πληροφορίες. Ενώ δεν

είναι αναγκαίο να πληρούται το μέτρο της απόδειξης που ισχύει στις ποινικές υποθέσεις (για παράδειγμα «πέρα από κάθε εύλογη αμφιβολία» στα συστήματα του αγγλοσαξονικού δικαίου) το όριο της «εξισορρόπησης των πιθανοτήτων» είναι ιδιαίτερα χαμηλό. Επίσης, η απλή υποψία δεν αποτελεί επαρκή βάση της απόφασης για αποκλεισμό. Κατ' αρχήν ο εξεταστής φέρει το βάρος της απόδειξης. Με άλλα λόγια, το κράτος ή η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες υποχρεούνται να αποδείξουν ότι υπάρχουν «σοβαροί λόγοι» να πιστευθεί ότι η υπόθεση του ενδιαφερόμενου υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ. Τούτο απαιτεί πάντα εξατομικευμένη αξιολόγηση της συμπεριφοράς του αιτούντα άσυλο, συμπεριλαμβανομένων της συμμετοχής του σε κατασταλτικό καθεστώς ή σε ομάδα που διαπράττει ή παρακινεί τη διάπραξη βίαιων εγκλημάτων ή της παρελθούσας συμμετοχής του σε εμπόλεμες καταστάσεις. Όμως, σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να δικαιολογείται η αντιστροφή του βάρους της απόδειξης. Περαιτέρω κατευθυντήριες οδηγίες για τα κριτήρια και το βάρος της απόδειξης στις υποθέσεις αποκλεισμού περιλαμβάνει το έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (παράγραφοι 105 έως 111).

Προκειμένου να αποφασίσει εάν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ και άρα να αποκλείσει από τη διεθνή προστασία τον αιτούντα άσυλο που πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα ο εξεταστής της υπόθεσης οφείλει να διερευνήσει τα παρακάτω:

Στάδιο 1ο : ανακύπτει ζήτημα εφαρμογής της ρήτρας αποκλεισμού;

Στις περισσότερες περιπτώσεις των αιτημάτων ασύλου δεν ανακύπτει ζήτημα αποκλεισμού. Όμως, εάν υπάρχουν ενδείξεις ότι ο αιτών άσυλο έχει συμμετάσχει σε πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ απαιτείται ενδελεχής εξέταση όλων των πτυχών της υπόθεσης. Την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού μπορεί να προκαλέσουν δηλώσεις του αιτούντα άσυλο ή οποιαδήποτε άλλη πληροφορία για τέλεση πράξεων που συνεπάγονται τον αποκλεισμό του από τη διεθνή προστασία.

Στάδιο 2ο : υπάρχουν πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ και αφορούν τον αιτούντα άσυλο;

Όταν τίθεται ζήτημα αποκλεισμού ο εξεταστής του αιτήματος ασύλου υποχρεούται να εντοπίσει τις πράξεις που οδηγούν στην εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ. Τα σχετικά πραγματικά περιστατικά πρέπει να αξιολογηθούν υπό το φως των νομικών κριτηρίων που θέτουν οι παράγραφοι (α), (β) και/ή (γ) του άρθρου 1 ΣΤ. Υπενθυμίζεται ότι μόνον οι πράξεις που ορίζονται εξαντλητικά στις παραγράφους του άρθρου 1 ΣΤ μπορεί να οδηγήσουν στον αποκλεισμό που προβλέπει αυτή η διάταξη. Οι πράξεις αυτές είναι:

- **Άρθρο 1 ΣΤ (α) – «Εγκλήματα κατά της ειρήνης»**

Σύμφωνα με το Χάρτη του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου του 1945 («Χάρτης του Λονδίνου») τα εγκλήματα κατά της ειρήνης περιλαμβάνουν «το σχεδιασμό, την προετοιμασία, την κήρυξη ή τη διεξαγωγή πολέμου κατά παραβίαση των διεθνών συνθηκών, συμφωνιών ή εγγυήσεων, ή τη συμμετοχή σε κοινό σχέδιο ή τη συνωμοσία για τη διάπραξη οποιουδήποτε από τα προαναφερόμενα εγκλήματα». Δεδομένης της φύσης τους αυτά

τα εγκλήματα μπορεί να διαπραχθούν μόνον από υψηλόβαθμους αξιωματούχους που εκπροσωπούν το κράτος ή μια κρατική οντότητα και μόνο στο πλαίσιο διεθνών ενόπλων συρράξεων (Βλέπε σχετικά παραγράφους 26 έως 29 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

- **Άρθρο 1 ΣΤ (α) – «Εγκλήματα πολέμου»**

Κάποιες σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου είναι **εγκλήματα πολέμου**. Οι εξεταστές οφείλουν να έχουν υπόψη ότι μόνον οι πράξεις που τελούνται σε καιρό πολέμου και συνδέονται με τον πόλεμο (πρόκειται για την αποκαλούμενη προϋπόθεση της «αιτίας») αποτελούν εγκλήματα πολέμου. Κατά τη διερεύνηση των κριτηρίων του αποκλεισμού είναι αναγκαίο να εξεταστεί εάν ο πόλεμος είναι διεθνής ή εμφύλιος καθώς είναι διαφορετικές οι νομικές διατάξεις που διέπουν τις πράξεις του τελούνται σε κάθε περίπτωση. Τα εγκλήματα πολέμου μπορεί να διαπράττονται από άμαχους καθώς και από στρατιωτικούς σε βάρος αμάχων ή στρατιωτικών.

Αρχικά τα εγκλήματα πολέμου αφορούσαν μόνο τους διεθνείς πολέμους. Όμως, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 είναι γενικότερα αποδεκτό ότι σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου μπορεί να ιδρύουν άμεση ευθύνη κατά το διεθνές δίκαιο και άρα συνιστούν εγκλήματα πολέμου. Πράξεις που παραβιάζουν το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και τελέστηκαν σε μη διεθνή πόλεμο πριν τη δεκαετία του 1990 μπορεί να μην χαρακτηρίζονται «εγκλήματα πολέμου» αλλά εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής μιας άλλης κατηγορίας του άρθρου 1 ΣΤ.

Οι εξεταστές των αιτημάτων ασύλου υποχρεούνται να καθορίζουν τις πράξεις που συνιστούν εγκλήματα πολέμου υπό το φως των ορισμών που περιλαμβάνουν οι Τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949² και τα Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα του 1977³ και το άρθρο 8 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που υιοθετήθηκε στη Ρώμη το 1998⁴. Στα εγκλήματα πολέμου περιλαμβάνονται οι εκ προθέσεως εκτελέσεις και τα βασανιστήρια των αμάχων, οι αδιάκριτες επιθέσεις κατά των αμάχων και η εκ προθέσεως στέρξη των αμάχων ή των αιχμαλώτων πολέμου από το δικαίωμα της δίκαιης δίχης. (Για περαιτέρω πληροφορίες βλέπε τις παραγράφους 30 έως 32 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

- **Άρθρο 1 ΣΤ (α) – «Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας»**

Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας είναι απάνθρωπες πράξεις (όπως είναι για παράδειγμα η γενοκτονία, ο φόνος, ο βιασμός και τα βασανιστήρια) που τελούνται στο πλαίσιο συστηματικής ή εκτεταμένης επίθεσης κατά των αμάχων. Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας μπορεί να διαπράττονται σε καιρό πολέμου ή ειρήνης. Οιοσδήποτε μπορεί να είναι δράστης εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας όταν οι πράξεις του πληρούν τα παραπάνω κριτήρια. Τους σχετικούς ορισμούς αυτών των εγκλημάτων περι-

λαμβάνουν διάφορα διεθνή κείμενα, συμπεριλαμβανομένων ειδικότερα του Χάρτη του Λονδίνου του 1945, της Σύμβασης του 1948 για την Πρόληψη και την Τιμωρία του Εγκλήματος της Γενοκτονίας⁵, της Σύμβασης του 1984 κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης και Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας⁶, των Καταστατικών των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την Πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα και του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου του 1998⁷. (Για περαιτέρω πληροφορίες βλέπε τις παραγράφους 33 έως 36 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

- **Άρθρο 1 ΣΤ (β) – «Σοβαρά αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου που διαπράχθηκαν εκτός της χώρας της εισδοχής πριν ή γίνουν δεκτοί οι ενδιαφερόμενοι ως πρόσφυγες από τη χώρα αυτή»**

Προκειμένου να καθορίσουν εάν μια πράξη συνιστά «σοβαρό έγκλημα» στο πλαίσιο της ανάλυσης του αποκλεισμού οι εξεταστές οφείλουν να κρίνουν τη σοβαρότητα της πράξης με βάση τα διεθνή κριτήρια. Η «πολιτική ή μη» φύση του εγκλήματος κατά την έννοια του άρθρου 1 ΣΤ (β) εξαρτάται από διάφορα στοιχεία, συμπεριλαμβανομένων ειδικότερα του κινήτρου, του πλαισίου και των μεθόδων τέλεσής του, καθώς και από την αναλογικότητα του εγκλήματος σε σχέση με τον επιδιωκόμενο στόχο (βλέπε σχετικά στη συνέχεια στο υπο-κεφάλαιο 3.3.3).

Σε αντίθεση με τις παραγράφους (α) και (γ) του άρθρου 1 ΣΤ είναι περιορισμένο το γεωγραφικό και χρονικό πεδίο εφαρμογής αυτής της ρήτρας αποκλεισμού. Τα εγκλήματα που διαπράττονται στην επικράτεια της χώρας ασύλου δεν οδηγούν στον αποκλεισμό από τη διεθνή προστασία του πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 1 ΣΤ (β). Αυτά τα εγκλήματα διέπονται από την εθνική ποινική νομοθεσία της χώρας υποδοχής και στην περίπτωση των σοβαρών εγκλημάτων μπορεί να τεθεί ζήτημα απέλασης δυνάμει του άρθρου 32 της Σύμβασης ή της εφαρμογής της εξαιρέσης της αρχής της μη επαναπροώθησης (βλέπε ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 3.1). Για περαιτέρω πληροφορίες για την ερμηνεία και την εφαρμογή της ρήτρας του άρθρου 1 ΣΤ (β) βλέπε τις παραγράφους 37 έως 45 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

- **Άρθρο 1 ΣΤ (γ) – «Ενέργειες αντίθετες με τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών»**

Οι σκοποί και οι αρχές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ορίζονται στα άρθρα 1 και 2 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ⁸. Αυτός ο λόγος αποκλεισμού εφαρμόζεται σε πράξεις που λόγω της σοβαρότητας και των συνεπειών τους πλήττουν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και τις αρμονικές σχέσεις των κρατών ή συνιστούν σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Κατ' αρχήν, μόνο υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι των κρατών ή κρατικών οντοτήτων μπορεί να τελέσουν παρόμοιες πράξεις. Για περαιτέρω πληροφορίες για την ερμηνεία και την εφαρμογή της ρήτρας του άρθρου 1 ΣΤ

5. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 3091/1954 (ΦΕΚ 250, τ. Α').

6. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν. 1782/1988 (ΦΕΚ 116, τ. Α').

7. Έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν. 2665/1998 (ΦΕΚ 279, τ. Αα).

8. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με τον Α.Ν. 585/1945 (ΦΕΚ 242, τ. Αα).

2. Έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν. 3481/1956 (ΦΕΚ 3, τ. Α').

3. Έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν. 1786/1988 (ΦΕΚ 125, τ. Αα) και με το Ν. 2105/1992 (ΦΕΚ 196, τ. Α').

4. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το Ν. 3003/2002 (ΦΕΚ 75, τ. Α').

(γ) βλέπε τις παραγράφους 46 έως 49 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

Οι εξεταστές υποχρεούνται επίσης να διερευνήσουν εάν ο αιτών άσυλο σχετίζεται με πράξεις που συνεπάγονται τον αποκλεισμό του από τη διεθνή προστασία. Πληροφορίες για το υπόβαθρο του αιτούντα άσυλο και / ή για τη δράση του που αποδεικνύει αυτή τη σχέση μπορεί να παράσχει ο ίδιος ο αιτών άσυλο ή άλλες πηγές (για παράδειγμα πληροφορίες για την κατάσταση στη χώρα καταγωγής ή για το υπόβαθρο και την προσωπικότητα του αιτούντα άσυλο). Οι πληροφορίες αυτές πρέπει να είναι αξιόπιστες και βάσιμες. Όταν οι πληροφορίες που αποδεικνύουν τη σχέση του αιτούντα άσυλο με την τέλεση πράξεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ προέρχονται από τις αρχές της χώρας καταγωγής (για παράδειγμα από αίτημα έκδοσης), οι εξεταστές οφείλουν να αξιολογήσουν με προσοχή εάν ο ενδιαφερόμενος διαφεύγει τη νομίμως ασκηθείσα ποινική δίωξη ή τη δίωξη κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951 (βλέπε σχετικά ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 2.2.3.4).

Στάδιο 3ο: υπέχει ο αιτών άσυλο ευθύνη για τις εν λόγω πράξεις;

Όταν αποδεικνύεται ότι η συμπεριφορά του αιτούντα άσυλο υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ ο εξεταστής υποχρεούται να διερευνήσει εάν ο ενδιαφερόμενος υπέχει ατομική ευθύνη για τις σχετικές πράξεις. Τούτο συμβαίνει όταν αξιόπιστες και βάσιμες πληροφορίες τεκμηριώνουν ότι ο αιτών άσυλο τέλεσε τα σχετικά εγκλήματα ή ότι συμμετείχε σε εγκλήματα που τέλεσαν άλλοι, για παράδειγμα σχεδιάζοντας, διατάσσοντας ή προκαλώντας ή συμβάλλοντας ουσιαστικά στην τέλεσή τους, με τη μορφή της συνέργειας ή της συνδρομής ή συμμετέχοντας σε εγκληματική οργάνωση. Επιπλέον, υπό προϋποθέσεις οι υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι στη στρατιωτική ιεραρχία ή στη δημόσια διοίκηση μπορεί να φέρουν ευθύνη για τα εγκλήματα που διέπραξαν οι υφιστάμενοί τους.

Οι εξεταστές οφείλουν επίσης να τεκμηριώσουν εάν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστευτεί ότι ο αιτών ενήργησε με πρόθεση (ως προς τη συμπεριφορά του ή τις συνέπειές της) και γνώση (ως προς τις σχετικές περιστάσεις ή τις συνέπειες της συμπεριφοράς του), στοιχεία που είναι αναγκαία για την τέλεση αυτών των εγκλημάτων. Πρόκειται για την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος ή *mens rea*.

Όπου δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος δεν τίθεται ζήτημα ατομικής ευθύνης. Τούτο μπορεί να συμβεί για παράδειγμα στις περιπτώσεις της σχιζοφρένειας, της πνευματικής αναπηρίας, της ακούσιας μέθης ή της έλλειψης καταλογισμού που οφείλεται σε ανωριμότητα. Η έλλειψη καταλογισμού αφορά κυρίως τον καθορισμό της ατομικής ευθύνης των παιδιών (βλέπε στη συνέχεια στο υπο-κεφάλαιο 3.4.3.1).

Είναι επίσης αναγκαίο να εξεταστεί κάθε βάσιμη ένσταση που προβάλλει ο αιτών άσυλο για να αποκρούσει την εφαρμογή της ρήτρας αποκλεισμού. Κατ' ουσίαν πρόκειται για τις περιστάσεις εκείνες που τον εξαιρούν από την ευθύνη για τα εγκλήματα που τέλεσε ή στα οποία συμμετείχε. Για παράδειγμα μπορεί να προβάλλει ότι ενήργησε από ανάγκη για να αποτρέψει άμεση και σοβαρή απειλή σε βάρος του ή σε βάρος άλλου ή ότι βρισκόταν σε

νόμιμη άμυνα. Στο πλαίσιο της ολιστικής ανάλυσης κατά την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού οι εξεταστές οφείλουν να διερευνήσουν εάν συντρέχουν περιστάσεις που ενδέχεται να αποκλείουν την ατομική ευθύνη ακόμα και όταν αυτές δεν προτείνονται από τον ενδιαφερόμενο.

Για περαιτέρω πληροφορίες για το ζήτημα της ατομικής ευθύνης και για τους λόγους αποκλεισμού της βλέπε τις παραγράφους 50 έως 63 και 64 έως 75 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

Στάδιο 4ο: εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας

Όταν για σοβαρούς λόγους πιστεύεται ότι ο αιτών άσυλο έχει ατομική ευθύνη για πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ το τελευταίο στάδιο της ανάλυσης του αποκλεισμού συνίσταται στην αξιολόγηση της υπόθεσης υπό το φως μιας γενικής αρχής του δικαίου, της αρχής της αναλογικότητας. Οι εξεταστές οφείλουν να αξιολογήσουν τη σοβαρότητα των διαπραχθέντων εγκλημάτων σε σχέση με τις ενδεχόμενες συνέπειες του αποκλεισμού για τον ενδιαφερόμενο αιτούντα άσυλο, δηλαδή με τη μεταχείριση που πρόκειται να αντιμετωπίσει εάν αποκλειστεί από τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα. Σχετικά βαρύνουσα σημασία έχουν οι μηχανισμοί αποτελεσματικής προστασίας που προβλέπονται τα διεθνή ή περιφερειακά κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Αποκλείεται ο αιτών άσυλο από το καθεστώς του πρόσφυγα όταν υπερσχύει η σοβαρότητα των σχετικών εγκλημάτων του κινδύνου δίωξης που συνεπάγεται η άρνηση της διεθνούς προστασίας. Θεωρείται δυσανάλογος ο αποκλεισμός του αιτούντα άσυλο από τη διεθνή προστασία όταν ευθύνεται για ήσσονος σημασίας αδικήματα (όπως είναι τα μεμονωμένα περιστατικά λεηλασιών που έχουν διαπράξει στρατιώτες) και κινδυνεύει να υποστεί σοβαρή δίωξη εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του. (Σχετικά βλέπε τις παραγράφους 76 έως 78 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

3.4.3 Ειδικές περιπτώσεις εφαρμογής της ρήτρας αποκλεισμού

3.4.3.1 Αποκλεισμός για πράξεις που τέλεσε ο αιτών άσυλο ως παιδί

Κατ' αρχήν το άρθρο 1 ΣΤ μπορεί να εφαρμοστεί για τα εγκλήματα που τέλεσε ο αιτών άσυλο ως παιδί, δηλαδή όταν ήταν ηλικίας μικρότερης των 18 ετών. Όμως, αναλύοντας τις περιπτώσεις αυτής της κατηγορίας πρέπει να ληφθούν υπόψη κάποια ειδικά θέματα.

Πρώτον, το άρθρο 1 ΣΤ εφαρμόζεται μόνον εάν, κατά το χρόνο τέλεσης των πράξεων, ο αιτών άσυλο είχε **ηλικία που επιτρέπει τον καταλογισμό της ποινικής ευθύνης** – δηλαδή ηλικία πάνω από την οποία ένα παιδί ευθύνεται για τα εγκλήματα που διαπράττει (σε αντίθεση με την ενηλικίωση – δηλαδή την ηλικία κατά την οποία κάποιος αποκτά πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα ως ενήλικας). Δεν υπάρχει διεθνώς δεσμευτικό κριτήριο για το όριο της ηλικίας που επιτρέπει τον καταλογισμό της ποινικής ευθύνης. Το άρθρο 40 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού συστήνει στα κράτη να υιοθετήσουν το κατώτατο όριο. Όταν διαφέρει το όριο της ηλικίας του καταλογισμού της ποινικής ευθύνης στη χώρα καταγωγής και στη χώρα ασύλου εφαρμόζεται το υψηλότερο.

Εάν η ηλικία του παιδιού επιτρέπει τον καταλογισμό της ποινικής ευθύνης το επόμενο βήμα είναι η αξιολόγηση της **πνευματικής του ικανότητας** να τελέσει τα εν λόγω εγκλήματα. Είναι απαραίτητο να κριθεί εάν το παιδί ήταν ώριμο αρκετά ώστε να αντιληφθεί τη φύση και τις συνέπειες της πράξης του. Στις περιπτώσεις των παιδιών στρατιωτών σχετικά στοιχεία της ανάλυσης που πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι η ηλικία του παιδιού όταν στρατολογείται στην ένοπλη ομάδα, οι λόγοι της στρατολόγησης (οικειοθελής ή εξαναγκαστική), οι συνέπειες της άρνησης της στρατολόγησης, η διάρκεια της στρατολόγησης, η εξαναγκασμένη χρήση ναρκωτικών, αλκοόλ, και φαρμάκων, το επίπεδο της εκπαίδευσης και της αντίληψης, οι τραυματικές εμπειρίες, η κακοποίηση ή η κακομεταχείριση που έχει υποφέρει, η απουσία θετικών προτύπων κλπ. Όταν το παιδί δεν έχει την απαιτούμενη πνευματική ικανότητα δεν τίθεται ζήτημα ατομικής ευθύνης. Τα νεαρό της ηλικίας του παιδιού αποτελεί τεκμήριο μειωμένης πνευματικής ικανότητας και αντίληψης. Η ωριμότητα του παιδιού και κάθε άλλο στοιχείο λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση τυχόν ενστάσεων καθώς και κατά την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας.

(Για περισσότερες πληροφορίες βλέπε τις παραγράφους 91 έως 93 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

3.4.3.2 Ο αποκλεισμός στις καταστάσεις μαζικής εισροής προσφύγων

Όπως προαναφέρθηκε ο αποκλεισμός απαιτεί εξατομικευμένη αξιολόγηση κάθε υπόθεσης. Το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης ουδέποτε εφαρμόζεται σε ομαδική βάση. Ο αποκλεισμός εξετάζεται μόνο στο πλαίσιο της εξατομικευμένης διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα καθώς και στις περιπτώσεις της μαζικής εισροής προσφύγων, όπου εφαρμόζεται η μέθοδος της «εκ πρώτης όψεως» αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα (βλέπε ανωτέρω στα υπο-κεφάλαια 1.5.2 και 2.3.4). Οι ενδείξεις περί υπαγωγής μελών της ομάδας προσφύγων στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ προκαλούν την επανεξέταση του χορηγηθέντος καθεστώτος του πρόσφυγα στο πλαίσιο εξατομικευμένης διαδικασίας όπου διερευνώνται οι πτυχές της εφαρμογής των ρητρών υπαγωγής και αποκλεισμού από τη διεθνή προστασία. Ανάλογα με την περίπτωση η διαδικασία αυτή μπορεί να οδηγήσει στην ακύρωση ή στην ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα (βλέπε ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 3.1).

Όπως προαναφέρθηκε (στο υπο-κεφάλαιο 2.3.4) η συμμετοχή σε εμπόλεμες καταστάσεις δεν δικαιολογεί καθαυτή την εφαρμογή ρήτρας αποκλεισμού. Όμως, η εξέταση των αιτημάτων ασύλου πρώην ενόπλων πρέπει να περιλαμβάνει ενδελεχή αξιολόγηση της συμπεριφοράς τους υπό το φως των κριτηρίων του άρθρου 1 ΣΤ.

3.4.3.3 Αποκλεισμός και «τρομοκρατία»

Το ζήτημα του αποκλεισμού ανακύπτει αρκετά συχνά στο πλαίσιο των αποκαλούμενων εγκλημάτων της «τρομοκρατίας». Σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι αναγκαίο να εξεταστεί εάν οι πράξεις αυτές οδηγούν σε αποκλεισμό: όταν ο ενδιαφερόμενος ισχυρίζεται ότι έχει εμπλακεί σε εγκλήματα «τρομοκρατίας» φοβάται την ποινική δίωξη που ασκείται σε βάρος του και όχι τη δίωξη κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951. Επομένως δεν πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα και το αίτημά του απορρίπτεται (βλέπε ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 2.2.3.4). Εάν παρόλα αυτά αποδειχθεί ότι ο εν-

διαφερόμενος έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης του 1951 απαιτείται να εξεταστεί η περίπτωση αποκλεισμού του από τη διεθνή προστασία.

Παρόμοιες περιπτώσεις πρέπει να εξετάζονται με ιδιαίτερη προσοχή. Από τη μια πλευρά είναι αναγκαίο να μην αναγνωρίζονται πρόσφυγες όσοι δεν αξίζουν τη διεθνή προστασία. Από την άλλη το αίτημα ασύλου κάποιου που ανήκει σε συγκεκριμένη οργάνωση ή που είναι ύποπτος διάπραξης τρομοκρατικών εγκληματικών πράξεων πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο δίκαιων και αποτελεσματικών διαδικασιών όπου αξιολογούνται εξατομικευμένα το πλαίσιο και οι περιστάσεις της υπόθεσης με βάση τα κριτήρια του άρθρου 1 ΣΤ συμπεριλαμβανομένης της ικανοποίησης της προϋπόθεσης του μέτρου της απόδειξης που προβλέπει η σχετική διάταξη («σοβαροί λόγοι να πιστευτεί»).

Άρθρο 1 ΣΤ (β)

Εφαρμόζεται όταν το έγκλημα είναι :

- Σοβαρό:** η πράξη θεωρείται σοβαρό έγκλημα στις περισσότερες ένομες τάξεις.
- «Μη πολιτικό»:** για την εφαρμογή αυτής της ρήτρας αποκλεισμού ένα έγκλημα χαρακτηρίζεται «μη πολιτικό» όταν συντρέχει μια από τις παρακάτω περιπτώσεις:
 - Διαπράχθηκε κυρίως με άλλα κίνητρα (για παράδειγμα για προσωπικούς λόγους ή για προσωπικό όφελος),
 - Δεν υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ του εγκλήματος και των πολιτικών πεποιθήσεων του αυτοργού,
 - Η σχετική αξιόποινη πράξη είναι δυσανάλογη σε σχέση με τον πολιτικό στόχο που επιδιώκει,
 - Ο πολιτικός στόχος δεν είναι σύμφωνος με τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες.
- Έχει διαπραχθεί εκτός της χώρας ασύλου, και**
- Πριν γίνει δεκτός ο αιτών άσυλο στη χώρα αυτή:** δηλαδή πριν εισέλθει στη χώρα υποδοχής.

Κατά την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ σε παρόμοιες υποθέσεις οι εξεταστές οφείλουν να καθορίζουν εάν οι συγκεκριμένες πράξεις που αποδίδονται στον ενδιαφερόμενο πληρούν τα κριτήρια εφαρμογής αυτής της διάταξης και να μην εστιάζουν την προσοχή τους στην ετικέτα της «τρομοκρατίας». Οι περισσότερες πράξεις βίας που στην καθομιλουμένη αποκαλούνται «τρομοκρατικές» είναι σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 1 ΣΤ (β) της Σύμβασης του 1951, ειδικότερα όταν θέτουν σε κίνδυνο ή βλάπτουν αδιάκριτα πολίτες. Ενώ μπορεί να διαπράττονται με πολιτικό κίνητρο συνήθως υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις η σχέση του εγκλήματος με τον επικαλούμενο πολιτικό σκοπό δεν είναι επαρκώς στενή και / ή τα χρησιμοποιούμενα μέσα δεν μπορεί να θεωρηθούν ανάλογα του σκοπού.

Συνθήκες έκδοσης και κείμενα του ΟΗΕ που ρυθμίζουν κάποιες πτυχές της τρομοκρατίας όλο και συχνότερα ορίζουν ότι τα σχετικά εγκλήματα είναι αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου χωρίς πολιτικό στόχο. Αυτός ο χαρακτηρισμός είναι σημαντικός για τον καθορισμό του πολιτικού στοιχείου ενός εγκλήματος στο πλαίσιο του άρθρου 1 ΣΤ (β) αλλά η υπαγωγή των σχετικών πράξεων στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού πρέπει να εξετάζεται υπό το φως των σχετικών στοιχείων και να αξιολογείται με βάση τα κριτήρια τα οποία ορίζουν οι σχετικές διατάξεις.

Το άρθρο 1 ΣΤ (γ) – «πράξεις αντίθετες με τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» – μπορεί να εφαρμόζεται στις περιπτώσεις τρομοκρατικών πράξεων που έχουν επιπτώσεις σε διεθνές επίπεδο λόγω της σοβαρότητας και των συνεπειών τους για την ανθρωπότητα και τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Οι αρχηγοί ομάδων που ευθύνονται γι' αυτές τις πράξεις υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής αυτής της ρήτρας αποκλεισμού.

Όπως σε όλες τις περιπτώσεις αποκλεισμού από τη διεθνή προστασία κατά την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ η αξιολόγηση της συμπεριφοράς του αιτούντα άσυλο που έχει εμπλακεί σε πράξεις τρομοκρατίας πρέπει να περιλαμβάνει τον καθορισμό της ατομικής ευθύνης του. Τούτο εφαρμόζεται και όταν το ονοματεπώνυμο του αιτούντα άσυλο περιλαμβάνεται σε κατάλογο ύποπτων τρομοκρατών ή όταν η ομάδα στην οποία ανήκει έχει χαρακτηριστεί τρομοκρατική από τη διεθνή κοινότητα, κάποιο περιφερειακό όργανο ή κράτος. Αυτός ο χαρακτηρισμός προκαλεί τη διερεύνηση των λόγων αποκλεισμού αλλά δεν αποτελεί καθαυτός βάση για την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ ούτε δικαιολογεί το τεκμήριο της ατομικής ευθύνης για τις σχετικές πράξεις.

Για περαιτέρω ανάλυση όσον αφορά στην εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ (β) στις περιπτώσεις των πράξεων τρομοκρατίας βλέπε τις παραγράφους 37 έως 45 και 79 έως 86 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

3.5 Συνέπειες του αποκλεισμού

Αν κριθεί εφαρμοστέα η ρήτρα αποκλεισμού ο ενδιαφερόμενος δεν αναγνωρίζεται πρόσφυγας και δεν επωφελείται της διεθνούς προστασίας της Σύμβασης του 1951 ούτε μπορεί να υπαχθεί στην εντολή διεθνούς προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Το καθεστώς του διέπεται από τη νομοθεσία της χώρας υποδοχής που ρυθμίζει την παρουσία των αλλοδαπών που δεν είναι πρόσφυγες.

Ο αποκλεισθείς από τη διεθνή προστασία δεν δικαιούται προστασία από την επαναπροώθηση των προσφύγων που προβλέπουν το άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951 και το διεθνές εθιμικό δίκαιο. Όμως, το καθεστώς του διέπεται από άλλα διεθνή κριτήρια. Ειδικότερα, καθέναν που κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια ή άλλες σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου προστατεύεται δυνάμει διατάξεων κειμένων του διεθνούς και του περιφερειακού δικαίου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στα οποία είναι συμβαλλόμενο μέρος το κράτος υποδοχής. Η επιστροφή οιοδήποτε προσώπου στα σύνορα εδαφών όπου κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια ή άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία απαγορεύεται δυνάμει του διεθνούς εθιμικού δικαίου και επομένως η απαγόρευση αυτή δεσμεύει όλα τα κράτη ανεξάρτητα από την προσχώρησή τους στα σχετικά κείμενα (βλέπε σχετικά ανωτέρω στο υποκεφάλαιο 1.6.1).

Τα μέλη της οικογένειας του αποκλεισθέντος από τη διεθνή προστασία πρόσφυγα ή τα εξαρτώμενα από αυτόν μέλη δεν αποκλείονται αυτομάτως από την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα. Το καθεστώς τους πρέπει να καθορίζεται σε εξατομικευμένη βάση. Αναγνωρίζονται πρόσφυγες όταν αποδεικνύουν ατομικά ότι έχουν βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης που οφείλεται σε κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης. Δεν έχει σημασία εάν ο φόβος δίωξης που επικαλούνται οφείλεται στη σχέση τους με τον αποκλεισθέντα από τη διεθνή προστασία. Σε παρόμοιες περιπτώσεις ο αποκλεισθείς από τη διεθνή προστασία πρόσφυγας δεν έχει δικαίωμα στο παράγωγο καθεστώς του πρόσφυγα (δηλαδή δεν δικαιούται να αναγνωριστεί πρόσφυγας ως μέλος της οικογένειας ή ως εξαρτώμενο μέλος αναγνωρισμένου πρόσφυγα επί τη βάση της αρχής της οικογενειακής ενότητας). Τα μέλη της οικογένειας και / ή τα εξαρτώμενα από τον αποκλεισθέντα από τη διεθνή προστασία μέλη δεν αναγνωρίζονται πρόσφυγες μόνον εφόσον συντρέχουν στο πρόσωπό τους τα κριτήρια εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού. Βλέπε επίσης τις παραγράφους 21 έως 22 και 94 έως 95 στο έγγραφο της UNHCR για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων).

Περίληψη

Αποκλεισμός

- Σημαίνει ότι δεν αναγνωρίζεται η ανάγκη διεθνούς προστασίας στο πρόσωπο που πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα επειδή απολαμβάνει την προστασία ή τη συνδρομή άλλης Υπηρεσίας του ΟΗΕ, πλην της UNHCR ή επειδή δεν έχει ανάγκη ή δεν αξίζει την προστασία αυτή.
- Οι προϋποθέσεις που δικαιολογούν τον αποκλεισμό από τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα ορίζονται στα άρθρα 1 Δ, 1 Ε και 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951.
- Σύμφωνα με τα ισχύοντα για όλες τις εξαιρέσεις των διατάξεων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου οι ρήτρες αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951 πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά. Η εξέταση της εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού πρέπει να διέπεται από διαδικαστικές εγγυήσεις.
- Δεν αναγνωρίζονται πρόσφυγες όσοι εμπίπτουν σε κάποια από τις ρήτρες αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951. Όμως, προστατεύονται βάσει άλλων κειμένων, ιδιαίτερα του διεθνούς και του περιφερειακού δικαίου προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Οι ρήτρες αποκλεισμού της σύμβασης του 1951

Όσοι δεν δικαιούνται τα οφέλη της Σύμβασης του 1951 (άρθρο 1Δ)

- Το άρθρο 1 Δ εφαρμόζεται σε ειδική κατηγορία προσφύγων στους οποίους μια άλλη Υπηρεσία του ΟΗΕ, εκτός της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, παρέχει προστασία ή συνδρομή.
- Σήμερα, οι Παλαιστίνιοι που είναι πρόσφυγες λόγω του πολέμου του 1948 ή του αραβο-ισραηλινού πολέμου του 1967 και απολαμβάνουν (ή δικαιούνται να απολαμβάνουν) την προστασία ή τη συνδρομή της Υπηρεσίας Αρωγής και Έργων για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολής (UNRWA) αποκλείονται από τα οφέλη της Σύμβασης του 1951 εφόσον βρίσκονται στην περιοχή της επιχειρησιακής δράσης αυτής της Υπηρεσίας.

Όσοι θεωρείται ότι δεν έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία (άρθρο 1 Ε)

- Το άρθρο 1 Ε εφαρμόζεται σε όσους αναγνωρίζει η χώρα όπου διαμένουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ιθαγένεια αυτής της χώρας με την προϋπόθεση ότι έχουν την πραγματική δυνατότητα να ασκήσουν αυτά τα δικαιώματα.

Όσοι θεωρείται ότι δεν αξίζουν τη διεθνή προστασία (άρθρο 1 ΣΤ)

- Το άρθρο 1 ΣΤ ορίζει για τον αποκλεισμό από τη διεθνή προστασία στις περιπτώσεις στις οποίες για σοβαρούς λόγους πιστεύεται ότι οι ενδιαφερόμενοι:
 - α. Έχουν διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως αυτά ορίζονται στα διεθνή κείμενα που έχουν υιοθετηθεί με σκοπό την αντιμετώπιση αυτών των εγκλημάτων,
 - β. Έχουν διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου πριν εισέλθουν ως πρόσφυγες στη χώρα αυτή,
 - γ. Είναι ένοχοι ενεργειών αντίθετων με τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

Στοιχεία κλειδιά για τον αποκλεισμό δυνάμει του άρθρου 1 ΣΤ

- Πρωταρχικός σκοπός του άρθρου 1 ΣΤ είναι να στερήσει τους ενόχους αποτρόπαιων πράξεων και σοβαρών αδικημάτων του κοινού ποινικού δικαίου από τη διεθνή προστασία του πρόσφυγα και να αποτρέψει την κατάχρηση του θε-

σμού του ασύλου από όσους προσπαθούν να αποφύγουν την ποινική δίωξη γι' αυτές τις πράξεις.

- Οι πράξεις που δικαιολογούν τον αποκλεισμό από το καθεστώς του πρόσφυγα απαριθμούνται εξαντλητικά στο άρθρο 1 ΣΤ.
- Το άρθρο 1 ΣΤ πρέπει να εφαρμόζεται με ιδιαίτερη προσοχή ενόψει των ιδιαίτερα σοβαρών συνεπειών του αποκλεισμού για τον ενδιαφερόμενο.
- Κατά κανόνα, η υπαγωγή στον ορισμό του πρόσφυγα προηγείται του αποκλεισμού.
- Μόνον αξιόπιστες και βάσιμες πληροφορίες πληρούν την προϋπόθεση του μέτρου της απόδειξης («σοβαροί λόγοι να πιστεύεται») του άρθρου 1 ΣΤ. Κατά κανόνα, το βάρος της απόδειξης φέρει ο εξεταστής του αιτήματος ασύλου, δηλαδή το κράτος ή η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Στάδια της διαδικασίας ανάλυσης κατά την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ

- Κατά την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 οι εξεταστές οφείλουν να σχηματοποιούν την ανάλυσή τους με βάση τα ακόλουθα:
 1. Τίθεται ζήτημα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού; Εάν ναι:
 2. Έχει τελέσει ή με οιονδήποτε τρόπο συμμετάσχει ο αιτών άσυλο σε πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ; Εάν ναι:
 3. Φέρει ο αιτών άσυλο ατομική ευθύνη για τις εν λόγω πράξεις; Αφού καθοριστεί το ζήτημα της ατομικής ευθύνης;
 4. Είναι ο αποκλεισμός ανάλογος της σοβαρότητας των εγκλημάτων που έχει διαπράξει ο αιτών άσυλο λαμβάνοντας υπόψη τις ενδεχόμενες συνέπειες της εφαρμογής του ;
- Όταν διερευνούν το ζήτημα της εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 οι εξεταστές των αιτημάτων ασύλου οφείλουν να συμβουλευούνται τις Κατευθυντήριες Οδηγίες για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και το Σημείωμα για την Εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων που εξέδωσε η UNHCR το Σεπτέμβριο του 2003.

Βασική Βιβλιογραφία

UNHCR, Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων, παράγραφοι 144 έως 180, Αθήνα 2004⁹.

UNHCR, Σημείωμα για την Εφαρμογή του άρθρου 1 Δ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων¹⁰, Οκτώβριος 2002

UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία: Η Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού : Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων¹¹ και Σημείωμα για την Εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων¹².

UNHCR, Σημείωμα για την Ακύρωση του Καθεστώτος του Πρόσφυγα¹³, 22.11.2004.

Κεφάλαιο 3 – Ασκήσεις

Επανάληψη:

1. Ο αποκλεισμός σημαίνει την άρνηση της παροχής της διεθνούς προστασίας του καθεστώτος του πρόσφυγα σε όποιον δεν έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης του 1951. **Σωστό ή λάθος;** Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
2. Η δικαιολογητική βάση της υιοθέτησης των ρητρών αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ είναι η προστασία της εθνικής ασφάλειας της χώρας ασύλου. **Σωστό ή λάθος;** Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
3. Ποια από τις παρακάτω πράξεις **δεν** εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ;
 - α. Συστηματικά βασανιστήρια των αντικαθεστωτικών.
 - β. Εκτελέσεις αιχμαλώτων πολέμου.
 - γ. Διάπραξη κλοπών καταστημάτων στη χώρα ασύλου.
 - δ. Αρπαγή των παιδιών των ανταρτών και απειλή εκτέλεσής τους για να παραδοθούν οι στασιαστές γονείς τους.
4. Υποβάλλοντας το αίτημα ασύλου η κυρία Χ. συμπλήρωσε στο σχετικό ερωτηματολόγιο: «Πριν από πέντε περίπου χρόνια συμμετείχα στον εμφύλιο πόλεμο που μαινόταν στη χώρα καταγωγής μου. Ήμουνα μέλος μιας αντάρτικης ομάδας. Στόχος μας ήταν να σταματήσουμε την πρακτική καταστολής που εφάρμοζαν οι κυβερνητικές δυνάμεις στη φυλή μας. Αλλά δεν τα καταφέραμε. Μετά από ένα χρόνο νικηθήκαμε από το στρατό. Με το τέλος του εμφύλιου πολέμου επέστρεψα στο αγρόκτημά μου. Είχα χάσει πολλούς φίλους. Αποφάσισα να μην πολεμήσω πάλι. Μπορούσα να μείνω και να δουλέψω κανονικά στο αγρόκτημα. Όμως πριν από τρεις περίπου μήνες η κυβέρνηση άρχισε να απειλεί τους πρώην στασιαστές. Μετά το θάνατο πρώην συναγωνιστή μου αποφάσισα να εγκαταλείψω τη χώρα μου». Ως εξεταστής του αιτήματος ασύλου πρέπει να (παρακαλώ σημειώστε τη **σωστή** απάντηση):
 - α. Αποφασίσετε ότι το αίτημα ασύλου της κυρίας Χ. είναι απαράδεκτο επειδή συμμετείχε σε ένοπλο αγώνα.
 - β. Αποκλείετε την κυρία Χ. από τη διεθνή προστασία με βάση το άρθρο 1 ΣΤ (α) – εγκλήματα πολέμου.
 - γ. Να συμβουλευθείτε τις πληροφορίες για τη χώρα καταγωγής της και να αποφασίσετε για το αίτημά της με βάση τους ισχυρισμούς της και οιαδήποτε σχετική διαθέσιμη πληροφορία.
 - δ. Να συμβουλευθείτε τις πληροφορίες για τη χώρα καταγωγής της προετοιμάζοντας τη συνέντευξη για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και να διερευνήσετε το ρόλο και τις δραστηριότητες της κυρίας Χ. διαρκούντος του εμφύλιου πολέμου στον οποίο συμμετείχε.
5. Για να ικανοποιείται το απαιτούμενο μέτρο της απόδειξης («σοβαροί λόγοι να πιστεύεται» ότι ο αιτών άσυλο έχει τελέσει πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ) πρέπει (σημειώστε τη **σωστή** απάντηση):
 - α. Να υπάρχουν υποψίες για την τέλεση παρόμοιων πράξεων.
 - β. Να υπάρχουν σαφείς και αξιόπιστες πληροφορίες.
 - γ. Να υπάρχουν ενδείξεις ενοχής πέραν κάθε εύλογης αμφιβολίας (δηλαδή αποδεικτικά στοιχεία που δεν καταλείπουν αμφιβολία).
 - δ. Να έχει εκδοθεί καταδικαστική απόφαση σε βάρος του αιτούντα άσυλο.

9. Διατίθεται σε έντυπη μορφή από την Αντιπροσωπεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

10. Δημοσιευμένο σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2002, σελ. 83, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμο και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

11. Δημοσιευμένες σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2003, σελ. 58, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.

12. Διαθέσιμο στον ιστότοπο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στο διαδίκτυο www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

13. Δημοσιευμένο σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2004, σελ. 43, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμο και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

6. Ο κύριος Υ. συμμετείχε στη δολοφονία γνωστού επιχειρηματία οδηγώντας το αυτοκίνητο με το οποίο διέφυγαν οι δράστες. Στην υπόθεσή του εφαρμόζεται το άρθρο 1 ΣΤ παρότι δεν πυροβόλησε το θύμα και ανεξάρτητα από τη συνδρομή που παρείχε στους αυτοργούς του εγκλήματος αφού κάποιος άλλος θα οδηγούσε το αυτοκίνητο εάν είχε αρνηθεί να το πράξει. **Σωστό ή λάθος;** Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
7. Η εφαρμογή της ρήτρας αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951 σημαίνει ότι ο ενδιαφερόμενος (σημειώστε ποια απάντηση **δεν είναι σωστή**):
- Δεν εμπίπτει στην εντολή διεθνούς προστασίας της Ένωσης Αρμοσθείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.
 - Μπορεί να απελαθεί σύμφωνα με την περί αλλοδαπών νομοθεσία του κράτους υποδοχής.
 - Δεν δικαιούται την προστασία ή τη συνδρομή κατά τη Σύμβαση του 1951.
 - Δεν δικαιούται προστασία δυνάμει των διεθνών και / ή των περιφερειακών κειμένων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.
8. Το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 δεν εφαρμόζεται σε πράξεις που τέλεσε ο αιτών άσυλο όταν ήταν παιδί. **Σωστό ή λάθος;** Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
9. Ποια από τις παρακάτω φράσεις **δεν είναι σωστή**;
- Όταν διερευνάται η εφαρμογή της ρήτρας αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ για πράξεις που χαρακτηρίζονται «τρομοκρατικές» ο εξεταστής υποχρεούται να εστιάσει την προσοχή του στη φύση των πράξεων και όχι στην ετικέτα της «τρομοκρατίας».
 - Ακόμα και για πράξεις που το δίκαιο της έκδοσης χαρακτηρίζει «μη πολιτικές» η ανάλυση που αφορά στην εφαρμογή της ρήτρας αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα κριτήρια του διεθνούς προσφυγικού δικαίου.
 - Δεδομένου ότι το άρθρο 1 ΣΤ δεν αναφέρεται ρητά σε πράξεις «τρομοκρατίας», τα σχετικά εγκλήματα δεν υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων περί αποκλεισμού από τη διεθνή προστασία.
 - Στις περιπτώσεις που αφορούν εγκλήματα τρομοκρατίας, όπως σε όλες τις περιπτώσεις εξαίρεσης από την παροχή διεθνούς προστασίας, η ρήτρα αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 μπορεί να εφαρμοσθεί μόνον όταν για σοβαρούς λόγους πιστεύεται ότι ο ενδιαφερόμενος υπέχει ατομική ευθύνη για τις πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής αυτής της διάταξης.

Πρακτική Άσκηση Η

Πρώην λατινο-αμερικάνος δικτάτορας φθάνει σε ευρωπαϊκή χώρα για ειδικευμένη ιατρική θεραπεία. Μετά τη δημοσιοποίηση της παρουσίας του στη χώρα αυτή οργανώσεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου άρχισαν να απευθύνουν εκκλήσεις για τη σύλληψή του και την παραπομπή του σε δίκη για εγκλήματα που αφορούν στην παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πράγματι, κατά την εικοσαετία που κυβέρνησε τη χώρα οι δυνάμεις ασφαλείας επιδίωξαν σε εκτεταμένα βασανιστήρια και δολοφονίες μελών της αντιπολίτευσης καθώς και όσων πίστευαν ότι ήταν συμπαθούντες ή υποστηρικτές των αντικαθεστωτικών.

Η υπόθεση ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων στη χώρα καταγωγής του δικτάτορα, όπου διαρκούσης της δεκαετίας μετά την απόσυρσή του από το ανώτατο δημόσιο αξίωμα επήλθαν θεμελιώδεις αλλαγές και αποκαταστάθηκε η δημοκρατία. Υπό την πίεση των γεγονότων οι αρχές της χώρας καταγωγής του δικτάτορα ανακοίνωσαν ότι θα παράγγελλαν τη διενέργεια ποινικής έρευνας όταν αυτός επέστρεφε στην πατρίδα του.

Ο δικτάτορας ανησύχησε όταν ενημερώθηκε γι' αυτές τις εξελίξεις. Ενώσω νοσηλεύταν υπέβαλε αίτημα ασύλου στη χώρα υποδοχής.

1. Πρέπει να αποκλεισθεί ο δικτάτορας από τη διεθνή προστασία; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

2. Ποιες είναι οι ισχύουσες διατάξεις της Σύμβασης του 1951 σε αυτήν την υπόθεση;

Πρακτική Άσκηση Θ

Ο Eric είναι πολίτης της Redland και υποβάλει αίτημα ασύλου στην Blueland. Στη συνέντευξη με την αρμόδια αρχή εξέτασης των αιτημάτων ασύλου ο Eric εξηγεί ότι ανήκε σε μια οργάνωση που ήταν αντίθετη με την αυταρχική κυβέρνηση της Redland και επιδίωκε τον εκδημοκρατισμό της χώρας. Μετά από αρκετά χρόνια αποτυχημένων αγώνων στη διάρκεια των οποίων πολλά μέλη της οργάνωσης υπέστησαν κακοποίηση και δέχθηκαν απειλές από τις αρχές η οργάνωση αποφάσισε να επιδοθεί σε επιλεκτικές επιθέσεις κατά των εγκαταστάσεων της αστυνομίας και του στρατού.

Ο Eric συμμετείχε σε μια επίθεση, όπου τρία μέλη της οργάνωσης πυροδότησαν βόμβα σε διερχόμενο στρατιωτικό όχημα σε πολυσύχναστο δρόμο της πρωτεύουσας. Ο Eric συνέδεσε τα καλώδια της βόμβας που είχε τοποθετηθεί από δύο άλλα μέλη της οργάνωσης και πυροδοτήθηκε από τον τέταρτο της ομάδας. Από την έκρηξη της βόμβας τραυματίστηκαν σοβαρά δύο στρατιώτες. Σκοτώθηκαν δύο πολίτες που έτυχε να περνούν δίπλα στο αυτοκίνητο όταν εξερράγη η βόμβα. Ο Eric υποστηρίζει ότι λυπάται για το θάνατο των πολιτών που χαρακτηρίσε ατυχές αλλά όχι αναπόφευκτο συμβάν. Αυτή ήταν η μοναδική επίθεση που πραγματοποίησε η οργάνωση. Αμέσως μετά το συμβάν οι αρχές άρχισαν να συλλαμβάνουν μέλη της οργάνωσης. Γνωστές οργανώσεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου αναφέρουν ότι κάποιος από τους συλληφθέντες υποβλήθηκαν σε βασανιστήρια και στη συνέχεια εξαφανίστηκαν. Ο Eric φοβήθηκε ότι θα συλληφθεί και αποφάσισε να αναχωρήσει για τη Blueland όπου υπέβαλε αίτημα ασύλου. Η Blueland είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967. Έχει επίσης κυρώσει τη Σύμβαση του 1984 κατά των Βασανιστηρίων και το Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων του 1966.

1. Ποια είναι τα ζητήματα που ανακύπτουν σε αυτήν την υπόθεση;

Εκθέστε τα ζητήματα με τη σειρά που πρέπει να εξεταστούν.

2. Δικαιούται ο Eric να αναγνωριστεί πρόσφυγας;	
Πληροί ο Eric τα κριτήρια υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα; Αναγράψτε τα σχετικά κριτήρια και εξετάστε εάν πληρούνται.	
α.	
β.	
γ.	
δ.	
Πληρούνται τα κριτήρια υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα;	NAI/OXI
Ανακύπτει ζήτημα εφαρμογής ρήτρας αποκλεισμού σε αυτήν την υπόθεση; Εάν ναι ποια είναι η διάταξη της Σύμβασης του 1951 που πρέπει να εφαρμοστεί; Καταγράψτε τα στάδια της ανάλυσης που αφορά στην εφαρμογή της ρήτρας αποκλεισμού και σημειώστε τα θέματα που πρέπει να εξεταστούν σε καθένα από αυτά.	NAI / OXI
Στάδιο 1ο	
Στάδιο 2ο	
Στάδιο 3ο	
Στάδιο 4ο	
Εφαρμόζεται στην υπόθεση αυτή κάποια ρήτρα αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951;	NAI/OXI

Απαντήσεις στις ασκήσεις του Κεφαλαίου 3

Επανάληψη:

- 1 Λάθος** Εάν διαπιστωθεί ότι ο αιτών άσυλο δεν έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης του 1951 το αίτημά του πρέπει να απορριφθεί. Ο ενδιαφερόμενος στην υπόθεση αυτή δεν πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα. Σε αυτήν την περίπτωση δεν είναι αναγκαίο να διερευνηθεί εάν είναι εφαρμοστέα κάποια ρήτρα αποκλεισμού. Οι ρήτρες αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951 ορίζουν για την άρνηση παροχής διεθνούς προστασίας σε όσους πληρούν τις προϋποθέσεις υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα αλλά απολαμβάνουν την προστασία Υπηρεσίας του ΟΗΕ, πλην της UNHCR, ή θεωρείται ότι δεν έχουν ανάγκη ή δεν αξίζουν τη διεθνή προστασία του πρόσφυγα.
- 2 Λάθος** Η δικαιολογητική βάση της υιοθέτησης του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 είναι η σοβαρότητα κάποιων πράξεων που καθιστά το δράστη ανάξιο της διεθνούς προστασίας του καθεστώτος του πρόσφυγα. Βασικός σκοπός της διάταξης αυτής είναι να στερήσει τους ενόχους αυτών των αποτρόπαιων πράξεων και των σοβαρών αδικημάτων του κοινού ποινικού δικαίου από τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα και να διασφαλίσει ότι δεν θα προσφύγουν στο θεσμό του ασύλου προκειμένου να αποφύγουν την ποινική δίωξη γι' αυτές τις πράξεις. Οι ρήτρες αποκλεισμού δεν αφορούν στο ζήτημα της εθνικής ασφάλειας. Άλλες είναι οι διατάξεις της Σύμβασης του 1951 που εφαρμόζονται όταν ο πρόσφυγας είναι απειλή για τη δημόσια τάξη ή την εθνική ασφάλεια ή επικίνδυνος για την κοινότητα της χώρας υποδοχής. Πρόκειται για το άρθρο 32 που ορίζει τις προϋποθέσεις απέλασης του πρόσφυγα σε χώρα όπου δεν κινδυνεύει από δίωξη και για το άρθρο 33 παρ. 2 που ορίζει εξαντλητικά τις προϋποθέσεις που επιτρέπουν την επαναπροώθηση του πρόσφυγα στη χώρα καταγωγής του ή προηγούμενης συνήθους διαμονής του.
- 3 γ** Η κλοπή που διαπράττεται στη χώρα ασύλου δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ. Δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής των παραγράφων (α) ή (γ) του άρθρου 1 ΣΤ, ούτε πληροί τα κριτήρια του άρθρου 1 ΣΤ (β): η κλοπή δεν πληροί την προϋπόθεση της σοβαρότητας του αδικήματος που απαιτείται για την εφαρμογή αυτών των διατάξεων. Επιπλέον, η εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ (β) περιορίζεται γεωγραφικά και χρονικά: πράξεις που τελέστηκαν από τον αιτούντα άσυλο στη χώρα ασύλου δεν πληρούν τα κριτήρια αυτά. Παρόμοια συμπεριφορά του αιτούντα άσυλο που συνίσταται στη διάπραξη εγκλήματος διέπεται από την ποινική νομοθεσία της χώρας ασύλου. Αντίθετα, τα υπόλοιπα παραδείγματα που αναφέρονται στην ερώτηση αυτή περιγράφουν συμπεριφορές που φαίνεται να υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (α) και ως εγκλήματα πολέμου (β) και (δ).
- 4 δ** Από τις πληροφορίες που παρέχονται προκύπτει ότι η κυρία Χ. δεν είναι πλέον μαχητής και άρα το αίτημά της δεν μπορεί να κριθεί απαράδεκτο (σημειώνεται ότι ακόμα και στην περίπτωση που υπήρχαν ενδείξεις ότι είναι ακόμη μαχητής απαιτείται να εφαρμοστεί κανονικά η διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, συμπεριλαμβανομένης της σχετικής συνέντευξης). Όμως, οι πληροφορίες που παρέχει για την παρελθούσα συμμετοχή της στον εμφύλιο πόλεμο καθιστούν αναγκαία τη διερεύνηση της υπόθεσής της υπό το φως του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951. Τούτο απαιτεί πάντα εξατομικευμένη αξιολόγηση της υπόθεσης και διαδικασία που περιλαμβάνει τη διεξαγωγή συνέντευξης με τον αιτούντα άσυλο που του δίνει τη δυνατότητα να εξετάσει και να αποκρούσει κάθε αποδεικτικό στοιχείο που τον συνδέει με συμπεριφορά που υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού. Κατά συνέπεια, η εφαρμογή της ρήτρας αποκλεισμού εκτός του πλαισίου της εξατομικευμένης εξέτασης της υπόθεσης μόνο με βάση τις διαθέσιμες πληροφορίες για την κατάσταση στη χώρα καταγωγής της δεν πληροί την προϋπόθεση των διαδικαστικών εγγυήσεων. Άρα, ο σωστός τρόπος χειρισμού της υπόθεσης περιγράφεται στην απάντηση (δ). Προετοιμάζοντας προσεκτικά το φάκελο ο εξεταστής υποχρεούται να αναζητήσει λεπτομε-

ριακές πληροφορίες. Είναι αναγκαίο να διερευνήσει τον τρόπο δράσης της κυρίας Χ. στον εμφύλιο πόλεμο. Ανάλογα με τις περιστάσεις, μπορεί να υπέχει ή να μην υπέχει ατομική ευθύνη για πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ. Ο εξεταστής οφείλει να κρίνει εάν η κυρία Χ. ή η αντάρτικη ομάδα στην οποία συμμετείχε διέπραξαν σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που συνιστούν «εγκλήματα πολέμου» και σε θετική περίπτωση εάν η κυρία Χ. υπέχει ατομική ευθύνη γι' αυτές.

- 5 β** Το μέτρο της απόδειξης «των σοβαρών λόγων» του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 είναι χαμηλότερου επιπέδου από αυτό που απαιτείται για μια ποινική καταδίκη (αποχρώσεις ενδείξεις, δηλαδή αποδεικτικά στοιχεία που δεν καταλείπουν αμφιβολία, στο σύστημα του αγγλοσαξονικού δικαίου) αλλά υψηλότερου επιπέδου από την εξισορρόπηση των πιθανοτήτων ή την απλή υποψία. Απαιτούνται σαφείς και βάσιμες πληροφορίες από αξιόπιστες πηγές. Η καταδίκη από εθνικό δικαστήριο δεν πληροί αυτήν την προϋπόθεση καθώς τα αποδεικτικά στοιχεία που απαιτεί η ισχύουσα νομοθεσία μπορεί να είναι ανεπαρκή και να μην πληρούν την προϋπόθεση των «σοβαρών λόγων» (παρότι τούτο ισχύει για τις καταδίκες των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων για την Πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα).
- 6 Σωστό** Μπορεί κάποιος να έχει ατομική ευθύνη για πράξη που τέλεσε κάποιος άλλος όταν του παρέχει ουσιαστική βοήθεια γνωρίζοντας ότι με τη συμπεριφορά του αυτή συνδράμει ή διευκολύνει την τέλεση του εγκλήματος. Η συμμετοχή μπορεί να έχει τη μορφή της πρακτικής συνδρομής, της ενθάρρυνσης ή της ηθικής υποστήριξης και πρέπει να έχει ουσιαστικές συνέπειες για την τέλεση της αξιόποινης πράξης. Η οδήγηση του αυτοκινήτου με το οποίο διέφυγαν οι δράστες του εγκλήματος αποτελεί ουσιαστική συμμετοχή. Ο οδηγός ευθύνεται για το έγκλημα που διαπράχθηκε όταν γνωρίζει ότι με αυτήν τη συμπεριφορά συνδράμει στην τέλεση της αξιόποινης πράξης και με την προϋπόθεση ότι δεν υπάρχουν λόγοι που να αποκλείουν τον καταλογισμό της ποινικής ευθύνης (όπως για παράδειγμα εάν ενεργούσε υπό τη επήρεια άμεσης απειλής κατά της ζωής του και άρα βάσιμα θα πρότεινε ένσταση ότι βρισκόταν σε κατάσταση ανάγκης). Δεν έχει σημασία αν κάποιος άλλος μπορεί να ήταν στη θέση του οδηγού. Σημασία έχει εάν η συμπεριφορά του ενδιαφερόμενου πληροί τα κριτήρια που απαιτούνται για τον καθορισμό της ατομικής ευθύνης.
- 7 δ** Δεν αναγνωρίζεται πρόσφυγας και δεν μπορεί να απολαμβάνει τη διεθνή προστασία της Σύμβασης του 1951 όποιος εμπίπτει σε κάποια από τις ρήτρες αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951. Επίσης, δεν μπορεί να υπαχθεί στην εντολή διεθνούς προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Το κράτος υποδοχής μπορεί να αποφασίσει να απελάσει τον αποκλεισθέντα από τη διεθνή προστασία πρόσφυγα αλλά δεν έχει παρόμοια υποχρέωση. Όμως, παρότι δεν έχει πρόσβαση στη διεθνή προστασία της Σύμβασης του 1951 ο αποκλεισθείς από το καθεστώς του πρόσφυγα δικαιούται μεταχείριση σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο και ειδικότερα σύμφωνη με την υποχρέωση των κρατών να σέβονται τα δικαιώματα του ανθρώπου.
- 8 Λάθος** Κατ' αρχήν το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 αφορά πράξεις που τελέστηκαν από πρόσωπα ηλικίας μικρότερης των 18 ετών. Όμως, οι χειριστές των αιτημάτων ασύλου οφείλουν να εξετάζουν προσεκτικά εάν κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης οι δράστες πληρούσαν το ελάχιστο όριο ηλικίας για καταλογισμό της ποινικής ευθύνης και σε καταφατική περίπτωση εάν είχαν την απαραίτητη πνευματική ικανότητα να διαπράξουν το έγκλημα. Είναι επίσης αναγκαίο να εξετάζουν εάν υπάρχουν άλλα στοιχεία που αποκλείουν τον καταλογισμό της ποινικής ευθύνης. Αφού καθορίσουν το ζήτημα του καταλογισμού της ποινικής ευθύνης είναι αναγκαίο να εφαρμόσουν την αρχή της αναλογικότητας στο πλαίσιο της οποίας πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ειδικότερες περιστάσεις που αφορούν στο παιδί καθώς και στο ευάλωτο καθεστώς του.
- 9 γ** Ενώ είναι αληθές ότι το άρθρο 1 ΣΤ δεν μνημονεύει τις πράξεις «τρομοκρατίας» και ότι προς το παρόν

δεν υπάρχει διεθνώς αποδεκτός ορισμός της έννοιας της «τρομοκρατίας» οι περισσότερες πράξεις που θεωρούνται «τρομοκρατικές» εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού αυτής της διάταξης. Ειδικότερα, εμπίπτουν κατά κανόνα στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (β) της Σύμβασης του 1951 τα εγκλήματα που τελούνται με μη πολιτικά κίνητρα, και είτε πλήττουν πολίτες είτε προκαλούν ή απειλούν να τους προκαλέσουν αδιάκριτη βλάβη.

Πρακτική Άσκηση Η

1. Πρέπει να αποκλεισθεί ο δικτάτορας από τη διεθνή προστασία;	
<p>Σε περιπτώσεις όπως είναι αυτή της άσκησης αυθόρμητα μπορεί να απαντήσει κάποιος θετικά: κάποιος άνθρωπος όπως είναι αυτός ο δικτάτορας, που ηγείται ενός καθεστώτος που είναι γνωστό για τις ευρείες κλίμακας παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αξίζει τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα. Αλλά επίσης, η «καταφατική απάντηση» σ' αυτήν την ερώτηση μπορεί να είναι λανθασμένη επειδή μπορεί να μην ανακύψει ζήτημα αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα.</p> <p>Κατ' αρχήν πρέπει να εξεταστεί εάν ο δικτάτορας έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης του 1951. Εφόσον δεν πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του ορισμού του πρόσφυγα το αίτημά του για άσυλο θα απορριφθεί. Οι ρήτρες αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 εφαρμόζονται μόνον εφόσον διαπιστωθεί ότι ο ενδιαφερόμενος πληροί τις προϋποθέσεις υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα.</p> <p>Επί τη βάση των πληροφοριών που παρέχονται συνοπτικά σε αυτήν την άσκηση είναι αμφισβητήσιμο εάν ο δικτάτορας πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στο άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951. Αναλύοντας τα στοιχεία του ορισμού του πρόσφυγα, ο εξεταστής θα πρέπει να διερευνήσει τα ακόλουθα ζητήματα:</p>	
α. Εκτός της χώρας καταγωγής ή συνήθους διαμονής	Το κριτήριο αυτό ικανοποιείται. Ο δικτάτορας βρίσκεται σε ευρωπαϊκή χώρα.
β. Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος	Το υποκειμενικό στοιχείο («φόβος») του ορισμού του πρόσφυγα πληρούται: ο δικτάτορας έχει υποβάλει αίτημα ασύλου. Ο δικτάτορας φοβάται ότι θα παραπεμφθεί σε δίκη εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του και ενόψει της δήλωσης των αρχών της χώρας αυτής είναι εύλογη αυτή η πιθανότητα. Πρέπει να εξεταστεί επίσης εάν υπό το φως των διαθέσιμων πληροφοριών για την κατάσταση στη χώρα καταγωγής είναι εύλογη η πιθανότητα να κινδυνεύσει από κακομεταχείριση.
γ. Δίωξη	Εάν επιστρέψει κινδυνεύει να παραπεμφθεί σε δίκη για παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου που διέπραξε όταν κυβερνούσε τη χώρα του. Κατ' αρχήν φαίνεται ότι κινδυνεύει από την άσκηση ποινικής δίωξης και όχι από δίωξη κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951. Αναφέρεται ότι η χώρα του έχει πλέον εκδημοκρατιστεί. Επομένως, χρειάζεται να

	<p>εξεταστεί εάν η δίκη του δικτάτορα και η τιμωρία που θα επιβληθεί είναι σύμφωνες με τα διεθνή κριτήρια για δίκαιη δίκη. Σε καταφατική περίπτωση δεν κινδυνεύει να υποστεί δίωξη, αλλά κινδυνεύει από την άσκηση ποινικής δίωξης για τα τελεσθέντα εγκλήματα. Φαίνεται ότι αυτή είναι η απάντηση στο ερώτημα αυτό και επομένως η ανάλυση σταματά σε αυτό το σημείο: ο δικτάτορας δεν πληροί τα κριτήρια για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Όμως, πρέπει να εξεταστεί εάν ο δικτάτορας κινδυνεύει να υποστεί δίωξη για άλλους λόγους, για παράδειγμα εάν κινδυνεύει η ζωή του ή η ακεραιότητά του από συγκεκριμένες ομάδες ή άτομα.</p> <p>Αν διαπιστωθεί ότι ο δικτάτορας κινδυνεύει να υποστεί δίωξη πρέπει να εξεταστεί εάν το κράτος έχει τη βούληση και τη δυνατότητα να τον προστατεύσει. Εάν τούτο είναι ανέφικτο, μπορεί ο δικτάτορας να πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα 1 Α (2) εφόσον διαπιστωθεί ότι οι νέες αρχές δεν ελέγχουν πλήρως τις δυνάμεις ασφαλείας ή κάποια μη κρατικά όργανα.</p>
<p>δ. Λόγοι της Σύμβασης του 1951</p>	<p>Εφόσον διαπιστωθεί ότι είναι εύλογη η πιθανότητα να υποστεί ο δικτάτορας μεταχείριση που συνιστά δίωξη είναι αναγκαίο να διερευνηθεί εάν ο σχετικός φόβος του οφείλεται σε κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης του 1951. Μπορεί να οφείλεται στις πολιτικές πεποιθήσεις αλλά επίσης στη συμμετοχή σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, για παράδειγμα εάν τόσο ο ίδιος όσο και άλλοι ανώτατοι αξιωματούχοι του καθεστώτος του είναι στόχοι εκδίκησης από όσους υπέφεραν από τη διακυβέρνησή τους ως «πρόσωπα υπεύθυνα για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου κατά τη διακυβέρνηση της χώρας από το προηγούμενο καθεστώς».</p>
<p>Εάν η παραπάνω ανάλυση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο δικτάτορας έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για κάποιον από τους λόγους της Σύμβασης του 1951 πρέπει εν συνεχεία να διερευνηθεί η υπόθεσή του υπό το φως των ρητρών αποκλεισμού.</p>	

2. Ποιες είναι οι ισχύουσες διατάξεις της Σύμβασης του 1951 σε αυτήν την υπόθεση;

Όπως προαναφέρθηκε, κατ' αρχήν εξετάζεται η υπόθεση του δικτάτορα υπό το φως των κριτηρίων υπαγωγής στο άρθρο 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951. Εάν διαπιστωθεί ότι πληροί τις προϋποθέσεις του ορισμού του πρόσφυγα πρέπει να διερευνηθεί εάν αποκλείεται από τη διεθνή προστασία δυνάμει του άρθρου 1 ΣΤ.

Ενώσω διακυβερνούσε τη χώρα οι δυνάμεις ασφαλείας διέπραξαν σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένων, ειδικότερα, βασανιστηρίων και εξωδικαστικών εκτελέσεων. Αυτές οι πράξεις υπάγονται στις παρακάτω κατηγορίες του άρθρου 1 ΣΤ:

- Άρθρο 1 ΣΤ (α) – εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας: αυτή η κατηγορία καλύπτει τις απάνθρωπες πράξεις που είναι εκτεταμένες ή συστηματικές και πλήττουν τους πολίτες.
- Άρθρο 1 ΣΤ (β) – σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα που διαπράχθηκαν εκτός της χώρας ασύλου πριν ο δικτάτορας εισέλθει σ' αυτήν: αυτή η κατηγορία καλύπτει σοβαρά εγκλήματα που διαπράχθηκαν από τις δυνάμεις ασφαλείας του κράτους και δεν συνιστούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Ακόμα και εάν οι λειτουργοί αυτών των εγκλημάτων ενήργησαν με πολιτικά κίνητρα (για παράδειγμα για να φιμώσουν την αντιπολίτευση) οι πράξεις αυτές δεν είναι πολιτικής φύσης καθώς ο σκοπός της τέλεσής τους δεν είναι σύμφωνος με τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες.
- Άρθρο 1 ΣΤ (γ) – πράξεις αντίθετες με τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών: σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου μπορεί να υπάγονται σε αυτήν τη ρήτρα που κατά κανόνα εφαρμόζεται μόνον σε όσους κατέχουν υψηλές θέσεις εξουσίας σε κάποιο κράτος ή κρατική οντότητα.

Στη συνέχεια πρέπει να καθοριστεί εάν ο δικτάτορας υπέχει ατομική ευθύνη για τις πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ. Επιβάλλεται να διερευνηθεί εάν για σοβαρούς λόγους πιστεύεται ότι διέπραξε τα προαναφερόμενα εγκλήματα ή ότι ευθύνεται για την τέλεσή τους από άλλους, για παράδειγμα επειδή συμμετείχε στο σχεδιασμό τους, επειδή παρότρυνε ή διέταξε τους δράστες να τα τελέσουν ή επειδή ασκούσε το ύπατο αξίωμα εξουσίας κατά τη διακυβέρνηση της χώρας. Εάν κριθεί ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις καταλογισμού της ποινικής ευθύνης η αρχή της αναλογικότητας δεν κωλύει τον αποκλεισμό του δικτάτορα από το καθεστώς του πρόσφυγα: σε παρόμοια περίπτωση η σοβαρότητα των διαπραχθέντων εγκλημάτων υπερισχύει του κινδύνου δίωξης που διατρέχει ο δικτάτορας στην περίπτωση επιστροφής του στη χώρα καταγωγής του.

Για λεπτομερειακή ανάλυση της εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 βλέπε τις Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία: Η Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, που εξέδωσε η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες το Σεπτέμβριο του 2003.

Πρακτική Άσκηση Θ

1. Ποια είναι τα ζητήματα που ανακύπτουν σε αυτήν την υπόθεση;	
Πρέπει να διερευνηθεί εάν ο Eric πληροί τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951. Επομένως είναι απαραίτητο να εξεταστούν δύο θέματα:	
<ul style="list-style-type: none"> i. Η υπαγωγή στα κριτήρια του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και, εφόσον πληρούνται, ii. Εάν τίθεται ζήτημα εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού που προβλέπει το άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951. 	
2. Δικαιούται ο Eric να αναγνωριστεί πρόσφυγας;	
i. Πληροί ο Eric τα κριτήρια υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα; Αναγράψτε τα σχετικά κριτήρια και εξετάστε εάν πληρούνται.	
a. Εκτός της χώρας καταγωγής ή συνήθους διαμονής	Το κριτήριο αυτό πληρούται.
β. Βάσιμος και δικαιολογημένος φόβος δίωξης	<p>Πληρούται το υποκειμενικό στοιχείο («φόβος»): ο Eric έχει υποβάλει αίτημα ασύλου στη Blueiland γιατί φοβάται ότι θα συλληφθεί.</p> <p>Ο Eric φοβάται ότι θα συλληφθεί εάν επιστρέψει στη Redland. Η βασιμότητα αυτού του φόβου πρέπει να αξιολογηθεί υπό το φως των διαθέσιμων πληροφοριών για την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής του. Από τις συνοπτικές πληροφορίες της υπόθεσης προκύπτει ότι αν ο Eric επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του είναι εύλογη η πιθανότητα να συλληφθεί και να υποστεί βασανιστήρια από κρατικά όργανα. Επομένως πληρούται και το αντικειμενικό στοιχείο.</p> <p>Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα δύο στοιχεία ο φόβος του Eric να συλληφθεί μπορεί να χαρακτηριστεί βάσιμος και δικαιολογημένος.</p>
γ. Δίωξη	<p>Πληρούται και αυτό το κριτήριο υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα.</p> <p>Όμως, είναι αναγκαίο να καθοριστεί εάν η σύλληψη και η ενδεχόμενη κράτηση αποτελούν νόμιμη στέρηση της ελευθερίας με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξης ή δίωξη κατά την έννοια της Σύμβασης του 1951. Ο Eric αναγνωρίζει ότι συμμετείχε σε ένα βίαιο συμβάν που κατέληξε στο θάνατο δύο πολιτών και στο σοβαρό τραυματισμό τριών άλλων. Ενόψει αυτών των πράξεων θεμιτά οι αρχές της Redland μπορούν να διατάξουν τη σύλληψη και την κράτησή του και να ασκήσουν σε βάρος του ποινική δίωξη. Όμως, όπως προαναφέρθηκε, είναι εύλογη η</p>

		πιθανότητα να εκτεθεί ο Eric σε απειλές κατά της ζωής του και της προσωπικής του ακεραιότητας (με τη μορφή των βασανιστηρίων και του κινδύνου της εξαφάνισής του) στην περίπτωση επιστροφής του στη Redland. Αναμφισβήτητα αυτή η μεταχείριση συνιστά δίωξη.
δ. Λόγοι της Σύμβασης του 1951		Ο Eric έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων.
Πληρούνται τα κριτήρια υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα;		ΝΑΙ
Ανακύπτει ζήτημα εφαρμογής ρήτρας αποκλεισμού σε αυτήν την υπόθεση;		ΝΑΙ (βλέπε στη συνέχεια στο «στάδιο 1ο» της ανάλυσης)
Εάν ναι ποια είναι η διάταξη της Σύμβασης του 1951 που πρέπει να εφαρμοστεί;		Η διάταξη του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951.
Καταγράψτε τα στάδια της ανάλυσης που αφορά στην εφαρμογή της ρήτρας αποκλεισμού και σημειώστε τα θέματα που πρέπει να εξεταστούν σε καθένα από αυτά		
Στάδιο 1ο Τίθεται ζήτημα αποκλεισμού;		<p>Ναι. Από τους ισχυρισμούς του Eric συνάγεται ότι πρέπει να διερευνηθεί η υπόθεσή του υπό το φως των ρητρών αποκλεισμού: υποστήριξε ότι συμμετείχε προσωπικά σε βίαιο συμβάν που προκάλεσε το θάνατο δύο πολιτών και το σοβαρό τραυματισμό τριών άλλων καθώς και σε οργάνωση που αναλαμβάνει την ευθύνη πράξεων που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού.</p> <p>Άρα, υπάρχουν ενδείξεις ότι Eric μπορεί να έχει τελέσει πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ και επομένως είναι αναγκαίο να εξεταστεί εάν συντρέχει λόγος αποκλεισμού του από το καθεστώς του πρόσφυγα.</p>
Στάδιο 2ο Εμπίπτουν οι πράξεις που τέλεσε ο Eric στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ;		<p>Ναι.</p> <p>Ο αποκλεισμός του Eric από τη διεθνή προστασία μπορεί να στηριχθεί στη συμμετοχή του στην πυροδότηση βόμβας σε παγιδευμένο αυτοκίνητο, που βρισκόταν σε πολυσύχναστο δρόμο, και με στόχο στρατιωτικό αυτοκίνητο προκάλεσε το θάνατο δύο πολιτών καθώς και το σοβαρό τραυματισμό τριών στρατιωτών.</p> <p>Το συμβάν αυτό πρέπει να εξεταστεί υπό το φως της σχετικής ρήτρας του άρθρου 1 ΣΤ.</p>

	<p>Από τα στοιχεία της πρακτικής άσκησης προκύπτει ότι το σχετικό περιστατικό δεν έλαβε χώρα σε συνθήκες πολέμου. Άρα δεν εφαρμόζεται το άρθρο 1 ΣΤ (α) που αφορά στα εγκλήματα πολέμου. Με βάση τις πληροφορίες της πρακτικής άσκησης το βίαιο συμβάν δεν υπάγεται σε καμιά από τις άλλες κατηγορίες εγκλημάτων αυτής της διάταξης – εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εγκλήματα κατά της ειρήνης. Το ίδιο ισχύει και για το άρθρο 1 ΣΤ (γ) – πράξεις αντίθετες με τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών – καθώς δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι οι σχετικές πράξεις επηρέασαν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.</p> <p>Επομένως, είναι απαραίτητο να εξεταστεί εάν το υπό κρίση συμβάν στο οποίο συμμετείχε ο Eric υπάγεται στη διάταξη του άρθρου 1 ΣΤ (β) και ειδικότερα πρέπει να διερευνηθεί εάν:</p> <p>Συνιστά σοβαρό έγκλημα: όλες σχεδόν οι έννομες τάξεις χαρακτηρίζουν σοβαρό έγκλημα το θάνατο δύο ανθρώπων και το σοβαρό τραυματισμό τριών άλλων με την πυροδότηση εκρηκτικού μηχανισμού.</p> <p>Είναι μη πολιτικό έγκλημα: διαφαίνεται ότι ήσαν πολιτικά τα κίνητρα των πράξεων που τελέστηκαν αλλά δεδομένης της έλλειψης σαφούς και άμεσης σχέσης μεταξύ του εγκλήματος και του επιδιωκόμενου πολιτικού στόχου (η πυροδότηση βόμβας σε παγιδευμένο αυτοκίνητο στην πρωτεύουσα ενέχει τον κίνδυνο της αδιάκριτης βλάβης πολιτών και προκάλεσε πράγματι το θάνατο δύο ανθρώπων) οι πράξεις αυτές δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του πολιτικού κινήτρου και της αναλογικότητας που απαιτεί το άρθρο 1 ΣΤ (β) για να χαρακτηριστεί το έγκλημα πολιτικό.</p> <p>Επίσης, πληρούνται και οι άλλες δύο προϋποθέσεις για την εφαρμογή αυτής της διάταξης (δηλαδή η τέλεση του εγκλήματος εκτός της χώρας ασύλου και πριν την εισδοχή σε αυτήν).</p> <p>Άρα, ο θάνατος δύο πολιτών και ο σοβαρός τραυματισμός των τριών στρατιωτών είναι σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα κατά την έννοια της διάταξης του άρθρου 1 ΣΤ (β).</p> <p>Πρέπει επίσης να εξεταστεί εάν υπάρχουν σαφείς και αξιόπιστες πληροφορίες ικανές να επιβεβαιώσουν τη σχέση του αιτούντα άσυλο με τις προαναφερθείσες πράξεις. Στην περίπτωση αυτή η σχέση αυτή αποδεικνύεται από τους ισχυρισμούς του Eric που θεωρούνται αξιόπιστοι.</p>
--	--

<p>Στάδιο 3ο Είναι προσωπικά υπεύθυνος ο αιτών άσυλο για τις εν λόγω πράξεις;</p>	<p>Ναι.</p> <p>Με τις πράξεις του ο Eric παρείχε ουσιαστική συνδρομή στην τέλεση του εγκλήματος που προκάλεσε το θάνατο των δύο πολιτών και το σοβαρό τραυματισμό των τριών στρατιωτών και μάλιστα φαίνεται ότι ενήργησε με τον τρόπο αυτό γνωρίζοντας ότι οι πράξεις του θα επηρέαζαν καθοριστικά την ολοκλήρωσή του. Επομένως, υπέχει προσωπική ευθύνη για την τέλεση του εγκλήματος συνδράμοντας ή συμμετέχοντας στην πραγμάτωσή του.</p> <p>Από τα στοιχεία της πρακτικής άσκησης δεν ροκύνονται περιστάσεις που μπορεί να αποκλείουν την προσωπική ευθύνη του Eric στην τέλεση του εγκλήματος (για παράδειγμα έλλειψη του υποκειμενικού στοιχείου ή βίαιη ένσταση) – όμως η αρχή ασύλου μπορεί να εξετάσει την πιθανή ύπαρξη παρόμοιων στοιχείων.</p>
<p>Στάδιο 4ο Αρχή της αναλογικότητας</p>	<p>Οι πράξεις για τις οποίες καθορίστηκε η ευθύνη του Eric είναι σοβαρά εγκλήματα. Όπως σημειώνεται στην παράγραφο 78 των Κατευθυντήριων Οδηγιών της UNHCR για την Εφαρμογή του Άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 όταν κάποιος με πρόθεση προκαλεί το θάνατο ή τον τραυματισμό πολιτών ως μέσο εκβιασμού της κυβέρνησης ή του άμαχου πληθυσμού είναι μάλλον απίθανο να ωφεληθεί από την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας.</p>
<p>Εφαρμόζεται στην υπόθεση αυτή κάποια ρήτρα αποκλεισμού της Σύμβασης του 1951;</p>	<p>ΝΑΙ</p> <p>Όμως, η Blueland έχει κυρώσει κάποια διεθνή κείμενα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ο Eric δεν δικαιούται την προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα. Όμως, βάσει των διεθνών κειμένων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς εθιμικού δικαίου μπορεί να απολαμβάνει προστασία από την επιστροφή στα σύνορα εδαφών όπου κινδυνεύει να βασανιστεί.</p>

Κεφάλαιο 4

Παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα

Στοιχεία – κλειδιά

Η κατανόηση της έννοιας της παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα

Η ενημέρωση για τους τύπους των καταστάσεων όπου εφαρμόζεται η παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα

Η ανάλυση της σχέσης της παύσης με τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα

Στο παρόν κεφάλαιο περιγράφονται οι συνθήκες παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα είτε εξαιτίας εκούσιων ενεργειών του ενδιαφερόμενου είτε εξαιτίας θεμελιωδών αλλαγών που συμβαίνουν στη χώρα καταγωγής. Επίσης, εξετάζεται η σχέση της παύσης με τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και αναλύεται η διαφορά της παύσης από την ακύρωση ή την ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα.

4.1 Εισαγωγή

Κατά το διεθνές δίκαιο το καθεστώς του πρόσφυγα είναι κατ' αρχήν προσωρινό. Όταν ο πρόσφυγας είναι σε θέση να επιστρέψει με ασφάλεια στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής του και να επανεγκατασταθεί σε αυτήν ή όταν αποκτά την προστασία που συνεπάγεται η κτήση της ιθαγένειας μιας άλλης χώρας δεν δικαιολογείται ούτε είναι αναγκαία η διεθνή προστασία. Σε αυτές τις περιπτώσεις το κράτος ασύλου ή η UNHCR μπορεί να αποφασίσει την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι προϋποθέσεις για τη λήψη παρόμοιας απόφασης αναφέρονται εξαντλητικά στις αποκαλούμενες «**ρήτρες παύσης**» του άρθρου 1 Γ της Σύμβασης του 1951. Παρόμοιες ρήτρες περιλαμβάνει επίσης η παράγραφος 6 Α του Καταστατικού του 1950 της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Η παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα απαιτεί την έκδοση απόφασης. Οδηγεί στην απώλεια του καθεστώτος του πρόσφυγα. Λαμβάνοντας υπόψη τις σημαντικές συνέπειες της παύσης για τον ενδιαφερόμενο – ειδικότερα την παύση της προστασίας από την επαναπροώθηση που προβλέπει το άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951 (βλέπε σχετικά το υπο-κεφάλαιο 1.6.1 του κεφαλαίου 1) – η εφαρμογή της απαιτεί προσεκτική εξέταση της συνδρομής των σχετικών κριτηρίων. Οι ρήτρες παύσης πρέπει να ερμηνεύονται συστατικά και να εφαρμόζονται στο πλαίσιο διαδικασιών που διέπονται από τις ανάλογες εγγυήσεις, συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας του ενδιαφερόμενου να προσφύγει κατά της εφαρμογής της ρήτρας παύσης στην περίπτωση του.

4.2 Συνθήκες που οδηγούν στην εφαρμογή της παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα

Οι ρήτρες παύσης του άρθρου 1 Γ καλύπτουν δύο κατηγορίες περιπτώσεων:

4.2.1 Παύση που στηρίζεται σε εκούσιες ενέργειες του πρόσφυγα

Παύει η ανάγκη διεθνούς προστασίας όταν αλλάζει η προσωπική κατάσταση του πρόσφυγα εξαιτίας εκούσιων ενεργειών του που αναδεικνύουν ότι δεν έχει πλέον ανάγκη την προστασία που παρέχει το καθεστώς του πρόσφυγα. Οι συνθήκες της παύσης αυτής της κατηγορίας απαριθμούνται εξαντλητικά στο άρθρο 1 Γ παρ. 1 έως 4 της Σύμβασης του 1951 που προβλέπουν ότι η Σύμβαση του 1951 παύει να εφαρμόζεται στους πρόσφυγες :

«(1) Εάν έχω εκ νέου οικειοθελώς χρήσει της προστασίας της χώρας ης έχουν την υπηκοότητα, ή

(2) εάν μετά την απώλειαν της υπηκοότητος αυτών, οικειοθελώς επανέκτησαν ταύτην, ή

(3) εάν απέκτησαν νέαν υπηκοότητα και απολαύουν της υπό της χώρας της νέας αυτών υπηκοότητος παρεχομένης προστασίας, ή

(4) εάν επέστρεψαν οικειοθελώς προς εγκατάστασιν εις την χώραν ην είχαν εγκαταλείψει ή εκτός των συνόρων της οποίας παρέμενον φοβούμενοι διωγμόν».

Οι ρήτρες παύσης αυτής της κατηγορίας εφαρμόζονται μόνο σε εξατομικευμένη βάση. Για περαιτέρω οδηγίες για τα κριτήρια εφαρμογής του άρθρου 1 Γ (1-4) βλέπε παραγράφους 111 έως 134 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και το από 16.4.1999 έγγραφο της UNHCR, Οι Ρήτρες Παύσης: Κατευθυντήριες Αρχές για την Εφαρμογή τους.

4.2.2 Παύση που στηρίζεται στις θεμελιώδεις αλλαγές που έχουν συμβεί στη χώρα καταγωγής

Το άρθρο 1 Γ (5) και (6) της Σύμβασης του 1951 προβλέπει την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα:

«(5) εάν δεν δύνανται πλέον να εξακολουθούν αποποιούμενοι την υπό της χώρας της υπηκοότητος αυτών παρεχομένην προστασίαν, δεδομένου ότι έχουν παύσει υφιστάμενοι αι προϋποθέσεις συνεπεία των οποίων ανεγνωρίσθησαν. Σημειωτέον πάντως ότι αι διατάξεις του παρόντος εδαφίου δεν εφαρμόζονται εις την περίπτωσην πρόσφυγος εμπύπντος εις την παράγραφον Α του άρθρου τούτου και δυναμένου να επικαλεσθή επιτακτικούς λόγους αναφερομένους εις προγενεστέρας διώξεις, ίνα αρνηθή να απολαύση της υπό της χώρας της υπηκοότητος αυτού παρεχομένης προστασίας.

(6) εάν προκειμένου περί προσώπων μη κεκτημένων υπηκοότητα τινά δύνανται ταύτα να επιστρέψουν εις την χώραν ένθα είχαν την συνήθη αυτών διαμονήν, δεδομένου ότι αι προϋποθέσεις συνεπεία των οποίων ανεγνωρίσθησαν ως πρόσφυγες, έχουν παύσει υφιστάμενοι.

Σημειωτέον πάντως ότι αι διατάξεις του παρόντος εδαφίου δεν εφαρμόζονται εις την περίπτωσην πρόσφυγος εμπύπντος εις την παράγραφον Α του άρθρου τούτου και δυναμένου να επικαλεσθή επιτακτικούς λόγους αναφερομένους εις προγενεστέρας διώξεις ίνα αρνηθή να επιστρέψη εις την χώραν ένθα είχε την συνήθη αυτού διαμονήν».

Οι λόγοι φόβου διώξης που οδήγησαν στην αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα μπορεί να εκλείψουν όταν είναι θεμελιώδεις, σταθερές και βιώσιμες οι αλλαγές που επέρχονται στις αντικειμενικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης συνήθους διαμονής του πρόσφυγα. Όταν πληρείται αυτή η προϋπόθεση δεν είναι πλέον αναγκαία η διεθνή προστασία. Το άρθρο 1 Γ (5) και (6) της Σύμβασης του 1951 περιλαμβάνει τις αποκαλούμενες «γενικές ρήτρες παύσης».

Τόσο η διάταξη της παραγράφου (5) όσο και η διάταξη της παραγράφου (6) του άρθρου 1 Γ προβλέπουν μια εξαίρεση. Η εξαίρεση αυτή επιτρέπει στον πρόσφυγα να αρνηθεί την υπαγωγή στην προστασία της χώρας καταγωγής του επικαλούμενος «επιτακτικούς λόγους που αναφέρονται στις προηγούμενες διώξεις που έχει υποστεί». Στην περίπτωση αυτή συγκεκριμένες συνθήκες δικαιολογούν και καθιστούν αναγκαία τη συνέχιση της διεθνούς προστασίας παρότι ο θεμελιώδης χαρακτήρας των αλλαγών που έχουν συμβεί στη χώρα καταγωγής του πρόσφυγα αναδεικνύει ότι δεν είναι απαραίτητο το σχετικό προστατευτικό καθεστώς.

Οι ρήτρες παύσης του Καταστατικού του 1950 της UNHCR δεν προβλέπουν την εξαίρεση των «επιτακτικών λόγων». Όμως, η εξαίρεση εκφράζει μια γενικότερη ανθρωπιστική αρχή, σύμφωνα με την οποία δεν μπορεί να αναμένεται να επαναπατριστεί ο πρόσφυγας ή τα μέλη της οικογένειάς του που έχουν υποφέρει αποτρόπαιες μορφές διώξεων. Η παύση που στηρίζεται στις θεμελιώδεις αλλαγές που διαπιστώνονται στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης συνήθους διαμονής μπορεί να αποφασίζεται σε εξατομικευμένη βάση, αν και στις περισσότερες περιπτώσεις οι ρήτρες «συνθηκών παύσης» εφαρμόζονται σε ομαδική βάση, με την κήρυξη «γενικής παύσης».

Σημειώνεται ότι στην περίπτωση που ο θεμελιώδης χαρακτήρας των αλλαγών που έχουν επέλθει στη χώρα καταγωγής οδηγεί στην κήρυξη γενικής παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να παρέχεται στους ενδιαφερόμενους πρόσφυγες η δυνατότητα να προβάλουν τις αντιρρήσεις τους για την εφαρμογή αυτής της ρήτρας παύσης και να επικαλεστούν τους «επιτακτικούς λόγους» που δικαιολογούν την αναγκαιότητα της διεθνούς προστασίας λόγω βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης. Μπορεί να υπάρξουν περιπτώσεις όπου μερικές ομάδες πρέπει να εξαιρεθούν από τη «γενική παύση» επειδή συνεχίζουν να διατρέχουν κίνδυνο δίωξης.

Περαιτέρω οδηγίες για την εφαρμογή των «γενικών ρητρών παύσης» συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής της εξαίρεσης «των επιτακτικών λόγων» παρέχουν οι Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR: Παύση του Καθεστώτος του Πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 1 Γ (5) και (6) της Σύμβασης για το Καθεστώς των Προσφύγων (Οι γενικές ρήτρες παύσης) που εκδόθηκαν στις 10.2.2003.

4.3 Παύση και καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα

Η παύση δεν αποτελεί μέρος της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Το άρθρο 1 Γ της Σύμβασης του 1951 εφαρμόζεται μόνον σε όσους έχουν αναγνωρισθεί πρόσφυγες. Δεν είναι ρήτρα αποκλεισμού και δεν πρέπει να εφαρμόζεται στη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα όπου το πρώτο ερώτημα είναι εάν ο αιτών άσυλο πληροί τα κριτήρια του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης του 1951 και το δεύτερο, ανάλογα με την περίπτωση, εάν η υπόθεσή του υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής μιας από τις ρήτρες αποκλεισμού του άρθρου 1 Δ, 1 Ε ή 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951.

Όμως, κάποιοι τύποι συμπεριφοράς των αιτούντων άσυλο, που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα αν αυτό είχε αναγνωριστεί στο πρώτο στάδιο τους, επιδρούν καθοριστικά στη διαδικασία καθορισμού των αναγκών τους για διεθνή προστασία. Για παράδειγμα, συχνές επισκέψεις στη χώρα όπου ο αιτών άσυλο ι-

σχυρίζεται ότι έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης μπορεί να δημιουργεί αμφιβολίες για την αξιοπιστία του σχετικού ισχυρισμού του και / ή για το βάσιμο και δικαιολογημένο χαρακτήρα του φόβου δίωξης. Επίσης, οι ενέργειες του αιτούντα άσυλο για την έκδοση ή την ανανέωση του εθνικού του διαβατηρίου μπορεί να σημαίνουν ότι επιθυμεί και δύναται να υπαχθεί στην προστασία της χώρας του (βλέπε σχετικά ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 2.2.5 του κεφαλαίου 2).

Υπογραμμίζεται ότι η κήρυξη γενικής παύσης δεν πρέπει να παρακωλύει την καταγραφή νέων αιτημάτων ασύλου είτε κατά το χρόνο έκδοσης της σχετικής απόφασης είτε μεταγενέστερα. Επιπλέον, η κήρυξη γενικής παύσης δεν πρέπει να αποτελεί βάση για το χαρακτηρισμό μιας χώρας ως «ασφαλούς» στο πλαίσιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα (για την έννοια της «ασφαλούς χώρας καταγωγής» βλέπε στη συνέχεια στο υπο-κεφάλαιο 5.3.1.1 του κεφαλαίου 5). Η κήρυξη γενικής παύσης για τους πρόσφυγες που κατάγονται από τη συγκεκριμένη χώρα δεν μπορεί να στερεί από όσους αναχωρούν από αυτήν τη δυνατότητα πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου, όταν η ιδιαιτερότητα της κατάστασής τους δικαιολογεί τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τούτο μπορεί να ισχύει για παράδειγμα όταν κάποιος έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης από ιδιώτες ή ομάδες που η κυβέρνηση αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να ελέγξει (για παράδειγμα γυναίκες που κινδυνεύουν από ενδο-οικογενειακή βία που συνιστά δίωξη ή από την πρακτική της κλειτοριδεκτομής).

4.4 Διάκριση της παύσης από την ακύρωση ή την ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα

Το καθεστώς του πρόσφυγα που χορηγήθηκε επειδή ο ενδιαφερόμενος πληροί τις προϋποθέσεις υπαγωγής στο προστατευτικό καθεστώς της Σύμβασης του 1951 παύει όταν συντρέχει μια από τις προϋποθέσεις που απαριθμεί το άρθρο 1 Γ της Σύμβασης του 1951. Η παύση διαφέρει από την ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα, με την οποία κηρύσσεται ανίσχυρη η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα επειδή ο ενδιαφερόμενος δεν πληροί τις σχετικές προϋποθέσεις. Η ακύρωση δικαιολογείται όταν με κατάλληλες διαδικασίες διαπιστώνεται ότι ο ενδιαφερόμενος δεν πληρούσε τα κριτήρια υπαγωγής στον ορισμό του πρόσφυγα ή ότι κατά τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις εφαρμογής κάποιας ρήτρας αποκλεισμού.

Τόσο η παύση όσο και η ακύρωση πρέπει να διακρίνονται από την ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα, δηλαδή από την αφαίρεση του καθεστώτος του πρόσφυγα από τον ενδιαφερόμενο του οποίου η συμπεριφορά μετά την αναγνώριση υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (α) ή (γ) της Σύμβασης του 1951.

Περίληψη

Παύση

- Αναφέρεται στην απόφαση με την οποία τερματίζεται πανηγυρικά το καθεστώς του πρόσφυγα επειδή δεν είναι πλέον αναγκαία ούτε δικαιολογείται η διεθνής προστασία.
- Οι προϋποθέσεις που δικαιολογούν την απόφαση παύσης απαριθμούνται εξαντλητικά στις «ρήτρες παύσης» του άρθρου 1 Γ της Σύμβασης του 1951.
- Παύση σημαίνει την απώλεια του καθεστώτος του πρόσφυγα και των δικαιωμάτων που εμπεριέχει (συμπεριλαμβανομένης ειδικότερα της απώλειας της προστασίας από την επαναπροώθηση που προβλέπει το άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951 και το διεθνές εθιμικό δίκαιο).
- Η παύση μπορεί να κηρυχθεί από τη χώρα ασύλου ή από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είτε σε εξατομικευμένη είτε σε ομαδική βάση («γενική παύση»).
- Διαδικαστικές εγγυήσεις είναι αναγκαίες, συμπεριλαμβανομένης ειδικότερα της δυνατότητας των ενδιαφερομένων να προσφεύγουν κατά της απόφασης που παύει το καθεστώς τους ως προσφύγων.

Λόγοι Παύσης κατά τη Σύμβαση του 1951

Παύση που στηρίζεται σε ενέργειες των προσφύγων

- Το άρθρο 1 Γ (1-4) προβλέπει τη δυνατότητα παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα εξαιτίας κάποιων εκούσιων ενεργειών του πρόσφυγα που επιφέρουν αλλαγή της προσωπικής του κατάστασης με την έννοια ότι δεν έχει πλέον ανάγκη τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι ενέργειες αυτές του πρόσφυγα είναι:
 1. Εκ νέου οικειοθελής χρήση της προστασίας της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα,
 2. Οικειοθελής επανάκτηση της υπηκοότητάς τους,
 3. Κτήση νέας υπηκοότητας και απόλαυση της προστασίας της χώρας της νέας υπηκοότητας,
 4. Οικειοθελής εγκατάσταση στη χώρα που είχε εγκαταλείψει ή εκτός της οποίας παρέμενε φοβούμενος δίωξη.

Παύση που στηρίζεται στις θεμελιώδεις μεταβολές της κατάστασης στη χώρα καταγωγής

- Οι διατάξεις των παραγράφων (5) και (6) του άρθρου 1 Γ, οι αποκαλούμενες «γενικές ρήτρες παύσης», προβλέπουν την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα όταν εκλείπουν οι προϋποθέσεις που οδήγησαν στην αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα.
- Προϋπόθεση για την εφαρμογή αυτών των ρητρών παύσης είναι η θεμελιώδης, σταθερή και βιώσιμη αλλαγή των αντικειμενικών συνθηκών στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης συνήθους διαμονής του πρόσφυγα.
- Οι διατάξεις των παραγράφων (5) και (6) του άρθρου 1 Γ προβλέπουν εξαιρέσεις που επιτρέπουν στον πρόσφυγα να αρνηθεί την υπαγωγή του στην προστασία της χώρας καταγωγής ή προηγούμενης συνήθους διαμονής του επικαλούμενος τις ειδικότερες περιστάσεις της υπόθεσής του που συνίστανται στους «επιτακτικούς λόγους που οφείλονται στην προηγούμενη δίωξη που έχει υποστεί».

Παύση και καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα

- Η παύση δεν αποτελεί μέρος της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τα κριτήρια του άρθρου 1 Γ δεν πρέπει να εφαρμόζονται στη διαδικασία αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα.
- Η κήρυξη «γενικής παύσης» δεν μπορεί να κωλύει την πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου ούτε μπορεί να χρησιμοποιείται ως δικαιολογητική βάση για να χαρακτηριστεί «ασφαλής» μια χώρα καταγωγής κατά την εφαρμογή της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Βασική Βιβλιογραφία

UNHCR, Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων, παράγραφοι 118 έως 139, Αθήνα 2004¹.

UNHCR, Ρήτρες Παύσης: Κατευθυντήριες Αρχές για την Εφαρμογή τους², 26.4.1999.

UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία: Παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 1 Γ (5) και (6) Της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (Οι «γενικές ρήτρες παύσης»)³, 10.2.2003.

1. Διατίθεται σε έντυπη μορφή από την Αντιπροσωπεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

2. Διατίθεται σε έντυπη μορφή από την Αντιπροσωπεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

3. Δημοσιευμένες σε Επετηρίδα Δικαίου Προσφύγων και Αλλοδαπών 2003, σελ. 25. Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμες και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

Κεφάλαιο 4 – Ασκήσεις

Επανάληψη:

1. Το καθεστώς του πρόσφυγα που αναγνωρίζει η χώρα υποδοχής ή η UNHCR παραμένει δια βίου ισχυρό ανεξάρτητα από τις μεταβολές των συνθηκών που επέρχονται στη χώρα καταγωγής του. **Σωστό ή λάθος.** Αιτιολογείστε την απάντησή σας.
2. Σύμφωνα με πληροφορίες δεν είχε βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης ο αιτών άσυλο στον οποίο η χώρα υποδοχής αναγνώρισε το καθεστώς του πρόσφυγα πριν από τέσσερις μήνες. Ενόψει αυτών των πληροφοριών οι αρχές υποχρεούνται (σημειώστε τη σωστή απάντηση):
 - α. Να εφαρμόσουν μια ρήτρα αποκλεισμού.
 - β. Να εξετάσουν εάν υπάρχουν επαρκείς βάσιμοι λόγοι για την εφαρμογή της διαδικασίας ακύρωσης του καθεστώτος του πρόσφυγα.
 - γ. Να εφαρμόσουν διαδικασία για την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα.
 - δ. Να κηρύξουν άκυρη και ανίσχυρη την απόφαση αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα χωρίς περαιτέρω διαδικασίες.
3. Ένα πρόσφυγας ταξίδεψε για μια μέρα στη χώρα καταγωγής του για να επισκεφθεί μια ηλικιωμένη θεία του και να διαπιστώσει πώς είναι η κατάσταση που επικρατεί σ' αυτήν, εάν δηλαδή είναι επικίνδυνο να επιστρέψει σ' αυτήν. Είναι ορθό να εφαρμοστεί η ρήτρα παύσης σ' αυτήν την υπόθεση; **Ναι ή όχι;** Αιτιολογείστε την απάντησή σας.

Πρακτική Άσκηση I

Η Fatima είναι πολίτης της Meridia. Πριν οκτώ χρόνια ξέσπασαν στη χώρα της ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ διαφορετικών εθνοτικών ομάδων. Μετά από περίπου δέκα οκτώ μήνες η Fatima αναχώρησε για την Arcadia όπου της χορηγήθηκε το καθεστώς του πρόσφυγα κατά τη Σύμβαση του 1951 επειδή είχε βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης λόγω της εθνικότητάς της και των πολιτικών πεποιθήσεων που της απέδιδαν οι αρχές της χώρας της. Από την άφιξή της στην Arcadia οι αρχές της χορήγησαν προσωρινή άδεια διαμονής που ανανεώνεται ετησίως. Πρόσφατα η Fatima επικοινωνήσε με το αρμόδιο για την ανανέωση της άδειας διαμονής της γραφείο και ενημερώθηκε ότι έπρεπε να προσέλθει για συνέντευξη με αξιωματούχο της Αρχής Ασύλου της Arcadia για να καθοριστεί εάν πρέπει να εφαρμοστεί στην περίπτωση της η ρήτρα παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Πριν από τρία χρόνια σταμάτησαν οι εχθροπραξίες στη Meridia, υπογράφηκε συμφωνία ειρήνης και εν συνεχεία διεξήχθησαν εκλογές. Πρόσφατα, οι αρχές της Arcadia άρχισαν να ενθαρρύνουν τους πρόσφυγες να επαναπατριστούν προσφέροντάς τους γενναιόδωρο «πακέτο επαναπατρισμού» ως βοήθεια για την επανεγκατάσταση στη χώρα καταγωγής τους. Κάποιοι πρόσφυγες επέστρεψαν αλλά ξέσπασαν βίαια επεισόδια όπου κάποιοι από τους επαναπατρισθέντες δέχθηκαν επίθεση ένοπλων ομάδων που είχαν εμπλακεί στις εχθροπραξίες.

Διαρκώντας του πολέμου στη Meridia η Fatima υπήρξε κατ' επανάληψη θύμα βιασμού από στρατιώτες. Έμεινε έγκυος και έκανε έκτρωση. Τον περασμένο χρόνο οι αρχές της Meridia εξέδωσαν στη Fatima διαβατήριο προκειμένου να επιστρέψει στην πατρίδα της και να καταθέσει ως μάρτυρας σε δίκη πρώην αξιωματικού που κατηγορείται για εγκλήματα πολέμου που διέπραξε όταν μαίνονταν οι εχθροπραξίες στη Meridia. Δεν επιθυμεί να επιστρέψει στη Meridia.

1. Κατά την άποψή σας οι περιστάσεις της υπόθεσης της Fatima δικαιολογούν την εφαρμογή της παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα; Αναγράψτε τις σχετικές διατάξεις της Σύμβασης του 1951 και συζητήστε τα θέματα που πρέπει να εξεταστούν.

2. Πρέπει να παύσει το καθεστώς του πρόσφυγα της Fatima εάν επιστρέψει στη Meridia για να καταθέσει στη δίκη;

Απαντήσεις στις Ασκήσεις του Κεφαλαίου 4

Επανάληψη :

- 1 Λάθος** Κατ' αρχήν το καθεστώς του πρόσφυγα είναι προσωρινό: όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που απαριθμούνται εξαντλητικά στο άρθρο 1 Γ της Σύμβασης του 1951 μπορεί να παύσει επειδή δεν είναι πλέον αναγκαία ούτε δικαιολογείται η διεθνής προστασία που παρέχει. Η σχετική απόφαση πρέπει να λαμβάνεται κατ' εφαρμογή θεσμοθετημένης διαδικασίας που παρέχει στους ενδιαφερόμενους τη δυνατότητα να προβάλουν τους λόγους για τους οποίους αντιτίθενται στην εφαρμογή της ρήτηρας παύσης στην περίπτωση τους.
- 2 β** Οι αρχές της χώρας ασύλου (ή η UNHCR όταν πρόκειται για πρόσφυγες εντολής) οφείλουν να εξετάζουν εάν συντρέχουν επαρκείς λόγοι για την ακύρωση του καθεστώτος του πρόσφυγα – δηλαδή για την έκδοση απόφασης με την οποία κηρύσσεται αναδρομικά ανίσχυρη η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα – όταν αξιόπιστες πληροφορίες δημιουργούν αμφιβολίες για την ορθότητα της οριστικής απόφασης με την οποία αναγνωρίστηκε η ανάγκη παροχής της διεθνούς προστασίας. Υπενθυμίζεται ότι για την έκδοση της σχετικής απόφασης πρέπει να εφαρμόζεται θεσμοθετημένη διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας οι αρχές ή η UNHCR υποχρεούνται να αποδείξουν ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις ακύρωσης και ο ενδιαφερόμενος δικαιούται να λάβει γνώση, να εξετάσει και να αντικρούσει τα σχετικά στοιχεία.
- 3 Όχι** Η σύντομη επίσκεψη στη χώρα καταγωγής για επιτακτικούς οικογενειακούς λόγους και για την αξιολόγηση της κατάστασης δεν αποτελεί επαρκή λόγο για την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα του ενδιαφερόμενου. Αυτή η συμπεριφορά δεν σημαίνει ότι οικειοθελώς υπήχθη ο ενδιαφερόμενος στην προστασία της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα ούτε ότι οικειοθελώς εγκαταστάθηκε εκ νέου σ' αυτήν.

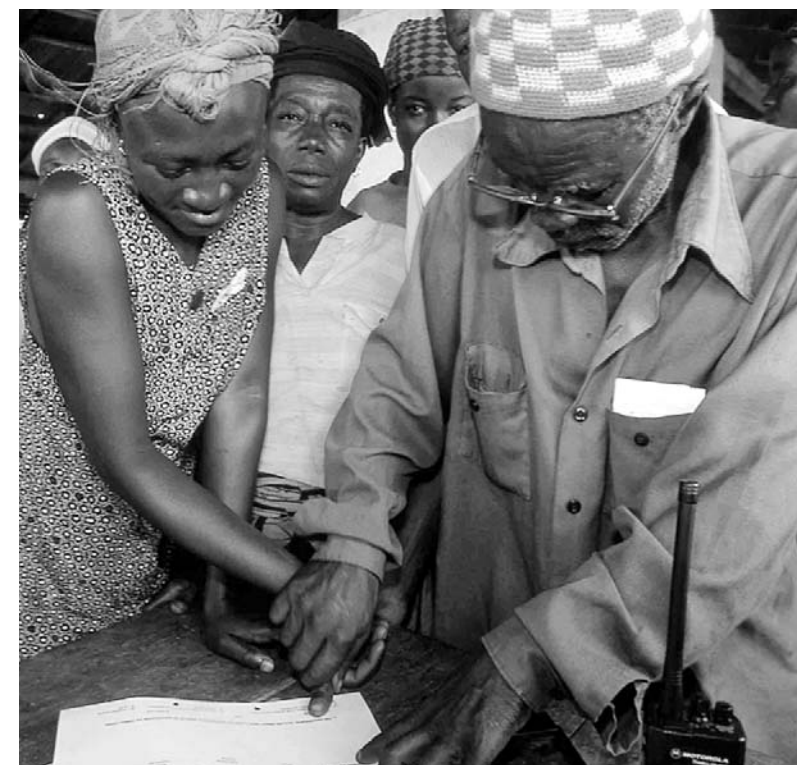
Πρακτική Άσκηση I

1. Δικαιολογούν οι περιστάσεις την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα της Fatima;	
Στην περίπτωση αυτή είναι αναγκαίο να εξεταστεί εάν οι αλλαγές στη χώρα καταγωγής δικαιολογούν την εφαρμογή της ρήτηρας των «συνθηκών παύσης» και σε καταφατική περίπτωση εάν η Fatima δικαιούται να συνεχίζει να απολαμβάνει τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα για επιτακτικούς λόγους.	
Επίσης πρέπει να ερευνηθεί εάν η έκδοση διαβατηρίου στη Fatima από τις αρχές της Meridia συνιστά επαρκή λόγο για την παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα.	
Επομένως πρέπει να εξεταστεί η εφαρμογή των ακόλουθων διατάξεων της Σύμβασης του 1951.	
Άρθρο 1 Γ (5) της Σύμβασης του 1951	Για να εφαρμοστεί αυτή η ρήτρα παύσης οι αλλαγές στη χώρα καταγωγής πρέπει να είναι θεμελιώδεις, σταθερές και βιώσιμες, να επιδρούν στους λόγους που προκάλεσαν τη διαφυγή του ενδιαφερόμενου και να αποτελούν τη δικαιολογητική βάση της αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τούτο απαιτεί προσεκτική ανάλυση της κατάστασης, ειδικότερα στις χώρες όπου έχει ξεσπάσει πόλεμος. Από τις πληροφορίες που παρέχονται στην άσκηση προκύπτει

Άρθρο 1 Γ (1) της Σύμβασης του 1951	<p>ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή της « γενικής ρήτηρας παύσης» στη Meridia. Παρότι υπογράφηκε συμφωνία ειρήνης και διενεργήθηκαν εκλογές οι βίαιες επιθέσεις σε βάρος των οικειοθελώς επαναπατρισθέντων προσφύγων αποδεικνύουν ότι δεν έχουν αποκατασταθεί η ειρήνη και η ασφάλεια στη χώρα</p> <p>Όμως, ακόμη και εάν η κατάσταση στη χώρα είχε ουσιωδώς μεταβληθεί η Fatima μπορεί να επικαλεσθεί την εξαίρεση των «επιτακτικών λόγων»: δεδομένης της σοβαρότητας της δίωξης που έχει υποστεί δεν μπορεί να αναμένεται ευλόγως ο επαναπατρισμός της.</p> <p>Για περαιτέρω οδηγίες βλέπε UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία: Παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 1 Γ (5) και (6) Της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων (Οι «γενικές ρήτηρες παύσης»), 10.2.2003.</p> <p>Η χορήγηση εθνικού διαβατηρίου σε πρόσφυγα από τις αρχές της χώρας καταγωγής του μπορεί να σημαίνει ότι δεν φοβάται πλέον τη δίωξη και επομένως ότι υπάγεται οικειοθελώς στην προστασία της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα. Όμως για να εφαρμοσθεί εν προκειμένω αυτή η διάταξη θα έπρεπε η Fatima να είχε ζητήσει οικειοθελώς διαβατήριο με την πρόθεση να υπαχθεί εκ νέου στην προστασία των αρχών της Meridia. Τούτο όμως δεν φαίνεται να ισχύει στην περίπτωση της. Επομένως, δεν είναι προσήκουσα η παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα της Fatima γι' αυτόν το λόγο. Για περαιτέρω οδηγίες βλέπε UNHCR, Ρήτρες Παύσης: Κατευθυντήριες Αρχές για την Εφαρμογή τους, 26.4.1999.</p>
2. Πρέπει να παύσει το καθεστώς του πρόσφυγα της Fatima εάν επιστρέψει στη Meridia για να καταθέσει στη δική;	<p>Όχι. Με βάση τις διαθέσιμες πληροφορίες η επίσκεψη της Fatima στη Meridia για να καταθέσει στο δικαστήριο δεν αποτελεί λόγο παύσης του καθεστώτος του πρόσφυγα. Δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην υπόθεσή της ούτε το άρθρο 1 Γ (1) – παύση του καθεστώτος του πρόσφυγα λόγω της οικειοθελούς εκ νέου χρήσης της προστασίας της χώρας της υπηκοότητας (βλέπε σχόλια ανωτέρω) – ούτε το άρθρο 1 Γ (4) – οικειοθελής εκ νέου εγκατάσταση στη χώρα υπηκοότητας. Μπορεί η Fatima να αποδεχθεί την πρόσκληση των αρχών και να ταξιδέψει στη Meridia για να καταθέσει στο δικαστήριο απολαμβάνοντας την προστασία του κράτους. Όμως το ταξίδι αυτό δεν εκφράζει κατ' ανάγκη την πρόθεσή της να υπαχθεί εκ νέου οικειοθελώς στην προστασία της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα ούτε την επιθυμία της να εγκατασταθεί εκ νέου και να ζήσει σ' αυτήν τη χώρα.</p>

Κεφάλαιο 5

Διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

Σημεία – κλειδιά

Η κατανόηση της σημασίας των δίκαιων και αποτελεσματικών διαδικασιών για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα

Η εξοικείωση με τις γενικές αρχές που πρέπει να διέπουν αυτές τις διαδικασίες

Η γνώση των διαδικαστικών δικλίδων και εγγυήσεων που προβλέπει το διεθνές προσφυγικό δίκαιο

Το παρόν κεφάλαιο πραγματεύεται τις διαδικασίες που πρέπει να εφαρμόζουν τα κράτη για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Κατ' αρχήν, εξετάζονται το νομικό πλαίσιο και οι γενικές αρχές που διέπουν τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Στη συνέχεια αναλύονται οι εγγυήσεις που πρέπει να διέπουν την εξατομικευμένη εξέταση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τέλος, διερευνάται το ζήτημα της ταχύρυθμης εξέτασης κάποιων αιτημάτων ασύλου καθώς και των ειδικών διαδικασιών που κάποιες χώρες εφαρμόζουν για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλονται στα αεροδρόμια.

5.1 Εισαγωγή

5.1.1 Νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 ορίζουν ποιος δικαιούται να αναγνωριστεί πρόσφυγας και τις θεμελιώδεις αρχές της διεθνούς προσφυγικής προστασίας, ειδικότερα την αρχή της μη επαναπροώθησης (βλέπε σχετικά ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 1.6.1), αλλά δεν προβλέπουν διαδικασίες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Τα συστήματα που έχουν υιοθετήσει οι χώρες για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου ποικίλουν καθώς εξαρτώνται από διαφορετικές νομικές παραδόσεις, πηγές και περιστάσεις. Όμως εν γένει αναγνωρίζεται ότι οι δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο της ολοκληρωμένης και ολιστικής εφαρμογής της Σύμβασης του 1951 στις περιπτώσεις του εξατομικευμένου καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Χωρίς αυτές τις διαδικασίες τα κράτη αδυνατούν να εκπληρώσουν αποτελεσματικά τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει δυνάμει του διεθνούς προσφυγικού δικαίου.

Τα κείμενα του διεθνούς και του περιφερειακού δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ειδικότερα τα σχετικά πορίσματα που έχει υιοθετήσει η Εκτελεστική Επιτροπή της UNHCR περιλαμβάνουν τα διεθνή κριτήρια που τα κράτη οφείλουν να τηρούν όταν θεσμοθετούν το εθνικό σύστημα ασύλου. Επίσης, εφαρμόζονται οι αρχές που διέπουν το δίκαιο χαρακτήρα των διαδικασιών.

Δεν πρέπει να υποτιμάται η σημασία των διαδικασιών καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και η εύρυθμη λειτουργία τους αφού μια λανθασμένη απόφαση επηρεάζει σημαντικά τη ζωή ή την ελευθερία του ενδιαφερόμενου.

5.1.2 Γενικές αρχές

Σύμφωνα με γενική αρχή του δικαίου της απόδειξης ο επικαλούμενος κάποιον ισχυρισμό υποχρεούται να προσκομίσει τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία που τον επαληθεύουν. Όμως, στο πλαίσιο των διαδικασιών ασύλου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ειδικότερη κατάσταση του αιτούντα άσυλο. Στις περισσότερες περιπτώσεις ο αιτών άσυλο αδυνατεί να προσκομίσει έγγραφα ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία λόγω των συνθηκών αναχώρησης από την πατρίδα του και της φύσης των ισχυρισμών του. Κατά συνέπεια, το καθήκον της εξακρίβωσης όλων των πραγματικών περιστατικών μοιράζεται ανάμεσα στον αιτούντα άσυλο και στον εξεταστή.

Ο αιτών άσυλο υποχρεούται να περιγράψει με τρόπο ολοκληρωμένο και ειλικρινή όλα τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσής του. Ο εξεταστής θα πρέπει να είναι εξοικειω-

μένος με την αντικειμενική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής του και να είναι ενημερωμένος για τα σχετικά στοιχεία που είναι γνωστά σε όλους. Υποχρεούται να καθοδηγεί τον αιτούντα άσυλο ώστε να εξιστορήσει όλες τις πτυχές της υπόθεσής του. Επίσης, οφείλει να επαληθεύει τα επιδεκτικά τεκμηρίωσης αποδεικτικά περιστατικά που επικαλείται ο αιτών άσυλο χρησιμοποιώντας όλα τα διαθέσιμα μέσα για την παροχή των αναγκαίων στοιχείων.

Ο εξεταστής υποχρεούται να αξιολογήσει την αξιοπιστία κάθε αποδεικτικού στοιχείου και των ισχυρισμών του αιτούντα. Είναι αξιόπιστοι οι ισχυρισμοί του αιτούντα άσυλο όταν χαρακτηρίζονται από συνοχή και βασιμότητα, επαληθεύονται από γεγονότα που είναι γνωστά σε όλους και άρα είναι γενικότερα πειστικοί. Σε αρκετές περιπτώσεις ακόμα και μετά από ανεξάρτητη έρευνα του εξεταστή μπορεί να μην προκύψουν έγγραφα ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία υποστηρικτικά των ισχυρισμών του αιτούντα άσυλο όσον αφορά στα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται. Είναι αναγκαίο να αξιολογούνται ακόμα και τα αμφιλεγόμενα στοιχεία των ισχυρισμών του αιτούντα άσυλο. Όταν ο εξεταστής εκτιμά ότι οι ισχυρισμοί του αιτούντα άσυλο είναι γενικά βάσιμοι και συνεκτικοί τα στοιχεία αυτά δεν επιδρούν επιζήμια στη διαπίστωση της ανάγκης του για διεθνή προστασία. Σε παρόμοιες περιπτώσεις πρέπει να παρέχεται στον ενδιαφερόμενο το ευεργέτημα της αμφιβολίας.

Οι αναληθείς ισχυρισμοί ή η παράλειψη εξιστορήσης πραγματικών περιστατικών δεν πρέπει να οδηγούν αυτόματα στο συμπέρασμα ότι είναι αναξιόπιστοι οι ισχυρισμοί του αιτούντα άσυλο. Οι αναληθείς ισχυρισμοί μπορεί να οφείλονται σε διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένων του φόβου ή της δυσπιστίας, των συνεπειών των τραυματικών εμπειριών ή της ποιότητας της διερμηνείας. Μπορεί να διερευνηθούν στο πλαίσιο συμπληρωματικής εξέτασης ή να αξιολογηθούν εκ νέου όταν καθίστανται γνωστές όλες οι περιστάσεις της υπόθεσης.

Όπως ήδη προαναφέρθηκε (στο υπο-κεφάλαιο 2.2.2.2) το απαιτούμενο μέτρο της απόδειξης για το βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης συνίσταται στην «εύλογη πιθανότητα» να υποστεί ο αιτών άσυλο τη βλάβη ή την ανυπόφορη μεταχείριση που επικαλείται στην περίπτωση που επιστρέψει στη χώρα καταγωγής ή συνήθους διαμονής. Όταν εξετάζεται ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 το απαιτούμενο μέτρο της απόδειξης των «σοβαρών λόγων να πιστεύεται» συνίσταται στις αξιόπιστες και έγκυρες πληροφορίες (βλέπε ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 3.3.2).

5.2 Δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες ασύλου

Κάποια πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNHCR που μνημονεύονται στο τέλος του παρόντος κεφαλαίου ορίζουν τις ελάχιστες εγγυήσεις που πρέπει να διέπουν τις διαδικασίες του εξατομικευμένου καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι εθνικές διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να διακρίνονται από κάποια ουσιαστικά στοιχεία, που είναι αναγκαία για τη δίκαιη και αποτελεσματική διαδικασία λήψης αποφάσεων και σύμφωνα με τα κριτήρια της διεθνούς προστασίας των προσφύγων. Τα στοιχεία αυτά αναλύονται στη συνέχεια.

5.2.1 Εξειδικευμένη διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου

Όλα τα αιτήματα για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να εξετάζονται στο πλαίσιο ειδικά θεσμοθετημένων διαδικασιών.

Σύμφωνα με τις αρχές της διεθνούς προστασίας οι διαδικασίες που υιοθετούν οι χώρες πρέπει να είναι δίκαιες, μη διακριτικές και προσαρμοσμένες στη φύση των ισχυρισμών ασύλου. Αυτές οι διαδικασίες πρέπει να επιτρέπουν τη διεξαγωγή ολοκληρωμένης έρευνας για την τεκμηρίωση των πραγματικών περιστατικών και για τη λήψη απόφασης επί των ουσιαστικών ισχυρισμών του αιτούντα άσυλο. Σε πολλές περιπτώσεις μια και μοναδική διαδικασία για την αξιολόγηση των ισχυρισμών όλων των αιτούντων την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα ή άλλων μορφών προστασίας μπορεί να αποτελέσει το αποτελεσματικότερο και καταλληλότερο μέσο για τον εντοπισμό όσων έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία.

5.2.2 Ειδική αρχή ασύλου

Η απόφαση επί όλων των αιτημάτων για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να λαμβάνεται από μια κεντρική αρχή.

Κατά την εξέταση των αιτημάτων ασύλου ανακύπτουν ζητήματα που απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις και τεχνογνωσία. Οι βέλτιστες κρατικές πρακτικές προβλέπουν την ίδρυση μιας συγκεκριμένης αρχής με αρμοδιότητα να:

- Εξετάζει τα αιτήματα ασύλου και να λαμβάνει αποφάσεις σε πρώτο βαθμό,
- Αποφασίζει για την είσοδο του αιτούντα άσυλο στην επικράτεια της χώρας όταν το σχετικό αίτημα υποβάλλεται σε αεροδρόμιο ή σε άλλο σημείο εισόδου και
- Εξετάζει και να αποφασίζει για το παραδεκτό του αιτήματος ασύλου, στις περιπτώσεις που προβλέπεται παρόμοια διαδικασία.

Ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να διενεργείται από προσωπικό με ειδικευμένες δεξιότητες και γνώσεις σε θέματα προσφύγων και ασύλου. Οι εξεταστές πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με ειδικές μεθόδους εργασίας: τη διεξαγωγή συνεντεύξεων με τη συνδρομή διερμηνέα και τις κατάλληλες τεχνικές συνέντευξης με ανθρώπους από διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα. Οι αξιωματούχοι που απασχολούνται στην κεντρική αρχή πρέπει να είναι καταρτισμένοι στο χειρισμό των αιτημάτων ασύλου που υποβάλουν οι γυναίκες, τα παιδιά ή τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης, βασανιστηρίων ή άλλων τραυματικών βιωμάτων.

Οι μεταναστευτικές ή η συνοριακές υπηρεσίες οφείλουν να καταγράφουν κάθε αίτημα ασύλου που υποβάλλεται στα σύνορα και να ενημερώνουν τον ενδιαφερόμενο για τη διαδικασία εξέτασής του. Επίσης, πρέπει να διαβιβάζουν την αίτηση, με συνημμένη κάθε σχετική πληροφορία, στην ειδική αρχή ασύλου προκειμένου να διεξάγει συνέντευξη με τον αιτούντα άσυλο και να αξιολογήσει τους ισχυρισμούς του. Ομοίως, οι αιτούντες άσυλο πρέπει να παραπέμπονται στην ειδική αρχή του ασύλου από την UNHCR και / ή οιονδήποτε άλλο κυβερνητικό αξιωματούχο στον οποίο εκφράζουν την πρόθεση να ζητήσουν άσυλο.

5.2.3 Πρόσβαση στον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα

Η πρόσβαση των αιτούντων άσυλο στην επικράτεια της χώρας ασύλου και εν συνεχεία στις διαδικασίες αξιολόγησης των ισχυρισμών τους για φόβο δίωξης αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση της διεθνούς προστασίας των προσφύγων.

Η αρχή αυτή που έχουν κατ' επανάληψη υπογραμμίσει η Γενική Συνέλευση και η Εκτελεστική Επιτροπή της UNHCR εφαρμόζεται ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο οι αιτούντες άσυλο υπάγονται στη δικαιοδοσία της χώρας ασύλου. Συχνά η πρόσβαση στην επικράτεια της χώρας ασύλου συνδέεται με τη διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα καθώς πολλά κράτη επιτρέπουν την πρόσβαση στο έδαφός τους ανάλογα με την αρχική αξιολόγηση της αίτησης ασύλου. Όπως προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο 1, αποτελεί αίτηση ασύλου κάθε έκφραση της πρόθεσης του ενδιαφερόμενου να αναγνωριστεί πρόσφυγας και επομένως επιβάλλεται η προστασία του από την επαναπροώθηση.

5.2.3.1 Διαδικασίες του παραδεκτού της αίτησης ασύλου

Σε ιδανικές συνθήκες πρέπει να επιτρέπεται η είσοδος στη χώρα ασύλου σε κάθε αιτούντα άσυλο που υποβάλλει το σχετικό αίτημά του στα σύνορα και να του χορηγείται προσωρινό δικαίωμα παραμονής έως την οριστική κρίση του αιτήματός του για άσυλο ανεξάρτητα από τα έγγραφα ταυτότητας ή τα ταξιδιωτικά έγγραφα που ενδεχομένως διαθέτει. Στην πράξη, πολλές χώρες προβλέπουν την προκαταρκτική εξέταση του αιτήματος ασύλου στο πλαίσιο της οποίας αποφασίζουν για το παραδεκτό του αιτήματος ασύλου και / ή για την είσοδο στο έδαφος της χώρας. Αυτές οι διαδικασίες δεν είναι ευθέως αντίθετες με τις αρχές της διεθνούς προσφυγικής προστασίας αλλά πρέπει να πληρούν κάποιες προϋποθέσεις και να διέπονται από διαδικαστικές εγγυήσεις.

Πρέπει να είναι σαφής η διάκριση μεταξύ της απόρριψης του αιτήματος ασύλου ως απαράδεκτου, για τυπικούς λόγους, και των αποφάσεων που κρίνουν τους ουσιαστικούς ισχυρισμούς που προβάλλει ο ενδιαφερόμενος για το βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης. Κάθε απόφαση επί της ουσίας των περί ασύλου ισχυρισμών πρέπει να εκδίδεται στο πλαίσιο της κανονικής διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα ή, ανάλογα με την περίπτωση, των ταχύρυθμων διαδικασιών (βλέπε στη συνέχεια στο υποκεφάλαιο 5.3.1). Αυτή η διάκριση πρέπει επίσης να είναι σαφής στη διατύπωση των αποφάσεων: οι αιτήσεις που δεν πληρούν τα κριτήρια του παραδεκτού πρέπει να «κηρύσσονται απαράδεκτες» και να «μην απορρίπτονται για λόγους που αφορούν στη βασιμότητα των ισχυρισμών ασύλου».

5.2.3.2 Τυπικοί λόγοι απόρριψης της αίτησης ασύλου (απαράδεκτης)

Το αίτημα του αιτούντα άσυλο για την είσοδο στο έδαφος της χώρας ασύλου ή για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα μπορεί να απορριφθεί για τους ακόλουθους λόγους:

- Επειδή ο αιτών άσυλο απολαμβάνει ήδη σε μια άλλη χώρα προστασία σύμφωνη με τη Σύμβαση του 1951 και τα διεθνή κριτήρια («πρώτη χώρα ασύλου»). Η αίτηση για παροχή διεθνούς προστασίας μπορεί να κηρυχθεί απαράδεκτη γι' αυτόν το λόγο μό-

νον εφόσον η σχετική προστασία είναι πραγματικά διαθέσιμη σ' αυτήν τη χώρα και μπορεί να αξιολογηθεί σε εξατομικευμένη βάση για τον ενδιαφερόμενο. Δεν μπορεί να κηρυχθεί απαράδεκτη η αίτηση ασύλου με το σκεπτικό ότι ο αιτών θα μπορούσε να αναζητήσει προστασία σε άλλη χώρα.

- Επειδή τρίτη χώρα έχει αναλάβει την ευθύνη για την αξιολόγηση των ουσιαστικών περιόδων ασύλου ισχυρισμών. Υπογραμμίζεται ότι ο αιτών άσυλο θα πρέπει να προστατεύεται σ' αυτήν την τρίτη χώρα από την επαναπροώθηση και να έχει τη δυνατότητα να απολαμβάνει την προστασία του ασύλου σύμφωνα με τα διεθνώς αναγνωρισμένα κριτήρια («τρίτη ασφαλής χώρα ασύλου»).

Σε κάθε περίπτωση η κεντρική αρχή ασύλου οφείλει να αξιολογεί εξατομικευμένα την κατάσταση του αιτούντα άσυλο όταν αποφασίζει επί του παραδεκτού του αιτήματός του ή επί της εισδοχής του στη χώρα. Δεν νοείται άρνηση εισόδου του αιτούντα άσυλο όταν κινδυνεύει να επαναπροωθηθεί ή να υποστεί σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην πρώτη χώρα ασύλου που δεν του παρέχει αποτελεσματική προστασία ή όταν υπό το φως των περιστάσεων της υπόθεσής του δεν χαρακτηρίζεται ασφαλής η τρίτη χώρα ασύλου.

5.2.3.3 Περιστάσεις που δεν δικαιολογούν την άρνηση της εισδοχής

Η έλλειψη εγγράφων ταυτότητας ή ταξιδιωτικών εγγράφων ουδέποτε δικαιολογεί την άρνηση της εισόδου στο έδαφος της χώρας ασύλου ή της πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου. Ομοίως, δεν δικαιολογείται η απόρριψη του αιτήματος ασύλου ως απαράδεκτου επειδή ο ενδιαφερόμενος υποβάλει για πρώτη φορά αίτημα ασύλου όταν κινδυνεύει να απελαθεί ή να απομακρυνθεί από την επικράτεια της χώρας ασύλου για άλλο λόγο ή επειδή υποβάλει νέο αίτημα μετά την απόρριψη προηγούμενου αιτήματός του. Παρότι σε παρόμοιες περιπτώσεις μπορεί να είναι προσηκούσα η εξέταση του αιτήματος ασύλου κατ' εφαρμογή των ταχύρυθμων διαδικασιών (βλέπε σχετικά στο υπο-κεφάλαιο 5.3.1) είναι αναγκαία η εξατομικευμένη αξιολόγηση των περιστάσεων της υπόθεσης και της ειδικής κατάστασης του αιτούντα άσυλο.

Οι τυπικές προϋποθέσεις δεν πρέπει να παρακωλύουν την άσκηση του δικαιώματος υποβολής αιτήματος ασύλου. Ειδικότερα, η παράλειψη του αιτούντα άσυλο να υποβάλει το σχετικό αίτημά του σε συγκεκριμένη προθεσμία δεν πρέπει να αποκλείει την εξέταση της υπόθεσής του επί της ουσίας. Δεν πρέπει να ερμηνεύεται με αυστηρό και άκαμπτο τρόπο η προϋπόθεση που θέτει η εθνική νομοθεσία να υποβάλλεται «αμελλητί» ή «χωρίς καθυστέρηση» το αίτημα ασύλου. Όταν η εθνική νομοθεσία απαιτεί την αυτοπρόσωπη υποβολή του αιτήματος ασύλου κατάλληλες εναλλακτικές ρυθμίσεις πρέπει να εγγυώνται στον ενδιαφερόμενο την άσκηση αυτού του δικαιώματος στις περιπτώσεις που για αντικειμενικούς λόγους αδυνατεί να συμμορφωθεί με αυτήν την προϋπόθεση. Για παράδειγμα, στους κρατούμενους πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα να υποβάλουν το αίτημα ασύλου δι' αντιπροσώπου ή εγγράφως.

5.2.4 Γενικές διαδικαστικές εγγυήσεις

Οι αιτούντες άσυλο δικαιούνται να απολαμβάνουν διαδικαστικές εγγυήσεις σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

Οι διαδικαστικές εγγυήσεις αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο των διαδικασιών καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα επειδή η απόφαση που εκδίδεται επί του αιτήματος ασύλου αφορά θεμελιώδη δικαιώματα και είναι σοβαρές οι συνέπειες της έκδοσης λανθασμένης απόφασης. Οι βασικές εγγυήσεις που πρέπει να παρέχονται σε όλους αιτούντες άσυλο σε όλα τα στάδια της διαδικασίας είναι οι ακόλουθες:

- Πρόσβαση στην ενημέρωση, σε γλώσσα που ο αιτών κατανοεί, για τη φύση των διαδικασιών καθώς και για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του διαρκούς της διαδικασίας,
- Δυνατότητα επικοινωνίας με την UNHCR και άλλες οργανώσεις και φορείς (μη κυβερνητικές οργανώσεις, δικηγόρους κλπ) που παρέχουν συμβουλευτικές υπηρεσίες για τη διαδικασία και/ή νομική εκπροσώπηση. Όπου υπάρχει σύστημα δωρεάν νομικής συνδρομής οι αιτούντες άσυλο πρέπει να έχουν πρόσβαση σ' αυτήν,
- Συνδρομή ειδικευμένων και αμερόληπτων διερμηνέων, όπου και όταν απαιτείται. Άλλες ουσιαστικές εγγυήσεις αναλύονται στη συνέχεια.

5.2.5 Εξατομικευμένη αξιολόγηση κάθε αιτήματος, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής συνέντευξης

Η διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να παρέχει στον αιτούντα άσυλο τη δυνατότητα της ενδεδειγμένης εξέτασης του αιτήματός του. Τούτο πρέπει να περιλαμβάνει προσωπική συνέντευξη με τον εξεταστή και την παροχή στον αιτούντα άσυλο της δυνατότητας να εξηγήσει πλήρως την υπόθεσή του και να υποβάλει αποδεικτικά στοιχεία που αφορούν στους ισχυρισμούς του καθώς και στην κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καταγωγής του.

Όταν είναι εφικτό, οι αιτούντες άσυλο πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να παρουσιάσουν την υπόθεσή τους σε άρτια εξειδικευμένο αξιωματούχο της αρμόδιας να καθορίσει το καθεστώς του πρόσφυγα αρχής. Η αξιοπιστία του αιτούντα άσυλο αξιολογείται μόνο με βάση τα πρακτικά που τηρούνται κατά τη συνέντευξη ή τη σχετική έκθεση: ενόψει της δυσκολίας που παρουσιάζει αυτή η μέθοδος η προσωπική συνέντευξη είναι ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Η προσωπική συνέντευξη επιτρέπει στον εξεταστή να αξιολογήσει τη συμπεριφορά και τη στάση του αιτούντα άσυλο και να υποβάλει συμπληρωματικές και λεπτομερειακές ερωτήσεις. Η χώρα ασύλου πρέπει να παρέχει εξειδικευμένους και αμερόληπτους διερμηνείς. Εφόσον είναι δυνατό, στις περιπτώσεις δίωξης λόγω γένους οι συνεντεύξεις πρέπει να διεξάγονται από αξιωματούχους και διερμηνείς του φύλου της επιλογής του αιτούντα άσυλο, ο οποίος πρέπει να ενημερώνεται για το σχετικό δικαίωμά του.

5.2.6 Εμπιστευτικότητα

Όλα τα στάδια των διαδικασιών ασύλου πρέπει να διέπονται από την αρχή της εμπιστευτικότητας όλων των πτυχών του αιτήματος ασύλου, συμπεριλαμβανομένης της υποβολής του. Καμιά πληροφορία για το αίτημα ασύλου δεν πρέπει να διαβιβάζεται στις αρχές της χώρας καταγωγής του αιτούντα άσυλο.

Οι πληροφορίες που παρέχει ο αιτών άσυλο στις αρχές σε όλα τα στάδια των διαδικασιών ασύλου είναι εμπιστευτικές. Οι αρχές νομιμοποιούνται να χρησιμοποιούν τις πληροφορίες αυτές μόνο για το σκοπό για τον οποίο τις ζήτησαν, δηλαδή για τον καθορισμό της ανάγκης παροχής διεθνούς προστασίας. Κατά κανόνα, καμιά πληροφορία για τον αιτούντα άσυλο δεν πρέπει να διαβιβάζεται στις αρχές της χώρας καταγωγής του ούτε να παρέχεται σε οιονδήποτε τρίτο χωρίς τη ρητή συγκατάθεση του ενδιαφερόμενου. Η συγκατάθεση του αιτούντα άσυλο πρέπει να παρέχεται ελεύθερα και όχι σε συνθήκες εξαναγκασμού.

5.2.7 Απόφαση

Σε όλους τους αιτούντες άσυλο πρέπει να επιδίδεται έγγραφη απόφαση, είτε αυτή αφορά το παραδεκτό του αιτήματός τους είτε την εξέταση των ουσιαστικών ισχυρισμών τους.

Οι αποφάσεις επί των αιτημάτων ασύλου πρέπει να είναι έγγραφες. Όταν το αίτημα απορρίπτεται ή κηρύσσεται απαράδεκτο η απόφαση πρέπει να είναι αιτιολογημένη. Οι αρνητικές αποφάσεις πρέπει να περιλαμβάνουν πληροφορίες για το δικαίωμα του ενδιαφερόμενου να ασκήσει προσφυγή και ειδικότερα για τις σχετικές προθεσμίες. Όταν το αίτημα ασύλου κηρύσσεται απαράδεκτο επειδή «τρίτη ασφαλής χώρα» φέρει την ευθύνη εξέτασής του η σχετική απόφαση πρέπει να αναφέρει ότι ο ενδιαφερόμενος είναι αιτών άσυλο και ότι δεν έχουν εξεταστεί κατ' ουσίαν οι περί ασύλου ισχυρισμοί του.

5.2.8 Προσφυγή ή επανεξέταση

Κάθε αιτών άσυλο του οποίου το αίτημα έχει κηρυχθεί απαράδεκτο ή απορριφθεί κατ' ουσίαν πρέπει να δικαιούται να ασκήσει τουλάχιστον μια προσφυγή ή να αιτηθεί την επανεξέταση της υπόθεσής του από όργανο το οποίο είναι ανεξάρτητο από την αρχή που αποφάσισε σε πρώτο βαθμό καθώς και να διαμένει στη χώρα έως την ολοκλήρωση της σχετικής διαδικασίας.

Όπως προαναφέρθηκε στο υπο-κεφάλαιο 5.2.7 οι αρνητικές αποφάσεις πρέπει να αναγράφουν τους λόγους για τους οποίους το αίτημα κηρύσσεται απαράδεκτο ή απορρίπτεται κατ' ουσίαν καθώς και το δικαίωμα του ενδιαφερόμενου να ασκήσει προσφυγή ή να αιτηθεί την επανεξέταση της υπόθεσής του. Στους αιτούντες άσυλο πρέπει να παρέχεται εύλογος χρόνος για την άσκηση της προσφυγής. Το όργανο που εξετάζει την προσφυγή πρέπει να έχει την εξουσία να επανεξετάζει την υπόθεση διεξάγοντας συνέντευξη, δηλαδή να εξετάζει τόσο τα πραγματικά περιστατικά όσο και τα νομικά ζητήματα της υπόθεσης. Η διαδικασία της προσφυγής πρέπει να προβλέπει τη δυνατότητα διεξαγωγής συνέντευξης καθώς μπορεί να είναι ουσιαστικής σημασίας για το αρμόδιο όργανο

να έχει προσωπική άποψη για τον αιτούντα. Είναι επίσης ζωτικής σημασίας η δυνατότητα του αιτούντα άσυλο να παρουσιάζει νέα γεγονότα και αποδεικτικά στοιχεία.

Οι διαδικασίες προσφυγής ή επανεξέτασης που εφαρμόζονται σήμερα ποικίλουν ανάλογα με το ισχύον εθνικό σύστημα. Όταν αρμόδια για την επανεξέταση είναι η αρχή που αποφάσισε σε πρώτο βαθμό πρέπει να συμμετέχουν στη σύνθεση του δευτεροβάθμιου οργάνου πρόσωπα διαφορετικά από εκείνα που αποφάσισαν σε πρώτο βαθμό. Σε κάποιες χώρες οι αποφάσεις με τις οποίες κηρύσσεται απαράδεκτο το αίτημα ασύλου ή όσες εκδίδονται σε πρώτο βαθμό επανεξετάζονται από δικαστήρια ή οιονεί δικαστικά όργανα που έχουν ειδικώς συσταθεί για να κρίνουν τις προσφυγές της διαδικασίας ασύλου (για παράδειγμα επιτροπές, δικαστήρια ή συμβούλια εξέτασης προσφυγών της διαδικασίας ασύλου) και συνδυάζουν την τεχνογνωσία των εμπειρογνομόνων με την οιονεί δικαστική ανεξαρτησία.

Η προσφυγή ή η επανεξέταση αποτελεί αποτελεσματικό ένδικο μέσο μόνον εφόσον η άσκησή της αναστέλλει την εκτέλεση κάθε μέτρου απομάκρυνσης του κατ' οιονδήποτε τρόπο απορριφθέντα αιτούντα άσυλο έως την έκδοση οριστικής και εκτελεστής απόφασης από το αρμόδιο να την κρίνει όργανο. Σχετικά, η βέλτιστη πρακτική επιβάλλει να καθίσταται εκτελεστή η αρνητική απόφαση επί του παραδεκτού της αίτησης ή επί του αιτήματος ασύλου – που συχνά συμπεριλαμβάνει και διαταγή απέλασης – μόνον όταν καθίσταται οριστική η απόφαση, που εκδίδει το όργανο που κρίνει την προσφυγή επί της υπόθεσης ή επί της ευθύνης για το κράτος που είναι αρμόδιο να καθορίσει το καθεστώς του πρόσφυγα, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων όπου η προσφυγή εξετάζεται κατ' εφαρμογή των ταχύρυθμων διαδικασιών (βλέπε στη συνέχεια στο υπο-κεφάλαιο υπό στοιχείο 5.3.3).

5.3 Ειδικές διαδικασίες

5.3.1 Ταχύρυθμες διαδικασίες

Είναι κατάλληλη η ταχύτερη εξέταση κάποιων κατηγοριών αιτήσεων ασύλου. Τούτο αφορά αιτήσεις που μπορεί να θεωρούνται προφανώς βάσιμες καθώς και αιτήσεις που θεωρούνται προφανώς αβάσιμες ή καταχρηστικές.

5.3.1.1 Προφανώς αβάσιμες αιτήσεις ασύλου

Προφανώς αβάσιμες αιτήσεις ασύλου είναι αυτές που δεν στηρίζονται στα κριτήρια της Σύμβασης του 1951 που θέτουν τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα ούτε σε άλλα κριτήρια που δικαιολογούν τη χορήγηση ασύλου. Ο χαρακτηρισμός μιας αίτησης ασύλου ως «προφανώς αβάσιμης» εξαρτάται από τη δυναμική του συσχετισμού των λόγων που προκάλεσαν τη διαφυγή του ενδιαφερόμενου με τον ορισμό του πρόσφυγα, αν και διάφοροι παράγοντες – συμπεριλαμβανομένων του φόβου ή της έλλειψης εμπιστοσύνης ή της ποιότητας της διερμηνείας – μπορεί να δυσχεραίνουν τη σαφή και ολοκληρωμένη παρουσίαση των λόγων για τους οποίους ο αιτών άσυλο εγκατέλειψε τη χώρα καταγωγής του ή συνήθους διαμονής του.

Προφανώς αβάσιμες χαρακτηρίζονται οι αιτήσεις ασύλου που υποβάλλονται από πολίτες προερχόμενους από «ασφαλείς χώρες καταγωγής». Η έννοια της «ασφαλούς χώρας

καταγωγής» σημαίνει ότι δεν έχουν βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης οι πολίτες των συγκεκριμένων χωρών και είναι χρήσιμο ως διαδικαστικό εργαλείο εφόσον χρησιμοποιείται για να καθοριστεί ποιές αιτήσεις πρέπει να εξεταστούν κατά προτεραιότητα και / ή κατ' εφαρμογή των ταχύρυθμων διαδικασιών. Ο χαρακτηρισμός μιας «χώρας καταγωγής ως ασφαλούς» μπορεί επίσης να ιδρύει το τεκμήριο σύμφωνα με το οποίο είναι αβάσιμες οι αιτήσεις ασύλου που υποβάλουν οι πολίτες της. Παρόλα αυτά πρέπει να πληρούνται δύο ουσιαστικής φύσης κριτήρια προκειμένου να είναι σύμφωνη με το διεθνές προσφυγικό δίκαιο η εφαρμογή αυτής της έννοιας:

- α. Ο χαρακτηρισμός μιας χώρας ως ασφαλούς πρέπει να στηρίζεται σε έγκυρες, αντικειμενικές και ενημερωμένες πληροφορίες. Η διαδικασία με την οποία μια χώρα υιοθετεί κατάλογο ασφαλών χωρών καταγωγής, προσθέτει ή αφαιρεί χώρες από αυτόν, πρέπει να είναι διαφανής και να λαμβάνει υπόψη τις αλλαγές που επέρχονται στις σχετικές χώρες καταγωγής,
- β. Είναι καίριας σημασίας η ολοκληρωμένη και εξατομικευμένη εξέταση των ουσιαστικών ισχυρισμών κάθε υπόθεσης ασύλου. Σε κάθε αιτούντα άσυλο πρέπει να παρέχεται η πραγματική δυνατότητα να αντικρούσει το τεκμήριο της ασφάλειας που ισχύει για τη χώρα καταγωγής του καθώς και η πρόσβαση σε αποτελεσματικό μέσο θεραπείας της απόφασης με τη μορφή της επανεξέτασης της υπόθεσής του από ανεξάρτητο όργανο.

5.3.1.2 Καταχρηστικές ή παραπλανητικές αιτήσεις ασύλου

Καταχρηστικές ή παραπλανητικές είναι οι αιτήσεις ασύλου που υποβάλλονται από όσους προφανώς δεν έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία καθώς και αιτήσεις που εμπεριέχουν το στοιχείο της εξαπάτησης ή της παραπλάνησης των αρχών. Μόνη η έλλειψη της κατάλληλης τεκμηρίωσης ή μόνη η χρήση πλαστών εγγράφων δεν καθιστά καταχρηστική ή παραπλανητική την αίτηση ασύλου και όπως σημειώθηκε ανωτέρω (βλέπε υπο-κεφάλαιο 5.2.3) δεν πρέπει να αποτελεί τον αποκλειστικό λόγο άρνησης της πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου αφού πρέπει να εξεταστεί κάθε στοιχείο κατάχρησης προκειμένου να αξιολογηθεί η ισχύς του.

Η προαναφερόμενη περίπτωση πρέπει να διακρίνεται από αυτές όπου ο αιτών άσυλο καταστρέφει ή εξαφανίζει εκ προθέσεως τα ταξιδιωτικά ή άλλα έγγραφα του για λόγους που δεν σχετίζονται με τους ουσιαστικούς περί ασύλου ισχυρισμούς του προκειμένου να δυσχεράνει την εξέταση του αιτήματός του ή να αποφύγει την απέλαση. Υποθάλπουν σοβαρά την αξιοπιστία τους οι αιτούντες άσυλο που αρνούνται να συνεργαστούν για τον καθορισμό της ταυτότητάς τους και αρνούνται να παράσχουν πληροφορίες για τους ισχυρισμούς τους παρά τα επανειλημμένα αιτήματα της αρχής καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

5.3.1.3 Διαδικαστικές εγγυήσεις και υπαγωγή στην κανονική διαδικασία

Οι προϋποθέσεις του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας διέπουν και τις ταχύρυθμες διαδικασίες. Ειδικότερα, τούτο σημαίνει ότι κάθε υπόθεση πρέπει να αξιολογείται σε εξατομικευμένη βάση και να παρέχεται στον αιτούντα άσυλο η δυνατότητα της προσωπικής συνέντευξης με αξιωματούχο της κεντρικής αρχής ασύλου. Κατά τα ισχύοντα σε όλες τις αιτήσεις καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα η κεντρική αρχή ασύλου πρέ-

πει να εκδίδει την απόφαση με την οποία κηρύσσεται προφανώς αβάσιμη ή καταχρηστική η αίτηση ασύλου. Επίσης, είναι αναγκαία η επανεξέταση κάθε αρνητικής απόφασης πριν την εκτέλεση οιασδήποτε απόφασης απέλασης του αιτούντα άσυλο. Η πρόσβαση σε πληροφορίες και σε νομικές συμβουλές που παρέχουν η UNHCR, ειδικευμένες μη κυβερνητικοί οργανώσεις και εξειδικευμένοι δικηγόροι είναι ιδιαίτερα σημαντική γιατί εγγυάται στον αιτούντα άσυλο την κατανόηση της διαδικασίας.

Όταν ανακύπτουν σημαντικά ζητήματα ουσίας πρέπει να μεταφέρεται στην κανονική διαδικασία η εξέταση της αίτησης ασύλου που κατ' αρχήν υπήχθη στην ταχύρυθμη διαδικασία. Τούτο συμβαίνει συνήθως όταν ανακύπτει ζήτημα εφαρμογής της δυνατότητας εγκατάστασης σε άλλη περιοχή της χώρας καταγωγής ή μιας ρήτρας αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 (βλέπε ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 2.2.5.2 και στο κεφάλαιο 3 αντίστοιχα).

5.3.2 Διαδικασίες που εφαρμόζονται σε αεροδρόμια

Κάποιες χώρες έχουν υιοθετήσει ειδικές διαδικασίες για την περίπτωση που το αίτημα ασύλου υποβάλλεται σε διεθνές αεροδρόμιο. Κοινό χαρακτηριστικό αυτών των διαδικασιών είναι η αξιολόγηση της αίτησης ασύλου πριν την έκδοση απόφασης για την είσοδο του ενδιαφερόμενου στη χώρα και ενώ διαμένει σε ειδικές εγκαταστάσεις ή πλησίον του αεροδρομίου.

Κατά τα ισχύοντα για όλες τις αιτήσεις ασύλου επί των προαναφερόμενων αιτημάτων πρέπει να αποφασίζει η κεντρική αρχή ασύλου με βάση την προσωπική συνέντευξη με τον ενδιαφερόμενο. Επίσης, σύμφωνα με τις αρχές της διεθνούς προστασίας των προσφύγων οι διαδικασίες εξέτασης των αιτημάτων ασύλου στα αεροδρόμια πρέπει να διέπονται από τις κατάλληλες εγγυήσεις και να παρέχουν στους ενδιαφερόμενους ειδική υποστήριξη ανάλογη με την ιδιαιτερότητα της κατάστασής τους. Οι εγγυήσεις αυτές περιλαμβάνουν τη νομική συνδρομή και τη συμβουλευτική από κοινωνικό λειτουργό καθώς και το δικαίωμα επικοινωνίας με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

Σε πολλές χώρες που εφαρμόζουν παρόμοιες διαδικασίες η απόφαση επί του αιτήματος ασύλου που υποβάλλεται στο αεροδρόμιο πρέπει να εκδίδεται σε συγκεκριμένη προθεσμία. Αν δεν μπορεί να ικανοποιηθεί αυτή η προϋπόθεση πρέπει να επιτρέπεται η είσοδος του αιτούντα άσυλο στη χώρα και να εξετάζεται η υπόθεσή του κατ' εφαρμογή της κανονικής διαδικασίας. Επίσης, σύμφωνα με την προϋπόθεση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας πρέπει να έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα η άσκηση προσφυγής κατά της αρνητικής απόφασης που εκδίδεται σε πρώτο βαθμό. Κανονικά πρέπει να επιτρέπεται στον αιτούντα άσυλο να παραμείνει στο αεροδρόμιο έως ότου καταστεί οριστική και εκτελεστική η απόφαση επί της προσφυγής.

5.3.3 Ταχύρυθμες διαδικασίες προσφυγής

Μπορεί να είναι κατάλληλες όταν μια αίτηση κηρύσσεται απαράδεκτη για τυπικούς λόγους ή όταν απορρίπτεται στο πλαίσιο των ταχύρυθμων διαδικασιών ή ειδικής διαδικασίας που εφαρμόζεται στο αεροδρόμιο. Προβλέπουν σύντομες προθεσμίες για την άσκηση της προσφυγής και / ή για την έκδοση απόφασης από το όργανο επανεξέτασης της υπόθεσης, καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα από μονοπρόσωπο όργανο αντί συμβουλίου και / ή περιορισμένες δυνατότητες άσκησης περαιτέρω προσφυγής. Είναι

προτιμότερη η εξέταση της προσφυγής με αυτοπρόσωπη παρουσία του ενδιαφερόμενου όταν τεκμαίρεται ότι η αίτηση ασύλου είναι προφανώς αβάσιμη ή καταχρηστική. Όμως, σε κάθε περίπτωση για την άσκηση αποτελεσματικής προσφυγής στο πλαίσιο της ταχύρυθμης διαδικασίας είναι καίριας σημασίας η πρόσβαση του αιτούντα άσυλο στις υπηρεσίες νομικού συμβούλου, στη διερμηνεία, στην ενημέρωση για τις διαδικασίες.

5.4 Ειδικά μέτρα

5.4.1 Γυναίκες πρόσφυγες

Ειδικά καταρτισμένο προσωπικό πρέπει να χειρίζεται τις υποθέσεις και να διεξάγει συνεντεύξεις με τις γυναίκες αιτούσες άσυλο. Οι γυναίκες διστάζουν να μιλήσουν για τη δίωξη που έχουν υποστεί όταν πρόκειται για βιασμό και άλλες μορφές σεξουαλικής βίας. Επειδή ο τύπος της δίωξης που έχει ο υποφέρει η ενδιαφερόμενη αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την εξέταση του αιτήματος ασύλου, πρέπει να διασφαλίζεται η παρουσία γυναικών αξιωματούχων για τη διεξαγωγή της συνέντευξης και τη διερμηνεία. Για να καθορίσουν εάν συνιστά δίωξη συγκεκριμένη μορφή βλάβης ή μεταχείρισης οι εξεταστές πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με τους διάφορους τρόπους που εκδηλώνεται η δίωξη λόγω γένους (βλέπε ανωτέρω στο υπο-κεφάλαιο 2.3.1). Οι εξεταστές καθώς και οι διερμηνείς πρέπει να διαθέτουν αναλυτικές πληροφορίες για την κατάσταση των γυναικών στις χώρες καταγωγής τους.

5.4.2 Παιδιά χωρισμένα από τις οικογένειές τους και ασυνόδευτα παιδιά

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού παιδί είναι κάθε πρόσωπο ηλικίας μικρότερης των 18 ετών, εκτός εάν το ισχύον εθνικό δίκαιο προβλέπει την ενηλικίωση σε μικρότερη ηλικία.

- **Παιδιά χωρισμένα από τις οικογένειές τους** είναι αυτά που έχουν αποχωριστεί από τους δύο γονείς τους ή τον κατά το νόμο ή το έθιμο υπεύθυνο για τη φροντίδα τους αλλά όχι κατ' ανάγκη από άλλους συγγενείς. Έτσι, μπορεί να είναι παιδιά συνοδευόμενα από άλλα ενήλικα μέλη της οικογένειας.
- **Ασυνόδευτα είναι τα παιδιά** που έχουν αποχωριστεί από τους δύο γονείς τους και άλλους συγγενείς και δεν υπάρχει ενήλικας κατά το νόμο ή το έθιμο υπεύθυνος για τη φροντίδα τους.

Οι ειδικές διαδικαστικές εγγυήσεις για το χειρισμό των αιτήσεων ασύλου που υποβάλλονται από τα παιδιά ορίζονται στις Κατευθυντήριες Οδηγίες της UNHCR για τα Ασυνόδευτα Παιδιά που Ζητούν Άσυλο. Αυτές οι οδηγίες εκδόθηκαν το Φεβρουάριο του 2004 και εφαρμόζονται επίσης στις περιπτώσεις των παιδιών που είναι χωρισμένα από τις οικογένειές τους. Οδηγίες για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών προστασίας των παιδιών αιτούντων άσυλο στο πλαίσιο της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα περιλαμβάνει επίσης το έγγραφο Inter-agency Guiding Principles of Unaccompanied and Separated Children (2004).

Οι οδηγίες αυτές εστιάζουν στην ανάγκη συμμετοχής εμπειρογνώμωνων στη διαδικασία, ιδιαίτερα για να συνδράμουν στον καθορισμό του βαθμού της πνευματικής ανάπτυξης και της ωριμότητας του παιδιού. Σε ιδανικές συνθήκες εμπειρογνώμονας με ε-

παρκείς γνώσεις για την ψυχολογική, συναισθηματική και σωματική ανάπτυξη και συμπεριφορά των παιδιών είναι αναγκαίο να αξιολογεί το παιδί λαμβάνοντας υπόψη ότι εκφράζει τους φόβους του διαφορετικά από ότι οι ενήλικες. Τα ασυνόδευτα ή τα χωρισμένα από τις οικογένειές τους κορίτσια και αγόρια που ζητούν άσυλο πρέπει να έχουν πάντα πρόσβαση στο έδαφος της χώρας ασύλου και τα αιτήματά τους για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να εξετάζονται κατ' εφαρμογή των κανονικών και όχι των ταχύρυθμων διαδικασιών. Στις περιπτώσεις των παιδιών αιτούντων άσυλο δεν πρέπει να εφαρμόζονται έννοιες όπως αυτή της «ασφαλούς χώρας καταγωγής».

Αφού δεν έχει πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα, το παιδί που υποβάλει αίτημα ασύλου πρέπει να εκπροσωπείται από ενήλικα που είναι εξοικειωμένος με το υπόβαθρό του και μπορεί να προστατεύει το συμφέρον του. Στα παιδιά αιτούντες άσυλο πρέπει να παρέχεται πρόσβαση σε εξειδικευμένο νομικό συμπαραστάτη σε όλα τα στάδια της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι συνεντεύξεις θα πρέπει να διενεργούνται με τρόπο φιλικό στα παιδιά. Στις περιπτώσεις των παιδιών θα πρέπει να εφαρμόζεται με πνεύμα φιλελεύθερο το ευεργέτημα της αμφιβολίας. Τα κορίτσια και τα αγόρια των οποίων το αίτημα ασύλου απορρίπτεται πρέπει να έχουν δικαίωμα να ασκήσουν προσφυγή που επιβάλλεται να εξετάζεται το συντομότερο δυνατό.

5.4.3 Ηλικιωμένοι αιτούντες άσυλο

Είναι ιδιαίτερη και διακριτή ομάδα αιτούντων άσυλο με ειδικές ανάγκες που μπορεί να είναι επιτακτικές. Οι εξεταστές πρέπει να κρίνουν τα αιτήματά τους με τρόπο ευαισθητοποιημένο στην ηλικία τους. Η ηλικία του αιτούντα άσυλο μπορεί να είναι καθοριστική για τον καθορισμό του βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης, για παράδειγμα λόγω των συνεπειών ενός συγκεκριμένου μέτρου στην κατάστασή του. Η ηλικία του αιτούντα άσυλο είναι στοιχείο που πρέπει να συνεκτιμάται κατά την αξιολόγηση της αξιοπιστίας του.

5.4.4 Πνευματικά διαταραγμένοι αιτούντες άσυλο

Εφόσον είναι εφικτό πρέπει να εξασφαλίζεται έκθεση ιατρικού εμπειρογνώμονα για τη φύση και το βαθμό της πνευματικής ασθένειας και για την ικανότητα του ενδιαφερόμενου να παρουσιάζει την υπόθεσή του. Η αναλυτική εξέταση της υπόθεσης εξαρτάται από τα αποτελέσματα της ιατρικής έκθεσης. Κατά κανόνα στις υποθέσεις αυτές το βάρος της απόδειξης που φέρει ο αιτών άσυλο είναι μειωμένου επιπέδου καθώς οι ισχυρισμοί του πρέπει να εξεταστούν και να αξιολογηθούν υπό το φως της πνευματικής του ικανότητας. Εκτός από τους ισχυρισμούς και τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται ο αιτών άσυλο ο εξεταστής θα πρέπει να στηριχθεί σε συμπληρωματικές πηγές πληροφόρησης και να εστιάσει στα αντικειμενικά στοιχεία της κατάστασης του αιτούντα άσυλο.

Σημειώνεται ωστόσο ότι πολλοί αν όχι όλοι οι αιτούντες άσυλο παρουσιάζουν συμπτώματα ψυχολογικής πίεσης. Σε κάθε περίπτωση τόσο οι εξεταστές όσο και οι αρμόδιοι να αποφασίσουν επί της αίτησης πρέπει να είναι ευαισθητοποιημένοι στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο.

Περίληψη

Διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα

- Είναι απαραίτητες για την αποτελεσματική εκπλήρωση των υποχρεώσεων που τα κράτη έχουν αναλάβει δυνάμει του διεθνούς προσφυγικού δικαίου.
- Πρέπει να είναι δίκαιες και αποτελεσματικές και να παρέχουν τις κατάλληλες διαδικαστικές εγγυήσεις σύμφωνα με τα κριτήρια και τις αρχές του διεθνούς και του περιφερειακού δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και, ειδικότερα, σύμφωνα με τα σχετικά πορίσματα που έχει υιοθετήσει η Εκτελεστική Επιτροπή της UNHCR.

Γενικές αρχές

- Ενόψει της ειδικής κατάστασης των αιτούντων άσυλο η υποχρέωση απόδειξης των πραγματικών περιστατικών στις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα βαρύνει τόσο τον αιτούντα άσυλο όσο και τον εξεταστή.
- Οι αιτούντες άσυλο υποχρεούνται να παρουσιάζουν ολοκληρωμένα και αξιόπιστα τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίζουν το αίτημά τους. Ο εξεταστής υποχρεούται να καθοδηγεί τον αιτούντα άσυλο και, χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή του, να εξακριβώνει τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται.
- Ο εξεταστής πρέπει να αξιολογεί την εγκυρότητα κάθε αποδεικτικού στοιχείου και την αξιοπιστία των ισχυρισμών του αιτούντα άσυλο. Η αξιοπιστία του αιτούντα άσυλο αποδεικνύεται όταν το αίτημά του διακρίνεται από συνοχή και βασιμότητα και ανταποκρίνεται σε γεγονότα που είναι γνωστά σε όλους και άρα επαληθεύσιμα.
- Πρέπει να παρέχεται στον αιτούντα άσυλο το ευεργέτημα της αμφιβολίας όταν δημιουργούνται αμφιβολίες για κάποια πραγματικά περιστατικά αλλά το αίτημα χαρακτηρίζεται εν γένει από συνοχή και είναι βάσιμο.

Δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες

Οι εθνικές διαδικασίες για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να διέπονται από τις ακόλουθες βασικές αρχές:

- Όλα τα αιτήματα ασύλου πρέπει να εξετάζονται κατ' εφαρμογή ειδικά θεσμοθετημένων διαδικασιών. Τα αιτήματα ασύλου ή άλλων μορφών προστασίας πρέπει να εξετάζονται κατ' εφαρμογή μιας και της αυτής διαδικασίας.
- Οι αιτήσεις ασύλου πρέπει να εξετάζονται από μια κεντρική αρχή επανδρωμένη με προσωπικό που διαθέτει εξειδικευμένες δεξιότητες και γνώσεις. Οι αιτήσεις ασύλου που υποβάλλονται σε άλλες κρατικές αρχές πρέπει να διαβιβάζονται στην κεντρική αρχή.
- Σε ιδανικές συνθήκες, στους αιτούντες άσυλο που υποβάλουν το αίτημά τους στο αεροδρόμιο πρέπει να επιτρέπεται η είσοδος στη χώρα ασύλου και να τους παρέχεται δικαίωμα προσωρινής διαμονής έως την οριστική κρίση της υπόθεσής τους. Δεν πρέπει να απαγορεύεται η είσοδός τους στη χώρα ασύλου για λόγους που αφορούν στην ουσία του αιτήματός τους ούτε μόνον επειδή στερούνται προσωπικών εγγράφων ταυτότητας ή ταξιδιωτικών εγγράφων.
- Οι αιτούντες άσυλο δικαιούνται να ενημερώνονται, σε γλώσσα που κατανοούν, για τη φύση της διαδικασίας που εφαρμόζεται και για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Επίσης πρέπει να τους παρέχεται η δυνατότητα να επικοινωνούν με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και άλλους φορείς που μπορεί να τους παρέχουν συμβουλές και / ή νομική εκπροσώπηση. Επιβάλλεται επίσης να τους παρέχεται, εφόσον απαιτείται, η συνδρομή εξειδικευμένου και αμερόληπτου διερμηνέα.
- Κάθε αίτημα ασύλου πρέπει να αξιολογείται εξατομικευμένα και η σχετική διαδικασία πρέπει να περιλαμβάνει προσωπική συνέντευξη με τον κριτή της υπόθεσης.
- Η αρχή της εμπιστευτικότητας πρέπει να διέπει όλα τα στάδια της διαδικασίας.
- Σε όλους τους αιτούντες άσυλο πρέπει να επιδίδεται έγγραφη απόφαση τόσο για το παραδεκτό του αιτήματός τους

όσο και για την κρίση των ισχυρισμών τους για το φόβο δίωξης που επικαλούνται.

- Οι αιτούντες άσυλο των οποίων το αίτημα απορρίπτεται για τυπικούς λόγους (απαράδεκτο) ή επειδή δεν πληρούνται τα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα δικαιούνται να ασκήσουν τουλάχιστον προσφυγή ή να αιτηθούν την επανεξέταση της υπόθεσής τους από όργανο ανεξάρτητο από αυτό που αποφάσισε σε πρώτο βαθμό καθώς και να διαμένουν στη χώρα έως την οριστική κρίση της προσφυγής τους ή της ολοκλήρωσης της διαδικασίας επανεξέτασης του αιτήματός τους.

Ειδικές διαδικασίες

- Οι ταχύρυθμες διαδικασίες μπορεί να είναι κατάλληλες για την εξέταση κάποιων κατηγοριών αιτήσεων ασύλου, συμπεριλαμβανομένων ειδικότερα:
 - Των προφανώς βάσιμων αιτήσεων ασύλου,
 - Των αιτήσεων ασύλου που είναι προφανώς αβάσιμες, δηλαδή δεν στηρίζονται στα κριτήρια του ορισμού του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951 ή σε άλλα κριτήρια που δικαιολογούν τη χορήγηση ασύλου,
 - Των αιτήσεων που είναι καταχρηστικές ή παραπλανητικές, δηλαδή, αυτών που υποβάλλονται από πρόσωπα που σαφώς δεν έχουν ανάγκη τη διεθνή προστασία ή που εμπεριέχουν το στοιχείο της εξαπάτησης ή της παραπλάνησης των αρχών.
- Στις χώρες που εφαρμόζουν ειδικές διαδικασίες για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλονται σε διεθνή αεροδρόμια είναι αναγκαίο να διασφαλίζονται η έκδοση αποφάσεων από την κεντρική αρχή και η τήρηση ειδικών διαδικαστικών δικλείδων και εγγυήσεων.

Ειδικά μέτρα για τους ευάλωτους αιτούντες άσυλο

- Τη συνέντευξη για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα των γυναικών αιτουσών άσυλο πρέπει να διεξάγουν γυναίκες. Η αρμόδια να κρίνει τα αιτήματα ασύλου αρχή πρέπει να στελεχώνεται με γυναίκες υπεύθυνες για τη διεξαγωγή της συνέντευξης και με γυναίκες διερμηνείς.
- Οι διαδικασίες εξέτασης των αιτημάτων ασύλου των ασυνόδευτων ή των χωρισμένων από τις οικογένειές τους παιδιών πρέπει να διέπονται από ειδικές εγγυήσεις και να προβλέπουν τη συμμετοχή ειδικευμένων εμπειρογνομώνων καθώς και ειδικά καταρτισμένων εξεταστών και διερμηνέων. Τα αιτήματα ασύλου που υποβάλουν τα παιδιά πρέπει να εξετάζονται κατά προτεραιότητα.
- Για την αξιολόγηση του βάσιμου και δικαιολογημένου φόβου δίωξης και της αξιοπιστίας των αιτημάτων ασύλου των ηλικιωμένων πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ηλικία τους.
- Εφόσον είναι εφικτό, ιατρός – πραγματογνώμονας πρέπει να καθορίζει τη φύση και το βαθμό των πνευματικών ασθενειών των πνευματικά διαταραγμένων αιτούντων άσυλο.

Βασική Βιβλιογραφία

UNHCR, Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων, Αθήνα 2004¹.

UNHCR, Asylum Processes (Fair and Efficient Asylum Procedures), EC/GC/01/12, 31.5.2001.

UNHCR, Ερμηνευτικό Σημείωμα: Το βάρος της απόδειξης και η αποδεικτική ισχύς των ισχυρισμών κατά την εξέταση των αιτημάτων ασύλου², 16.12.1998.

UNHCR, Guidelines on Policies and Procedures in dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum³, Φεβρουάριος 1997.

International Committee of the Red Cross (ICRC), International Rescue Committee (IRC), Save the Children UK (SCUK), United Nations Children's Fund (UNICEF), UNHCR, World Vision International (WVI), Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children, Geneva 2004.

Τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNHCR που αναφέρονται στις διαδικασίες του ασύλου είναι κυρίως τα ακόλουθα:

- No. 8 (XXVIII) – 1997 on Determination of Refugee Status
- No. 15 (XXX) – 1979 on Refugees Without an Asylum Country
- No. 30 (XXXIV) – 1983 on the Problem of Manifestly Unfounded or Abusive Applications for Refugee Status or Asylum
- No. 58 (XL) – 1989 on Refugees and Asylum Seekers Who Move in an Irregular Manner from a Country in Which They Had Already Found Protection
- No. 64 (XVI) – 1990 on Refugee Women and International Protection
- No. 73 (XLIV) – 1993 on Refugee Protection and Sexual Violence
- No. 82 (XLVIII) – 1997 on Safeguarding Asylum

Τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNHCR που επιβεβαιώνουν τη σημασία των δίκαιων και αποτελεσματικών διαδικασιών είναι κυρίως τα ακόλουθα:

- No. 29 (XXXIV) – 1983
- No. 55 (XL) – 1989
- No. 65 (XLII) – 1991
- No. 68 (XLIII) – 1992
- No. 71 (XLIV) – 1993
- No. 74 (XLV) – 1994
- No. 81 (XLVIII) – 1997
- No. 85 (XLIX) – 1998
- No. 92 (LIII) – 2002

Κεφάλαιο 5 – Ασκήσεις

Πρακτική Άσκηση Κ

Το 1985 η Δημοκρατία της Ατλαντίδος προσχώρησε στη Σύμβαση του 1951 και στο Πρωτόκολλο του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Λίγο αργότερα ίδρυσε Γραφείο Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα και Επιτροπή Επανεξέτασης των Προσφυγών των Προσφύγων. Έργο του Γραφείου Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα είναι να εξετάζει όλες τις αιτήσεις ασύλου που υποβάλλονται στα σύνορα της χώρας. Η Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συμμετέχει σε όλες τις συνεδριάσεις της Επιτροπής Επανεξέτασης των Προσφυγών των Προσφύγων ως παρατηρητής / σύμβουλος. Οι υποθέσεις που απορρίπτονται σε πρώτο βαθμό από το Γραφείο Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα επανεξετάζονται από την Επιτροπή Επανεξέτασης των Προσφυγών των Προσφύγων, ανεξάρτητο όργανο που εξετάζει τα αιτήματα ασύλου κρίνοντας τόσο επί νομικών θεμάτων όσο και επί των πραγματικών περιστατικών των υποθέσεων. Στους αιτούντες άσυλο επιτρέπεται να διαμένουν στο έδαφος της Ατλαντίδος έως την έκδοση οριστικής απόφασης επί της υπόθεσής τους. Το Γραφείο Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα εξετάζει περίπου 3.000 υποθέσεις ετησίως.

Την περασμένη χρονιά, ο αριθμός των αιτούντων άσυλο αυξήθηκε σε 9.000. Η κυβέρνηση εξετάζει το ενδεχόμενο υιοθέτησης νομοθεσίας για την τροποποίηση της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. Οι βασικές προτάσεις είναι οι ακόλουθες:

1. Όλα τα αιτήματα ασύλου πρέπει να υποβάλλονται στα σύνορα ή τουλάχιστον εντός 48 ωρών από την είσοδο στη χώρα. Τα αιτήματα ασύλου που υποβάλλονται εκτός της προαναφερόμενης προθεσμίας απορρίπτονται ως απαράδεκτα.
2. Επίσης τα αιτήματα ασύλου θα κηρύσσονται απαράδεκτα όταν:
 - α. Ο αιτών άσυλο προέρχεται από χώρα η οποία τηρεί την αρχή της μη επαναπροώθησης και δεν κινδυνεύει να επαναπροωθηθεί στη χώρα καταγωγής του.
 - β. Το αίτημα ασύλου είναι προφανώς αβάσιμο ή καταχρηστικό.
3. Οι αποφάσεις που κηρύσσουν παραδεκτό το αίτημα ασύλου λαμβάνονται από τη συνοριακή αστυνομία. Οι αιτούντες άσυλο των οποίων το αίτημα απορρίπτεται απελαύνονται αμέσως από τη χώρα. Δεν προβλέπεται άσκηση προσφυγής κατά της απορριπτικής απόφασης που εκδίδει η συνοριακή αστυνομία.
4. Όταν το αίτημα ασύλου κηρύσσεται παραδεκτό ο ενδιαφερόμενος καλείται σε συνέντευξη με αξιωματούχο της υπηρεσίας μετανάστευσης που συντάσσει σχετικό πρακτικό και αποστέλλει το φάκελο με τις παρατηρήσεις του για την αξιοπιστία του αιτούντα άσυλο στο Γραφείο Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων, που αποφασίζει με βάση την έκθεση του αξιωματούχου της υπηρεσίας μετανάστευσης και καλεί τον ενδιαφερόμενο σε συνέντευξη μόνον εφόσον το κρίνει αναγκαίο.
5. Καταργείται η Επιτροπή Επανεξέτασης των Προσφυγών των Προσφύγων. Οι απορριφθέντες αιτούντες άσυλο δικαιούνται να προσφύγουν ενώπιον διοικητικού δικαστηρίου.

Η κυβέρνηση ζητά την άποψή σας και ειδικότερα εάν οι προτεινόμενες αλλαγές είναι σύμφωνες με το διεθνές προσφυγικό δίκαιο.

1. Ποια είναι τα σχόλια σας για την ισχύουσα διαδικασία;

1. Διατίθεται σε έντυπη μορφή από την Αντιπροσωπεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Ελλάδα και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

2. Δημοσιευμένα σε ΕΔΓΙΑ 1999, σελίδα 65, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα. Διαθέσιμα και στο διαδίκτυο στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr/protect.htm στο κεφάλαιο «Νομική Προστασία».

3. Από το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα διατίθεται το ενημερωτικό φυλλάδιο «Κατευθυντήριες Οδηγίες για τα Ασυνόδευτα Παιδιά που Ζητούν Άσυλο» που εκδόθηκε από κοινού με το Συνήγορο του Πολίτη τον Ιούνιο του 2005. Το έντυπο διατίθεται επίσης στον ιστότοπο της οργάνωσης www.unhcr.gr καθώς και στον ιστότοπο του Συνηγόρου του Πολίτη www.synigoros.gr.

2. Εξετάστε τις προτεινόμενες αλλαγές και εκφράστε την άποψή σας για κάθε προτεινόμενη ρύθμιση.
Ρύθμιση 1
Ρύθμιση 2
Ρύθμιση 3
Ρύθμιση 4
Ρύθμιση 5

Πρακτική Άσκηση Α

Ο Mahmood ήταν 14 ετών όταν εισήλθε στη Nordland. Διέφυγε από τη χώρα καταγωγής του, την Eastland, με τους γονείς του αλλά στο ταξίδι προς την εξορία έχασε κάθε επαφή μαζί τους. Έφθασε μόνος στη Nordland. Ο Mahmood επικοινωνήσε με την αστυνομία στην πρωτεύουσα και εξέφρασε την επιθυμία του να υποβάλει αίτημα ασύλου.

Η αστυνομία παρέλαβε το αίτημά του συμπεριλαμβανομένης έγγραφης δήλωσής του και απέστειλε το φάκελό του στην κεντρική αρχή ασύλου, το Γραφείο Ασύλου. Ο αξιωματούχος της υπηρεσίας του Γραφείου Ασύλου εξέτασε το φάκελο και κήρυξε παραδεκτό το αίτημα. Αποφάσισε ότι η υπόθεση του Mahmood πρέπει να εξεταστεί κατ' εφαρμογή της ταχύρυθμης διαδικασίας ως προφανώς αβάσιμη επειδή η Eastland περιλαμβάνεται στον κατάλογο των ασφαλών χωρών καταγωγής.

Η υπόθεση χρεώθηκε σε άλλο αξιωματούχο του Γραφείου Ασύλου με βάση ειδικό κατάλογο καθορισμού των χειριστών-εισηγητών των αιτήσεων ασύλου. Σύμφωνα με τη νομοθεσία της Nordland ο Mahmood κλήθηκε σε συνέντευξη από το Γραφείο Ασύλου, η οποία διενεργήθηκε το επόμενο πρωί. Σκοπός της συνέντευξης είναι να διαπιστωθεί εάν κινδυνεύει να διωχθεί στην Eastland.

Ο Mahmood δεν ομιλεί τη γλώσσα της Nordland. Ζήτησε τη συνδρομή διερμηνέα, αλλά επειδή τόσο ο ίδιος όσο και ο υπεύθυνος της συνέντευξης μιλούσαν λίγα αγγλικά ο τελευταίος αποφάσισε να πραγματοποιήσει τη συνέντευξη στην αγγλική γλώσσα. Ο Mahmood κλήθηκε να επεξηγήσει τους λόγους διαφυγής του από την πατρίδα του. Επίσης ο αξιωματούχος του υπέβαλε ερωτήσεις σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στην Eastland. Σύμφωνα με τη διαδικασία η απόφαση επί της υπόθεσης του Mahmood εκδόθηκε εντός μιας βδομάδας.

Ποια η γνώμη σας για το χειρισμό της υπόθεσης του Mahmood; Καταγράψτε τις πτυχές που θεωρείτε σχετικές, τόσο θετικές όσο και αρνητικές. Ανάλογα με την περίπτωση, γράψτε ποιος έπρεπε να ήταν ο κατάλληλος χειρισμός της υπόθεσης του Mahmood.

Θετικές πτυχές	Αρνητικές πτυχές

Απαντήσεις στις Ασκήσεις του Κεφαλαίου 5

Πρακτική Άσκηση Κ

1. Σχόλια για την ισχύουσα διαδικασία:

Η ισχύουσα διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα στη Δημοκρατία της Ατλαντίδος είναι γενικότερα σύμφωνη με το διεθνές προσφυγικό δίκαιο. Δεν παρέχονται αναλυτικές πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται η διαδικασία ασύλου, αλλά η υπάρχουσα δομή φαίνεται ότι παρέχει κάποιες σημαντικές εγγυήσεις:

- Επιτρέπεται σε όλους τους αιτούντες άσυλο να διαμένουν στη χώρα έως την έκδοση οριστικής απόφασης επί της υπόθεσής τους.
- Υπάρχει ειδικευμένη αρχή ασύλου που είναι αρμόδια να εξετάζει όλες τις αιτήσεις ασύλου.
- Η UNHCR συμμετέχει ως παρατηρητής / σύμβουλος και έτσι έχει τη δυνατότητα να επιβλέπει την εφαρμογή της Σύμβασης του 1951 / του Πρωτοκόλλου του 1967 από το Γραφείο Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα.
- Η διαδικασία παρέχει στους απορριφθέντες αιτούντες άσυλο τη δυνατότητα να ασκήσουν προσφυγή ενώπιον ανεξάρτητου οργάνου το οποίο επανεξετάζει τόσο τα πραγματικά περιστατικά όσο και θέματα εφαρμογής του νόμου.

Αντί της τροποποίησης της ισχύουσας διαδικασίας που θα υποβαθμίσει την προστασία που εγγυώνται τα προαναφερόμενα κριτήρια θέτοντας σε κίνδυνο του αιτούντες άσυλο που δικαιούνται τη διεθνή προστασία η Δημοκρατία της Ατλαντίδος θα πρέπει να ενθαρρυνθεί να αυξήσει τους πόρους του ισχύοντος συστήματος. Η εμπειρία έχει αποδείξει ότι η αύξηση του ανθρώπινου δυναμικού είναι αποδοτικότερη συγκρινόμενη με το οικονομικό κόστος παροχής βοήθειας στους αιτούντες άσυλο όταν είναι χρονοβόρα η διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα.

2. Εξετάστε τις προτεινόμενες αλλαγές και εκφράστε την άποψή σας για κάθε προτεινόμενη ρύθμιση.

Ρύθμιση 1 Πρέπει να τροποποιηθεί η ρύθμιση που αφορά στις προθεσμίες. Το Πόρισμα No. 15 (XXX) της Εκτελεστικής Επιτροπής για τους Πρόσφυγες Χωρίς Χώρα Ασύλου ορίζει ειδικότερα στην παράγραφο (i) ότι «ένα χρονικό όριο μπορεί να τεθεί σε όσους ζητούν άσυλο για την υποβολή της αίτησής τους, αλλά η παράβλεψη αυτού του όρου ή κάποιας άλλης τυπικής προϋπόθεσης δεν πρέπει να έχει ως συνέπεια την άρνηση εξέτασης της αίτησης». Η άρνηση πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου λόγω εφαρμογής προθεσμίας μπορεί να καταλήξει στην επιστροφή του ενδιαφερόμενου που έχει βάσιμο και δικαιολογημένο φόβο δίωξης για κάποιον από τους λόγους του άρθρου 1 της Σύμβασης του 1951. Επομένως, εφαρμόζοντας τη ρύθμιση αυτή η Δημοκρατία της Ατλαντίδος μπορεί παραβιάσει τις διεθνείς υποχρεώσεις που έχει αναλάβει όσον αφορά στο σεβασμό της αρχής της μη επαναπροώθησης που προβλέπει το άρθρο 33 της Σύμβασης του 1951.

Ρύθμιση 2 Η ρύθμιση 2 παρ. α δεν είναι ολοκληρωμένη. Το διεθνές προσφυγικό δίκαιο επιτρέπει την επιστροφή των αιτούντων άσυλο στην «πρώτη χώρα ασύλου» μόνον υπό προϋποθέσεις. Δεν αρκεί να πληρωθεί η προϋπόθεση του σεβασμού της αρχής της μη επαναπροώθησης από το κράτος όπου απομακρύνεται ο αιτών άσυλο. Η προστασία που προβλέπει η Σύμβαση του 1951 / το Πρωτόκολλο του 1967 πρέπει να είναι αποτελεσματική και πραγματικά διαθέσιμη, δηλαδή προσβάσιμη στον ενδιαφερόμενο. Η επιστροφή σε «τρίτη ασφαλή χώρα» όπου ο ενδιαφερόμενος μπορεί να υποβάλει αίτημα ασύλου είναι σύμφωνη με τις αρχές της διεθνούς προστασίας των

προσφύγων μόνον εφόσον διασφαλίζεται η προσήκουσα εξέταση του αιτήματος ασύλου σε αυτήν τη χώρα, δηλαδή όταν λειτουργεί στην πράξη το σύστημα ασύλου.

Ως προς τη ρύθμιση 2 παρ. β δύο είναι οι ανησυχίες:

- Οι έννοιες της «προφανώς αβάσιμης» και της «καταχρηστικής» αίτησης ασύλου πρέπει να ορισθούν σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο Πόρισμα No. 30 (XXXIV) της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNHCR.
- Τα κριτήρια για το χαρακτηρισμό μιας αίτησης ασύλου ως προφανώς αβάσιμης ή καταχρηστικής αφορούν στη βασιμότητα και άρα στους ισχυρισμούς του ενδιαφερόμενου για φόβο δίωξης (βλέπε σχετικά την παράγραφο (e) (ii) του Πορίσματος No. 30). Μπορεί να είναι κατάλληλη η εξέταση παρόμοιων αιτήσεων κατ' εφαρμογή των ταχύρυθμων διαδικασιών. Όμως, η απόφαση που εκδίδεται δεν πρέπει να κηρύσσει απαράδεκτη (απόρριψη για τυπικούς λόγους) την αίτηση ασύλου. Άρα, η νομοθεσία πρέπει να τροποποιηθεί προς αυτήν την κατεύθυνση.

Ρύθμιση 3

Η ρύθμιση αυτή πρέπει να καταργηθεί ή να τροποποιηθεί:

- Οι αποφάσεις για το παραδεκτό της αίτησης ασύλου με το σκεπτικό ότι ο αιτών άσυλο μπορεί να απομακρυνθεί στην «πρώτη χώρα ασύλου» ή σε «τρίτη ασφαλή χώρα» πρέπει να λαμβάνονται από ειδικευμένη αρχή. Ο κανόνας αυτός ισχύει και για τις προφανώς αβάσιμες ή καταχρηστικές αιτήσεις ασύλου που, όπως προαναφέρθηκε, δεν πρέπει να κηρύσσονται απαράδεκτες. Το σχέδιο νόμου θα πρέπει να προβλέπει ότι αρμοδιότητα της συνοριακής αστυνομίας είναι η καταγραφή των αιτήσεων ασύλου και η διαβίβασή τους στην αρχή ασύλου, που καλεί τον ενδιαφερόμενο σε συνέντευξη.
- Πρέπει να παρέχεται το δικαίωμα άσκησης προσφυγής σε κάθε περίπτωση έκδοσης αρνητικών αποφάσεων σε πρώτο βαθμό είτε αφορούν στο παραδεκτό της αίτησης ασύλου είτε στην ουσία του αιτήματος (όπως πρέπει να ισχύει και για τις προφανώς αβάσιμες ή καταχρηστικές αιτήσεις). Δεν πρέπει να απορρίπτεται το αίτημα ασύλου στα σύνορα ούτε να απελαύνεται ή να απομακρύνεται ο αιτών άσυλο από τη χώρα ασύλου πριν κριθεί οριστική η προσφυγή (βλέπε παράγραφο (e) (iii) του Πορίσματος No. 30 της Εκτελεστικής Επιτροπής).

Ρύθμιση 4

Η σχετική ρύθμιση πρέπει να τροποποιηθεί: προβλέπει ότι το Γραφείο Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων αποφασίζει για την αίτηση ασύλου με βάση την έκθεση της συνέντευξης που συντάσσει ο αξιωματούχος της μεταναστευτικής υπηρεσίας. Όμως, απόφασή του θα είναι πληρέστερη εάν έχει τη δυνατότητα να υποβάλει ερωτήσεις αυτοπροσώπως στον αιτούντα άσυλο και να κρίνει εάν το αίτημά του είναι αξιόπιστο. Η αξιολόγηση της αξιοπιστίας είναι ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο του καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και η βέλτιστη μέθοδος για τη σχετική κρίση είναι η προσωπική συνέντευξη με τον αιτούντα άσυλο. Επομένως, οι νέες διαδικασίες πρέπει να προβλέπουν τη διενέργεια προσωπικής συνέντευξης με τον αιτούντα άσυλο από πλήρως καταρτισμένο αξιωματούχο του Γραφείου Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων. (βλέπε παράγραφο (e) (i) του Πορίσματος No. 30 της Εκτελεστικής Επιτροπής).

Ρύθμιση 5

Αυτή η ρύθμιση πρέπει να καταργηθεί. Το Πόρισμα No. 8 (XXVIII) της Εκτελεστικής Επιτροπής για τον Καθορισμό του Καθεστώτος του Πρόσφυγα ορίζει ρητά ότι στους αιτούντες που δεν αναγνωρίζεται το καθεστώς του πρόσφυγα «πρέπει να παρέχεται εύλογος χρόνος για την άσκηση προσφυγής είτε ενώπιον της ίδιας είτε ενώπιον διαφορετικής αρχής, διοικητικής ή δικαστικής, ανάλογα με το ισχύον σύστημα». Σε κάθε διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι αναγκαίο να προβλέπεται η άσκηση προσφυγής ουσίας, δηλαδή προσφυγής στο πλαίσιο της οποίας επανεξετάζονται τόσο νομικά θέματα όσο και τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης.

Πρακτική Άσκηση Α

Ποια η γνώμη σας για το χειρισμό της υπόθεσης του Mahmood; Καταγράψτε τις πτυχές που θεωρείτε σχετικές, τόσο θετικές όσο και αρνητικές. Ανάλογα με την περίπτωση γράψτε ποιος έπρεπε να ήταν ο κατάλληλος χειρισμός της υπόθεσης του Mahmood.

Θετικές πτυχές	Αρνητικές πτυχές
<ul style="list-style-type: none"> • Ο Mahmood υπέβαλε το αίτημα ασύλου στην αστυνομία, που διαβίβασε στο Γραφείο Ασύλου, την κεντρική αρχή ασύλου η οποία αποφάσισε επί του παραδεκτού. Η πρακτική αυτή είναι σύμφωνη με τις προϋποθέσεις του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα. • Η νομοθεσία της Nordland προβλέπει την εφαρμογή της ταχύρυθμης διαδικασίας για την εξέταση των προφανώς αβάσιμων αιτήσεων ασύλου, η οποία αφορά στους αιτούντες άσυλο που προέρχονται από χώρες χαρακτηρισμένες ως «ασφαλείς χώρες καταγωγής» (δεν είναι γνωστά ποια είναι τα κριτήρια που ισχύουν για το χαρακτηρισμό μιας χώρας καταγωγής ως ασφαλούς). Στις περιπτώσεις αυτές η διαδικασία προβλέπει τη διεξαγωγή συνέντευξης προκειμένου να καθοριστεί εάν η εν λόγω χώρα μπορεί να θεωρηθεί ασφαλής για τον συγκεκριμένο αιτούντα άσυλο. • Η διαδικασία προβλέπει επίσης την έκδοση έγγραφης απόφασης. Από τα στοιχεία που παρέχονται στην άσκηση δεν είναι σαφές εάν ο αιτών άσυλο ενημερώνεται με την απόφαση για τη δυνατότητα άσκησης προσφυγής σε περίπτωση απόρριψης του αιτήματός του. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ο Mahmood ήταν 14 ετών όταν υπέβαλε το αίτημα ασύλου και είχε φθάσει στη Nordland χωρίς τους γονείς του. Σύμφωνα με τις Inter-Agency Guiding Principles για το χειρισμό των υποθέσεων αιτήσεων ασύλου ασυνόδευτων παιδιών οι αρχές της Nordland θα έπρεπε να διορίσουν επίτροπο ή σύμβουλο για να προστατεύει τα συμφέροντά του και εξειδικευμένο νομικό σύμβουλο για να τον συνδράμει στην υποστήριξη του αιτήματός του για άσυλο. • Το Γραφείο Ασύλου κήρυξε παραδεκτή την αίτηση ασύλου του Mahmood. Ενώ η αίτησή του εξετάστηκε σύντομα θα έπρεπε να υπαχθεί στην κανονική διαδικασία. Σημειώνεται ότι τα αιτήματα καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα των ασυνόδευτων παιδιών δεν πρέπει να εξετάζονται κατ' εφαρμογή της ταχύρυθμης διαδικασίας. • Μια άλλη πτυχή που σχετίζεται με την προηγούμενη παρατήρηση: παρότι η διαδικασία που προβλέπει η νομοθεσία της Nordland για την εξέταση των αιτήσεων ασύλου όσων προέρχονται από «ασφαλείς χώρες καταγωγής» παρέχει εγγυήσεις δεν είναι η κατάλληλη να εφαρμοστεί στην περίπτωση του Mahmood. Στις περιπτώσεις των παιδιών δεν πρέπει να εφαρμόζονται έννοιες όπως αυτή της «ασφαλούς χώρας καταγωγής». • Αρμόδιος για την εξέταση της αίτησης ασύλου του Mahmood ορίστηκε εξεταστής του Γραφείου Ασύλου σύμφωνα με σχετικό κατάλογο ορισμού χειριστών - εισηγητών. Ενδέχεται ο εν λόγω αξιωματούχος να μην έχει την απαιτούμενη κατάρτιση για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου που υποβάλλουν παιδιά. Σε κάθε περίπτωση η υπόθεση δεν πρέπει να ανατεθεί κατά τύχη σε κάποιον αξιωματούχο: τα αιτήματα ασύλου που

υποβάλλουν παιδιά πρέπει να εξετάζονται μόνο από αξιωματούχους που έχουν τις αναγκαίες δεξιότητες και εμπειρία.

- Στο Mahmood δεν παρασχέθηκε η δυνατότητα να έχει τη συνδρομή διερμηνέα παρότι υπέβαλε το σχετικό αίτημα και τόσο ο εξεταστής όσο και ο ίδιος μιλούν «λίγα» αγγλικά. Αυτή η πτυχή της υπόθεσης προκαλεί ανησυχία γιατί η απουσία διερμηνέα περιορίζει σημαντικά την ικανότητα του Mahmood να εκφράσει τους λόγους για τους οποίους διέφυγε από τη χώρα καταγωγής του και να αντικρούσει το τεκμήριο ότι η Eastland είναι ασφαλής χώρα γι' αυτόν (που όπως προαναφέρθηκε δεν θα έπρεπε να είχε εφαρμοστεί στην υπόθεσή του).